

İspanya'da Özyönetimin Tarihi

Necat AYAZ

Aram/Tarih

İspanya'da Özyönetimin Tarihi

Necat AYZ

Aram Yayınları

ŞEVDA Basım Yayın Markasıdır

Baskı Tarihi:

Nisan 2012

Yayın Koordinatörü:

Mehmet Emin TEYMUR

Mizanpaj:

Zafer TÜZÜN

Baskı ve Cilt:

Gün Matbaacılık

Reklam Film Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Beşyol Mah. Akasya Sk. No: 23/A

Küçükçekmece İstanbul

Tel: 0 (212) 580 63 81

ISBN: 978-605-5454-43-2

Şevda Basım Yayın

Huzurevleri Mah. Kalem Sok. No: 32 Kat: 3/3

Kayapınar / DİYARBAKIR

Tel: 0 (412) 238 30 71

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm

ORTAÇAĞ VE SONRASINDA ÖZYÖNETİM MÜCADESİ

I. Katalonya ve Aragon	18
Katalonya - Aragon - Valensiya - Balear Adaları	
1. Meclisler	24
Katalan Meclisi - Valensiya Meclisi	
2. Merkezi Kurumlar	26
Generalitat - Diputacion del General - Gran i General Consell	
3. Yerel Kurumlar	29
Consell - Junta ve Hermandad Oluşumları	
Germania İsyanı ve Sonuçları	34
II. Bask Toprakları ve Navarra	36
1. Meclisler	37
Navarra Meclisi - Juntas Generales	
2. Merkezi Kurumlar	40
Diputacion	
3. Yerel Kurumlar	41
Consejo - Junta ve Hermandad	
Kentleşme Siyaseti	45
III. Kastilya ve Nüfuz Alanı	46
Kastilya - Leon	
1. Meclisler	49
Kastilya ve Leon Meclisleri	
2. Merkezi Kurumlar	51
3. Yerel Kurumlar	52
Hermandad	
Galiçya Irmandiña İsyanı	57

İkinci Bölüm

FEODAL SİSTEMİN KRİZİ VE YENİ ARAYIŞLAR

I. Fransız işgali ve Bağımsızlık Savaşı	64
1. Direnişin örgütlenmesi ve Komiteler	67
2. Cadiz Meclisi	72
II. Kapitalist Modernleşme ve Liberalizm	73
1. Liberaller ve Yerel Yönetimler	78

Üçüncü Bölüm

19. VE 20. YÜZYILLARDA ÖZYÖNETİM DENEMELERİ

I. Demokratik Devrim	81
II. Federal Cumhuriyet	82
III. Kanton Devrimi	84
Cadiz Kantonu - Cartagena Kantonu Valensiya Kantonu ve Malaga Kantonları	
IV. Üniter Cumhuriyet ve Devrimin Sonu	89
V. Bölgeci ve Milliyetçi Hareketler	91
1. Karlist Hareket ve Bölgeler	98
2. Reformist Hükümet ve Bölgesel Özerklik Meselesi	101
3. Katalan Mancomunitat Kurumu	102
4. Dikta Rejimi ve Bölgeler	103
VI. İkinci Cumhuriyet	105
1. İkinci Cumhuriyet ve Bölgeler	106
2. Özerklik Statülerinin Onaylanma Süreci	112
3. İspanyol Sağının İktidarı	112
4. Asturiyas Komünü	117
5. Halk Cephesi İktidarı	118
6. Ordununun Başkaldırısı ve Devrim	119
7. Sosyal Devrim	121
8. Halk Cephesi İktidarı ve Bölgeler	138
9. Cumhuriyet Rejimi ve Yerel Yönetimler	145

Dördüncü Bölüm

DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ VE ÖZERK BÖLGELERİN OLUŞMASI

I. Demokratikleşme Siyasetinin Yürütülmesi.....	149
1. Adolfo Suárez Hükümeti	153
2. Demokratik Anayasa	160
3. Belediyelerin Demokratizasyonu	162
4. Demokratikleşme süreci ve mahalle dernekleri hareketi	167
II. Özerk Bölgeler İspanyası'nın Doğuşu	172
1. Geçici Özerk Rejimler	175
2. 1978 Anayasası ve Özerklik Hakkı	177
3. Özerk Bölgelerin Kurulması	186
4. Tüm Bölgelere Özerklik	188
5. 143. Madde Kapsamındaki Özerk Bölgelerin Kurulması	193
6. Özerklik süreçleri başarısız olan bölge ve iller	194
Leon - Segovia	
7. Yeterliliklerin Transferi ve Statülerde Reform Yapılması	197

Beşinci Bölüm

21. YÜZYILDA BASK VE KATALONYA'NIN YENİ TALEPLERİ

I. Bask'ın Özgür İlişki Önerisi: Ibarrexe Planı	203
II. Yeni Katalan Özerlik Statüsü	211
Katalan Statüsü'nün Pratige Geçmesi	217

Önsöz

Özyönetim için yapılan mücadeleler bazen şiddetli, bazen de daha düşük yoğunluklu olmak üzere İspanya tarihinin birçok döneminde görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için yürütülen uzun ve zengin mücadele deneyimi sürecinde ortaya çıkan organlar ve kendini yönetim biçimlerinin çeşitliliği açısından İspanya incelenmeyi hak etmektedir. Elbette bu toplumsal tarihi sürecin uzun bir diliminde, sözünü ettiğimiz kendi kendini yönetim biçimleri en ideal şekil olan ve tüm toplumu kucaklayan komünal çıkarlar temelinde gerçekleşmemiştir. Özellikle kentler de üretimin artmasına paralel olarak ortaya çıkan burjuva sınıfının, artan ekonomik gücüne dayanarak sürecin çoğunda siyasi iktidarı ele geçirmesi komünal çıkarları savunma anlamında özyönetimle bir ilgisi yoktur. Ancak, monarşinin gücünü sınırlayarak yerel ve ulusal çaptaki siyasi ve diğer organları monarşi ve kiliseyle paylaşması feodal dönem için demokratik yönü güçlü olan devrimci bir adım olarak toplumsal tarih tarafından kabul edilen bir gerçekliktir. O halde, iktidarı tek elden (veya bizim örnekte monarşi ve kilisenin elinden) çıkararak ve kentlerdeki üreticilerin çoğunu içine katarak yönetim organlarında temsili güçlendiren bu gelişmeyi, kent demokrasisi için atılmış bir adım anlamında bir kendi kendini yönetme şekli olarak kabul etmek doğru olacaktır. Elbette kuruluş aşaması geride kaldıktan sonra bu kurumların süreç içinde yozlaşp tamamen tahakküm amacına yönelik olarak kullanılmaları ise dile getirilmesi gereken bir başka husustur.

Krallık gücü tarafından onaylanan statülerine göre, yükselen sınıflara dayalı ve her kentte farklı bir biçim kazanan Ortaçağ kent demokrasisinin filiz verdiği bu süreçlerde, kırsaldaki yerleşim yerlerinde ve çeşitli büyüklükteki topluluklarda da köylü kitlelerine dayalı komünal örgütlenmeler ortaya çıkacaktı. Ortaçağın başlarında ortaya çıkan kır komünal örgütleri üyelerinin tümü kendileriyle ilgili konularda karar vermek amacıyla toplantılara katılma ve oy kullanma hakkına sahipti. Bu durum binlerce yıllık köleci dönemin bile tam olarak yıkamadığı komünal demokrasinin gücünü açıkça göstermekteydi.

Kent ve kırların oluşturduğu ve daha geniş sosyal adalete dayalı yerel demokrasiye ek olarak, bölgesel düzeyde de meclislere ve bölgesel merkezi organlara dayalı farklı halk gerçekliklerinin ortaya çıkardığı organlar varlıklarını sürdürmekteydi. Aslında aynı dönemde Avrupa'nın batısındaki tüm ölkelerde bölgesel kurumlar görölmesine rağmen, bunlar İspanya'dakiler kadar önem kazanamamış ve uzun süre varlıklarını sürdürememişlerdir. Bölgesel organlardan sahip oldukları yetkiye ve toplumsal temsil düzeyine göre merkezdeki bölgelerde yer alanlarla ve Katalan yayılma alandakiler birbirinden ayrılmaktaydı. Merkezdeki Kastilya ve Leon Meclisleri sınırlı sayıdaki kentin temsiliyetine izin verirken ve burada esas etkili güç kral iken, Katalan yayılma alanında kurulan meclisler temsil düzeyi ve karar alma mekanizmaları açısından daha ilerdeydi. Bask'ta *territorios historicos* diye nitelendirilen ve günümüzdeki il sınırlarını kapsayan üç alt bölgenin her birinde meclislere dayalı bir özyönetim vardı. Bu şekilde konfederal bir örgütlenmeye sahip olan Bask'taki bu yapı, kısa aralar dışında günümüze kadar varlığını korumuştur.

Monarşinin güçlenerek merkezileşme politikalarını uygulamaya başlaması, yerel ve bölgesel düzeye dayalı çok çeşitli siyasal organlarla sürekli bir çatışmayı ortaya çıkarmıştır. Merkezileştirmenin başanya ulaşmasından sonra tüm kurumlarıyla ortaya çıkan modern devlet, Bask ve Navarra dışında kalan bölgelerdeki tüm bu organları ortadan kaldırmış ve bu durum günümüze kadar süren yerelin ve bölgenin anti-merkeziyetçi direnenişini doğurmuştur. Merkeze karşı bu direniş kimi zaman etnik talepler temelinde, kimi zaman yerel kurumları ve hakları koruma ve kimi zamanda sosyal adaleti gerçekleştirme temelinde gelişerek günümüze kadar devam etmiştir. 19. yüzyılın sonlarında sosyal adalet yönünün ön plana çıktığı direnişle, kent temelli demokrasi kanton devrimiyle yeniden ortaya çıkmış ancak bu kez emekçi sınıflar kitlesel bir şekilde harekete katılarak sürece damgalarını vurmuşlardır. Kanton devrimi aynı zamanda kente dayalı demokrasinin merkezi ulusal devletle yaptığı son savaş olarakda adlandırılabilir. 1936'ya geldiğinde ise ege-men tarih yazımı tarafından neredeyse sadece devrimci güçlerin Frankocu güçlerle savaştıkları İç Savaş olarak adlandırılan süreçte, tarihin şahit olduğu en geniş kapsamlı sosyal devrimlerden birini gerçekleştirmenin ciddi provaları yapılmıştır. Binlerce kilometrekarelik geniş bir alanda yaşayan birkaç milyon insanı içine alan anarşist sosyal devrim kapsamında, ezilenler kısa bir süreliğine de olsa her türlü tahakkümcü düşünce ve uygulamadan uzak özgün bir toplumsal model ortaya çıkarmışlardır.

Bu açıklamaların ışığında, kitabın esas amacının özyönetime ulaşma mücadelesinin hem etnik hem de sosyal açıdan İspanya tarihi boyunca kazandığı biçimleri aydınlatmaya çalışmak olduğu rahatlıkla tahmin edilebilir. Çalışmanın önüne böyle bir hedef konulduğu zaman, İslami güçler karşısında alınan yenilgiden sonra yıkılan devletin yerine Hristiyan Krallıkların ortaya çıkmaya başladığı 11. yüzyıla kadar inmek gerekli görülmüştür. Tarihle bugün arasında bu kadar yoğun ilişkinin kurulduğu, Navarra, Bask ve Katalonya başta olmak üzere bölge milliyetçi hareketlerinin özyönetimle ilgili talepleri için sürekli olarak tarihi referans olarak göstermeleri ve tarihte kurdukları kurumları ısrarla yaşatma mücadeleleri, çalışmanın neden bu zaman dilimini kapsaması gerektiğini yeterince açıklamaktadır. İspanya'nın sözünü ettiğimiz topraklarında kısa dönemli kopmalar dışında tarihsel haklar, bunlara dayalı kurumlar ve hatta bazı bölgelerin sınırları bile hiç değişmeden günümüze ulaşmıştır. Ortaya çıkışı en az bin yıl öncesine dayanan Bask tarihsel hakları ve bu haklara dayanarak Bask'ın her üç alt bölgesinde kurulan meclislerin oluşturduğu konfederal özelliği ağır basan Bask'taki siyasal yapı, erken dönemde Basktan ayrılarak ayrı bir krallık olarak yoluna devam eden Navarra'nın tarihsel hakları ve yönetim organı *Diputacion Foral* ve 13. yüzyılda ortaya çıkan Katalan yönetim organı *Generalitat*, günümüzde İspanyol anayasal düzeniyle birlikte varlıklarını korumaya devam etmektedir. Hatta tarihi referans o kadar güçlüdür ki günümüzdeki Navarra Özerk Bölgesi'nin sınırlarıyla 13. yüzyıldaki Navarra Krallığı'nın sınırları tıpatıp aynıdır! Geçmişteki sınırların bugünkü özerk bölge sınırlarını belirleme durumu Aragon ve Katalonya içinde büyük ölçüde geçerlidir.

Kitap, Ortaçağ'dan bu yana kendi kendini yönetim mücadelesinin peşinde İspanya tarihini mercek altına alırken, 15. yüzyılın sonuna kadar ülkede varlığını sürdürmüş müslüman siyasal sistem ve kurumlarını ise ele almamıştır. Temel amaç günümüz İspanyası'nda yaşayan halkların kolektif çıkarlar için ortaya çıkardığı hareketliliği günümüze kadar devam eden tarihsel süreç içinde yansıtmaya oluncu, üzerinde durduğumuz dönemin erken sayılabilecek bir vaktinde sona eren müslüman siyasal varlığı inceleme konusu yapılmamıştır. Öte yandan, kültür alanında ülkedeki her iki dinin üyeleri arasında canlı bir ilişkinin varlığı ve Hristiyan uygarlığı üzerindeki İslam etkisi herkes tarafından kabul edilirken, her iki tarafın siyasi yapıları arasındaki ilişki ve etkilenme düzeyi açısından aynı

şeyi söyleyecek durumda değiliz. Böylece, biri batıya öteki doğuya mal olmuş olan her iki uygarlığın siyasal kültür açısından birbirinden uzak olması, İspanya'daki islami siyasal varlığın çalışmanın dışında tutulmasının bir başka sebebi olarak görülmelidir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, Ortaçağ İspanyası'nda halkların özyönetim ve kolektif çıkarlar için mücadeleleri anlatılırken, konuyu sadeleştirme amacıyla tüm bölgeleri ayrı ayrı ele almak yerine hristiyan İspanya'nın tümü Katalan ve Aragon, Bask ve Navarra ve Kastilya nüfuz alanları arasında bölünmüştür. Navarra Krallığı'nın çatısı altında gerçekleşen Bask siyasal birliğinin parçalanmasından sonra, bu krallığın kendi siyasal varlığını tek başına devam ettirmesi ve Kastilya'nın güçlü etkisiyle diğer Bask topraklarıyla yaşadığı siyasi ayrılığa büyük ölçüde dilsel-kültürel ayrılığın da eklenmesi, Navarra'yı Bask toprakları içinde değil ancak onunla ilişki içinde ele almanın daha uygun olacağına karar verilmiştir. Bu bölümün esas amacı her bölgede kurulan organların işleyişi temelinde özyönetim mücadelelerini ele almak olduğu için sözkonusu organlar meclisler, merkezi ve yerel kurumlar olarak işlenmiştir. Bu noktada meclisler ve yerel kurumları ele almak özellikle sosyal mücadele açısından bir gereklilikken, bölgelerde bir iktidar gücü olan merkezi organlar ise bölgelerin kendi dinamikleriyle oluşmaları ve merkezileştirmenin yürütülmeye başlamasıyla da bu siyasete karşı geliştirilen bölgesel etnik direnişin kalbi olmalarından dolayı ele alınma gereği duyulmuştur. Kastilya'daki merkezi kurumlar ise Kastilya'nın varlığına yönelik herhangi bir tehdit oluşmadığı için tahakkümcü bir özellik taşımakta ve bundan ötürü de diğerlerinden ayrılmaktadırlar. Bu bölümle ilgili bir başka değinilmesi gereken nokta ise bu kadar eski bir zaman dilimi anlatılırken konuyla ilgili birçok orijinal isim ve terimlerin kullanmaktan kaçınılamayacağıdır. Bu tarz isim ve terimler için mümkünse Türkçe karşılıklar verilmiş veya birebir çevirinin yapılmasının mümkün olmadığı durumlarda da bunların açıklanması yoluna gidilmiştir. Bunu yapmakla beraber, her iki durumda da konu veya kitap boyunca bu tür sözcüklerin geçtiği her yerde orijinal dildeki kullanımları esas alınmıştır.

Kitap hakkında yukarıda verilen bilgilerin hepsi her ne kadar İspanya gerçeğini çok boyutlu olarak daha iyi anlamamıza yardımcı olmaya çalışsa da, sonuç itibarıyla tarihle ilgili olup daha çok konuyla ilgili kişilerin dikkatini çekebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat

günümüz İspanyası'nın kesin çizgilerle oluşmasını konu alan dördüncü bölümün, özellikle Türkiye'nin karşı karşıya karşıya olduğu sorunlara çözüm geliştirme açısından herkesin dikkatini çekebileceğini umut ediyorum. Ülkemizde özellikle Kürt sorununa çözüm bulma açısından çeşit zamanlarda "İspanya Modeli" şeklinde gündeme gelen İspanya'nın özerk bölgelerden meydana gelen mevcut yapısının ortaya çıkma süreci, kitapta çeşitli dönemlere ayrılarak etraflıca işlenmeye çalışılmıştır. Elbette bu bölüme sadece Kürt sorununa çözüm bulma meselesini referans alarak değil, ama otoriter rejimin tasfiye edilerek sistemin demokratikleştirilmesi ve bu kapsamda varlığı inkar edilen halkların ve diğer etnik grupların kolektif haklarıyla birlikte tanınması, demokratikleşme sürecinin sınıfsal ve etnik dinamikleri ve tüm yetkileri elinde bulunduran otoriter merkezi devletin tasfiyesi ile birlikte merkezden bölgeye ve yerele doğru kapsamlı bir desentralizasyon sürecinin taraftarları ve karşıtlarıyla birlikte yürütülmesi hakkında da bilgi edinme imkanı açısından bakılmalıdır. Bu bölümde ele alınan ve İspanya'nın 30 yıl önce çözdüğü sorunların hepsinin hala ülkemizin en güncel sorunları arasında olması, kitaba bu konularda yürütülen veya yürütülecek tartışmalara bir katkı sağlaması misyonu verdiğinin bilincindeyim. Kitabın sözü edilen konulardaki tartışmalara veya çözüm önerilerine küçük bir katkısının olması bile, kitabın hazırlık sürecinde çekilen zahmetin işe yaradığını gösterecektir.

13 Haziran 2010

Balıkesir

Birinci Bölüm

ORTAÇAĞ VE SONRASINDA ÖZYÖNETİM MÜCADELESİ

Ortaçağ İspanyası farklı dinlere mensup, farklı dilleri konuşan ve farklı yönetim sistemlerine sahip kentler, kırlar, senyörlükler, krallıklar ve konfederasyonlardan oluşan bir mozaik oluşturmaktaydı. Ülkenin güneyine yayılan İslam, kuzeydeki Hristiyan krallıklar ve her iki taraftaki kentlerde yerleşik olan yahudi nüfus bu mozağin dinsel açıdan üç temel bileşenini oluşturmaktaydılar. İslamın egemen olduğu güneydeki toplumda Arapça yaygın olarak konuşuluyorken, kuzeyde yan yana sıralanmış katolik krallıklardan Galiçya Portekizce, Asturiyas ve ona bağlı alanlarda Asturiyas dili, Kastilya ve etkisindeki alanlarda Kastilyaca, Bask ve Navarra'nın büyük kısmında Baskça ve Katalonya'da Katalanca konuşulmaktaydı.

İspanya'da dönemin diğer ülkelerinde görüldüğü gibi, kralın en üstte yer aldığı ve en aşağıda yer alan köylülere kadar diğer toplumsal grupların sahip oldukları ünvanlara göre sıralandığı feodal bir hiyerarşi vardı. Ancak güçlü merkezi krallıkların daha oluşmadığı Ortaçağın ilk dönemlerinde krallar mutlak bir otoriteye sahip değildi ve kralların gücü her bölgenin veya kentin kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirdiği yazılı gelenekler olan “*fuero*” ve döneme özgü ahlaki ve dini normlar kralların gücünü sınırlayan diğer etmenlerdi. Bu yazılı kuralların en temel amacı sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı düzenlemeleri ve işlenen suçlar için çeşitli cezalar öngörmeleriydi. *Fuerolar*ın bir nevi anayasa kabul edildiği bu sistem, sözkonusu yerleşim yeri veya bölgedeki sosyal sınıfların kralla bir pakt imzaladığı paktist siyasal bir sistemdi. Böylece her krallıkta, sahip olunan toprakların büyüklüğüne göre bir veya birkaç *fuero* bulunmakta ve hepsi beraber İspanya çapında farklı hak ve imtiyazlara sahip kent ve bölgelerin varlık bulmasını sağlamaktaydı. Monarşinin mutlak bir güce sahip olmadığı bu siyasal sistem, Kastilya'da monarşinin toplumsal sınıflar aleyhinde güçlenmesi ve adım adım farklı yasa ve

imtiyazları ortadan kaldırıp tek bir hukuk sisteminde birleştirmesiyle bu yönetim şekli sona erer. Ancak aynı sistem uzun süre Aragon ve Bask topraklarında yaşamaya devam edecektir.

Ortaçağ İspanyası'nda en dikkat çekici taraflardan biri de farklı halkların kendi ihtiyaçları doğrultusunda yaygın bir kurumlaşma geleneği ortaya çıkarmalarıydı. Bu kurumların en başta geleni ve sürekli olanı şüphesiz meclislerdi. Siyasal bir varlığa sahip olan bölgelerin çoğu aynı zamanda kendi meclisini de oluşturmuştu. Bu bölgelerden Kastilya, Katalonya, Valensiya ve Navarra kendi meclislerine sahipti. Bask'ı oluşturan her üç ilin, çatısının altında biraraya geldiği genel bir meclis olmayıp, her ilin sahip olduğu *Juntas Generales* adı verilen meclisler vardı. Meclisler bazı durumlarda *Curia Regia* diye adlandırılan krallık meclisinde temsil edilmeyen toplumsal grupların temsil konusunda artan baskılarıyla ortaya çıkmıştı. Bu toplumsal uzlaşmazlığı çözmek için dışlanan gruplardan bazıları krallık meclislerine alınmaya başlanmış ve bu şekilde bileşimi değişen meclislerin ismi de değiştirilerek genel meclis statüsü kazanmıştır. Böylece kral, yüksek derecedeki krallık görevlileri ve diğer aristokratların oluşturduğu soylular ve din adamlarının yanı sıra, bunlar dışında kalan kent nüfusunun varlıklı kesimi de (bunlar ilk burjuvalardır) bundan böyle meclisin üçüncü kanadını oluşturmaya başlamıştır. Köylüler ve kentlerdeki geniş emekçi kitlelerinin meclislerde temsil edilmeye başlanması için ise daha epey zamanın geçmesi gerekecektir.

Ortaçağ ve ertesinde yerel hayatın en önemli kurumu Kastilya ve ona bağlı alanlarda *consejo* olarak ve Katalanca konuşulan bölgelerde de *consell* olarak adlandırılan konseylerdi. Konseyler hem kentlerde hem de kırlarda kurulmuş olup ilgili yerleşim yerlerinin yönetim organıydı. Konseyler, yerleşim yerindeki halkı temsilen toplanan ve *asamblea vecinales* (komşuluk kurulu veya meclisi) denen yapıların içinden çıkmaktaydılar. Sözkonusu kurul, köy ve kenti yönetecek konsey üyelerini kendi içinden çıkarmaktaydı. İspanya'da ortaya çıkan ilk kuşak konseyler, kurulduğu yerleşim yerinde oturan tüm nüfusun oluşturulma sürecine katılmasından dolayı Açık Konseyler olarak adlandırılmaktadır. Gelişmemiş bir yapıya sahip olan ancak ileri derecede demokratik olan bu tarz konseyler süreç içinde kentlerde varlıklı kesimlerin etkin olduğu Kapalı Konseylere dönüşmüştür. Kent konseylerinin başı *juez* (bugün hakim anlamında kullanılmaktadır) adı verilen yönetici olurken, önem sırasına göre *alcalde* (günümüzde Belediye Başkanı) onu takip etmekte ve üçüncü sırada da *jurado* (jüri üyesi anlamında) diye nitelendirilen alt düzeydeki görevliler gelmekteydi

İspanya'da yerel alanda yaygın olan ve bir başka örgütlenme tipi de *junta* ve *hermandad** adı verilen oluşumlardı. Bu tür kurumlar kamusal gücün etkisiz kaldığı, adaletin yozlaştığı ve dışardan saldırıların gerçekleştiği durumlarda komünal çıkarları savunmak amacıyla bir sosyal grubun üyeleri veya bir veya birden fazla yerleşim yeri tarafından kurulmuşlardı. *Juntalar* genellikle tek bir yerleşim yerinde kurulurken ve sürekli bir organken, *hermandad* yapısı *junta* veya konseylerin birleşmesi ve birkaç yerleşim yerinin veya kentin biraraya gelmesiyle kurulan geçici oluşumlardı. *Hermandadlar* ticari faaliyet yapan kentler arasında kurulanlar, kargaşa ve çatışmalar sırasında kentler arasında kurulanlar ve mülk sahipleri tarafından kurulanlar olmak üzere üçe ayrılmaktaydı. Köken olarak daha önceki dini kurumlaşmalara dayanan *hermandad* yapıları özellikle Kastilya ve etkisi altındaki alanlarda yaygın bir nitelik kazanmış ve genel *hermandad* adıyla çok geniş alanları kapsayan yapılar kurulmuştur. Ortaçağ'dan sonrada varlığını sürdüren bu yapılar Burbon monarşisinin 18. yüzyılın ortalarından itibaren attığı adımlarla ortadan kaldırılmıştır.

* **Hermandad:** İspanyolca'da *kardeş* anlamına gelen 'herman' kelimesinden türemiştir. *Cofradio* ise *komşuluk, arkadaşlık, birlik ve konfigürasyon* anlamlarının bepsini içermektedir. Kent yerel yönetimlerinin biraraya gelmesinden oluşan politik bir kurum olduğundan dolayı Türkçe'ye 'birlik' olarak çevirmek doğru olacaktır.

I. Katalonya ve Aragon

Katalonya, Aragon, Valensiya ve Mayorka'nın temel bileşenlerini oluşturduğu ve Katalonya'nın merkezinde bulunduğu Aragon Devleti, modern konfederasyonlara benzeyen bir yapıya sahipti. 1462-1472 arasında süren iç savaş Aragon Devleti'nin sözkonusu konfederal yapısını tescil etmişti. Bu sistemde devlet, kral, kurumlar ile kırsal ve kentsel aristokrasi tarafından yönetilmekteydi. Aragon kralı devleti oluşturan bu her dört bölgenin de kralı olmasına rağmen, her krallık kendisine has hukuksal ve kurumsal kimliğini korumaktaydı. Devletin konfederal yapısına uygun olarak siyasi kurumlar ve yasalar Kastilya'da olduğu gibi tek elde merkezileşmemişti. Devleti oluşturan ve Aragon, Valensiya ve Balear krallıkları ve Katalonya Prensliği diye adlandırılan topraklar kendi özgün kurumlarına sahipti. Mayorka dışındaki her üç bölgede hükümet görevini üstlenen merkezi kurumların yanında uzun bir tarihi geleneğe sahip meclisler de varlıklarını sürdürmekteydi. Aragon'a bağlı topraklardaki meclisler yasama gücüne sahip olup, işlenen suçları ele alma ve vergi koyma yetkisine sahipti. Diğer yandan, Aragon'daki yasal çerçeveyi oluşturan *fuerolarda* tek bir elde toplanmamış olup her bölge kendi tarihi geçmişiinden getirdiği farklı yasalara sahipti. Aragon devletini oluşturan krallıklarda paktist dualizme uygun olarak kralın gücü maksimum ölçüde sınırlanmıştı. Paktist anlayışta kral ile ülke arasında bir pakt oluşturuluyor ve kanunlar bu paktın oluşturduğu zeminde yapılıyordu. ⁽¹⁾ Aragon Devleti'nde öne çıkan bir başka yön ise konseylerin ve soyluların biraraya gelerek oluşturdukları *unión* olarak adlandırılan oluşumlardı. Aragon ve Valensiya'da ortaya çıkan bu oluşumların amacı krala karşı soyluların ve konseylerde etkin olan sosyal kesimlerin çıkarlarını korumaktı.

⁽¹⁾ Benjamin Gonzales Alonso, *Reflexiones históricas sobre el Estado y la autonomía regional en España*, *Revista de Estudios Regionales, Extraordinario Vol. II*, 1980, sf. 27, 35. Alonso, dualizmin devlet öncesi politike bir örgütlenme biçimi olduğunu ve bu sistemde krallık topraklarının kral karşısında açık bir kimliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Yazarın, dualizmi "devlet öncesi" diye nitelendirmesi, ilerde ortaya çıkacak modern devleti Ortaçağın esas devlet biçimlenmesi olarak düşündüğünü göstermektedir. Kentler ve bölgesel güçlerle yetki paylaşan Aşağı Ortaçağ devlet örgütlenmesini "devlet öncesi" diye nitelendirmek ve devleti doğaya ve insanlığa onarılmaz zararlar veren modern devletle özdeşleştirmek son derece yanlış bir bakış açıdır. Devletin köleci dönemden beri var olduğunu, modern devletin ise devletin uzun tarihi macerasıyla karşılaştırıldığında uzak olmayan bir geçmişte ortaya çıktığını hatırlatmak yararlı olacaktır.

Katalonya

İlk Katalan oluşumunun ortaya çıktığı Pirene Dağları'ndaki vadilerde, 10. yüzyıldan beri *Consell* ⁽²⁾ diye adlandırılan siyasi oluşumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. *Consell*'lerin esas amacı Pirenelerin kuzey ve güney taraflarındaki vadiler arasında barışı tesis etmek ve sürülerin Pirenelerden geçtikleri zamanlarda ortaya çıkan sorunları çözmektir. 12. yüzyıldan kalma belgelerde çeşitli vadilerde bulunan *concell*'ler arasındaki anlaşmaları oluşturan ve Antik Barış Belgesi anlamına gelen *Carta de la Pax Antica* belgeleri hazırlanır. ⁽³⁾ Pirene Dağlarının güneyindeki vadilerdeki verimli topraklarda ortaya çıkan Katalan kontlukları, ilk başlarda İspanya'daki diğer Hristiyan krallıkları gibi fetih temelinde güneye doğru yayılmaya başlar. Böylece kısa süre içinde ilk Katalan varlığının ortaya çıktığı ve bundan dolayı Eski Katalonya diye adlandırılan kuzey bölgesine ek olarak, güneyde ele geçirilen topraklardan oluşan Yeni Katalonya ortaya çıkar. Bölgenin eski sahipleri olan

⁽²⁾ İlk olarak *Consilios* denen bu yapılar Arap Egemenliğinden önce İspanya'ya hakim olan Vizigotların *Conventus Publicus Vicinorum* denilen Komşuluk Genel Kurulu'na dayanmaktadır. Aynı yapılar Bask topraklarından önce 10. yüzyılda Leon ve Kastilya'da tekrar ortaya çıkmışlardır. *Aunamendi Entziklopedia*, www.ensiklopedia.org/aunamendi =es. Ortaçağdaki konseylerin Roma kentlerinin sahip oldukları konseylerle hiçbir ilgileri yoktu. Muhtemelen Ortaçağdaki konseyler, Duero nehrî vadisi yeniden yerleşime açıldıktan sonra, buradaki küçük köy ve meşralarda oturanların açık bir karaktere sahip olan toplantılar gerçekleştirmesinden ortaya çıkmıştır. Bu toplantılarda söz konusu yerleşim yerlerinin çıkarlarını korumak, özel olarak da komünal varlıkların kullanılması ile ilgili kararlar alınır. Bazı çevreler, sonradan gelişen kasaba ve kentlerde ortaya çıkan meclislerin ve konseylerin de (*concilia*) bu kırsal konseylerden çıktığını savunurken, buna itiraz edenler ise bu yapıların feodal karaktere sahip olan ve bir jüenin yönetiminde olan ve kentlerin varlıklı kesimlerinin katıldığı yargısal meclislerden ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Manuel Tuñón de Lara, Julio Valdeán Baruque, Antonio Domínguez Ortiz, Secundino Serrano, *Historia de España, Ambito, İkinci Baskı*, 2000. s.132

⁽³⁾ Josep Maria Batista i Roca, *La Formacio Historica de l'Estat Espanyol*, Ginebra Üniversitesinde verilen konferans, 1976. www.raecatala.cat/cat/1714. Katalan tarihçisi Batista i Roca İspanyol Devletinin tarihsel oluşumunu incelediği makalesinde, vadilerdeki Katalan konseyleri oluşumunu demokratik ve federalist olarak nitelendirir. Tarihçi buradan hareketle Katalan federalizmi olarak adlandırdığı vadilerdeki oluşumları Ortaçağ İsviçresi'ndeki Helvetik federalizmine benzetirken, Aragon Krallığını da Katalan-Aragon Konfederasyonu olarak nitelendirerek Helvetik Konfederasyonuna benzetir. Aynı çalışmada yazar, sonradan ortaya çıkan Katalan Meclisi'ni de Kastilya'nın kurumlarıyla karşılaştırarak Katalan kurum ve örgütlenmelerinin demokratik olduğunu söyler. s.7. İspanyol tarihçisi Ramon Menendez Pidal ise Katalan tarih yazımının kullandığı temel argümanlara ağır eleştiriler yönelttiği kitabında Katalan Devleti ya da Katalan-Aragon Konfederasyonunun hiçbir zaman var olmadığını, İspanya'da ki halkların tarihinin birbirinden ayrı olmak bir yana, tamamen ortak bir şekilde geliştiğini söylemektedir. Pidal aynı kitabında Katalan Kralı olarak tanıtılan Ramon Berenguer'in ise Kastilya İmparatoru Alfonso VII tarafından bir vasal olarak tanıdığını ileri sürerek tüm bu yaklaşımların tarihe aşırı milliyetçi bir bakış açısından kaynaklandığını sonucuna varmaktadır.

Frank İmparatorluğu'ndan kalma feodal üretim ilişkilerinin egemen olduğu kuzey topraklarındaki köylüler tamamen senyörlerin kontrolünde yaşamaktaydılar. 15. yüzyılda *payeses de remensa* olarak adlandırılan köylüler toprağa zorla bağlı olup bu özellikleri miras yoluyla çocuklarına da geçmekteydi. Toprağı terk edip başka yere yerleşmek isteyen köylülerin, senyöre *remensa* adı verilen bir fidye ödemesi gerekmekteydi. Bu dayanılmaz baskı koşullarından dolayı Katalonya'nın kuzey topraklarında iki defa büyük köylü başkaldırıları olmuştur. Kuzeyde durum bu iken, Llobgerat kentinin güneyindeki yeni topraklardaki çiftçiler eski üretim ilişkilerinden uzakta çok daha özgür koşullarda yaşamaktaydılar.

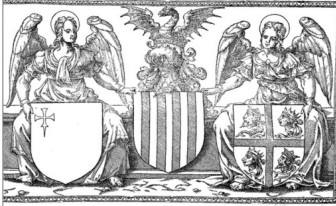
Barselona Kontluğuyla Aragon Krallığı'nın birleşmesinden ortaya çıkan Aragon Devleti'nin iki kurucu ögesinden biri olan Katalan tarafı, Valensiya ve Balear Adaları'nın ele geçirilmesinden sonra bütün enerjisini Akdeniz'deki adalar ve kıyı ülkelerin fethine harcar. Birbirini izleyen fetihlerle birlikte Katalan deniz ticareti de tüm Akdeniz boyunca yayılır ve bu ticaretle uğraşan kesimlerde büyük bir sermaye birikimi meydana gelir. Sermaye birikimiyle ülke ekonomisinde önemli bir güç haline gelen Katalan burjuva sınıfı çıkarlarını koruyacak bir organa ihtiyaç duyar. Böylece bu sınıfın motor gücünü oluşturduğu ve monarşinin kurulmasının dışında gelişen bağımsız ticari ve siyasi kurumların oluşturulması sürecinin temelleri atılır.

Aragon

Batısında Kastilya ve doğusunda Katalonya olmak üzere İspanya'daki iki önemli uygarlık arasında yer alan Aragon'da ilk özyönetim uygulamaları 12. yüzyılda ortaya çıkmıştır. 1035 yılında Aragon, Sobrarbe ve Ribagorza kontluğunun birleşmesiyle kurulan Aragon Krallığı, bir sonraki yüzyılda çeşitli kentlere *fuerolar* verir. Teruel gibi kentlere verilen bu hakların içinde, müslümanlara yönelik *reconquista* *ya katılmak şartıyla kendi silahlı milis örgütünü kurmak da vardır. Askeri, dini ve mesleki dayanışmanın ön planda olduğu bu ilk oluşumlardan sonra, merkezi kurumlardan kaynaklanan olumsuz uygulamalar, adalet alanında yaşanan yozlaşmalar ve dış saldırılara karşı komünal çıkarların korunması amacıyla Aragon topraklarında ilk *juntas* ve *hermandad*

* **Reconquista:** 'Yeniden fethetmek' anlamına gelen sözcük Vizigot Krallığı'nın Araplara yenilmesinden sonra İber Yarımadası'nın kuzeyinde kurulan Katolik Krallıkları'nın, müslümanların elindeki toprakları almak için giriştikleri fetih hareketi için kullanılmıştır.

F V E R O S D E L
R E Y N O D E A R A G O N
D E L A Ñ O D E M I L Y
Q V I N I E N T O S O C H E N
T A Y C I N C O .

EN Ç A R A G O C A .
Impresos con licencia, en casa de Simon de
Portonarijs, Año de Christo, de
1 5 8 6 .
Venden se en casa de Francisco Simon mercader de libros.

Aragon'un haklarını içeren 1586
tarihli Aragon Krallığı Fuerosu

yapıları ortaya çıkar. Aragon'daki *hermandad* oluşumları temel amaç açısından fazla farklı olmamakla birlikte kapsadıkları alan ve yapıları açısından çok çeşitlilik göstermekteydiler. Farklı kentlerin biraraya geldiği konfederasyon özelliğine sahip oluşumların yanısıra, etkinlik alanı dağlık bölgeler olan oluşumlarda vardı. *Hermandadlar* 15. yüzyılın sonlarına kadar ülkenin farklı yerlerinde çeşitli sosyal grupların girişimleriyle kurulmaya devam eder ve bu yüzyılın sonlarına kadar değişik sürelerle varlıklarını devam ettirirler.

Aragon'da bu dönemde dikkati çeken bir özellik de bölgenin birçok tarafında senyörlük sistemine karşı köylülerin devamlı olarak isyan etmeleri ve karşılığında da şiddetli bir şekilde cezalandırılmalarıydı. 1561'de ülkenin batısındaki Ariza Senyörlüğü'nde isyan eden köylüler kendi senyörlerini öldürmüş ve bunun ertesinde düzenlenen cezalandırma seferiyle sonucunda köylülere saldırmış ve alan-

daki evlerin çoğu yakılıp yıkılmıştı. Çaresiz kalan köylülerden kurtulanlar ise Amerika ve İtalya'ya göç etmek zorunda kalmış ancak orada bile bulunduklarında cezalandırılmışlardı. Bunun dışında, güçlü anti-senyör karaktere sahip diğer isyanlar çoğunlukla ülkenin kuzeyindeki dağlık alanlarda yoğunlaşmıştı. Aynı yüzyılda Monclús Baronluğun'da da köylüler defalarca senyöre karşı başkaldırmış ve sonunda senyörlük toprakları devlete bağlanarak soruna bir çözüm bulunmuştu. Ayerbe Baronluğun'da ise senyörle çıkan uyuşmazlık köylüler tarafından mahkemelere taşınmış ancak senyör kendi lehine karar aldırmasını bilmişti. Ancak Aragon'daki en büyük köylü isyanı geniş topraklara sahip Ribagorza Kontluğu'nda çıkmıştı. Adalet mekanizmasının kendi aleyhlerine karar vermesinden sonra köylüler isyan başlatmış, durumdan yararlanarak bu kontluğu ortadan kaldırmayı planlayan İspanyol Monarşisinin temsilcisi II. Felibe ise isyancılara yardımda bulunmuştu. Bir yıl süren çatışmalardan sonra Ribagorza Kontu çaresiz kalıp topraklarını monarşiye bırakmak zorunda kalmıştı.

Katalan-Aragon Krallığı'nın iki kurucu devletinden biri olan Aragon, denize kıyısı olmadığından dolayı Katalonya ve Valensiya'da deniz

ticaretiyle büyüyerek bu ülkelerin siyasi kurumlarının gelişmesinde önemli rol oynayan güçlü bir burjuva sınıfına sahip olamamıştır. Ülkenin toplumsal yapısında yaşanan bu durum, Aragon Krallığının kuruluşundan beri başlayan Kastilya'nın doğuya doğru askeri, siyasi ve kültürel yayılmasıyla birleşince, aristokrasinin güçlü etkisi altındaki kurumlar ortaya çıkmıştır.

Valensiya

Katalonya topraklarının güneyinden Murcia'ya kadar Akdeniz kıyısı boyunca uzanan Valensiya, Vizigot Krallığı'nın Araplar tarafından yıkılmasından sonra Andalusya'da kurulan müslüman devletin eline geçer. Bu tarihten sonra, bir yandan Andalusya'dakine benzer bir şekilde siyasi ve ekonomik yapı şekillendirilirken, diğer yandan da bölge topraklarına Arap ve Berber nüfus yerleştirilerek müslümanlaştırma süreci yürütülür. Fakat bu süreç sadece yeni nüfus aracılığıyla yürütülmez, aynı zamanda Hristiyan nüfusun müslümanlaştırılması da hız kazanır. Böylece Valensiya'nın eski toplumsal ve kültürel yapısı parçalanarak, içinde Yahudilerin de olduğu yerlilere ek olarak Arap ve Berberlerin yer aldığı çok dinli ve çok dilli bir toplum ortaya çıkar.

Kastilya ve Aragon'un Hristiyan krallıklarının giderek artan baskılarına maruz kalan Valensiya, hükümdar Ebu Zeyd'in'da 1229 Aragon Krallığına vasal olmayı kabul etmesiyle bu krallığın etki alanına girer. Aragon Krallığı bunu da yeterli görmeyip 1238'de Valensiya'yı ele geçirerek İslam egemenliğine son verir. Aragon Devleti'nin siyaseti gereği, Balear Adaları'nda olduğu gibi burada da bir krallık kurularak Aragon Krallığı'na bağlanır. Yeni sahipleri tarafından Valensiya Krallığı olarak tanımlanan bu yeni krallık, kurulan yeni kurumlarıyla kendini yönetmeye uzun süre devam edecektir. Ancak, bölgenin siyasi yönden özerk olmasını sağlayan fatihler, verimli topraklara yerleştirdikleri Katalan ve Aragon yerleşimcileriyle toplumun katalanlaştırılması siyasetini sürdürmüşlerdir.

Valensiya toprakları sakinlerinden binlerce kişi, işgalden önce ülkeyi terkedip diğer Müslüman topraklarına göç etmek zorunda kalınca, bunların geride bıraktıkları topraklarla diğer verimli topraklar *Llibre del Repartiment* * diye adlandırılan toprak paylaşılması kurallarına göre fatihler

* **Llibre de Repartiment:** Fetbedilen ülkede paylarına belli bir toprak parçası verilen kişiler, bu topraklarda beş yıla kadar oturmak zorundaydılar ve bu süre içinde toprağı bir başkasına devredemezlerdi.

arasında paylaştırılır. Buna göre başta aristokrasinin üst kesimiyle, kili-seye ve Valensiya seferine katılan Aragon Krallığı'nın kentlerinden gelenlere topraklar dağıtılmış ve daha sonrada Katalonya'dan gelenler küçük parçalar halinde bu topraklardan paylarına düşeni almışlardır.

Katalan-Aragon ittifakına katılan Valensiya'da kentler bu ittifakın Akdeniz'e yayılan topraklarıyla yapılan deniz ticaretiyle İber Yarımadası'ndaki diğer kentlerden daha çok büyümüşlerdir. Özellikle Valensiya kenti, 15. yüzyılın sonlarında 75 bine varan nüfusuyla, Sevilla ve Granada'dan sona İspanya'daki en büyük üçüncü kent statüsüne yükselmiştir. Bu konumundan ötürü ilk *Consulat del Mar* * Aragon Krallığı tarafından 1283 yılında burada açılmıştır. Kentin büyüyen nüfus ve zenginliğiyle beraber edebiyat ve diğer sanat dallarında da yarımada'daki diğer kentlerden çok önce bir rönesans yaşanmıştır. Bu arada İspanya'da ilk kitap Katalanca olarak Valensiya'da basılmıştır.

Ancak Valensiya'nın ekonomi alanında gösterdiği bu başarı *moriscos* olarak adlandırılan Müslüman nüfusun 1609'da ülke topraklarından kovulmasıyla büyük bir yara almıştır. O dönem de 250 bin civarındaki nüfusun en az 100 bin kadarını oluşturan ve ağırlıklı olarak tarımla uğraşan müslümanların kovulması yüzünden verimli toprakların bulunduğu birçok bölge ıssızlaşarak artık ülke ekonomisine katkı yapamayacak hale gelmiştir.

Balear Adaları

Batı Akdeniz'de, İspanya anakarasının doğusunda yer alan ve üç büyük adayla çok sayıda küçük adadan oluşan Balear Adaları, İspanya'yı ele geçiren Araplar tarafından işgal edilmiştir. Birleşmeyle daha çok güçlenen Katalan-Aragon ittifakının doğal olarak Akdeniz'de gözüne kestirdiği ilk toprak parçası da bu ada topluluğu olmuştur. Mayorka merkezli İslam devletini yıkmak için 1229'da bu adaya gelen Katalan ordusu, Mayorka nüfusunu büyük bir katliamdan geçirerek adayı işgal etmiştir. Dağlara çekilip şiddetli bir direniş içine giren bazı müslüman gruplar, krallık ordusunu uzun bir süre uğraştırdıktan sonra sonunda teslim olmak zorunda kalmış ve tümü ya tam köleleştirilmiş ya da yarı köleleştirilmiştir. 1235 yılında yapılan bir başka seferde ise ele geçirilen İbiza adası halkı da kendisini köleleştirilmekten kurtaramamıştır.

* *Consulat del Mar*: Deniz Konsolosu olarak çevrilebilecek olan bu kurum, deniz ticaretinden kaynaklı sorunları çözmek için kurulan Katalan orjinli bir kurumdur. Barselona ve Valensiya dışın da, Akdeniz'de ticaret yapılan diğer kentler de kurulan kurumun, deniz ticareti konulu meseleleri çözmesi için de Katalonya'da 1288 yılında *Libro de la Consulat del Mar* kitabı hazırlanmıştır.

Zayıf düşen ordusuyla Menorca adası üstüne yürümeyi göze alamayan Kral I. Jaime, adanın kendisine vasal olup vergi vermesiyle yetinmek zorunda kalır. Bu sayede Menorca'da Arap kültürü yarım yüzyıl kadar daha varlığını devam ettirir. Ancak 1287 yılında adaya çıkan krallık ordusu adayı işgal ederek Balear Adaları'ndaki son Arap varlığına son verecek ve daha önce de olduğu gibi buradaki Arapları köleleştirecektir. Balear'da fethedilen her adanın verimli toprakları daha önce Valensiya'da olduğu gibi kral tarafından fethedilen katılanlar arasında bölüştürülür.

Adalara çıkan ilk kral Jaime I, Valensiya'da olduğu gibi burada da Aragon Tacı'na bağlı özerk bir Mayorka Krallığı'nı kurma yoluna gitmiştir. Ancak kurulan yeni krallık ilk dönemler de tamamen bağımsız bir siyaseti sürdürmeyi tercih etmiştir. Bu durum, İspanya'daki Katolik Krallıklarının arasında yaşanan hanedan birleşmesine kadar devam etmiş ve Mayorka Krallığı tekrar anakaradaki krallığa bağlı olmak zorunda bırakılmıştır.

1. Meclisler

Katalan Meclisi

İlk Katalan Meclisi toplumda ortaya çıkan sorunları çözmek amacıyla yılın belirli dönemlerinde toplanan *Pau i Treva* * kurullarının içinden çıkmıştır. Kilise tarafından desteklenen ve Barselona kontlarının gerçekleşmesi için önyak oldukları bu kurulların amacı feodal beylikler arasında çok sık çıkan savaflara bir ara vererek eylemsizliği gerçekleştirmeye çalışmak, din adamları ve sivil nüfus için can güvenliğini sağlayıp bir tazminat sistemi geliştirmek ve mali konularda anlaşmalar yapmaktır. Bu amaçla gerçekleştirilen toplantıların ilki 1027 yılında Pirenelerin kuzeyindeki Rosellon kontluğunda yapılır. Başta sınırlı bir katılımın gerçekleştiği bu kurullara, 12. yüzyılın sonlarından itibaren toplumdaki çeşitli tarafların temsilcileri de katılırlar. Ancak bu yüzyıl içinde sözkonusu kurulları toplama geleneği epey zayıflayacak ve bu kurullarda yapılan anlaşmalar artık Barselona Kontu'nun meclisinde yapılacaktır. Aragon'la birleşmeden sonra ise aynı anlaşmalar artık Aragon Kralı'nın kontrolünde yapılacaktır.

Kontlar Meclisi süreç içerisinde toplumdaki çeşitli tarafları çalışmalarına

* *Pau de Déu i la Treva del Senyor*'un (Katalanca, tanrının barışı ve beyin uzlaşması) kısaltılmasından oluşmuştur. Bu dönem yılın belli bir zaman diliminde haftanın Cuma günleri başlar ve Çarşamba günü sona ererdi. Bu günler arasında suç işlemek büyük günah sayılırdı.

katarak ve katılımcıların sayısını artırarak *Corts Generals* (Katalonya Genel Meclisi) statüsüne yükselir ve bu meclis ilk oturumunu 1214 yılında Lleida kentinde gerçekleştirir. Özellikle ülkedeki kent ve kasabaların sermaye sahiplerini içine alarak güçlenen meclis, 1283 yılında Barselona'daki oturumunda “*Volem, estatuir*” (Biz istiyoruz, biz kanunları yapıyoruz) yaklaşımı ile Katalonya'nın Ortaçağ ve Modern Çağ boyunca anayasası olarak benimsenen kanunları yapar.

Valensiya Meclisi

Meclis, Valensiya'yı ele geçiren I. Jaime döneminde, 1261'de bu kentde ilk oturumunu gerçekleştirir. Bu oturumda Jaime I, ülkenin dört-yüz yıl boyunca özerk yapısını korumasına olanak tanıyacak *Furs de Valencia'yı* (Valensiya Fuerosu) kabul ettiğini ilan eder. Aynı kral 1302 yılında meclisin her üç yılda bir toplanması kararını verir. Meclisin açıldığı ilk süreçte, ülkedeki kent ve kasabaların bazılarında kendilerini temsil etme hakkı tanınır. 13. yüzyılın sonlarından itibaren kent ve kasabaların sınırlı temsiliyeti daha çok genişletilir. Örneğin, Meclisin 1510'daki oturumuna Valensiya kentinin yanı sıra 23 kadar kent ve kasabanın temsilcileri de yer almıştı. Bu durum, Ortaçağ İspanyası'nda Valensiya gibi görece orta büyüklükte bir krallık için ileri derecede bir temsiliyet anlamına gelmekteydi. Bu temsiliyetle, *brazo real* denilen ve sermaye sahiplerinden oluşan kent ve kasaba temsilcileri kanadı, 14. yüzyıldan itibaren meclisteki yerini sağlamlaştırmaya başlamış ve etkisini daha da artırmıştır.

Soyluların, kilisenin ve kent-kasaba ileri gelenlerinin Mecliste birlikte bulunması, burada tüm halkın temsil edildiği fikrinin Valensiya'da gelişmesine yol açmaktaydı. Bu fikir, o günkü hukuksal terminoloji de Valensiya Krallığı'nın tüm halkının temsil edilmesi anlamına gelen *el General del reino de Valensiya* olarak ifade edilmekteydi.

Valensiya Meclisi yasama, yürütme ve mali konulardan oluşan geniş bir alanda çalışmalarını yürütmekteydi. Meclisin yasama alanında *fuero* diye tabir edilen kanun yapma yetkisi vardı. Meclisteki her üç tarafın ortak bir şekilde sunduğu ve kralında onayladığı veya bir tarafın sunduğu ve diğer taraflarında onayladığı kanun teklifleri, *fuero* diye nitelendiriliyor ve tüm ülkenin uyması zorunluluğuyla yürürlüğe giriyordu. Taraflardan bir veya birkaçının onaylamadığı bir teklif ise yürürlüğe girdikten sonra sadece kabul eden taraf veya taraflar için geçerli oluyordu. Meclisin yürütme ala-

nındaki yetkileri ise Aragon Krallığı'nın Valensiya'daki politik ve idari çalışmalarını kontrol etmekten ibaretti ve mali alanda da çoğu meclis de olduğu gibi vergileri toplama görevini üstlenmişti.

Kastilya ve Aragon krallıklarının birleşmesinden sonra Valensiya Meclisi ve Generalitat eski gücünü kaybetmeye başlar ve 16. yüzyıl boyunca daha düzensiz toplanmaya başlar. Son oturumunu 1645 yılında yapan Meclis, Valensiya'nın Kastilya tarafından işgal edilmesinden sonra merkezi hükümetin aldığı Nueva Planta Kararları'yla Valensiya'nın kendini yönetme hakkını elinden almasından sonra ortadan kalkar

2. Merkezi Kurumlar

Generalitat

Kastilya ve Aragon arasındaki savaşlardan dolayı büyük maddi kayba uğrayan Aragon Devleti'nin özellikle mali durumundan sorumlu olacak bir organın kurulması zorunluluğu doğar. Bu yöndeki en önemli adımlardan ilki Aragon, Katalonya ve Valensiya meclislerinin 1289'da Aragon'da bulunan Monzon kentinde gerçekleştirdikleri ortak oturumda kurulmasına karar verdikleri *Deputacio del General* ile atılır. Katalan Meclisi, 1358-59'da çeşitli kentlerde düzenlenen oturumlarında maliye ve yönetim konularında görev yapan ve ilk *Generalitat* başkanı olan Girona piskoposu Berenguer de Cruilles yönetiminde 12 meclis üyesinden oluşan bir organı seçer. Bu organında adı da *Deputacio del General* olup *Generalitat* olarak da adlandırılır. Son olarak ise Monje kentinde toplanan meclis, *generalitats* adı verilen bir verginin toplanmasına karar verir ve bundan kısa bir süre sonra meclis toplanarak artık sürekli bir varlığa sahip olacak *Generalitat*'ı kurar ve Barselona'yı bu kurumun merkezi olarak seçer. *Deputacio del General* ve sonradan *Generalitat* olarak adlandırılan organ, zaman içinde özerk karakterini ilerleterek yürütme gücünü kendi ellerinde yoğunlaştırmıştır. 16. yüzyıldan itibaren de Katalonya Prensliği'nin hükümeti olarak yoluna devam etmiştir.

Katalan Meclisi ve *Generalitat* hem ülkedeki hem de merkezileşme politikalarını yürüten Kastilya krallarının mutlak otoritelerine karşı sürekli bir direniş içinde olmuştur. Özellikle merkezdeki Avusturya Hanedanı krallarının Katalonya üzerindeki otoritesini frenlemiş ve bu sayede toplum üzerindeki etkisini artırmıştır. Katalan Meclisinin son

oturumu 1705-1706 yıllarında Barselona’da toplanır. Kısa bir süre sonra çıkan savaşta Avusturya Arşüdükü Carlos’u destekleyerek onun İspanya Tahtına geçmesini isteyen Katalanlar, Barselona’nın 1714’te Kastilya-Fransa ortak ordusu tarafından işgal edilmesiyle yenilir. Ülkenin siyasi hayatında artık tek söz sahibi olan merkezi hükümet, Katalan Meclisi ve Generalitat’ın varlığına 1716’daki *Nueva Planta* kararlarıyla son verir.

Valensiya Meclisi’de Katalonya’da olduğu gibi vergileri toplamak amacıyla sürekli bir organa ihtiyaç duymuş ve 1418’de meclis üyelerinden seçilen *Deputacio del Generali* kurmuştur. Aynı zamanda *Generalitat* veya *Generalitat del Regne* (Krallık Generalitat’ı) olarak adlandırılan ve üç yıllık bir görev süresi için seçilen bu yapı, ülkedeki en yüksek siyasi organa dönüşerek yürütme ve idari konuları kendi eline almıştır. Ancak aynı dönemde başlayan Aragon Krallığı’ndaki otoriter yönelimler çok geçmeden bu yeni kurumda da kendisini göstermeye başlar. Valensiya’nın iç dinamiklerinden gelen güçlü bir şekilde temsil edilme çabalarıyla bu otoriterizm arasında uzun süren çatışmadan bu kurum yenik olarak ayrılmıştır. 1510 yılında toplanan Valensiya Meclisi, kurumun görev ve işleyişini yeniden düzenlemiş ve kuruma üye seçmenin önemi azaltarak meseleyi teknik bir boyuta indirgemıştır. Merkezi Hükümet’in Nueva Planta Kararları doğrultusunda *Generalitat* 1709 yılında kapatılmıştır.

Diputacion del General (Aragon)

Aragon *Diputacion*’u da Katalonya ve Valensiya’da olduğu gibi Monzon kentindeki Aragon Krallığı’na bağlı toprakları temsil eden meclislerin ortak kararıyla kurulmuştur. Aynı zamanda *Generalitat* olarak da adlandırılan bu kurumun en önemli görevi, her iki bölge de olduğu gibi, başta vergi toplayarak Aragon Krallığı’nın savunma giderlerini karşılamaktır. Bu yapı zaman içinde siyasi, idari ve askeri sorumlulukları da üstlenerek krallık kurumundan sonra Aragon’un en önemli kurumu olmuştur.

Kuruluş döneminde *Diputacion*’da aristokrasinin üst kesiminin etkili olması kent, kasaba, komünler ve soylu grupların tepkisine sebep olmuştur. Kastilya ile varılan barıştan sonra, meclisteki tüm bu kanatların daha fazla kurumda temsil edilmesiyle gerginlik giderilmiş ve krala karşı temsil yeteneği garanti altına alınmıştır. Ancak 15. yüzyılda Caspe Uz-

laşması ile Kastilyalı Trastamara hanedanının tahta çıkmasından sonra, krallık otoritesi Aragon Meclisi aleyhine büyümeye başlamıştır. Aynı dönem de kralın tüm ilgisini İtalya'daki krallık topraklarına vermesiyle, *Diputacion*'un siyasi konulardaki otoritesini artırarak yönetim de daha fazla söz sahibi olması gündeme gelmiştir. Kurum, üyelerini belirleyerek kendisini oluşturan meclise olan bağımlılığına son vererek otoritesini artırma yoluna gitmiştir. 1436'daki reformla, toplumu mecliste temsil ettiği varsayılan dört kanadın oy kullanma hakkına sahip olacak temsilcilerinin bu kuruma seçilmeleri kabul edilmiştir. *Diputacion*, bu yüzyılın ikinci yarısında, yargı kurumuna yardımcı atamaya başlayarak bu alanı da kontrol etmeye başlamıştır.

15. yüzyılın sonlarına doğru Kastilya merkezileştirmesinin artmaya başlamasıyla Aragon'da Engizisyon Mahkemesi kurulur. Bu dönemde Aragon topraklarındaki kentler, yönetim ve ticaret alanında daha fazla tavizler ko-parmak için kendi kanatlarından *Diputacion*'a seçilecek adayın kral tarafından belirlenmesini kabul ederler. Bu gelişmeler kurum içinde kralın etkisini daha çok artırırken 1592'de meclisin aldığı bir kararla da bu kurumun mali konulardaki yetkisi elinden alınır. Bu yüzyıldan başlayarak, çalışmalarına son verilinceye kadar *Diputacion*'un Aragon'daki etkisi adım adım azalmaya başlar.

Gran i General Consell (Mayorka)

1249 yılında Mayorka Krallığı'nı yıkan Jaume I tarafından kurulan konsey, Mayorka kentiyle beraber tüm Mayorka Adası'nı yönetme görevini üstlenmişti. Mayorka kentini yönetmesinden dolayı da Konsey, bir bakıma yerel bir kurumun görevlerini de üstlenmiş oluyordu. Konseyin bileşimi *forana* denen ve Mayorka dışındaki diğer kentleri temsil eden üyeler ve sadece Mayorka'yı temsil eden üyelerden oluşuyordu. İlk başlarda daha geniş bir katılıma sahip olan konsey, giderek üye sayısını düşürme yoluna giderek zamanla daha az sayıda *consellers* (konsey üyesi) ile toplanmaya başlamıştır. Öte yandan da iki üye grubunun sayıları sabit kalmayıp güç dengesine göre sürekli olarak değişmiştir. Mesela 1373 tarihli düzenlemeye göre, kentin güçlü gruplarından olan ve konseydeki *ciutat* (kent, Mallorca kenti) kanadını oluşturan şövalye, *ciutadans* (kentli yurttaşlar), tacirler ve zanaatkar gruplarından her birinin konseye 25 kişi göndermesi istenirken, adadaki diğer yerleşim yerlerini temsil eden *forana* grubundan ise 38 üye istenmekteydi. Konseyin üye sayısı 1614 de ise 28'i kent dışından ve 44'ü de kent içinden olmak üzere bir kez daha düzenlenerek 72 olmuştur.

3. Yerel Kurumlar

Consell

Katalonya ve onun etkisinde kalan diğer bölge ve ülkelerdeki kentler krallık otoritesiyle olan ilişkileri açısından oldukça özerk olup, genel olarak *consell* diye adlandırılan ve yılda bir kez seçilen oluşumlar tarafından yönetilmekteydi. Konseylerde, kentteki yerleşimcilerden çeşitli gruplar temsil edilmesine rağmen en etkili kesim ticari faaliyetleri ellerinde bulunduran tüccarlardı. Kent yönetimleri krallardan elde ettikleri ve *fueiros* ya da *cartas pueblas* olarak bilinen imtiyaz ve ayrıcalıklarına göre geniş bir çeşitlilik arz etmekteydi.

Consell de Cent (Yüzler Konseyi) olarak adlandırılan yapı, Barselona'yı yöneten konseyin danışma meclisi olup, 1265 yılında kral I. Jaime tarafından kurulmuştur Kentin önde gelen meslek ve sermaye sahiplerinden oluşan konsey, kentin siyasi çıkarları ve korunması ile ilgili olarak kenti yönetenlere tavsiyeler de bulunmaktaydı. Konseyin çalışmaları 1371'de çıkarılan kanunla belirlenerek varlığı süreklilik kazanmıştır. Kuruluşunu izleyen dönemde, kent yönetiminin demokratikleşmesi için katkı yapan yapı, seçilen üyelerin bileşiminin giderek değişmesiyle 15. yüzyılın sonlarından itibaren aristokratik bir karakter kazanır.

Yüzler Konseyi, kent yönetiminden sorumlu olan *Deputacio* ile birlikte Barselona'nın toplumsal ve siyasi hayatında önemli bir rol üstlenmiştir. Özellikle, Kastilya'nın yönetimi merkezileştirme uygulamalarına duyulan tepkinin ortaya çıkardığı 1640 yılındaki Katalan İsyanı ve 1714 Veraset Savaşı sırasında Katalonya'nın durumunda oldukça etkili olmuştur.

Valensiya kentinde işgalden hemen sonra kurulan *consell* ise geniş bir halk temsiliyetine dayanan bir kent yönetimi karakterine sahipti. Kurumun ilk döneminde daha güçler ayrılığı ortaya çıkmadığından, konsey yargı ve savunma yetkisini de sahipti. Valensiya Konseyi'ni oluşturmak için kentin toplumsal yapısını oluşturan ve *major*, *mitjana* ve *menor** diye adlandırılan hiyerarşiyile anılmakta olan toplumsal grupların her birinden ikişer üye istenmekteydi. Buna rağmen büyük sermaye sahiplerini kapsayan *major* grubu tüm kent yönetimiyle ilgili olarak genellikle mevkilerin çoğunu elinde bu-

* **Major, mitjana, menor:** *Major (büyük) grubu burjuvazinin üst kesiminden oluşmaktaydı. Tacirler, genel olarak zanaatkarlar, avukat ve katipler mitjana (orta) grubunu oluşturmıyorlardı. Menor grubu ise zanaatkarların bir bölümü, çiftçiler ve kent proleteryasını kapsamaktaydı.*

lundurmaktaydı. Öte yandan, konseyde temsil edilmeyen toplumun diğer gruplarının temsiliyeti için de 1283 yılında Kral Jaume I'in talimatıyla konsey, *consultiu* olarak adlandırılan ve Katalonya'daki Yüzler Meclisi'ne benzer bir danışma meclisi kurmuştur. Meclisin kuruluş yıllarında, kentteki dini cemaatten 48 ve loncalardan 60 üye bir yıllık görevle seçilmekteydiler. 1329'da kentteki küçük soylularında yönetime seçilmesi ve kontrolü ellerine almaya başlamalarıyla, Valensiya Konseyinin halkçı özellikleri ortadan kaybolmaya başlamıştır. 15. yüzyıldaysa durum daha da kötüleşerek kent yönetimi tamamen kent oligarşisinin eline geçmiştir.

Hızla büyüyen Kent burjuvazisinin ekonomideki gücünü, içinde Konseyin de bulunduğu siyasi kurumlarda güçlü bir temsiliyete dönüştürmesi, bu grubu kırsal kökenli soylularla karşı karşıya getirmiştir. Diğer açıdan da, iç kesimlerdeki feodal toprak mülkiyetine sahip toplumun kıyılarda yerleşik ve ticari faaliyetlerde ileri olan toplumla karşı karşıya gelmesi demek olan bu sosyal çelişki, 14. yüzyılda çatışmaya dönüşmüştür. Bu yüzyılın ortalarında biraraya gelen Valensiya Konseyi,

krallığın gücünü sınırlandırıp çıkarlarını daha iyi korumak için kentteki diğer gruplarla birlikte *unió* (birlik) adlı örgütlenmeyi ortaya çıkarmıştır. Ancak krallık kendisine karşı yapılan bu isyana karşı hemen harekete geçerek ve 1384'de isyanı sonra erdirmiştir.

Aragon'da 11. yüzyılda kasabaları yönetmek için kurulan organlar *conci-
lium* olarak nitelendirilmekte olup kentteki tüm özgür yurttaşları temsil etmekteydiler. Gelişmemiş bir yapıya sahip olan bu Açık Konseyler, 12. yüzyıl

da yerlerini hukuksal ve kamusal bir kimliği olan özerk kent yönetimlerine bırakmıştır. Bu yönetimler, basit bir yapıya sahip diğer yönetimlerden hem yetki ve yeterlilik açısından hem de çalışan görevli sayısı açısından daha ilerdedi. Aragon'da aynı zamanda kırsal kentler diye adlandırılan ve tam olarak kent özelliği göstermeyen yerleşim yerleri de vardı. Kırsal kentler büyük çoğunlukla senyörlerin yetki alanında olup, sahip oldukları sınırlı sayıdaki görevlileri yılda bir kez senyör tarafından belirlenmekteydi.

Aragon'un en büyük kenti olan Zaragoza'da geniş yetkilere sahip gelişmiş bir kent yönetimine sahipti. Kenti yöneten konseyin üye sayısı I. Jaime tarafından 1271'de on iki olarak belirlenmişti. *Jurats* olarak adlandırılan bu üyeler, kentte sayısı on beşe varan mahalleler tarafından seçilmekteydi. Üyelere verilen isme atfen bu yapı *Consell del Jurats* olarak adlandırılmaktaydı. Kent Konseyine tavsiyeler de bulunmak amacıyla da 1391'de 39 üyeden oluşan bir danışma meclisi kurulmuştur. Bir başka önemli kent olan Jaca kentinin yönetiminde ise ilk dönemler de kenti oluşturan dört mahallenin her birinden halk tarafından seçilen birer kişi olmak üzere toplam dört kişi yer almaktaydı. Ancak Aragon sınırlarında yer alan kentlerdeki yönetimler çok daha farklıydılar. Mesela, Teruel kent yönetimini oluşturan konsey üyeleri yılda bir kez Paskalya'daki Salı günü seçilirlerdi. *Jueç* diye adlandırılan kişi kentin gerçek yöneticisi olup konseyin başıydı.

Kastilya'nın merkezileşme politikası doğrultusunda aldığı Nueva Planta Kararları kapsamında siyasal kurumların yanısıra, kentlerin özerkliği de ortadan kaldırılmıştır. Barselona'da Yüzler Konseyi, Mayorka'daki *Gran i General Consell* ve Zaragoza ve Valensiya kent konseyleri varlıkları sona erdirilen en önemli konseyler olmuşlardır.

Junta ve Hermandad

Aragon'da 12. yüzyılda halkın içinden çıkmaya başlayan *junta* yapıları ilk süreçte krallık gücü tarafından tanınır. Fakat çok geçmeden, bu yapıları yöneten ve *sobrejunteros* diye adlandırılan yöneticilerin yasal yetki hakkı ve sahip olduğu güç krallığinkiyle çatışmaya başlayacaktır. Bu yüzden, 1300 yılına ait Aragon fuerolarında yer alan en eski norm, bu yöneticilerin yetkilerini sınırlandırarak, onlara sadece kralın veya mahkemelerin verdiği cezaları uygulamakla görevlendirir. Böylece Aragon *juntas*ı kuruluş felsefelerinin aksine, yargı gücünün yürütülmesine yardımcı olan basit kurumlara dönüşecektir.

Aragon'daki ilk *hermandad* oluşumu 1226 yılında kralın talimatıyla Za-

ragoza, Jaca ve Huesca kentlerinin biraraya gelmesiyle kurulmuştur. Kral Jaime I, bu her üç kentin yerel yöneticilerinin bölgeyi tehdit eden hırsızlık ve cinayetlere karşı kendilerini savunmaları için Jaca'da biraraya gelmelerini istemiştir. Güçlenen oluşumun politik arenada kendisinin muhaliflerini desteklediğinden kuşkulanan kral bir yıl sonra bu oluşumu dağıtır. Ancak bir müddet sonra tekrar aynı yapının ortaya çıkmasına izin verir ve ona ayrıcalıklar tanır.

1260 yılında kurulan Zaragoza merkezli ikinci *bermandad* bu kez eski üye kentlerin yanı sıra Barbastro, Calatayud, Teruel, Daroca ve Tarazona'yı da kapsar. Aynı kral, Aragon ölçeğinde yapılacak kanunsuzlukla mücadelede büyük umut bağladığı için bu oluşumun statüsünü hemen onaylar. Bu yeni oluşum eskisinden daha çok gelişmişti ve daha kapsamlı bir statüye sahipti. *Hermmandad* üyesi topraklar, oluşumun giderlerini karşılamak için kendi imkanlarına göre belli bir vergiyi ödemekle yükümlü kılınmıştı. Öte yandan, kanunsuzlara karşı mücadele etmek için *consejiles* milisleri adı verilen silahlı yapı kurulmuştu. *Hermmandad* toplantıları her yılın Mayıs ayında, üye kent ve kasabaları temsil eden ikişer kişinin katılımıyla Zaragoza'da yapılmaktaydı.

Bir diğer çeşit *bermandad* oluşumuysa kırsal alan nüfusunun ihtiyaçları doğrultusunda kurulmuş olan yapılardı. 13. yüzyılda Dağ Konseyleri olarak bilinen yapılar Sobrarbe merkezli bir *bermandad* oluşumunu ortaya çıkarmışlardır. Naval ve Bielsa arasındaki alanda etkili olan yapının amacı, dağlarda silahlı insanların şiddet olaylarına karışmalarını engellemek ve güçlü aileler arasındaki çatışmaları ortadan kaldırıp barışı tesis etmektir. Bu konseylerin imzaladığı anlaşma da 5 yıl kadar geçerli olup, huzuru bozanlara karşı içinde gıdadan ve barınmadan mahrum etmek ve ölüm cezasının da olduğu çeşitli cezalar öngörülmekteydi. Ancak 1265'te Ejea'da toplanan meclis, dağ merkezli bu oluşumun ortadan kaldırılması lehine karar almıştır. Aynı yılda Aragon Krallığı'nda kurumsal bir sürekliliğe sahip *junta* tipi yapıların kurulmasına ihtiyaç olduğu fikri ortaya çıkmıştır. Bu fikir, Zaragoza merkezli *bermandad* oluşumuna katılan tüm üye kentler de kalıcı kent yönetimlerinin kurulmasıyla sonuçlanmış ve bu tip yönetimler tüm Aragon topraklarına yayılmıştır.

1487'de Huesca kentinin inisiyatifinde, başında bir başkanın bulunduğu Zaragoza merkezli *bermandad* oluşumu bu tür oluşumların en sonuncusudur. Bu oluşumun yetkileri arasında benzer oluşumlarda görülenlerin yanı sıra, dine karşı işlenen suçlara ve parada yapılan sahterkarlıklara müdahale

etmek, genel olarak suç işleyen kişilere karşı yargının hızlı işlemlerini sağlamak ve suçluların kaçmasını engellemek de vardı. Aragon topraklarında kurulan son *hermandad* oluşumlarından biri olan bu yapı 1495'te meclisin Tarazona'daki oturumunda, yetkilerini kötüye kullandığı gerekçesiyle yasaklanmıştır. Aragon'daki tüm sosyal grupların aleyhine giderek güçlenmeye başlayan monarşi, bu yerel oluşumları ortadan kaldırmaya yönelir. 1506 yılında Aragon Kralı II. Fernando, imzaladığı bir belgeyle Aragon'daki her tür *hermandad* oluşumunu kesin olarak yasaklar.

Katalonya'da ise Aragon'daki *junta* ve *hermandad* oluşumlarının bir benzeri olan ve *sometents* veya *sometent de vegueria* diye adlandırılan bir oluşum ortaya çıkmıştı. Özgün bir Katalan milis gücü olan *sometent*, halkın kendini ve topraklarını savunma ihtiyacından ortaya çıkmıştı. 11. ve 12. yüzyıllarda halkın en üst seviyeye çıkan hareketliliğiyle, bu milis teşkilatının genel bir nitelik kazanmasını sağlayacaktır. Sonraki yüzyıllarda yaygınlığını sürdüren bu kurum, 17. yüzyılın ortalarından itibaren ortadan kalkar. Ancak dış saldırılara karşı savunma gereksiniminin ön plana çıktığı sonraki yüzyıllarda da aynı kurum tekrar ortaya çıkacaktır.

Germania İsyanı ve Sonuçları

Valensiya kentindeki esnaf ve zanaatkarlar örgütlenip çeşitli sorunlarını çözmek ve seslerini daha iyi duyurmak için 16. yüzyılın başlarında *germania* (kardeşlik) diye nitelendirdikleri, İspanya'nın diğer bölgelerindeki *bermandad* oluşumlarına tekabül eden bir örgütlenmeyi ortaya çıkarmışlardır. Aragon Kralı Ferran, 1503'te *gremi* diye adlandırılan loncaların böyle bir yapı oluşturmaları ayrıcalığını kabul ederek bu örgütlenmeye resmi bir boyut kazandırır.

Germania örgütlenmesinin ortaya çıkardığı ve Valensiya tarihindeki en önemli sınıfsal kalkışmalardan biri olan *Germania* İsyanı, kısa sürmesine rağmen ortaya çıkardığı sonuçlarıyla Valensiya'yı çok uzun bir süre etkilemiştir. 15. yüzyılın sonlarından itibaren Valensiya toplumunda esnaf ve zanaatkarlar içinde zengin olanlarla ile fakir olanlar arasındaki ayrım keskin bir şekilde artmaya başlar. Ticaretin büyük bir kısmını elinde tutan bu grubun ikiye bölünmesi, üretimin tacirler tarafından kontrol edildiği *putting-out* * diye tabir edilen sistemden kaynaklanmaktaydı. Bu üretim biçiminde tacirler hammadeleri onları işleyecek meslek grupları arasında dağıtmaktaydı. Durum böyle olunca hammaddeleri ellerinde bulunduranlar için yeni bir zenginlik kaynağı ortaya çıkarken, bu imkanlardan yoksun birçok zanaatkar ise proleterleşmeye başlamıştır. O dönem kentteki tacirlerin çoğunun yabancı kökenli olması da onlara yönelik tepkinin boyutunu daha da artırmıştır.

Diğer yandan esnaf ve zanaatkarların kent yönetiminde temsil edilmeleri ve yerel kurumlarda yaşanan yolsuzluklar sosyal çatışmanın boyutlarını derinleştirmiştir. Bu sorunlara cevap olmak isteyen *Germania* örgütlenmesi 1519'da toplanarak kralın da onaylayacağı on üç kişiden oluşan bir yönetim kurulunu seçer. Yapının ilk dönemlerdeki ılımlı çizgisi, aristokrasiden kaynaklanan baskılar ve daha radikal liderlerin seçilmeleriyle hızla radikalleşir ve 1521'de *Germania*, kralın Valensiya'daki temsilcisine ve soylulara karşı savaş ilan eder. Valensiya topraklarının büyük bir bölümüne yayılan savaşın ilk dönemlerinde aldığı yenilgilere rağmen, *Germania* cephesi kendini hızla toplayarak Xativa ve Gandia'da düşman ordusunu yener. *Germania* savaşın sonuna kadar elinde kalan

* **Putting-out sistemi:** 19. yüzyılda özellikle İngiliz tekstil sanayisinde kullanılan bir üretim sistemi. Bu sistemde merkezî bir kurum işi alır ve ardından bitirilmesi için üreticiler arasında paylaşırdı. Üreticiler ise aldıkları parçaları çoğunlukla evde veya varsa kendi tesislerinde bitirirlerdi.

Valensiya kentinde ekonomik ve politik sistemi değiştirmek için radikal kararlar alır. İlk olarak alt sınıfların ödemekte zorlandığı vergileri iptal eder ve *censal** adı verilen vergiyi yasaklar.

Ancak bu sınıfsal kalkışma kendini saldırılara karşı daha fazla koruyamaz ve 1521 yılında krallık ordusunun Valensiya'ya girmesiyle isyan bastırılır. *Germania* sosyal hareketinin bastırılmasından sonra aristokratik rejim kentteki baskılarını sürekli olarak artırır. Harekete öncülük eden kişilerin asılmaları ve diğerlerine yönelik geliştirilen aristokratik şiddetin yanı sıra, kent sakinlerinden önemli bir kesiminin para ve mallarına da el konulur ve krallık vergileri ve *censal* adlı verginin oranı çok büyük ölçüde artırılır. Çatışmalar ve sonrasında gelişen süreçte çok sayıda kişinin kenti terketmesiyle Valensiya nüfusu 45-50 bin sınırına inmiş ve bundan da önemlisi kentin ekonomisinin temelini oluşturan deniz ticaretinin önemli bir bölümü kuzeyde Barselona ve güneyde Alicante'ye kaymıştır.

Germania sosyal hareketinin sosyal ve siyasi sonuçları ise demografi ve ekonomi alanındaki sonuçlarından çok daha önemlidir. Hareketin bastırılmasında Kastilya'nın askeri yardımından yararlanan Valensiya aristokrasisi, bu noktadan sonra Valensiya'yı Kastilyanın siyasal ve kültürel etkisine açık bir hale getirir. Dil, edebiyat, mimari vb. alanlarda başlayan kastilyalılışma sürecinin genel olarak Valensiya'da İspanya'nın diğer bölgelerinden daha hızlı bir şekilde gelişmesinde, soyluların Kastilya ile kurdukları bu ilişkinin önemli bir rolü olduğuna inanılmaktadır.

Hareketin bastırılmasından sonra kentin düşünce dünyasında ilerici ve muhalif fikirleri benimsyenlerin tasfiye edilmesiyle de kentte bağnazlık egemen olur. İsyandan sonra, 16.yüzyılın ikinci yarısından itibaren uygulamalarına hız veren Engizisyon, Valensiya'yı Avrupa'da gelişen fikir dünyasından tamamen koparır. Böyle bir ortamda kentteki üniversiteye nüfuz edemeyen ve aydınların büyük bir bölümüyle ortaklaşamayan Valensiya'daki Erasmusçuların çoğu daha rahat çalışma koşullarının olduğu Fransa'ya göç etmeyi tercih eder. Kentten göç eden Erasmusçuların başta gelenlerinden biri de Yahudi kökenli olan ünlü Valensiya'lı aydın Joan Lluís Vives olacaktı. Engizisyon tarafından geliştirilen dinsel bağnazlık en sonunda 1609'da Valensiya'daki müslümanların toplu bir şekilde tehcir edilmesine kadar varacaktır.

**Censal*: Yılda bir defa olmak üzere gayrimenkuller için verilmesi gereken vergi ve bu için düzenlenen sözleşmeye verilen isim.

II. Bask Toprakları ve Navarra

Wasconia Dukalığı'nın 8. yüzyılda Frank Kralı Şarlman tarafından ortadan kaldırılmasından sonra, Bask toprakları kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmış ve güneyde kalan en geniş parçanın büyük bir bölümü Navarra Krallığı adı altında birleşmiştir. Böylece dil ve kültür açısından Bask ülkesinin bir parçasını oluşturan Navarra, Ortaçağın başından itibaren politik olarak diğer Bask topraklarından uzaklaşmış ve uzun bir süre bağımsız olarak yaşamıştır. Navarra'daki farklı toplumsal gruplar hukuksal statülerini korumak ve siyasi çalışmalarını güçlendirmek için *junta*, *hermandad* veya *unidad* diye adlandırılan örgütlenmeleri oluşturmuşlardır. İlk junta oluşumları *ricos hombres* denilen varlıklı kesimleri savunmak için kurulmuş olup zaman içinde evrilerek krala karşı haklarını savunmayı önüne hedef olarak koymuştur. Aynı süreçte ilk burjuva kümelenmeleri de ortaya çıkmaya başlamış ve başlıca kentlerin gruplaştırılmaları ile bu süreç hızlanmıştır.

Wasconia Dukalığı'nın dağılmasından sonra güneyde kalan bazı Bask bölgeleri ⁽⁴⁾ ise başta Navarra Krallığına bağlanmış, ardından bu krallıktan uzaklaşarak kendi başlarına varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak söz konusu bu bölgeler kendi aralarında birleşip İber Yarımadası'nın diğer yerlerinde olduğu gibi, bir devlet oluşumuna gitmeyerek kendi kendilerini yönetmeyi tercih etmişlerdir. Gipuzkoa, Bizkaia ve Araba olarak bilinen bu bölgeler, birbirlerine benzeyen *Junta Generales* diye adlandırılan bölgesel meclisleri, dış müdahalelerden kaynaklı zorunlu duraklamalar dışında günümüze kadar ulaştırmışlardır.

⁽⁴⁾ Kastilya egemenliğinden sonra ise bu bölgelerin statüleri sürekli olarak değişmiş ve en son bölgelerden her birine il statüsü verilmiştir. Buna istinaden 20. yüzyılda kısa süren İkinci Cumhuriyet deneyimi ve Franco diktatörlüğünün yıkılmasından sonra kurulan Bask Otonom Bölgesi öncesinde bu her üç bölgeye Provincias Vasco ya da Provincias Vascongadas (Bask illeri) denmekteydi. Bask coğrafyasının idari bölünmesinin başka bir versiyonunda ise Batı Bask ve Doğu Bask terimleri kullanılmaktadır. Buna göre Batı Bask toprakları Bizkaia, Gipuzkoa ve Alava'dan oluşurken, Doğu Bask toprakları Navarra'dan oluşmaktadır. Diğer yandan, Kastilya'nın gelişen etkisiyle Bizkaia'nın adı Vizcaya ve Araba'nın ki Alava olarak değiştirilmiştir. Basklar dışında kalan tüm İspanya halkları ve dünyanın geri kalanı yeni isimleri benimsemiş durumdadırlar. İspanya tarihinde devlet ve bölgesel özerklik konusunu araştıran Benjamin Gonzales Alonso'da Ortaçağda Bask topraklarının politik bir yapıdan ziyade idari bir yapıya sahip olduğunu söyleyerek "Pais Vasco" (Bask Ülkesi) ve "Euskadi" nitelendirmelerinin bugüne ait olduklarını ve geçmişin tarihsel gerçekliğine uygulanamayacaklarını belirtmektedir. Alonso, tarihte söz konusu bölgelerin Vizcaya Senyörlüğü, Alava İli ve Gupuzkoa ili olarak adlandırıldığını söylemektedir. Benjamin Gonzales Alonso, *Revista de Estudios Regionales, Extraordinario Vol. II. 1980, s. 26*

Ancak, sözünü ettiğimiz meclislerle oldukça geniş bir özerklikten yararlanan bu bölgelerin bağımsız olduğu söylenemez. Bask toprakları daha 12. yüzyıldan itibaren gerçekleşen yayılma ile birlikte Kastilya Krallığı'nın siyasi yörüngesine girmiş durumdaydı. 12.yüzyılda Kastilya'nın kontrolüne giren Navarra dışındaki ilk Bask bölgesi Alava (Araba) olmuş, onu 1200 yılında Gipuzkoa izlemiş ve 1379 yılında da Bizkaia'nın da bu krallığa bağlanması ile Pirenelerin güneyinde kalan tüm Bask topraklarının siyasi olarak Kastilya yörüngesine girmesi süreci tamamlanmıştır. Basklıların siyasi olarak bağımsızlıklarını yitirdikleri bu yeni süreçte Kastilya Kralı her bölgeye *corregidor* denen bir yöneticiyi atamaya başlamıştır.

1. Meclisler

Navarra Meclisi

Tres Estados *olarak da adlandırılan *Cortes Navarras* (Navarra Meclisi) *Curia Regia* diye adlandırılan Krallık Meclisi'nin evrim geçirmesinden ortaya çıkmıştır. 13. yüzyılın başlarından itibaren, ayrıcalıklarını savunma peşinde olan soylular, kilise ve kent temsilcilerinin çabalarıyla Krallık Meclisi bu her üç kesimin temsil edildiği bir meclise doğru evrilmiştir. Herhangi bir kenti kendine merkez olarak seçmeyen meclis, oturumlarının çoğunu Pamplona ve Olite'de gerçekleştirmiştir.

Sahip oldukları *fuerolarla* özel statülere sahip olan Navarra'daki *buenas villas* denen çeşitli kentler, ilk etapta *hermandades* olarak anılan gruplara ayrılmışlardır. Kral ilk olarak, *juez* adı verilen yöneticileri atarken altı kentten oluşan böyle bir grup oluşturmuştur. Sonradan, hiçbir senyöre bağlı olmayan, toprağı satın alma ve satma özgürlüğüne sahip olan ve kendi yöneticileri olan diğer beş kenti de başka bir grupta toplamıştır. Kentler için yapılan bu tarz idari düzenlemeler 13. yüzyılın sonuna kadar sürmüş ve 40 civarındaki yerleşim yerinin önde gelen sermaye sahipleri tarafından mecliste temsil edilmesi sağlanmıştır. Katılımcı kentlerin bu şekilde yapılan modifikasyonu, bir defalığına özgü bir uygulama olmayıp farklı dönemlerde uygulanan bir yöntem olmuştur.

Navarra toplumunun sahip olduğu haklar oldukça basit bir yapıya

* **Tres Estados:** Aynı terimin Fransızcasının İspanyolca'ya çevrilmesinden oluşmuştur. Kralın ardından, mecliste temsil edilen soylular, kilise ve kentlerden oluşan üç kanadı nitelendirmek için kullanılır.

sahip olup, *Fuero General* adı verilen kitapta biraraya getirilmişti. *Fuerolar* dışında, Kastilya işgalinin hemen ertesinde, (1514) *sobrecarta* hakkı olarak nitelendirilen fakat yaygın olarak *pase foral* olarak bilinen hak da Navarra Meclisi tarafından Navarra yasalarına eklenmiştir. Bu hak kapsamında, diğer Bask topraklarında olduğu gibi, Kastilya tarafından kabul edilen yasaların Navarra yasalarına uygun olup olmadığı görüşülüyor ve eğer uygun değilse *paseforal* hakkı kullanılarak sözkonusu yasanın Navarra topraklarında geçersiz sayılıyordu. Navarra'nın, birleşen Kastilya ve Aragon krallıkları tarafından işgal edilmesiyle birlikte, yabancı güçler meclis çalışmalarına müdahalelerde bulunarak onu kendi çıkarları için kullanmaya başlamışlardır. Bu durumdan rahatsız olan meclisin her üç kanadı, yabancı güçler lehine gerçekleştirilen kamulaştırmalar ve diğer uygulamaları *contrafuero** olarak görerek 1513 yılında toplanarak bunları reddetmişlerdir.

Navarra Meclisi 13.yüzyılın ortalarına doğru iyice güçlenerek düzenli bir şekilde yılda bir defa toplanmaya başlanmıştır. Süreç içinde toplantılar iki yılda bir yapılmaya başlanmış ve meclisin zayıflamasıyla birlikte toplantılar daha düzensiz yapılmaya başlanmıştır. Bu yüzyılın sonlarına doğru meclisin üç kanadı arasında uzlaşma giderek bozulmuş ve bazı durumlarda kanatlar ayrı ayrı toplanmıştır. Bu arada, meclisteki toplantıların süreleri de uzayarak birkaç günden birkaç haftaya kadar çıkmıştır.

Navarra Meclisi'nin başkanlığını sürekli olarak kilise kanadının lideri Pamplona piskoposu yapmış olup, Kastilya egemenliğinden sonrada aynı göreve Kastilya tarafından atama yapılmaya başlanmıştır. Aslında mecliste her kanatın bir başkanı vardı ve her kanat oturumlarda ortak bir şekilde yapılan toplantılardan sonra oylamayı ayrı ayrı yapmaktaydı. Eğer ilk oylamadan sonra gruplardan birinde oy çokluğuna ulaşılmazsa ikinci ve üçüncü oylama yapılıyor ve aynı sonucun çıkması durumunda oylanana tasarı reddedilmiş sayılıyordu. Bu konuda kralın geniş yetkileri olup, isteği zaman herhangi bir gerekçe göstermeden yasa önerilerini reddedebiliyordu.

***Contrafuero:** Karşı-hak veya hakka karşı anlamına gelmektedir. *Contrafuero*nun ortaya çıktığı durumlarda, sözkonusu kentin veya toprak parçasının yöneticileri, krala ilgili düzenlemeyi yollar ve kral bunun iptali için bir karara varırdı.

Bizkaya'nın ayrıcalık ve özgürlüklerinin yazılı olduğu Fuero

Juntas Generales

Baskça *Batzar Nagusiak* olarak adlandırılan ve Bask bölgelerindeki en üst siyasi organ olan bu meclislerin kuruluşu, yerel çapta örgütlenen *hermandad* diye adlandırılan ilk yerel kurumların ortaya çıkışına kadar dayandırılabilir. Bölgesel Meclisler bir bölgedeki tüm bu oluşumların bir araya gelerek ortaya çıkardığı *Hermandad General* adı verilen geniş katımlı kuruldan ortaya çıkmıştır.

Meclislerde kentlerin temsiliyeti ilk dönemlerde belirli bir malvarlığına bağlanmamış olup daha demokratikti. Hatta Guipozkoa Meclisinde kadın veya erkek katılımı konusunda bile bir sınırlamanın bu dönemlerde gerçekleşmediği düşünülmektedir. Aynı şekilde Bizkaia Meclisi toplantılarının 15.yüzyıla kadar bütün halkın katılımına açık olduğu söylenmektedir. Ancak bu durum sonradan değişmiş ve temsiliyet imkanı sadece varlıklı kesimlere tanınmıştır.⁽⁵⁾ Dikkati çeken bir başka nokta da Guipozkoa Meclisi'nde din adamları ve avukatların üye olmasının yasak olmasıydı. Kilise temsiliyetinin en başından itibaren engellenmesi, bu meclisi aynı dönemde İber Yarımadası'ndaki tüm meclislerden keskin bir şekilde ayıran bir özellikti. Meclislere temsilci seçilmenin bir şartı da Kastilyacayı (İspanyolca) bilmek zorunluluğuydu. Çünkü Kastilya Krallığını temsil eden *corregidor* da meclis çalışmalarına katılıyor ve Baskça bilmiyordu. Bunun bir diğer sebebi de meclisteki tutanakların sözlü kültürden yazılı kültüre daha geçemeyen Baskça ile zaten yazılamayacağı gerçeğiydi. Meclislerde güçler ayrılığı ilkesi fazla gelişmemiş olup yasama, yargı ve yürütmeyle ilgili tüm sorumlulukları kendileri üstlenmiş durumdaydı. Meclislerin ilk dönemlerinde bölgelerin idari yapısının çeşitli kademelerinde görev yapan yöneticiler atanıyor ve *alcaldes* denen *hermandad* oluşumlarını yöneten kişilerin uygulamaları denetleniyordu.

⁽⁵⁾ Bask illerindeki Junta oluşumlarının demokratik olduğu yönü Basklıların iddialarına şiddetli eleştiriler getiren araştırmacı Juan Luis Castellano, esasında bu kurumların oligarşik karaktere sahip olduklarını ve Basklıların çıkarları yerine sınıf çıkarlarını savunduklarını, bundan dolayıda Bask toplumundan bazı kişilerin sorunlarını bu kurumlara götürmek yerine merkezi mahkemeleri tercih ettiklerini söylemektedir. Juan Luis Castellano, *Regionalismo y nación en el siglo XVIII*, *Revista de Estudios Regionales, Extraordinario Vol.II.1980*, s. 58,66

Bask topraklarının içinde bulunduğu koşullara göre olağan ve olağanüstü diye adlandırılan *Juntas Generales*ler vardı. Birinci tür meclisler, olağan zamanlarda belirli aralıklarla toplanırlardı. Olağanüstü meclisler ise kendi bölgelerini ilgilendiren önemli gelişmelerin ortaya çıktığı zamanlarda ortaya çıkan meclislerdi. İlk dönemlerde, belirsiz aralıklarla toplanan olağan meclislere sonradan iki yıl ve en sonunda da yılda bir toplanma zorunluluğu getirilmiştir. Bask meclisleri bir merkezlerinin olup olmaması açısından da birbirlerinden ayrılırlar. Bizkaia ve Alava meclisleri kendilerine bir kenti merkez seçerek sürekli olarak aynı kentlerde oturumlarını gerçekleştirmişlerdir. Bizkaia Meclisi'nin genel kurul toplantılarının yapıldığı Gernika Temsilciler Evi'nin bahçesinde bulunan Gernika Ağacı, halen Bask demokrasisinin en önemli sembollerinden biri olarak görülmeye devam etmektedir.⁽⁶⁾ Bu iki meclisin aksine, Guipozkoa Meclisi kendine bir merkez belirlememiş ve her seferinde farklı bir kentte toplanmıştır.

2. Merkezi Kurumlar

Diputacion

Bask meclisleri aynı dönemde İspanya'nın diğer yerlerindeki meclisler gibi, meclisin içinden çıkan ancak sürekli bir varlığı olan bir yürütme organına ihtiyaç duymuş ve *diputacion*'u oluşturma yoluna gitmiştir. Pratikte sözkonusu kurum, üzerinde görev yaptığı toprak parçasında yerel hükümet işlevini yerine getirmiştir. Toplumsal, siyasal ve askeri açıdan birbirine benzer yetkileri olan *diputacion*lara her bölgede farklı adlar verilmiştir. Bu kurumlar bölgesel meclislerin genel kurullarının toplandığı zamandan bir sonraki genel kurulun toplanacağı ve genellikle bir yıl olan zaman aralığında üç veya dört kez toplanarak hükümet işlevini yerine getirirlerdi. Bu yönetim organlarının meclis tarafından seçilen ve *diputado general* adı verilen bir başkanları ve iki üyeleri vardı. Olağan zamanlar dışında, herhangi bir bölgeyi ilgilendiren önemli konular gündeme geldiği

⁽⁶⁾ Zekine Türkeri, *Bask Meselesi, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, s.172, 175 Türkeri'nin Bizkaia Meclisi başkanı Aitor Esteban ile yaptığı röportajda meclisin bazı "demokratik araçları" diğer Avrupa kurumlarından önce geliştirdiğine yer verilerek şu bilgiler veriliyor: "...mesela Gernika'da bireysel ve toplumsal baklar onaylandığında, bu o tarihte Bask coğrafyasını çevreleyen toplum ve devletlere göre çok ileri bir adımdı. Mesela ceza yasası, İngilizler tarafından 1679'da yazılı hale geldi, bizimki aynı adı taşımasada 1526'dan beri yazılı idi. Gözaltı koşulları, tutuklunun ve ailesinin bakları vs. Yine eşitlik yasası, bununla ta 16. yüzyılda bütün Bizkaia'lıların yasa önünde eşit olduğu kabul edildi..."*

zaman, *Diputacion Extraordinaria* diye adlandırılan olağanüstü bir *diputacion* toplanmaktaydı.

Diputacion Ordinaria adı verilen Gipuzkoa yerel hükümetine, iki asil üyenin yanısıra iki yedek üye de seçilmekteydi. Alava'da bu kurum *Diputacion General* veya *Hermanadad General* olarak adlandırılmaktaydı. Kuruma seçilen dört üyenin göreve uygun ve tarafsız olmalarının yanısıra, elli bin maravedis kadar bir parayı ödemeleri gerekmekteydi. Seçilen bu dört üyenin yanına, onlarla ortak çalışma yürütecek iki komiser veriliyordu. Aynı kurum Bizkaia'da *Diputacion* veya *Regimiento* ve Navarra da ise *Diputacion del Reino* diye adlandırılmaktaydı.

Navarra'da Meclisin düzenli toplanmaya başlamasıyla bu bölgedeki *diputacion*un önemi 15. yüzyılda azalmaya başlamıştır. Fakat bir müddet sonra *fueroların* uygulanmasını izlemek, krallık mirası ve satıştan elde edilen vergi konularında reform yapmak için meclisteki her üç kanadın temsilcilerinden oluşan bir *diputacion* oluşturulmuştur.

3. Yerel Kurumlar

Consejo

Baskça *Batzar* denilen ve sonraları *consejos* diye adlandırılan yapılar yerel hayatın en önde gelen kurumlarıydı. Ağırlıklı olarak kırsal alana yayılmış farklı büyüklükteki topluluklar, toplumsal sorunları çözmek ve mera ve ormanların kullanımı, gıdaların fiyatlarını ve emekçilerin günlük yevmilerini tespit etmenin de içinde olduğu yerel ekonomiyi düzenlemek için bu yapıları kurmuşlardır. Erken Ortaçağ'da ortaya çıkan bu yapılar, komşuluk kurulları olup bir çeşit ön-belediye karakterine sahiptilerdi. Zaman içinde fonksiyonlarını artıran konseyler, ilerde ortaya çıkacak Ortaçağ belediyelerinin oluşmasında temel bir rol oynamışlardır. Konseyler, 12. yüzyılla birlikte artık yerel yaşamın temel kurumuna dönüşmüş olup, *consejo* kelimesi belediye kelimesinin eşanlamlısı haline gelmiştir. Seçme ve seçilme konusunu belli bir ekonomik güce bağlamayan açık konseyler, Orta Çağ'dan sonra bunu ekonomik bir güce bağlayan kapalı konseylere, başka bir isimle belediyelere yerlerini bırakarak tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Konseyler, belediyelerin ilerde yapacağı gibi yürütme ve yargı işlerinden sorumlu *alcalde* ve *juez* denen yöneticilerini seçmekteydi. Bunu yerine getiren konseyler, kendilerini kuşatan senyörlere ait toprakların ortasında yürütme

ve yargıyı içeren geniş bir özerklikten yararlanmaktaydılar. Ancak bütün konseyler, özellikle seçme ve seçilme kriterleri açısından aynı olmayıp başlıca iki farklı tipte konseyin varlığı göze çarpmaktaydı. Bunlardan en eski olanına Aragon'da olduğu gibi Açık Konseyler deniyordu ve bu yapıların yöneticilerini seçmek için herkes oy kullanabilirdi. Diğer tür konseylere ise Kapalı Konseyler denmekteydi ve üyelerin baş yöneticiyi seçmeleri için belirli düzeyde bir gelire sahip olmaları gerekiyordu. Elbette böyle bir oluşuma seçilmek ise gelirin seçenlerden daha yüksek olması gerekmekteydi.

Bizkaia'da iki çeşit yerel idari birim mevcuttu. Bunlardan ilki *anteiglesias* denilen ovalık bölgelerdeki kır kentleriydi. Bu küçük kentler komşuluk genel kurullarının sade yönetimi altında, senyörlüğün merkezi organlarına karşı geniş bir özerkliğe sahipti. *Anteiglesias*'ların ilk yöneticisi olan *fiel*, Komşuluk Kurulu tarafından seçiliyordu ve seçilebilmesi için sadece topluluğun bir üyesi olması yetiyordu. Kırıldaki organların sadeliğinin aksine, Bizkaia kentlerinde daha karmaşık bir yapılanma vardı. Kırılarda olduğu gibi *ayuntamiento general* denen Açık Konseyler ya da sadece kentlere özgü olan ve *ayuntamiento particular* isimli *consejolar* vardı. *Consejo* aslında Kapalı Konseylerden başka bir şey değildi ve büyük kentler de bulunuyordu. Bilbao gibi büyük kentler de Açık Konseylerin olması ise istisnai bir durumdu.

Bunlara ek olarak Gipuzkoa bölgesinde görülen bir konsey türü daha vardı ki bunlara ayrıcalıklı konseyler denmekteydi. Bu konseylerden sözeden Gipuzkoa *Fuerosu*, bu yapıların herhangi başka bir konseye bağlı olmadığını, bölgeyle ilgili tüm düzenlemelerde oy hakkına sahip olduklarını ve tüm normal ya da özel Bölgesel Meclis Genel Kurullarına temsilci gönderme hakkına sahip olduklarını söylemektedir. Aynı *fueroya* göre Ayrıcalıklı Olmayan Konseyler ise hukuki olarak diğer konseylerin hükmü altında olduklarından, Bölgesel Meclis Genel Kurullarına temsilci gönderme haklarından mahrumdular.

Alava kırlarında da *ayuntamientos* ya da *consejos* olarak nitelendirilen kırsal belediyeler vardı ve kendi aralarında *hermandades* denilen yapıları meydana getirmekteydiler. İlk başlarda, senyörlerin tahakkümüne direnmek amacıyla olan kır nüfusu, bu kurumlarda örgütlenmekteydi. Kırıldaki bu organlar Bölgesel Meclisler de *hermandades* grupları tarafından temsil edilirdi. Ancak sonradan soyluların en alt grubu ile kent nüfusu arasında da *hermandadesler* ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu oluşumlar, ticaret yollarının korunması, şiddet ve yerel soylulardan kaynaklanan hak ihlallerini engelleme gibi daha çok gü-

venlikle ilgili sorumlulukları üstlenirken, diğer yandan da yargı görevini yerine getiriyorlardı.

Navarra'da da çoğu bölgede olduğu gibi yerel yaşamın temel kurumları konseylerdi ve bunlarda açık ve kapalı konseyler olarak tanınmaktaydılar. Yine çoğu yerde olduğu gibi Açık Konseyler en az nüfusa sahip topluluklarda temel organ iken, Kapalı Konseyler idari hayatın daha karmaşık olduğu büyük kasaba ve kentler de bulunmaktaydı.

Bask topraklarında hem kentlerdeki farklı çıkar grupları arasında hem de senyörler ile kır nüfusu arasında uyumsuzluklar vardı. Bask kentlerinde özellikle kapalı konseyler oligarşik yapılar tarafından ele geçirilmişti ve bu konseylere seçilmek isteyen farklı çıkar grupları sürekli olarak kendi aralarında çatışmaktaydı. Bask'taki bu yerel kurumlara ek olarak, Navarra ve Alava'da görülen farklı bir kurum daha vardı ki buna da *Cortes de los valles* (Vadi Meclisi) adı verilmişti. Bu kurum bulunduğu toprak parçasındaki topluluğu temsil eden bir genel kurul niteliğindeydi ve bu özelliğiyle Bölgesel Meclisler ve Konseyler arasında bir ara kurum niteliğine sahipti.

Junta ve Hermandad

Kendine özgü bir yapıya sahip olan Navarra'daki *junta* oluşumları Kastilya'dakilerden farklıydı. Kastilya'da bu kurumlar bir kentteki yerleşimciler tarafından kurulurken, Navarra'da bu kurumlar komünal çıkarları savunmak amacıyla bir sosyal grubun üyeleri veya birden fazla yerleşim yeri tarafından kurulmuştur. Birden fazla yerleşim yeri tarafından kurulan bu türden kurumların en güzel örneği 13. yüzyılda Obanos'ta kurulan *junta* olmuştur. Obanos çevresinde yer alan beş ilçe sınırları içinde yer alan *juntalardaki* soyluların alt kesiminin, çiftçilerin ve din adamlarının desteğiyle kurduğu bu oluşum, kralın yetkilerini sınırları belirlenmiş bir çerçevede kullanmasını amaçlamıştır. Her bir ilçedeki *juntayı*, Obanos *Juntası*'na birer *sob-rejunteros* katılarak temsil ederken, *junta* toplantıları Miluce, Arteaga ve Obanos'ta yapılmıştır. 1274'te Navarra'nın Fransa tarafından ilhak edilmesinden sonra ise bu kez aynı kurum toplanarak bu ülkenin daha otoriter olan kralına karşı Navarra'nın yasalarının ve geleneklerini savunma amacını önüne koymuştur. Bu yeni dönem de diğer toplumsal sınıflardan katılımı kurum ülkenin her tarafına yayılmış ve Fransızlara karşı muhalefet eden geniş tabanlı bir halk hareketi özelliği kazanmıştır. 1314'te ortadan kalkan kurum, 1328 ve 1356'da tekrar oluşturulur.

1351'de Navarra'da kurulan büyük bir *junta*nın merkezi ise bu kez Miluce olur. Ülkede artan Fransız yönetiminin etkisinden rahatsız olan, başta Pamplona kenti çevresindekiler olmak üzere Navarra Krallığı'nın çeşitli bölgelerindeki çiftçiler başkaldırarak Miluce'de geniş katılımlı bir *junta* oluşturur. Ancak bu adımdan ürken Navarra Kralı hemen harekete geçerek kurumun yöneticilerini etkisiz hale getirerek oluşuma darbe indirir. Başsız kalan *junta* üyeleri ise krala çıkarak af talebinde bulunur ve bu şekilde Miluce *Juntas*ı ortadan kalkar. Bu girişim sonrasında da Navarra'da köylü isyanları farklı yer ve zamanlarda devam edecektir. Bu köylü isyanlarının en önemlileri Lesaca, Falces, Puente La Reina alanlarıyla Bértiz y Lerín vadilerinde yaşanır. Navarra'da 15. yüzyılda, yani *juntaların* ve birliklerin ortadan kalkmasından sonra bu kez *bermandad*lar kurulacaktır. Sınıf temelli olmayan bu oluşumların ortak amacı Kastilya ve Aragon sınırlarında yoğunlaşan kanun dışı olayları bastırmak olacaktır.

Ortaçağ'da diğer Bask topraklarında'da yaygın bir *bermandad* oluşumu ortaya çıkmıştır. Buradaki *bermandad*ların ortak özelliği de bazı bölgelerde görüldüğü gibi işlenen suçlara karşı polisiye tedbirler geliştirmek olur. Örneğin, iç çatışmaların çok sık yaşandığı Gipuzkoa'da kurulan *bermandad*ın başta gelen önceliği huzuru tekrar tesis etmektir. Kurumun tarafsızlığını koruması için yedi kişiden oluşan yönetici (*alcalde*) seçilmiş olup, bunların hiçbirisi savaştan taraflardan birine üye değildi. Çok erken zamanlarda Kastilya yayılcılığına maruz kalan Alava'da oluşturulan bu türden kurumların amacı yolların güvenliğini tehdit eden kanun dışı olaylara karşı mücadele etmektir. Özellikle Alava'nın Navarra sınırındaki kentlerin kendi aralarında oluşturdukları *bermandad*ların en büyük amacı bölgeye huzuru sağlamak olarak belirlenmiştir.

Alava'da *bermandad* oluşumu benzeri ortaya çıkan bir başka oluşumda *Cofradia* oluşumuydu. Bu oluşum, bölgenin Kastilya Kralı'nın elindeki yerleşim yerlerinin dışında kalan topraklarda kurulan ve Cofradia de Arriaga diye adlandırılan toprakları yönetmekteydi. Söz konusu toprakların yönetimi için Alava'daki *juntalar*, Arriaga'da toplanarak kendilerine bir senyör seçerlerdi. Bask'ın bir başka ili Bizkaia'da da ise benzer sebeplerden ötürü *bermandad*lar ortaya çıkmıştır. 1342'de Gernika'da toplanan Bizkaia Meclisi suçluları cezalandırmak için böylesi bir kurumu oluşturmaya karar vermiştir. 15. yüzyıla gelindiğinde ise Bizkaia, Gipuzkoa ve Alava'da il çapında örgütlenen *bermandad*lar kurulmuştur. Aynı dönemde Kastilya çapında örgütlenen genel amaçlı *bermandad*lara katılmamak için Bask *bermandad*ları sürekli bir direniş içinde olmuştur.

Kentleşme siyaseti

Basklar Müslüman İspanya'ya karşı düzenlenen *reconquistaya* aktif olarak katılarak İspanya'nın Hristiyanlık tarafından yeniden fethedilmesinde büyük yararlılıklar göstermişlerdir. Yeni toprakların işgal edilmesiyle, bu topraklara yeniden yerleşim meselesi de gündeme gelmiş ve Bask toplumu kendi nüfusunun elverdiği ölçüde bu dış kolonileştirme sürecine de katılmıştır. Dış kolonileştirme sadece Bask'a yakın topraklarla sınırlı kalmamış, çeşitli topluluklar yarımadanın en güneyinde yer alan Andalusia'ya kadar uzanarak buradaki yerimli topraklara yerleşmişlerdir.

Yeni topraklara yerleşme süreci sürerken, bu sefer Bask topraklarını kapsayan iç kolonileştirme siyaseti gündeme gelmiştir. Kastilya ve Navarra krallıkları erken zamanlardan beri Bask topraklarında antik kentleri yeniden canlandırma ve yeni kentler oluşturma siyasetini izlemişlerdir. Bunun en önemli nedeni dağınık kır nüfusunu kontrol altına alarak senyörlerin güçlenmesini engellemektir. Diğer yandan, Bask topraklarının Kastilya'nın deniz ve Pireneler yoluyla diğer Avrupa devletleriyle kurduğu ticari ilişkilerin yolu üstünde bulunması, kentleşme siyasetinin başka bir nedenidir. Navarra ve Aragon krallıkları, yarımada'daki Hristiyan krallıkların arasında, doğu ve batı doğrultusundaki ana ticaret yolunu canlandırmak için de bu yol boyunca kentleşmeyi teşvik etmişlerdir. Ve son olarak, Navarra gibi sınır topraklarını korumak gereksinimi de kentleşme siyasetinin son nedeni olarak gösterilmektedir. Sözü edilen nedenlerle, 13.yüzyıl boyunca eski kentlerin canlandırılmasının yanı sıra, çok sayıda yeni kent ortaya çıkmış ve böylelikle Kastilya Monarşisi ile Bask senyörleri arasında giderek güçlenen üçüncü bir güç oluşmuştur. Bu yeni güç, Bask meclislerinde temsil edilerek, meclislerin hem temsil ettiği alanı genişletmiş hem de temsiliyet seviyesini artırmışlardır. Bu dönemde büyüyen veya yeni ortaya çıkan kentlerin ise nüfusu tüm çabalara rağmen oldukça sınırlı bir rakamda kalmıştır. Örneğin Navarra'nın en büyük kenti Tudela'nın nüfusu 5000 iken, krallık başkenti Pamplona'nın nüfusu 4500 civarındaydı. Bu sürecin hız kazandığı bir başka bölge olan Bizkaia'da ise kırsal nüfus kent nüfusundan iki kat daha fazlaydı. Kentleşme siyaseti bazı Bask bölgelerinde büyük sosyal çalkantılar ortaya çıkararak kanlı hesaplaşmalara yol açmıştır. Navarra'da yeni kentler kurmak için yerlilerden oluşan toplumun dışardan gelen yerleşimcilere açılması, yerliler ve yabancılar arasında çatışmalara sebep olmuştur. Özellikle Pamplona ve Estella gibi iki büyük kentte, kendilerine *navarrería* adı verilen otokton nüfus ile *burgo* denen ve imtiyaz sahibi yabancı nüfus arasında patlak veren çatışmalar büyük kayıplara sebep olmuştur.

III. Kastilya ve Nüfuz Alanı

Kastilya

Ortaçağın ilk zamanlarında İspanya'nın kuzeyinde gözlerden uzak küçük bir bölge olan Kastilya, ⁽⁷⁾ kurduğu güçlü devlet örgütlenmesi, ordusu ve diliyle zaman içinde İspanya'nın tüm bölgelerinde egemen olmuş ve Romalıların *Hispania* diye adlandırdığı büyük ülkeyi *Espana*'ya çevirerek tek bir devlet çatısı altında birleştirmiştir. Bununla da yetinmeyen Kastilya, okyanusun öbür yakasındaki Amerika kıtasının büyük bir bölümünü fethederek yüzlerce yıl sürecek olan ilk dünya imparatorluğunu kurmuştur.

9. yüzyılda Leon Krallığı'na vasal olarak bağlı olan Kastilya Konluğu, güçlendikten sonra bu krallıkla bağını koparır ve Kastilya Krallığı'nı kurar. Bu noktadan sonra Leon ile başlayan rekabet, bir bu krallığın bir öteki krallığın hakimiyet kurmasıyla uzun süre devam eder ve 13. yüzyılda Kastilya güçlü rakibini yenerek ülkenin en büyük krallığı haline gelir. Bir sonraki yüzyılda ise Aragon'la hanedanların kendi aralarındaki evliliği yoluyla birleşen Kastilya'nın karşısında kalan tek ciddi engel, sürekli olarak geri çekilen Andalusiya merkezli Müslüman devleti olur. ⁽⁸⁾

⁽⁷⁾ Josep Maria Batista i Roca, a.g.e, s. 5 Tarihçi, *Vizigotların sonradan Kastilya olarak adlandırılacak bölgeyi kuzeydeki Baskların saldırılarından korumak için kalelerden (castel) oluşan bir savunma hattını inşa ettiklerini ve bu kalelere istinaden bölgeye Castella (Kastilya) adının verildiğini belirtmektedir. Batista i Roca kuzeyden gelen Basklardan dolayı Kastilya toplumunun temelini oluşturan etnik gruplardan birinin de Basklar olduğunu söylemektedir.*

⁽⁸⁾ Ramon Menendez Pidal, *Character Originario de Castilla*, *Revista de Estudios Políticos*, no 13-14, 1944, s.383-408. Makalesinde Kastilya'nın bızlı yükselişinin sebeplerini ele alan Pidal, konu hakkında ilginç tespitlerde bulunarak geniş bilgiler veriyor. Kastilya'yı Leon ve İspanya'daki diğer krallıklarla karşılaştıran tarihçi, Asturias ve Leon monarşisinin *Vizigotlardan kalan Roma kaynaklı Lex Romana Visigotorum*'u ve buna dayanan *Fuero Juzgo*'yu kabul ettiklerini, aynı kanunların Aragon, Katalonya ve Andalusiya'daki mozarabes grubu tarafından da benimsendiğini ancak Kastilya'nın yazılı olmayan kendi yerel *costumbres*lerini sürdürdüklerini ve 13. yüzyılda bunu *Fuero Real* adıyla yazılı getirdiklerini söylemektedir. Kastilya'yı Fransa ve İtalya ile karşılaştıran tarihçi, Kuzey Fransa'nın da Kastilya gibi geleneklere dayalı haklarını sürdürmeyi tercih ederken Güney Fransa'nın muhafazakar bir çizgiyi tercih ederek Roma kaynaklı kanunları sürdürmeyi tercih ettiğini belirtmektedir. Pidal'a göre bu durum dev adamlarla gelişen Fransız edebiyatının en önemli sebebidir. Aynı zıtlığı İtalya örneğine uygulayan tarihçi, gelenekselci olan Roma'ya karşı Floransa'nın dil ve kültürünü korumayı tercih ettiğini ve İtalya ulusunun temelini oluşturduğunu belirtmektedir. Batı Avrupa'daki güçler arasında bu karşılaştırmayı yapan Pidal, Cermen mirasına dayanan Kastilya ve Kuzey Fransa'nın ilerici güçleri temsil ettiğini, buna karşın Roma mirasına dayanan Leon, Güney Fransa ve Roma'nın muhafazakar güçleri temsil ettiğini söylemektedir. Tarihçiye göre muhafazakar güçlerin Roma geleneğine bu bağlılıkları bu ülkelerin erken zamanlardan beri Roma işgaline uğrayıp Romalılaşmalarıyla.

Aragon ve Navarra'daki devlet oluşumları gibi, denizden uzak iç kesimlerde gelişen Kastilya devlet yapısının kuruluş dönemindeki ekonomik tabanı, kuzeyde yapılan tarım ile güneydeki geniş *meseta* * da yapılan hayvancılığa dayanmıştır. Uzun *reconquista* sürecinde yeniden yerleşmelerle ortaya çıkan Kastilya kentleri, uzun bir süre *meseta*'nın toplumsal ve ekonomik etkisinde kalmıştır. Kıyılarda görülen diğer kentleşme türünden farklı olan Kastilya kentleşmesi, kıyı kentlerinde görülen ekonomik hareketliliğe benzer bir ivmeyi uzun bir süre yakalayamamıştır. Öte yandan, Kastilya'nın ortaya çıktığı ilk toprakları sulayan Duero nehri, ilk kent yerleşmelerini hem mekan olarak hem de karakter olarak ikiye ayırmıştır. Daha çok Galiçya'daki Santiago'ya yapılan dinsel kaynaklı hac yolculuklarının yolu üzerinde ortaya çıkan kentler, ekonomik faaliyetler açısından daha çok gelişirken, güneydeki kentler ağırlıklı olarak savunma amaçlı olmuşlardır. *Burgos* olarak adlandırılan ilk dönem yerleşim merkezleri sakinleri, diğer krallıklarda olduğu gibi *burguesia* diye adlandırılan burjuva sınıfıydı. Ticaret ve manifaktür üretimiyle ilgilenen bu sınıfın ekonomi ve toplumsal hayattaki etkisi güçlü soylular sınıfı tarafından sınırlandırılmaktaydı.

Kastilya'da nüfusun çok büyük bir bölümünü oluşturan köylüler, kentlerde oluşmaya başlayan burjuva sınıfıyla birlikte, soylular ve din adamlarının oluşturduğu seçkin iki sınıfın dışında, sosyal piramitin en alt basamağını oluşturmaktaydılar. Özellikle 17. yüzyıldan itibaren ağır iş ve yaşam koşullarında yaşamak zorunda bırakılan köylüler, vergisini ödeyemediğinde topraklar ellerinden alınıp kentlerde oturan hakim sınıflara veriliyor, topraksız kalan köylü ise o güne kadar yaşadığı yeri terketmek zorunda kalıyordu.

Leon'la birleşmesinden aldığı güçle ve İspanya'daki diğer fetihleri ve merkezi konumuyla kendini Vizigot Krallığı'nın meşru varisi sayan Kastilya, buna dayanarak İspanya'nın tüm topraklarının temsilcisi olma iddiasını temel bir politika olarak benimsemiştir. Constanza'daki dini toplantıya katılan Kastilya Krallığı, diğer katılımcılardan olan İngiliz ve Fransızlar gibi "*nation*" (ulus) olarak ve bu ulusun temsilcisi olarak da Kastilya Kralı II. Juan "*precipuus rex hispaniarum*" olarak adlandırılmıştır. ⁽⁹⁾ Kastilya'nın bu politikasını en iyi açıklayanlardan biri olan Burgos piskoposu Don Pablo de Santa Maria, Kastilya'nın Kanarya Adaları üzerindeki hak iddiası ile ilgili açıklamasında, "Kastilya Toledo'da kurulan

* **Meseta:** Kastilya'nın orta kesimlerinde yer alan geniş ve kuru düzlükler.

⁽⁹⁾ *Luis Suárez Fernández, Herencia Medieval de Castilla, Revista de Estudios Políticos, No 55, 1951, s.138*

Leon Vizigot İmparatorluğu'nun varisi, yarımadanın (İberya) tüm haklarının temsilci olup, tüm İspanyol krallıklarından daha üstündür" diyerek, Kastilya yönetiminin amacını apaçık bir şekilde dile getirmiştir. ⁽¹⁰⁾

Leon

İber Yarımadası'nın kuzeybatısında, Leon kenti merkezli olarak ortaya çıkan ülke, kuzeydeki Asturiyas sınırını oluşturan dağlardan güneye doğru, sonradan Extremadura adını alacak olan bozkır topraklara kadar uzanmaktaydı. 10. yüzyılda bölünen Asturias Krallığı'nın bölünmesinden sonra Leon ve Galiçya'nın birleşmesiyle oluşan Leon Krallığı, batısında yer alan Galiçya ve Portekiz'le fazla bir sorun yaşamamış, doğusundan gelen karşı konulamaz Kastilya yayılmacılığına karşı sürekli olarak ayakta kalma çabası içinde olmuştur. Kuruluşunu izleyen dönemde, İber Yarımadası'ndaki diğer Hristiyan krallıkları gibi *reconquistaya* aktif olarak katılan Leon Krallığı, zamanla doğudaki komşusu başta olmak üzere, diğer Hristiyan krallıklara karşı kendini savunmayı Müslümanlara karşı savaşın önüne koymuştur. Çeşitli Müslüman krallıklarla ittifak kurma yoluna da giden Leon Krallığı, bu ittifak politikasından dolayı Müslümanlara karşı yapılan ve İspanya'daki tüm Hristiyan krallıklarının katıldığı *Navas de Tolosa* savaşına katılmamış ve bundan dolayı da Leon Kralı, Papa tarafından aforoz edilmiştir.

Kendilerini son Vizigot hükümdarı Don Rodrigo'nun direkt mirasçıları olarak gören Leon kralları, devletin kuruluşundan beri tüm *hispaniaeyi* merkezi bir devlet çatısı altında birleştirmeyi hayal etmişlerdir. 12. yüzyılın ilk yarısında Kastilya'yı egemenlik alanına dahil eden kral VII. Alfonso, kısa bir süre de olsa bu hedefi gerçekleştirmenin gururunu yaşamıştır. Leon monarşisinin bu temsilcisinin gücü Papa tarafından da onaylanarak kendisine *imperator totius hispaniae* (tüm İspanya imparatoru) ünvanı verilmiştir. Bu adım sonucunda Aragon, Navarra, Portekiz, Barselona Kontluğu ve bazı müslüman krallıkları yeni imparatora bağlılıklarını bildirerek, ona pek uzun süre sürmeyecek vasal olmayı kabul etmişlerdir.

⁽¹⁰⁾ *Luis Suárez Fernandez, a.g.e., s. 139*

1. Meclisler

Kastilya ve Leon Meclisler

Kastilya ve Leon meclisleri, 9.yüzyıldan itibaren çeşitli dönemlerde toplanan ve *concil* adı verilen toplantılardan oluşmuşlardır. Toplantıların gerçekleştiği kentlerin isimleriyle anılan konsillerden ilki 873 yılında toplanan Oviedo kentinde toplanmıştır. Bu ilk konsile, ülkedeki tüm piskoposlar ve bazı kontlar katılmışlardır. Kral tarafından yönetilen bu toplantılara kilise ve soyluların katılımı sürekli artmasına rağmen, halk katılımı gerçekleşmemiştir.

Leon kralı IX. Alfonso 1188 yılında bozkır nüfusunun *Curia Regia* adlı Krallık Meclisi'nin toplantılarına katılmalarına kabul eder. Bu katılım Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından beri bir meclise ilk defa soylular ve din adamları dışında halk katılımı anlamına gelmektedir ve sonradan en güçlü meclis geleneğine sahip olacak İngiltere'deki ilk meclisin toplanmasından 50 yıl kadar önce gerçekleşmiştir. Aynı tarihlerde Kastilya monarşisi, Carrión de los Condes'deki meclis toplantılarına halk adına temsilcilerin katılmasına izin verir. Ancak bu toplantılara katılmalarına izin verilenler, zengin kesimler ve soyluların alt tabakası olacaktır. Halk adına toplantılara katılan bu temsilcilerin oy kullanma hakkı yoktur. ⁽¹¹⁾

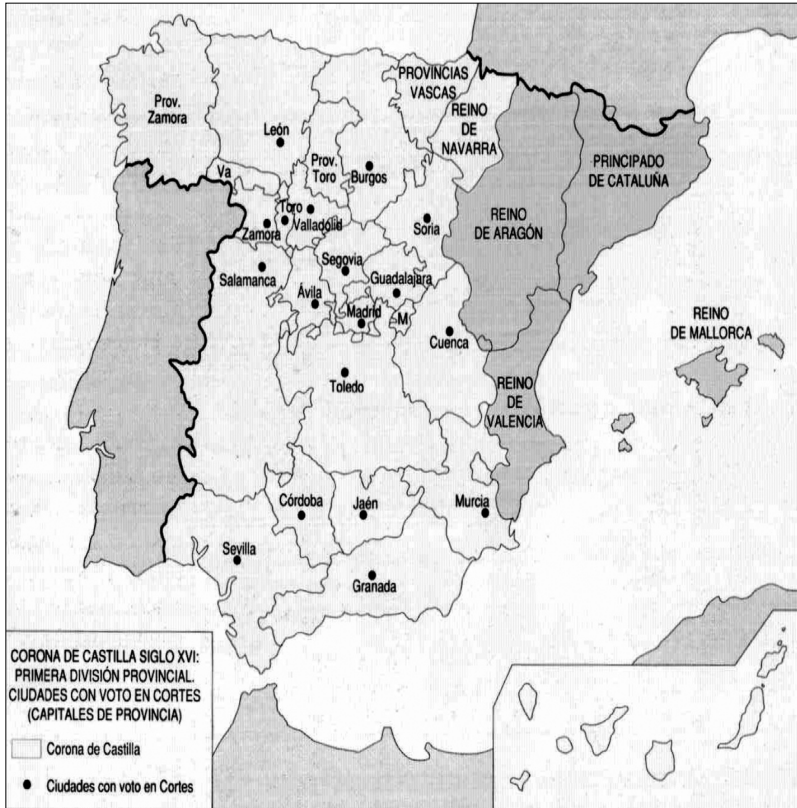
Leon'un Kastilya etki alanına girmesiyle zaman içinde her iki ülkenin meclisleri birlikte toplanmaya başlarlar. Buna rağmen, uzun bir süre Leon meclisi ayrı bir varlık olarak kendi kimliğini korur. İspanya'da Katolik krallıklarının bütün çizgileriyle ortaya çıkmasıyla birlikte, artık çift meclisli bir yapı ortadan kalkar ve her iki meclise birlikte Kastilya Meclisi adı verilir.

Kastilya Meclisi'nde Kastilya ve Leon'un yanı sıra, Kastilya'ya bağlı Galiçya, Andalusya ve Murcia bölgelerinden de temsilcilerin katılımı gerçekleşir. Öte yandan, meclisin toplumsal tabanı da genişlemeye başlar ve soylularla kilise dışında, komünler ve kent konseyleri denilen belediyelerin temsilcilerinin de katılımı gerçekleşir. İspanya'daki diğer bölgelerde olduğu gibi, katılma hakkını elde eden kentlerin *procurador*

⁽¹¹⁾ Geleneksel olarak 12. ve 13. yüzyıllardaki Kastilya-Leon konseyleri bir yandan demokrasi paradigması olarak sunulurken diğer yandan da monarşiden özerk olmaları yönü öne çıkarılmaktadır. Aslında konsey asambleleri kent ve kasabaların egemen elitlerinden oluşmaktaydı. Manuel Tuñón de Lara, Julio Valdeán Barúque, Antonio Domínguez Ortiz, Secundino Serrano, *Historia de España, Ambito, İkinci Baskı, 2000. s.132*

adı verilen temsilcilerden ikisini meclise göndermelerine izin verilirdi. Bu ayrıcalığa sahip olan kentlerin sayısı artarak, 16. yüzyılda on sekiz civarına yükselir ve böylece Kastilya Krallığı tarihinde, meclisteki en geniş kent katılımına ulaşılır. Bu kentler bulundukları illerin başkentleriydi ve eklemek gerekir ki Bask toprakları ile Navarra'da bir il statüsüne sahipti. Ancak çok geniş topraklara sahip olan Kastilya'da bu kadar kentin katılımı bile şüphesiz yeterli değildi.

Kastilya Meclisi, monarşinin meclis üzerindeki etkisi açısından İspanya'daki diğer meclislerden daha farklıydı. Meclisin herhangi bir yasa-gücü olmayıp, alınan kararlarda kralın etkisi oldukça belirleyiciydi. Krallar özellikle tahta geçecek kişinin belirlenmesi ve diğer tahtla ilgili sorunlarda meclisi toplantıya çağırıyorlardı. Savaş ve barışla ilgili konu-

Kastilya Meclisi'ne temsilci gönderen kentler

lara, dış ülkelerle antlaşmalara karar vermek ve yeni kanunlar çıkarmak meclisin toplanmasının diğer sebeplerindendi. Meclis toplanmadan önce, toplantının gerekçeleri, toplantı yeri ve tarihi kralın imzaladığı kartlara yazılır ve bu kartlar mecliste oy kullanma hakkına sahip olan kentlere ve toplantının katılımcılarına gönderilirdi.

Kastilya Meclisi, en güçlü dönemini 14. yüzyılda yaşamış olup, bu yüzyıl boyunca sürekli olarak birkaç yılda bir toplanma geleneğini sürdürmüştür. 15. yüzyılda da düzenli toplanma geleneğini sürdüren meclis, monarşinin sürekli artan gücü karşısında eski etkinliğini sürdüremez duruma girmiştir. I. Karlos'un İspanya'yla birlikte çok geniş topraklara imparator olmasıyla gücünü iyice kaybetmeye başlayan meclisin, eski güç ve etkinliğine kavuşması için 18. yüzyılı beklemesi gerekecektir.

2. Merkezi Kurumlar

Geniş topraklara yayılan Kastilya'da uzun süreden beri güçlü senyörler ortaya çıkmıştı. Kastilya monarşisi, güçlenmesinin önünde artık engel olarak gördüğü senyörlere karşı çeşitli kurumları oluşturarak gücünü artırma siyasetini benimsemiştir. Bunun ilk adımı olarak, 1379'da Burgos'da toplanan meclis, senyörlere karşı mücadele etme kararı alır ve ardından 1385'teki Valladolid'deki meclis oturumunda, Krallık Konseyi'nin kurulması kararlaştırılır. Kastilya toplumunu temsil ettiği varsayılan üç gruptan dörder kişinin katıldığı bu konseyin görevi, alınan karar alma süreçlerinde krala danışmanlık yapmaktır. Ancak zaman içinde kent temsilcilerinin toplantılara katılmaları engellenir ve konsey merkezleştirilmenin en önemli aracına dönüştürülür. Adalet mekanizmasını merkezleştirmek için de bazı kararlar alınır ve bu kapsamda, dört kentte *Audencia Real* adı verilen mahkemeler kurulur.

Bu kurumların yanında, *corregidor*ların görev yaptığı şehirlerde *Consejo de Estado* (Devlet Konseyi) kurulur. Konseylerin görevleri, meclisleri çalıştır hale getirmek ve *Chancilleria Real* adı verilen yüksek mahkemeleri kurmaktır. Konseyin en önemli amaçlarından biri de senyörlerin gücünü geriletmektir ve adı geçen kurumları organize ederken, zaten bir açıdan bunu yerine getirmiş oluyordu. Senyörlere karşı açılan savaş, 1473 yılına kadar sürecek ve sonunda Kastilya'da senyörlüğe dayanan sistemin gücü önemli ölçüde kırılacaktır.

Kastilya Konseyi

Kastilya'nın Portekiz karşısında yenilgiye uğradığı Aljubarrato Savaşı'nın hemen ardından, 1385 yılında kurulmuştur. İlk dönemlerinde ülke çapında yaygın olan konsey oluşumlarına benzer bir yapıya sahip olan Kastilya Konseyi'nin üye sayısı, kilise, kentler ve soylulardan eşit sayıda olmak üzere toplam 12 kişi kadardı. Ancak 15. yüzyılın ikinci yarısına doğru gelindiğinde, yapılan reformlarla bir yandan üye sayısı 60'a çıkartılırken, diğer yandan da soylular konseyin diğer kanatları aleyhine yapıyı kendi kontrolleri altına alırlar. Konseyin büyük ve güçlü ailelerin kontrolüne girmesi karşısında tedbir alan monarşi ise soyluların yapıya katılmasına izin verecek ancak bu kesimlerin bu kez oy hakkı olmayacaktı. Bu durum, konseyin bileşiminin esas olarak soyluların alt kesimi, kentleri temsil eden varlıklı kesimler ve diğer sivil görevlilerden oluşması sonucunu getirecekti.

Önüne koyduğu hedefler ve kendi içinde temsil edilmelerine izin verdiği monarşi yanlısı elit kesimlerin varlığıyla oldukça tahakkümcü bir yapıya sahip olan konsey, 18. yüzyılda çıkarılan ve İspanya'da merkezileştirmeyi hedefleyen *Nueva Planta* kararlarıyla gücünün zirvesine ulaşır. Konseyin sahip olduğu yetki yelpazesi sadece siyasi yetkileri değil, aynı zamanda vergi koyma ve toplamayla ilgili finans alanındaki yetkilerle, yargı yetkisini de kapsamaktaydı. Konsey aynı zamanda saray ve orduda yeni görevlendirmeler için krala öneriler sunmakta ve Kastilya tarafından hem Avrupa'da hem de Amerika'daki sömürge topraklarında askeri seferler, sömürgeleştirme ve diğer tüm konulara nezaret etmekteydi.

Cadiz Meclisi'nden itibaren ülke gündemine giren liberal projelerin eski rejimin monarşiyle birlikte en büyük savunucusu olan Kastilya Konseyi'ni de ortadan kaldırmayı hedeflemesi ve 1812'de kısa süreliğine de olsa kurulan anayasal düzenin konseyi yasaklaması, artık bu yapının süresini doldurduğunu göstermekteydi. 1834 yılındaki bir başka liberal yükseliş döneminde ise konsey tamamen ortadan kaldırılır ve yetkileri yeni kurulan kurumlar arasında paylaştırılır.

3. Yerel Kurumlar

İber Yarımadası'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Kastilya ve Leon'da da yerel haklara saygı gösterme geleneği çok güçlüydü. Yerel haklar ve bunu uygulamak için kurulan kurumlar özel olarak korunmaktaydılar. Ancak söz-

konusu hakların bir standardı olmayıp her yöre veya kent farklı hak ve ayrıcalıklara sahipti. Krallar bile kendi başlarına bu hakları tanımamazlıktan gelemezlerdi. Fakat bazen yönetim tarafından hazırlanan bazı düzenlemeler çeşitli haklarla çelişebilmekteydi. Bir hüküm veya düzenleme böyle bir hakla çelişirse *contrafuero* olarak adlandırılmaktaydı. Merkezileşmeyi ilerletmek isteyen krallık, sürekli olarak yeni kararlar almakta ve çeşitli yasaları çıkarmaktaydı. Bu yeni karar ve yasaların karşılarında yerel hakları bulmaları çok doğaldı. Her iki grup arasında yaşanan çelişkiler, ilk zamanlarda geleneğin de gücüyle yerel haklar lehine çözümlenmekteydi. Fakat monarşinin gücünün artmasıyla ilerleyen merkezileşme sürecinin ileri aşamalarında bu durum merkezileşme lehine değişecektir.

Konsej

Kastilya, *consejo* diye adlandırılan konsej tipi kurumların en yaygın olduğu bölgelerin başında gelmekteydi. Bölge de konsejlerin ortaya çıkması sürecinde göze çarpan özelliklerden biri, *reconquista* sürecinde ele geçirilen topraklarda, Hristiyan nüfusu iskan etme politikası doğrultusunda konsejlerin kurulmasıydı. Bu sistem doğrultusunda, fethedilen topraklar konsejlere bölünüyor ve büyük parçalar halinde bir kent veya kasabaya bağlanıyordu. Bundan sonraki adımda ise kral, kent yaşamını yürütmesi için söz konusu yerleşim yerinin hakları ve ayrıcalıklarının yazılı olduğu bir *fuero* veya *carta pueblayı* kabul ediyordu. Bu tarz oluşturulan konsejler, Kastilya'nın güneye doğru ilerlemesi ile ele geçirilmiş geniş topraklarda yayılmıştı. Ebro nehrinin doğuda Akdeniz'e döküldüğü deltadan, batıda Atlas Okyanusu kıyısındaki Lizbon'a ve güneyde Cordoba'ya kadar olan topraklar, konsejlere bölünen toprakları oluşturmaktaydı. Kastilya Meclisi'nin zayıflamaya başladığı 15. yüzyılda, kentlere krallığı temsilen merkezden *corregidorların* yollanmasına başlanır. Bu yöneticiler temsil ettikleri kentlerde içinde idari, yargısal, ekonomik ve askeri yetkiler olmak üzere maksimum yetkilere sahip olurlar. Bu müdahalelere rağmen kent konsejleri, 18. yüzyılın sonlarına kadar varlıklarını sürdürmeyi başarmış ancak siyasi baskı oluşturma güçlerini sürekli olarak yitirmişlerdir.

Hermandad

Kastilya, *hermandad*ların yoğun olarak kurulduğu ölkelerden biriydi. Bunlar içinde en yaygın olanları, *consejoların* biraraya gelmesinden oluşan *Hermandades Consejiles* adı verilen yapılarıdır. Bu tarz yapılanmalar oldukça ciddi ve sürekli bir yapıya sahiptiler ve yerel özellik ve hakları korumak için en önemli araçlardı. *Hermandad*ların en önemli işlevlerinden biri de aristokratların halka yönelik eylemlerini sınırlayarak, savunmasız insanları korumaktır.

Kastilya'da ilk *hermandad* oluşumları 12. yüzyılda bazı kentlerin dış saldırılara karşı kendilerini savunmak ve krallık otoritesine karşı çıkarlarının bekçiliğini yapmak ihtiyacından doğmuştur. 1190'da biraraya gelen Escalona, Avila ve Plasencia kentleri bu türden bir oluşumu ortaya çıkarırlar. Bir sonraki yüzyılda bu yapıların çoğalması Kastilya Kralı Don Sancho'nun bu oluşumları destekleyen bir politika yürütmeye başlamasından kaynaklanır. 1282'de Burgos kentinde toplanan 65 Kastilya *consejosu* genel bir *hermandad* oluşturmayı kararlaştırır. Bu, o güne kadar İspanya'da ortaya çıkan bu tür bir oluşumun en genişisi olacaktır. Bu ilk kuşak kurumlar, düzeni sağlamak ve aristokratların halka yönelik aşırı eylemlerini sınırlamak konusundaki amaçlarını önemli ölçüde yerine getirmişlerdir. Kısa bir süre de kontrolden çıkan politik bir güce dönüşmesi ve aristokratlara karşı olan yönünün ön plana çıkması, Kastilya monarşisini telaşlandırmış ve monarşi bu yapıları sınırlandırmanın yollarını aramaya koyulmuştur.

İlk genel kapsamlı *hermandad* 1282'de, krala karşı başlatılan başkaldırının merkezi olan Valladolid kentinde kurulmuştur. Bunu izleyen süreçte, Kastilya'nın her tarafına yayılmış olan *consejolar* biraraya gelerek çeşitli *hermandades generales*leri oluşturmaya başladılar. Bu ilk genel oluşumlardan bir diğeri ise 1295 yılında Kastilya ve Leon bölgelerinde kurulmuştu. Burgos merkezli örgütlenen bu oluşum, her iki bölgenin tüm topraklarına yayılmış durumdaydı. Aynı yıl içinde, bu kez Salamanca'nın ve etrafındaki iki kentin *consejolarının* biraraya gelmesiyle lokal bir kurum kurulmuştu. Bu oluşumun temel kuruluş amacı ise üye üç komşu konseyin savunulmasıydı. Bu dönem de ortaya çıkan bu oluşumların yetkileri ve çalışma alanları çok geniş olup, çok eski zamanlarda Toledo'da şekillenen modele dayanmaktaydılar.

Kastilya'nın etki alanında kalan Andalusiya'da ilk *hermandad* hareketleri ile daha erken dönemler de tanışmıştır. 1282 yılında Cordoba kenti başta olmak üzere Jaen, Baeza ve diğer kentlerin biraraya gelmesiyle ku-

ruhan böyle bir oluşum için hazırlanan ilk metinde oluşumun amacının “kendi *fueroları* ve imtiyazları ve tüm özgürlüklerini” korumak ve savunmak olduğu vurgulanmaktaydı. ⁽¹²⁾ Kastilya’nın Rioja yöresiyle Bask’taki Alava yöresi arasında 1296 yılında kurulan Rioja-Alava genel *hermandad* ise sadece adı geçen yöreleri kapsamaktaydı. Bu oluşumu meydana getiren imzacı konseyler, cinayet işleyen ve hırsızlık yapanların ölüm cezası ile cezalandırılmaları için karşılıklı yardımda bulunmayı taahhüt etmişlerdi. Çatışma durumlarında ise her konseyin oluşuma bin maravedis kadar bir savaş parası vermesi gerekmekteydi. Bölgesel niteliği olan bir diğer oluşumda, kuzeyde Cantabria kıyı kentleri arasında ticari çıkarları savunmak amacıyla ortaya çıkmıştı.

Bu dönemde Kastilya krallığı senyörlerin gücünü sınırlamak için tekrar bu oluşumların ortaya çıkması sürecine destek vermiştir. Kastilya Kralı IV.Fernando’nun hükümdarlığının ilk yıllarında, bu tür oluşumlar yayılmalarının yanı sıra ülkenin en önemli politik platformuna da dönüştüler. Fernando’nun *consejoların* tüm sahip oldukları tüm hak ve ayrıcalıkları onaylaması *hermandadların* gücünü de artırmış oldu. Ancak *hermandad* oluşumlarının sahip oldukları geniş özgürlükler Kastilya kralı XI. Alfonso’nun başa geçmesiyle, 14. yüzyıla birlikte hızla ortadan kalkmaya başlar. Bu dönem Kastilya monarşisi, konseylerin politik bir muhtevaya sahip olan birlikler oluşturmalarını istemiyordu. Monarşi, sadece Toledo, Talavera, Ciudad Real merkezli ve Cantabria’nın kıyı bölgelerindeki ekonomik amaçlı oluşumlara izin vermektedir. 1385’te kurulan bir diğer oluşum ise bir kentler birliği olarak şekillenmemiştir. Amaçları monarşinin en temel hedeflerinden biri olan düzeni sağlamakla sınırlandırılmıştı ve senyörlere karşı mücadelede kullanılmaktaydı.

Kastilya ve Aragon’u yöneten Trastamara Hanedanı döneminde çıkarılan 1351 tarihli Adalet Yasası ile, kralın atadığı *juezer*lerle işbirliği yapmayan ve savaş çağrısına cevap vermeyen *hermandad* ve kişilere çeşitli müeyyideler ve para cezaları öngörülmekteydi. Diğer yandan *hermandadları* oluşturan konseyler de monarşi tarafından başlatılan bu baskılara karşı yeterli bir direniş gösterememekteydiler. Ülkenin her tarafına yayılan bu oluşumların kendi yöreleriyle sınırlı kalıp ortak bir mücadele yürütememeleri, monarşi tarafından fazla bir güçlkle karşılaşmadan

⁽¹²⁾ César Gonzales Minguez, *Hermandades Consejiles y Orden Publico en Castilla y Leon durante la Edad Media*, *Clio & Crimen* № 3 (2006) s. 20. Minguez’e göre Ortaçağ’daki Andalus *hermandadları* bugünkü Andalus bölgesi anayasasının temelini oluşturmaktadırlar.

kontrol altına alınmaları sonucunu getirmiştir. Bu durumun ilk kurbanları, konseylerin kurulduğu yerleşim yerlerinde yaşayıp, monarşinin, aristokratların ve yerel oligarşik grupların yönelimleriyle başbaşa kalan topluluklar olmuştur. Konseylerde kolektif karar alma mekanizmalarıyla gerçekleşen ve yerel nüfusun çıkarlarıyla örtüşen politik temsil, bundan dolayı darbe yemiş ve daha önce fazla bir varlık gösteremeyen oligarşik gruplar, bu yapılarda politik gücü ele geçirmişlerdir.

*Hermandad*ların politik güçlerinin geri alınması ve çalışma alanlarının sınırlandırılmasından sonra, özellikle kamu düzeni alanında önemli sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1476 yılında çalışma ilkeleri belirlenen *Santa Hermandad* ise tamamen krala bağlı olarak çalışmaya başlayarak vergi ve güvenlikle ilgili meselelere el atmış ve kısa bir süre de çok güçlü bir askeri yapıya dönüşerek ülkenin her tarafına yayılan tek oluşum karakterini kazanmıştır. Ancak isim benzerliği dışında, bu yapılanmanın ele aldığımız yapıyla hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır.

Bu oluşumlar Kastilya'da 15. ve 16. yüzyıllarda da etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Krallık gücünün artan merkezileşme çabaları ve ülke kaynaklarını savaşlarla heba etmesini kabul etmeyen Kastilya'daki bu tarz oluşumlar ülke tarihinin gördüğü en büyük isyan hareketini başlatmışlardır. ⁽¹³⁾

⁽¹³⁾ Bu dönemde *hermandad* yerine *comunidad* (topluluk veya komün) terimi kullanılmıştır. Bir önceki dönemde isyan eden balt *"a voz de hermandad"* (*hermandad* adına) diye isyana başlarken, bu söz *"a voz de comunidad"*a (komün adına) dönüşecektir. isyana Antonio Alvarez de Morales, *Las Hermandades: Expression del Movimiento Comunitario en España, Estudios y Documentos*, no: XXXIII (1974), Universidad de Valladolid, s. 221-222

Galiçya Irmandiña İsyanı

Leon ve Kastilya hanedanlarının birleşmesiyle Kastilya egemenliğine giren Galiçya, sosyal ve ekonomik hayatta senyörlerin giderek artan baskılarıyla yüzyüze kalır. Bu durumdan en çok etkilenen sosyal grup, şüphesiz baskıların katlanılmaz seviyeye ulaştığı kırsal alanlarda yaşayanlar olacak ve bundan dolayı ülkedeki *hermandad*lar köylülerin de katılımıyla bir dizi isyan başlatacaktı. İlk isyan 1431’de kurulan *Irmandade*’nin (hermandad) Fusquenlla topraklarındaki vasallara kötü muamele eden bir senyöre başkaldırmasıyla başlar. Santiago de Compostella, Lugo ve Compostella gibi Galiçya’nın başlıca kentlerinden de destek alan isyancılar, oluşturdukları askeri güçle 1435 yılına kadar çok geniş bir alanda etkili olmuş, ancak aynı yıl senyör güçleri tarafından yenilgiye uğratılmışlardır.

1467’de başlayan Büyük Hermandad Savaşı ise güçlü bir sosyal desteği arkasına alarak gerçek bir iç savaşa dönüşür. Köylülerin, kentlilerin, alt sınıf aristokratların ve soyluların katıldığı ve kilisenin bazı mevkilerinden de ekonomik destek alan isyancıların sayısı bir süre sonra 80 bine ulaşır. Adalet arayışı ve anti-senyörlük öğelerinin ön plana çıktığı bu isyanın liderliğini ise soylular yapmaktaydı. İsyancılar düşman olarak gördükleri aristokrat sınıfının orta ve yüksek tabakalarına yönelik saldırılarda 130 civarında kaleyi ve müstahkem mevkiyi yakıp yıkar. Ancak 1469 yılına kadar süren savaşların sonunda isyancılar aristokratların güçlü askeri birlikleri tarafından bastırılacaktır. Özellikle geniş alanları etkileyen her iki kitlesel *hermandad* isyanı Galiçyalılık kimliğinin oluşması sürecine önemli bir etkisi olmuştur.

Kastilya Komünar İsyanı

Karlos'un İspanya ve Almanya'nın en önemli iki bileşinini oluşturdukları Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'na seçilmesiyle imparatorluğun ihtiyaç duyduğu çok büyük kaynaklar için kentlerden ağır vergiler talep edilir. Katolik mezhebine dayanan imparatorluk, Avrupa'da Protestanlığa karşı süren savaşında büyük oranda kaynaklarını tüketmiş durumdadır. Tahta yeni geçen imparatorun, Flandre'nin Gent kentinde büyümesinden dolayı Flaman kültürüyle büyümesi ve İspanyolca bilmemesinin de isyanda önemli bir payının olduğuna inanılmaktadır. Ancak komünar hareketin en önemli sebeplerinden biri ekonomiyle ilişkiliydi. Başta kıyılar olmak üzere Kastilya'yı çevreleyen bölgelerde yerleşmiş olan ve iç kesimlerin en önemli gelir kaynağı olan yün ticareti üzerindeki bazı tüccar gruplarının monopol kurması, isyanın çıkmasında etkili olan bir sebepti. Monarşinin artan merkezileşme yolundaki baskıları bu sebeplerle birleşince, Kastilya kentleri kendi özerkliklerini ve ekonomik çıkarlarını korumak için görülmemiş ölçüde örgütlenmelerine hız verir. Kastilya'nın her tarafına yayılan kent komünleri, zaten öteden beridir Krallık kurumları ile birlikte siyasi hayatın en önemli kurumlarından.

Ülkede'ki huzursuzluk Toledo'daki alayın, meclisin emperyal politikasının gerektirdiği vergileri yükseltme niyetine karşı ülke çapında bir insiyatif başlatmasıyla, krallığa karşı örgütlü bir karşı koymaya döner. Toledo'nun talepleri arasında, eski vergi sistemine dönülmesinin yanısıra, kamu ve kilisedeki mevkilere Kastilyalıların atanması, Kastilya Krallığı'ndan dışarıya para akmasının önlenmesi ve kralın yokluğunda Kastilya'yı yönetmesi için bir Kastilyalının seçilmesi de vardı. İsyanın ilk evresinde harekete geçen Toledo Konseyi, Kralın temsilcisi *corregidoru* kovarak Hükümet Komitesini kurar. Ortaya çıkan yeni yönetimin önemli bir özelliği ise Toledolular tarafında özgür bir şekilde seçilmesi olur. Toledo'daki devrimci kalkışma kısa bir süre sonra Kastilya Meclisine'de de yansır. 1520'de Galiçya'nın Santiago kentinde toplanan mecliste, Leon, Valladolid, Murcia, Zamora ve Madrid'i temsil eden meclis üyeleri, Almanya'daki taç giyme töreni için kaynak istenmesine karşı çıkarlar.

Kral tarafı bu gelişmeler üzerine harekete geçer ve ilk olarak meclisten istedikleri kararları çıkartmaya girişir. Kısa bir sonra, Galiçya'nın La Coruña kentinde toplanan mecliste, bu kez temsilcilerin çoğunluğu bazı kentlerin itirazlarına rağmen imparatorun istediği kararları onaylar. Meclisin aldığı kararlar Kastilya'daki gerginliğin çatışmalara dönüşmesine yol

açar ve Toledo'nun ardından Mayıs sonunda Zamora kentinde krallık yönetimine karşı isyan patlak verir. Bundan birkaç gün sonra, bu kez Guadalajara kenti sakinleri mecliste imparatorluk lehine oy veren temsilcilerin evlerine ve kentteki kaleye saldırırlar.

Juan Padilla'nın askeri öncüğünde yaygın bir isyana dönüşen imparatorluk karşıtı hareket, Avila, Madrid, Burgos ve Cuenca'dan sonra Duero ve Tajo nehirleri havzalarındaki kentlere de ulaşır. İsyanın yayılması, harekete katılan kentlerin ortak hareket etme konusunu da gündeme getirir ve bu doğrultuda, Kastilya kentlerini temsil eden on dört delegasyon, çoğu durumda kendiliğinden ortaya çıkan spontane hareketleri aynı çatı altında birleştirmek için Avila'da toplanır. Kentte kurulan ve harekete katılan tüm kentleri temsil eden *Santa Junta* (Kutsal Komite) kendisinin Krallık Konseyi'nden bağımsızlığını ilan ederek, monarşi için toplanan gelirlere el koyar ve komün milislerini oluşturmaya girişir.

İşyanı yürüten komite, Eylülde Tordesillas'a taşınır ve bu kentte hareket için gerekli kurumsal alt yapıyı oluşturmaya başlar. Tordesillas *Junta*sı olarak da tanınmaya başlanan bu oluşum, Kastilya Meclisi'nin de görevlerini üstlenir ve Krallık Konseyi'ni yasadışı ilan eder. Bu arada, Komünar hareketinin önderleri Tordesillas'ta ikamet eden Kraliçe Juana'yı ziyaret ederek yeni imparatora karşı kendisinin desteğini alırlar. Bu görüşmeden sonra Juan Padilla zaten fiilen sürdürdüğü isyancı birliklerin komutasına bu kez de kraliçe tarafından resmen atanır.

Hareketin yayılmasından oldukça ürken Krallık Konseyi, toplanarak derhal karşı saldırı hazırlıklarına başlar. Aristokrasi ve Kastilya'nın büyük tacirlerinin mali desteğini alan krallık güçleri, güçlü bir ordu oluşturarak isyan hareketinin yayıldığı bölgelere girer. Nisanda Toledo ve civarındaki yerleşim yerlerine giren krallık ordusu büyük bir yıkım hareketine girişir. Medina del Campo kentine ilk saldırıyı yapan ordu, kentin büyük bir bölümünü yakıp yakarak diğer kentlere yönelir. Nisan sonlarında komünar hareketin esas silahlı güçleriyle Villalar'da ⁽¹⁴⁾ karşı karşıya gelen krallık güçleri, kendisinden oldukça zayıf durumda olan isyancı güçleri

⁽¹⁴⁾ Komün Hareketinin sınıfsal yönünü ön plana çıkaranların yanı sıra, Kastilya'daki bölgeci akımda bu isyan hareketini kendi bölgeci amaçları için güçlü bir tarihsel arka plan olarak görmektedirler. Kastilya ve Leon Meclisi Villalar Savaşı anısına 1986'da aldığı kararla 23 Nisan gününü Kastilya-Leon Bölgesi Günü olarak ilan etmiştir. Bkz. Kastilya ve Leon Resmi Bülteni (BOCL) No 41, 18 Nisan 1986, Devlet Resmi Bülteni (BOE) No 94, 20

ağır bir yenilgiye uğratır. İsyân hareketinin lideri Padilla ve diğer önde gelenlerin derhal asılmasıyla hareketin beyni ve askeri güçleri ortadan kaldırılır. Diğer yandan, Almanya'nın Worm kentinde alınan bir imparatorluk kararıyla komünar hareketin 249 temsilcisi için ölüm cezası verilir. Bu cezaların sebebi olarak da sözkonusu kişilerin krallığa sadık davranmayıp isyan ettikleri ve komünar harekete destek vermeleri olarak gösterilir.

Yenilginin ardından Kastilya kentlerindeki *juntalar* dağıtılır ancak Padilla'nın eşi Maria Pacheca ve Piskopos Acuna tarafından yönetilen Toledo, 1522 Şubatına kadar direnir. Kentteki direnişin kırılmasından sonra Toledo'yu cezalandırmak isteyen krallık güçleri tarafından, yaşları 15 ile 60 arasında olan tüm kent sakinleri sürgüne gönderilir.

Komünar isyanıyla çıkan iç savaş boyunca isyancılar, ilerici fikirleri Kastilya Krallığı'nın her tarafında yaymaya çalışmalarına rağmen sadece Eski ve Yeni Kastilya topraklarında bunu başarabilmişlerdir. İsyân boyunca Andalusiya, Granada ve Extremadura'nın büyük bölümüyle Galisya, Asturiyas ve Bask toprakları kralla sadık kalmayı tercih etmişlerdir.

Komünar hareketin özellikleri

Komünar İsyanı'nı konu alan bazı çalışmalarda, senyörlük sistemine karşı olan yön ön plana çıkarken, bazılarında ise ilk burjuva devrimi olduğu yönünde görüşler dile getirilmektedir. Hareket kentlere dayalı olarak geliştiğinden, feodal sistemin en en önde gelen koruyucuları olan senyörlere ve monarşik sistemin temsilcisi kralla karşı burjuva sınıfının çıkarlarını korumayı amaçlaması, ikinci görüşü güçlendirmektedir.

Genel olarak yerel hakların korunması ve daha da geliştirilmesi ortak paydasında birleşen kentlerin, hareketten beklentileri oldukça farklıydı. Kimi çevreler vergilerin kalkmasını isterken kimileri ise zengin ve fakirlerin eşit oranda vergi vermelerini talep ediyordu. Politik olarak en radikal çizgiyi savunanlar ise monarşinin yıkılmasını ve İtalya'da olduğu gibi kent devletlerinin kurulmasını istemekteydiler. Radikal düşünen bu sonuncu kesimin başını, hareketin öncülüğünü yapan Toledo temsil ediyordu. Hareketin motor gücü kent nüfusu olmasına rağmen, bir müddet sonra kırlarda hareketin etkisi altına girmeye başlamıştır. Kır nüfusunu da etkisi altına alan komünar hareket, sadece kralla karşı olmakla yetinmeyip senyörlere ve onların sahip oldukları geniş mülklere

yönelmiştir. Valladolid başta olmak üzere bazı kentler, köylülerin serflikten kurtulması için senyörlere karşı mücadelelerinde kendilerine doğrudan destek vermiştir. Kırılarda yaşanan bu sosyal devrim sonucunda, çok sayıda senyörün toprak ve diğer mülklerine el konulmuştur. Hareketin bu sosyal boyutu en belirgin şekilde, geniş senyörlük topraklarının işgal edildiği Tierra de Campos yöresinde yaşanmıştır.

Fakat bazı devrimci adımlarına rağmen komünarlar genel olarak krallık düzenini aşacak bir perspektife sahip değillerdi. Hareketin önderleri, krallığı ortadan kaldırmak yerine onu sınırlandırmayı amaçlamışlardır. Bunu gerçekleştirmek için de kendilerine itiraz edemeyecek monarşinin bir üyesini bulmaya çalışmışlardır. Söz konusu kişiyi Kraliçe Juana olarak belirleyen hareket, kendini meşrulaştırmak için iç savaşın sonuna kadar kraliçeyi kullanmayı tercih etmiştir.

İç Savaşın Sonuçları

Komünar hareketiyle egemen güçler arasında patlak veren iç savaşın, Kastilya için yıkıcı etkileri olmuştur. Savaşta krallık güçlerinin gerçekleştirdiği cezalandırma hareketi sonucunda kentlerdeki politik elitin büyük bir kısmı yok olmuştur. Savaşın etkili olduğu bölgelerde yaşanan yıkımdan ve mal ve ürünlere el koymaktan dolayı ortaya çıkan zararları karşılamak yükümlülüğü altına giren krallık, çok çetin mali sorunlarla karşılaşmıştır. Krallık bu sıkıntılara çözüm olarak komünar hareketine katılan her kentin tüm nüfusuna özel bir vergi koymuştur. Ancak kentlerden alınan bu vergi, zaten zor durumda olan kentlerin ekonomisini yirmi yıl boyunca daha da kötüleştirmiştir. Ekonomide yaşanan bir diğer sorun da, isyan hareketini tetikleyen sebeplerden biri olan merkezi Kastilya'daki tekstil endüstrisinin gelişme yönündeki şansını tümünden kaybetmesi olmuştur. Böylece bu endüstri, İngiltere ve Flandre'de gelişen dinamik tekstil endüstrisi ile rekabet etme olanağından mahrum olmuştur.

İç savaşın diğer önemli sonuçlarından biri de siyasi alanda yaşanmıştır. Uzun süreden beridir krallığın merkezileşme politikasının uygulanmasına ayak direyerek, krallığı oldukça uğraştıran senyörler, komünar hareketten duydukları korkuyla muzaffer Kastilya monarşisinin yanında yerlerini almışlardır. Soylular sınıfının bu şekilde kontrol altına alınmasının en önemli siyasal sonuçlarından biri, meclisin bileşiminde ortaya çıkmıştır. 1538'de Toledo'da toplanan mecliste, soyluların son kez ola-

rak meclisin üç kanadından biri olarak temsil edilmiştir. Bu tarihten sonra, soyluluk tamamen Kastilya monarşisine eklenmiş ve monarşi Katolik Monarşi veya Habsburg Hispanik Monarşisi diye adlandırılmıştır.

Savaştan dönen Komünar Hareketi liderlerinden Juan Padilla'nın halk tarafından sevinç gösterileriyle karşılanması

İkinci Bölüm

FEODAL SİSTEMİN KRİZİ VE YENİ ARAYIŞLAR

Napolyon ordusunun İspanya'yı işgal ettiği 1808 yılı, feodal sistem krizinin başladığı yıl olarak kabul edilir. Bu dönem liberal rejimin kurulduğu 1833 yılına kadar devam eder. Britanya ve Hollanda'da kapitalizmin uzun bir süreye yayılan gelişmesi, Fransa'da ise Fransız burjuva devrimiyle geriletilen feodal sistem, 19. yüzyılın başlarında İspanya'da varlığını güçlü bir şekilde devam ettirmekteydi. Ancak yeni güçlerin ortaya çıktığı uluslararası durum artık İspanya'nın lehine değildi. İspanyol donanmasının 1805'de Britanya karşısında aldığı ağır yenilgiden sonra, Britanya donanması okyanusların tek hakimi haline gelmişti. Birleşik Amerika'nın 1783'te bağımsız olmasının etkileri ile Britanya'nın Atlas Okyanusu'ndaki hakimiyeti birleşince, Orta ve Güney Amerika'daki İspanyol kolonilerinin bağımsızlık talepleri de yükselmeye başlamıştı. İspanya'daki mevcut düzenin kendisini sürdürmesini zorlaştıran bir başka olay da Fransız Devrimi'ydi. Cumhuriyetçi Fransa, krallık rejimlerinin baş düşmanı durumuna gelmişti ve İspanya'da dahil olmak üzere, etrafındaki tüm monarşilerle artık savaş halindeydi. Fransız işgaliyle birlikte zaten sürekli bir kaynaşma içinde olan Amerika kıtasındaki İspanyol kolonileri, İspanya'daki yeni yöneticilerini tanımayarak kendi başlarına kalmışlardır.

Krizin en önemli içsel sebeplerinden biri Batı Avrupa'da gelişmeye başlayan kapitalist üretimle rekabet edemeyen eskimiş feodal yapının kendisinden kaynaklanmaktaydı. Soyluların en tepe de yer aldığı feodal sosyal piramit, askeri harcamaları karşılamak amacıyla oluşturulmuş geleneksel kırsal yapının sürdürülmesine odaklanmıştı. Sistemin mevcut yapısı, ekonomik gelişmenin önünü tıkamaktaydı. Monarşi, tarımdaki geleneksel yapıyı sürdürmek için, tarımın modernleşmesi yönündeki tüm çabaları engellemekteydi. İspanyol ekonomisinin bir başka sorunu da, kolonilerle birlikte çok geniş bir alana yayılan İspanyol toprakları ara-

sındaki entegrasyon sorunu. Toprakların geniş olması, üretilen malların değış tokuşu için iyi durumda olan bir iç iletişim sistemi gerektirmekteydi. Oysa İspanya'nın, ekonomisinin büyük oranda bağı olduğu Amerikan kolonileri ile yaptığı ticaret, okyanusdaki Britanya hakimiyeti yüzünden durma noktasına gelmişti. Koloni limanlarında İspanyol tüccarların yerini artık Britanyalı tüccarlar almaya başlamıştı.

Öte yandan, Kilisenin engizisyon sistemiyle birlikte hareket eden monarşi, mevcut sistemle çelişen fikirleri savunana karşı da sert tedbirler almaktaydı. Böylesi bir baskı ortamında ilerlemeden yana olan iç dinamiklerin kendilerini ifade etme olanağı bulunmamaktaydı.

I. Fransız işğali ve Bağımsızlık Savaşı

Fransız ordusundan önce İspanya'ya giren devrimci düşünceler, burjuva sınıfına mensup liberal bakış açısına sahip politikacılar ve aydınlar arasında bir taraftar kitlesi oluşturmuştu. Monarşinin ve onun politik destekçilerinin egemenliğinin sınırlanmasını ve hükümette temsil edilmeyi amaçlayan bu kesim, başta dışarda yayınlanan ansiklopediler olmak üzere, Voltaire, Montesquie ve Rousseau gibi Fransız düşünürlerinin eserlerini ülkeye gizlice sokmaya başlamışlardı. Avrupa çapında yaşanan Fransız dil ve edebiyatının etkileriyle İspanya'da *afancesados* * adı verilen bir kesim ortaya çıkmıştı. Fransızlara duyulan sempati çeşitli çevrelerde o kadar ileri gitmişti ki Burgos'ta kurulan ve rahiplerin başlıca üyeler arasında oldukları Burgos Gizli Derneğı, Napolyon ordusunun olası işğalini sevinç gösterileriyle karşılama kararı almıştı. Büyük kentlerde yürütülen bu gizli aydınlanma ve Fransız yanlı örgütlenmelerin, Fransa'dan gelen devrimle ilgili haberlerle birleşmesi, monarşi ve onun destekçilerinden oluşan geleneksel güçleri oldukça ürkütmüştü. ⁽¹⁵⁾

Ancak İspanya'nın askeri açıdan zayıf durumda olması, Fransa'da

* **Afrancesados:** 'Fransızlaşanlar' anlamına gelmektedir. Terim, hem Fransız işğali sırasında Napolyon'un tarafında yer alanlar hem de Fransız kaynaklarını takip ederek ülkede Fransız düşüncesini yaygınlaştırmak için kullanılmaktaydı.

⁽¹⁵⁾ Cayetano Alcazar, *Ideas Politicas del Despotismo Ilustrado de la Revolucion Francesa y Napoleon (1766 a 1808)* s.50, 51, 53, 59, 62. Uzun bir süre hükümette bakanlık yapmış ve "la revolucion desde arriba"yı (yukardan devrim) savunan Floridablanca'nın Paris devrimcilerinin barikatlarını ve yürüyüşlerini duyuncu dehşete kapılmıştır. Floridablanca din ve monarşisinin temellerine saldıran bu tarz "revolucion desde abajo"yı (aşağıdan devrim) hiçbir şekilde kabul etmemektedir.

devrimle yıkılan Borbon monarşisinin İspanya'yı yönetmeye devam etmesi ve Portekiz'e yerleşen İngilizleri bu ülkeden çıkarmayı amaçlaması yüzünden, Napolyon güney komşusunu işgal etmeyi kafasına koymuştu. Napolyon, işgalden sonra İspanya'da kendisine bağlı uydu bir devlet oluşturmayı düşünüyordu. İspanya monarşisini zorlayan Fransa, Fontainebleau Anlaşması ile ülkede (Portekiz'e karşı) askeri birlik bulundurma hakkını elde etmişti. Ülkenin kuzeyine yerleşen bu birliklerin sayısı zamanla 65 bini bulmuş ve fiili bir işgal gücü olarak davranmaya başlamıştı. Fransız tehdidinin artması üzerine, krallık ailesi gerekirse Sevilla'ya çekilmek ve oradan da Amerika kıtasındaki kolonilere gitmek için Aranjuez Sarayına çekilir. Bu adımın ardından prenses Fernando, gelişmeler karşısında seyyirci kalan babası IV.Karlos'un tahttan feragat etmesi ile İspanya'nın yeni kralı olur. Aynı süreçte eski bakanlardan Floridablanca ülkeyi savunmak için Murcia kentinde kurulan komiteye başkanlık etmeye başlar.

Fransızların baskılarına dayanamayan IV. Karlos ve oğlu Fernando, Fransa'nın İspanya sınırındaki bir Bask kenti olan Bayona'da, Bayona Feragatnamesi olarak bilinen olayla İspanya tahtından ve Amerika Kolonileri üzerindeki tüm haklarından Napolyon lehine feragat eder. Bu adımın ertesinde, yine aynı kentte Napolyon'un İspanya kralı olarak atadığı I.Jose tarafından toplanan meclis, Bayona Statüsü olarak bilinen bir anayasa hazırlar. Anayasaya göre monarşi ve aristokrasi sınıfının sahip olduğu ayrıcalıklar, kişi özgürlüğü ve güvenliği lehine kaldırılıyordu. Diğer yandan ise toplumun sınıflara bölünmüş hali korunuyor ancak monarşi de sınırlandırılarak kral ile halk arasında bir pakt öngörülüyordu.

Bu gelişmelerle ilgili haberler ülkeye ulaşır ulaşmaz, Mayıs başlarında Madrid'de Fransızlara karşı bir isyan başlatıldı. Büyük kayıplardan sonra bastırılabilen isyan, hemen ardından Valensiya, Oviedo, Zaragoza, Sevilla, La Coruña, Badajoz, Valladolid gibi kentlere sıçradı. İkinci dalgada gelen isyanlar ise Granada, Malaga, Cadiz, Murcia, Santiago de Compostella kentlerine yayıldı. Ayaklanmaya katılan Zaragoza ve Girona gibi ülkenin kuzeyindeki kentler, Fransız kuşatmasına aylarca direnerek ülkenin diğer taraflarındaki isyancılara örnek teşkil etti. Ülkenin batısındaki Badajoz ise bir aydan fazla kuşatmaya karşı direnirken, Ciudad Rodrigo, Tarragona ve Astorga ise bir aya yakın tüm saldırılara karşı ayakta kaldı. Ülkenin en büyük kentlerinden biri olan Valensiya'yı ele geçirmek isteyen Fransız birlikleri de halkın direnişi sonucu geri çekilmekten başka çare bulamadı. Tüm bu kentlerin ülkenin çevre bölgelerinde yer alması

ve büyük kentler olmaları ilk isyan hareketinin dikkat çekici özelliklerindendi. Bir başka önemli özellik ise diğer savaş ve kuşatmaların aksine, başta ezilen sınıflar olmak üzere tüm sosyal sınıfların direnişe katılmalarıydı. Zaragoza’da ise ilk defa kadınlar aktif bir şekilde mücadeleye katılarak kadının gücünü gösterirken, bundan kaygılanan yerel iktidar sahipleri onları savaş cephesinden uzaklaştırmak için karar almak zorunda kalmışlardı.

İşgalin ardından Sevilla’da kurulan yerel komite, İspanya ve Amerika Yüksek Komitesi adını alarak, Haziran’ın başlarında Fransa’ya resmi olarak savaş ilan etti. Aynı gün, asker ve köylü milislerinden oluşan karma bir ordu Katalonya’daki Bruch’ta Fransızlara ilk askeri yenilgisini yaşattı. Andalusya’ya girmeye çalışan Fransız ordusu ise Bailen’de ağır bir yenilgiye uğratıldı. Savaşı kazanan orduda, Andalusyalıların yanında Aragon ve Murcialıların da bulunması işgale karşı bölgesel boyutta direnişin ulusal boyuta sıçradığının en iyi örneğiydi. Diğer yandan Asturiyas’daki Prenslik Genel Komitesi de Fransızlara karşı isyan ederek köylülerden oluşan halk milisleri oluşturma yoluna gitti. Andalusya’da binlerce kayıp ve esir veren, aylarca kuşattıktan sonra Zaragoza’yı ele geçiremeyen ve aynı şekilde Valensiya’yı ele geçirmekten vazgeçmek zorunda kalan güçlü Fransız birlikleri, 1808 yazında ülkenin büyük kısmından çekilmek zorunda kalır.

Savaşın ilk aşamasında aldığı askeri yenilgilerin ertesinde 250 bin kişiden oluşan Napolyon’un *Gran Armee*’si (büyük ordu) sınırı geçerek Madrid’e kadar uzanır ve başkenti ele geçirir. Kuzeydeki toprakların yitirilmesinin ardından hükümet görevini üstlenen *junta central* (merkez

Goya’nın Madrid’de Fransızlara başkaldıran isyancıların kurşuna dizilmesini konu alan tablosu

bölgeleri komitesi) Meseta'yı tamamen bırakarak güneye doğru Cadiz'e kadar çekilir. Krallığın düzenli birlikleri ve toplanan milislerin durduramadığı Fransız ordusu kısa bir süre de ülkenin çoğunu işgal eder ve Napolyon'un kardeşi I. Jose Madrid'de krallık tahtına oturur.

1. Direnişin örgütlenmesi ve Komiteler

Fransız işgaline duyulan nefret, ülkenin birçok yerin de genellikle kendiliğinden gelişen halk hareketlerini ortaya çıkararak güçlü bir direnişin temellerini oluşturdu. *Junta* tipi oluşumlar ülkenin her tarafında ortaya çıkarak yabancı işgalciye karşı silahlı mücadeleye başladı. Kurulan direniş komiteleri büyük çapta bir burjuva örgütlülüğüydü ve bunun Cadiz Meclisi tarafından hazırlanan anayasa ile birleşmesi İspanya için burjuva devriminin ivme kazanması anlamına gelmekteydi. Bu anlamda işgale karşı verilen savaşta ortaya çıkan yeni örgütlenme ve politik güçler, oluşmaya başlayan yeni burjuva rejim ile eski feodal rejim arasında topyekün bir savaş olarak kabul edilmektedir.

Fransızlara karşı gösterilen direnişte İspanyol monarşisinin çabasından daha çok, ülkenin her tarafında kurulan komitelerin (*juntas*) etkisi daha fazla olmuştur. Direniş en alttan başlamak üzere yerel komiteler, il komiteleri ve Yüksek Merkezi Komite olarak örgütlenmişti. Birbirleriyle bir türlü birleşemeyen direniş hareketinin tüm unsurlarını birleştirmek için, ancak Britanyalıların zorlamalarından sonra Merkezi Komite kurulabilmişti. 36 kişiden oluşan komite, her il komitesini temsil eden ikişer üyeden oluşmaktaydı. Kuruluşu sırasında bu kez komitenin hangi kenti kendisine merkez olarak seçmesi gerektiği konusunda farklı bölgeler arasında anlaşmazlıklar baş gösterdi. Valensiya'nın başını çektiği ve Asturiyas, Aragon ve Katalonya'nın da destek verdiği ilk gruba göre Merkezi Komite'nin şimdiye kadar monarşinin başlarının ikamet ettiği Madrid'de toplanması gerekmekteydi. Buna karşı Murcia, Extremadura ve Andalusya komitelerinden oluşan güney İspanya ağırlıklı grup ise merkezin Kastilya Konseyinin toplandığı Madrid kenti olmaması gerektiğini ileri sürmekteydiler. Ancak uzun tartışma ve görüşmelerden sonra merkezin Madrid olmasına karar verildi.

Komitelerin kurulması eski rejimin kurumlarının büyük ölçüde geçersiz olması anlamına gelmekteydi. İsyan edilen bölgelerdeki en önemli bölgesel otorite olan *Capitanes Generales*'lerden ancak sekizinden dördü kendi varlıkla-

rını koruyabilmişlerdi. Yine *Audencias* adı verilen mahkemeler ve illerde kamu idaresi görevini yürüten *Intendentes*’ler varlıklarını oldukça zayıflamış bir şekilde sürdürmekteydiler. Ülkedeki bu alt üst oluşun etkilediği bir başka alanda yurtsever hareketin terminolojisiydi. Daha önce kullanılan *libertad* (özgürlük) sözcüğünün yanısıra *independencia* (bağımsızlık) ve *revolucion* (devrim) sözcükleri de bu dilde yerini almaya başlamıştı. Krallık yanlıları bile mevcut sosyal düzenin sürmesini garanti altına almak için bu “yurtsever” yerel hükümetlerle iyi geçinmekteydiler. Komitelerden en önemli olanlarından biri olan Katalonya’daki *Junta General* (Genel Komite), bölgede özyönetimin tarihsel bir biçimini temsil etmekteydi. Bu komitenin bir başka önemi ise İspanya’da ilk defa bir bölgedeki yerel güçleri merkezi bir güç etrafında bir araya getirmesiydi. Emekçi sınıfların komitelere katılımı konusunda da Katalonya diğer tüm alanların başında gelmekteydi. Sözkonusu katılım, emekçilerin kurduğu loncalar aracılığıyla gerçekleşmekteydi. Özsavunma amacıyla ortaya çıkmış *somatenes* adı verilen silahlı yerel güçlerin varlığı ise Katalonya’nın bir başka özgün özelliğiydi. Uzun bir tarihi geçmişe dayanan bu silahlı yapı halkın anti-feodal yaklaşımlarının sonucunda ortaya çıkmış olup Katalanların feodal sistemden sosyal yönden intikam almasının aracına dönüşmüştü. ⁽¹⁶⁾

Bu süreçte yaşanan ve sonraki süreçleri de etkileyen en önemli olgulardan biri de bölgesel çapta örgütlenen direniş hareketlerinin yerel farklılık ve talepleri ön plana çıkararak bölgesel kimlikleri güçlendirmeleridir. Farklı bölgeler de kurulan *juntas provinciales*ler (il komiteleri) aracılığıyla bir nevi öz yönetim kuran Kastilyalı, Katalan, Bask, Galiçyalı, Asturiyalı ve Andalusiyalılar federal bir iklimin ortaya çıkmasına yol açmışlardı. Savaş süreci, İspanya’yı merkezileşme siyasetinden önce ayakta olan ve şimdi de her biri kendi başına özerk olan eski krallıklar ve bölgelere bölmüş durumdaydı.

Ancak komitelerin halka yeni vergiler yüklemeleri, halkın üzerindeki etkilerini azaltarak bazı yerlerde kendilerine yönelik protesto hareketlerinin ortaya çıkmasına yol açtı. Ülkenin güneydoğusundaki Alicante’de

⁽¹⁶⁾ Ronald Fraser, *La Maldita Guerra de España: Historia Social de la Guerra de la Independencia, 1808-1814*, CRÍTICA, Barcelona, 2006, s 170, 171, 192, 193. İspanya tarihinde komiteler yerel ve devlete ait acil sorunları çözmek için kurulan kurumsal yapılarıdır. Komitelerde en büyük varlığa sahip kesimler belediye yetkilileri, din adamları, askerler ve krallık görevlileriydi. İspanya’daki 29 komitenin 585 üyesinin % 23,9’u belediye yetkilileri, % 23, 6’sı din adamları, % 18,3’ü askerler, % 14,7’si yerel krallık görevlileri ve % 10,4’ü yerel elitler oluştururken, zanaatkar ve diğer çalışan sınıfların oranı ancak % 3,2 ve tüccarların oranı %2,2 kadardı. Komitelerdeki çalışan sınıfların katılımının gerçekleştiği Katalonya’da ise bu kesimlerin toplam 7 komitedeki üyeye oranı % 19,7 kadardı. Çalışan sınıfların katılımı açısından Katalonya’yı izleyen Valensiya’da ise bu oran % 7,2 kadardı. s.776.

kent konseyinin kendisini bir komiteye dönüştürme kararını alması üzerine halk, temsiliyetin eksik gerçekleştiği gerekçesiyle komiteyi protesto etmişti. Halkın baskısı sonucu komite, kendi üyesi olan iki din adamının halkı temsil etmesi ve onun adına oy kullanmasına razı olmak zorunda kalır. Katalonya'daki Manresa kentinde de ek vergiler yüzünden halk isyan ederken, Aragon'daki Calatufa'da halk vergi vermeyi kabul etmemektedir. Direniş hareketine halkın aktif katıldığı kentlerden biri olan Valensiya'da ise kentin savunulması sürecinde komitenin halka liderlik etmesi yerine halkın komiteye liderlik etmesi gerçeği yaşanmıştı.

Ancak mevcut sosyal düzene karşı protesto ve isyanların yaşandığı en önemli alan ülkenin kırsal kesimiydi. Kırsal kesim, savaş öncesinde ödenen *dimezmo* adı verilen verginin yeniden toplanması girişimlerine karşı direniş içerisindeydi. Diğer taraftan, başta Andalusya olmak üzere Aragon ve diğer bölgelerde tarım işçileri ücretlerinin arttırılması için işe gitmemeye başlamışlardı. Benzer amaçlarla Carmona'da yapılan grevi kırmak ve tarım işçilerinin işbaşı yapmalarını sağlamak için, işe gitmedikleri her gün için on gün cezaevinde yatacakları duyurulmuştu. Kentte toplanan grevcilerin işbaşı yapmamaları üzerine ise ceza 20 güne çıkarılmış ve bunun yanında her 5 gün içinde 22 real para cezası verileceği kararı alınmıştı. Andalusya'nın Serrania de Ronda alanındaki bir dizi köyün sakinleri kendi senyörlerinin topraklarını işgal etmiş, Murcia Montealegre'deki köylüler başkaldırmış ve kendilerini yönetmek için bir halk komitesi kurmuşlardı. Toledo dağlarındaki köylüler de Anayasada ve Krallık Kararlarında yer aldıkları gerekçesine dayanarak, özgür bir şekilde yeni topraklar oluşturmak, ağaç kesimini gerçekleştirmek ve kömür elde etmek için açıkça harekete geçmişlerdi. Emekçi sınıfların itiraz ettikleri bir başka durum ise savaşta sadece kendilerinin ağır bedeller ödemeleriydi. Extremadura'daki Don Benito kasabası'nın fakir halkı güçlü kesimlerin çocuklarının sahte gerekçelerle askerlik hizmetinden muaf olmayı alışkanlık haline getirdikleri gerekçesiyle zenginlerin savaşına gitmek istemediklerini söylemekteydiler. Asturiyas'taki Komitenin Godoy'un konuyla ilgili aldığı tedbiri iptal edip, soyluların askere alınmayacaklarını duyurması ve kendi içinde halkın temsiliyetini yasaklayıp Halk Komitesi'ni yasadışı ilan etmesi üzerine, bölgedeki küçük toprak sahipleri oldukça ciddi bir isyan hareketini başlatmışlardı. Ancak özellikle ilk başlarda görülmeye başlanan bu kırsal çelişkiler senyörlük sistemini veya savaşı etkileyecek ölçüde derin ve yaygın değildi. Bu

huzursuzlukların büyük çoğunluğu kırsal nüfusun senyörlük sistemine karşı olmalarından ve savaşta yapılan fedakarlıkların zengin ve fakirler arasında eşit paylaşılması gerektiği bilincinden kaynaklanmaktaydı. ⁽¹⁷⁾

İspanya'daki anti-Napolyon mücadelesinin bir başka önemli özelliği de askeri alanda orataya çıkmıştır. Bu mücadele için de tarihte ilk defa büyük güçlere karşı belirli bir alanın coğrafik şartlarına uyum sağlayan küçük silahlı grupların, büyük güçlere aniden saldırıp hızla geri çekilmesi taktiğine dayanan *guerilla** savaşı verilmiştir. Gerilla hareketinin yayıldığı en temel alan ülkenin kuzeyindeki geniş dağlık alanlar olmuştur. Sözkonusu bölge batıdan Galiçya'dan başlayarak Kantabriya kıyısına kadar genişliyor, güneyde Eski Kastilya'nın bir bölümünü içine alarak Bask topraklarına doğru devam ediyor, ardından Navarra'nın kuzeyini içine alarak Aragon'a ve oradan da Katalonya'ya kadar uzanıyordu. Bu geniş bölgenin sosyal açıdan en önemli özelliği ise küçük mülklere sahip kırsal nüfustan oluşmasıydı.

Kırsal nüfusun yaklaşık yarısı kendine ait bir toprak parçasında kendi kendine yetecek bir ekonomiye sahipti. Küçük toprak sahipliğinin en yaygın olduğu Galiçya'da, toprak sahibi köylülerin genel nüfusa oranı % 90'a kadar çıkmaktaydı. Galiçya'daki gerilla güçlerini oluşturan bu köylüler, kendi alanlarından dışarı çıkmamaktaydılar ve bu kesimi oluşturanların çoğu Fransız'ları kovduktan sonra eski yaşamlarına tekrar geri dönmek istiyorlardı.

Katalonya'da ortaya çıkan büyük partizan gruplarının temel konsepti ise benzer bir şekilde bölgesel savunmayla sınırlanmıştı. Andalusya'da gerilla direnişi kuzeydeki bu bölgeyle aynı sosyal şartlara sahip olan Ronda ve Malaga ekseninde başlamış ve sonra tüm bölgeye yayılmıştı. La Mancha'da da çeşitli gerilla grupları oluşmuş ancak hiçbir zaman kuzeydekilerin çapına ulaşamamıştır. ⁽¹⁸⁾

⁽¹⁷⁾ Ronald Fraser, *ag.e.*, s. 255, 288, 291, 293, 300, 301, 635

* **Guerilla:** *Guerilla* veya *guerillero* terimleri İspanyolca 'savaşçı' anlamına gelmektedir. Günümüzde kullanılan gerilla ve gerilla savaşı terimleri de buradan gelmekte olup, İspanya'daki halkların Napolyon işgaline karşı verdiği mücadele de ortaya çıkmışlardır.

⁽¹⁸⁾ Ronald Fraser, *ag.e.*, s. 542, 543. Sosyal profil açısından dört farklı tür gerilla mevcuttu. *Corsarios* adı verilen ilk grup, Yüksek Komite'nin kararları doğrultusunda kurulmuş ve sivil veya askeri yetkililerin komutasındakilerdi. *Cruzados religiosos* olarak adlandırılanlar yine resmi olarak yetkilendirilmiş olup çoğunlukla din adamlarının komutası altındaydı. *Proscritos* grubu *corsarios* grubunun bir alt kategorisi olup affedilen kaçakçılardan oluşmaktaydı ve Yüksek Komitenin isteği üzerine gerillaya katılmışlardı. *Partisanos* diye adlandırılan partizanlar grubu ise hiçbir kurumun izni olmadan silahlananlardan oluşmaktaydı. S. 552.

Gerilla Savaşı'nın yaratıcı bir şekilde uygulandığı İspanya'da, kırsal alanda kontrolü ele geçiren gerilla güçleri Fransız hakimiyetini şehirlerle sınırlandırmıştır. Durumun giderek kötüleştiğini gören Napolyon, Ebro nehrinin sol tarafından itibaren başlayan İspanya'nın kuzey topraklarında askeri bir hükümet kurma yoluna gitmiştir. Ancak ülkenin her tarafında yürütülen yerel direniş ve Portekiz üzerinden İspanya topraklarına giren İngiliz birliklerinin belirleyici katkısıyla, Fransız ordusu 1814 yılında tamamen geri çekilmek zorunda kalmıştır.

Sonunda galip gelmesine rağmen, Bağımsızlık Savaşının İspanya için çok ağır sonuçları oldu. Savaş esnasında yaşanan çatışma, saldırı ve kıtlık yüzünden ülke nüfusunun ikiyüz ile dört yüzbin arasındaki bir kesimi hayatını kaybetmiştir. Nüfus kaybını en çok yaşayan bölgeler % 14,1 ile Extremadura, % 8,6 ile Katalonya ve % 5 ile Andalusiya olur. Yine Bask'ta, Navarra'da ve Galiçya'da nüfus artış oranı durarak azalmaya yüz tutar. Altyapının, tarım ve endüstri tesislerinin yok olmasından dolayı da ekonomi ağır bir darbe alır. Diğer yandan, yabancı işgalciye karşı yaşanan direniş, İspanyolluluk ulusal kimliğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ancak savaş öncesinde oluşmaya başlayan, toplumda birbirine karşıt olan kanatlar arasında yaşanan çelişkiler savaş sonrasında düşmanlığa dönüşmüştür. *Patriotas (yurtseverler)* olarak adlandırılan ilk kanat, işgalin sona ermesi taraftarlığını yapmaktaydı. Fakat kendi içinde de bu kanat, birbirleriyle çekişmekte olan krallık rejimi yanlıları ile burjuva devrimini isteyenlerden oluşmaktaydı. *Afrancesados* olarak adlandırılan diğer kanat ise entelektüel ve yüksek devlet görevlilerinin çoğunu temsil etmekteydi. Bu kesim, ülkeyi modernleştirici reformların yapılması için Fransız işgalinin sürmesi gerektiğini düşünmekteydi ve bunun için de Napolyon'un atadığı yeni kralı desteklemekteydiler. Krallık rejiminin kurulmasından sonra ise bu kez politik taraflar mutlakiyet ve liberal taraflar olarak bölünürler. Bayona ve Cadiz'de ülkenin ilk anasayalarının hazırlanması ve Amerika kıtasındaki kolonilerin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamaları da bu savaşın diğer önemli sonuçları olarak bilinmektedir.

2. Cadiz Meclisi

Fransız işgaliyle birlikte monarşinin otoritesinin ortadan kalkması Fransız Devriminin etkileriyle birleşince, İspanya tarihinde uzun sürecek yeni politik rejimler arayışları başladı. Ülkenin her tarafına yayılan işgal karşıtı direniş hareketini kendi kontrolünde birleştirmek isteyen Merkezi Komite, içindeki liberaller, mutlakiyetçiler ve aydınlanmacı despotizm* yanlıları arasındaki güç çekişmesi sonunda kurucu bir meclisin toplanması kararının verilmesiyle, yeni bir aşamaya vardı. Diğer tüm kentlerin işgal edilmesinden dolayı, meclisin toplanacağı merkez olarak işgal bölgelerine en uzak olan Andalusiya'nın Cadiz kenti kararlaştırıldı. Aynı kararda meclis seçimleri için çeşitli kriterler de tespit edilmişti. Buna göre, meclise seçilecek her temsilci, 50 bin kişinin oyunu almak zorunda olacaktı ve 25 yaşın üzerindekiiler oy kullanabilecekti. Ancak ülkenin çoğu yerinde işgal dolayısıyla seçimlerin yapılamaması, Cadiz'de geçici olarak ikamet eden veya kente ulaşma imkanına sahip en uygun kişilerin temsilci olarak kabul edilmesi sonucunu getirdi.

1810 yılında toplanan ve Amerika kolonileri ile Filipin kolonisinden temsilcilerin de katıldığı Kurucu Meclis, iki yıl boyunca ülke için bir anayasa hazırlamaya başladı. 1812'de ilan edilen ülkenin bu ilk anayasası, krallık rejimini sınırlayan ve yeni özgürlükleri kabul eden yönleriyle cesur bir girişim olarak tarihe geçmeyi hak etmektedir. Liberallerin istekleri doğrultusunda ortaya çıkan anayasa, içeriğiyle bir yandan hem Avusturya ve Borbon hanedanlarının merkezileştirme politikalarından önce monarşi rejiminde tanınan temel kolektif hakları tanıırken, hem de 1791 tarihli Fransız Anayasası'nın etkisiyle de buna birey haklarını ekliyordu. Bu ikili özelliğiyle anayasa, monarşi rejimiyle kapitalist modern devlet anayasaları arasında ara bir halkayı temsil etmekteydi. 384 maddeden oluşan anayasa, geliştirilen yeni devlet konseptine göre kralı tanıyor ancak 3. madde de geçen "*soberania nacional*" (ulusal egemenlik) ifadesiyle tüm modern zamanlar anayasalarında kabul edildiği gibi egemenliğin ulusta olduğu belirtiliyordu. Anayasanın en önemli maddelerinden biri olan 4. madde ise insan hakları ile ilgili olup ulusun yasalarla sivil öz-

* **Aydınlanmacı despotizm:** *İspanyolca despotismo ilustrado diye adlandırılan bu grup, Avrupa'da gelişen aydınlanma hareketinden etkilenmişti. İspanyol devlet ve toplumunun aydınlanmanın ilkeleri doğrultusunda yeniden örgütlendirilmesi gerektiğini savunan bu kesim, bunu gerçekleştirmenin ise ancak yukarıdan otoriter yöntemler kullanılarak mümkün olacağına inanmaktaydı.*

Cadiz Meclisi'nde cumhuriyetin ilan edilmesi

gürlükleri, mal varlığını ve bireylerin diğer haklarını korumakla yükümlü olduğu vurgulanmaktaydı. Öte yandan, anayasa demokratik belediyeçilik sistemini de öngörmekteydi ve bunu geleneksel devletin kurumlarına karşı demokrasinin temellerinden biri olarak kabul etmekteydi. İspanya'da tartışılmaz bir otoriteye sahip olan kiliseyle ilişkiler konusu ise kiliseyi savunmayı en temel hedeflerinden biri olarak gören mutlakiyetçilerin isteği doğrultusunda kilisenin lehine çözümlenmişti.

II. Kapitalist Modernleşme ve Liberalizm

Cadiz'deki meclisin ilan ettiği anayasayı tanımayan Kral Fernando, Fransız işgalinin hemen sonrasında geri dönerek krallık rejimi yanlısı güçlerle monarşiyi tekrar kurumsallaştırdı. Monarşinin bu beklenmedik dönüşü, liberal bir düzen isteyenlerin ve diğer muhaliflerin politik etkinliklerini artırmalarına sebep oldu. Uzun uğraşlardan sonra liberaler, ordununun desteğini arkalarına alarak, 1820'de krallık rejimine yönelik darbe ile VII. Fernando'nun 1812 anayasasını tekrar kabul etmesini sağladılar.

Dar bir grup olan liberaller, kırsal yoğunluklu olan İspanya toplumunun geleneksel yapısıyla büyük bir çelişki içerisindeydiler. Toplum-

daki sınıfları oluşturan soylular, din adamları ve köylüler, eski düzenin savunuculuğunu yaparken, kent nüfusunun önemli bir bölümü liberal fikirlere destek vermektedir. Söz konusu zaman diliminde, toplumun çoğunun kentler dışında yaşadığı düşünülürse, liberal fikirlerin yayılma alanının ne kadar dar olduğu rahatlıkla görülebilir. Nüfusun çok azını barındıran kentler bile politik olarak kendi aralarında bir bütün oluşturmamaktaydılar. Liberal hareketin en hararetli destekçileri ülkenin çevre bölgelerinde yer alan Barselona, Valensiya, Sevilla, Cadiz ve Bilbao gibi liman kentleriydi. Harekete en az destek veren her iki Kastilya bölgesinde ise Madrid ve Valladolid hareketin iki önemli merkeziydi konumundaydı. Ancak ekonomik ve sosyal alanda kapalı bir oligarşik gücü temsil eden İspanyol liberalizminin etkisinde gelişen devlet, liberal-muhafazakar bir karaktere sahipti.

Liberal hareket, temel olarak İspanya'daki çeşitli kurumlara ve bölgeler için feodal sistemin kabul ettiği kolektif haklara karşı çıkmakta ve bunların yerine birey haklarını ön plana çıkarmaktaydı. Liberaller bu anlamda merkezi bir yönetim, yazılı bir anayasa ve serbest piyasa ekonomisini savunmaktaydılar. Ancak kendileri birleşik bir harekete sahip olmayıp, ılımlılar ve ilericiler olarak iki gruba ayrılmaktaydılar. ılımlılar, politik devrimin serbest bir piyasada ortaya çıkacak olan ekonomik gelişmeyle gerçekleşebileceğini savunurken, ilericiler ekonomik gelişmenin politik sürece daha geniş bir katılımla mümkün olabileceğine inanmaktaydılar. Bunun gerçekleşmesi için de seçim sisteminin reformdan geçirilerek, geniş bir kitlenin politik katılımının gerçekleşmesini istemekteydiler. Bu taleplerinden dolayı da ilericiler kent kitleleri içerisinde geniş bir desteğe sahiptiler.

Her iki kesim de aslında antik rejimin mevcut haliyle aşılması gerektiğine savunmalarına rağmen, ordu ile ilişkiler de sivil bir bakış açısına sahip değillerdi. İki grubun sahip olduğu ordu-siyaset ilişkisi denklemin de ordunun rolü oldukça belirgindi. Çünkü her iki liberal grubun liderleri yüksek rütbeli subaylardan oluşmaktaydı. Ancak beklenileceği gibi, ordunun komuta kademesi ılımları desteklemekteydi. Aslında temel sorun, liberal hareketin kitle tabanının, kendisini monarşi ve ordudan bağımsız hale getirecek bir güce ve yaygınlığa sahip olamamasıydı. Bu durum, 1820'den başlamak üzere dönem dönem gerçekleşen liberal devrimlerin neden ordu tarafından üstten gerçekleştirildiğini yeterince açıklamaktadır. Bundan dolayı, İspanyol tarzı liberalizmin bir darbeler liberalizmi olduğu kabul edilmektedir.

İngiliz Liberalizmi ile ondan çok daha yakın coğrafyada gerçekleşen Fransız Devrimi'nin siyasi ilkelerinin etkileri, İspanya'daki liberalleri besleyen iki büyük kaynak durumundaydı. Ancak gerek Fransız Devrimi sırasında yaşanan radikalizmin, gerekse de Fransız işgaliyle birlikte Fransızlara karşı nefretin gelişmesiyle, İspanya'daki liberal hareket yönünü büyük oranda Britanya'ya döndü. ⁽¹⁹⁾ Britanya'da parlamenter monarşi sisteminin olması, köklü adımlar atmaya istekli olmayan İspanya Liberal hareketi için savunulabilecek bir argüman olarak görünmüştü. Öte yandan, o dönemde Britanya anayasacılığı ve parlamenterizmi, Batı Avrupa'daki tüm liberal hareketleri önemli ölçüde etkileyen bir konuma ulaşmıştı. Aynı modelin Fransa, Portekiz ve Belçika'da da uygulanmaya başlanması, İspanya'daki liberal hareketin de gücünü artıran bir faktördü.

1. Liberaller ve Yerel Yönetimler

19. yüzyıl modern kapitalist devletin kurumsallaşmasının başladığı süreç olarak, yerel yönetimlere yönelik merkezileştirme politikalarının gündeme geldiği bir yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılın ilk yarısından başlayarak her birkaç on yılda bir kabul edilen yasalarla, merkezin çevre ve yerel yönetimlerle olan ilişkileri modern devletin gerekleri doğrultusunda şekillendirilmiştir. Yerel yönetimlerin bağımsızlıklarının ortadan kaldırılması, geleneksel sistem ve özgürlükleri sürdürme yanlısı olan geniş kesimleri öfkelenirmiş ve bu durum kendileri tarafından liberalizmin tarihi suçu olarak kabul edilmiştir.

İlımlı liberaller özellikle Bask topraklarında örgütlenmiş olup Bizkaia bölgesinin toprak sahipleriyle, Bilbao ve San Sebastian kentlerindeki oligarkların kontrolünde olan yerel yönetimlerin çıkarlarını savunmaktaydılar. Bu açıdan kendileri de liberal hareket içindeki oligarklar olarak tanınmaktaydılar. Güçlü bir merkezi yönetimden yana olan bu kesime göre, bağımsız olan belediyeler Fransız örneğinde görüldüğü gibi tek tipleştirilip merkeze bağlanmalıydılar. Bundan dolayı da belediye ve diğer yerel yönetimlerin bağımsızlığını, özgürlüğün temel direği olarak kabul

⁽¹⁹⁾ Manuel Moreno Alonso, *Principios Politicos y Razones Para La Reforma Del Estado En España (1805-40)*, *Revista de Estudios Politicos (Nuevo Epoca)*, Sayı 70, Ekim-Kasım 1990.

Ünlü İspanyol liberal Quintana tarafından yayınlanan haftalık *Semanario Patriotico* dergisi İngiliz liberalizminin propagandasını yapan en etkili yayın organıydı. Derginin editörlerinin hepsi İngiliz liberalizminin bayraktarıydı. Aynı dönem de Addison, Bacon, Pope, Gibbon, Hume, Adam Smith, Coxe ve Blair'in eserleri liberaller için de elden ele dolaşmaktaydı. Cadiz ve Sevilla gibi Andalusya kentleri derginin yaygın olarak takip edildiği iki önemli liberalizm taraftarı kentti.

eden Ortaçağ paktist anlayışından tamamen ayrılmaktaydılar. 18. yüzyıl boyunca merkezi hükümet genel olarak ülkenin her tarafındaki yerel kurumları sınırlamaya çalışırken, geniş bir özerkliğe sahip olan Bask'ta ki foral kurumları ise ortadan kaldırma politikasını izlemiştir. 1760 yılında belediyelerin gelirlerinin Kastilya Konseyi'ne bağlı bir görevli tarafından incelenmesi zorunluluğunu getiren merkezi hükümet, sözkonusu kurumlar üzerindeki denetimini sıklaştırmıştır.

Liberallerin yerel yönetimleri de içine alan teritoryal örgütlenme alanındaki ilk kapsamlı planı, Cadiz Meclisi tarafından hazırlanmıştır. Meclis'te alınan kararlar doğrultusunda, nüfusu 1000'den fazla olan tüm yerleşim yerlerinde aynı hukuksal statüye sahip olacak belediyelerin kurulması öngörülmekteydi. Kurulması kararlaştırılan bir başka birim ise *provincia* diye adlandırılan illerdi. İllerde aynı zamanda, oluşturulması direkt seçimle olmayacak *Diputacion Provincial* organı kurulacak ve bu organın başına da kral tarafından bir yönetici atanacaktı. Ancak VII. Fernando'nun kısa bir süre sonra mutlakiyet rejimini geri getirmesi, bu kapsamlı liberal planın uygulanmasını engellemiştir.

1820'de başlayan ve üç yıl süren kısa liberal dönemde, 1823 yasasıyla idari desentralizasyon çerçevesinde, merkezi gücün belediyeleri kurması artık kesin olarak yasalık kazanmaktaydı. Bu kapsamda liberal hükümet sadece mevcut belediyeleri korumakla kalmıyor, ülkenin her tarafında nüfusu 1000 civarında olan tüm merkezlerde yeni belediyeleri kurma görevini üstleniyordu. Sözkonusu yerel yönetimler yasası ile belediyelerin ve *diputacion*ların temsil karakteri daha da güçlendiriliyordu. Ancak nüfusun dağınık olduğu ve Karlist hareketin etkin olduğu kuzeydeki bölgelerdeki kent ve küçük yerleşim yerlerinde bu modeli uygulamada büyük güçlükler yaşanmıştır. Yasanın öngördüğü sistemde yerel yönetimler daha rasyonel ve tek tipe sahiptiler ve üzerlerindeki bölgesel kontrol derecesi yükseltilmişti. Buna rağmen bu yasa ile yerel yönetimlerin özgürlükleri fazla kısıtlanmamış olup, yerel yönetimler önemli derecede özerkliğe sahiptiler. Ancak yasanın tanımladığı özgürlükler tüm toplum için olmayıp, bu yönetimleri kontrol eden ayrıcalıklı sosyal gruplar içindi.

İspanyol Liberalizminin teritoryal örgütlenme konusundaki en önemli adımı ise temel olarak bugün de geçerli olan, Javier Burgos'un hazırladığı ve 1833'te krallık kararına dönüşen tasarıydı. ⁽²⁰⁾ Bu süreçte ilericilerin İl *Diputacion*larına belli ölçüde özerklik verme konusundaki arzuları, Liberal Birlik partisinin iktidara gelmesiyle ortadan kalkar ve belediyeler sıkı bir şekilde merkezin kontrolü altına alınır. İspanya'daki eski krallıkların mirasçısı olan çevre bölgelerden sadece Navarra 1841'de kabul edilen yasayla eski *fuerolardan* bir kısmını sürdürme hakkına sahip olur. 19. yüzyılın ortalarından itibaren uzun bir süre boyunca yerel yönetimlerle ilgili çıkarılan yasalar, merkezileşmeyi sürekli olarak derinleştiren yasalar olacaktır. Bu temelde çıkarılan 1845 tarihli yasayla, o güne kadar ki en ileri merkezileşme gündeme gelmişti. ⁽²¹⁾ 1854'te kabul edilen yasa ise birçok belediyenin ilerci liberal hükümeti desteklemesiyle ortaya çıkmış olup, önceki yasalarda geçen belediyeler aleyhinde olan maddeleri iptal etmişti. Ancak Cadiz Meclisi'nden beri liberallerin çıkardığı yerel yönetimlerle ilgili yasaların hepsinin ortak özelliği belediye başkanlarının hükümet tarafından atanmasıydı. Bu sistemde belediyeler üzerindeki kontrol, hükümeti temsilen ilde bulunan genel valiler tarafından yerine getirilmekteydi.

⁽²⁰⁾ 1812 yılında "her köye kendi belediyesi" sloganıyla başlayan belediyelerin genelleştirme sürecinde ülkede toplam 25 000 dolayında yerleşim yeri vardı. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise ülke çapında 9355 belediye kurulmuştu. Cadiz Meclisi'nde başlayıp Javier Burgos'la devam eden ülkenin teritoryal örgütlenmesini oluşturma süreci sonucunda bir napolyonik etki de vardı. Bu örgütlenme biçimi en üstte hükümeti temsilen bakan, ildeki en yüksek hükümet yetkilisi olan vali ve belediyede belediye başkandan oluşan üçlü bir hiyerarji vardı. Merkezi bir karaktere sahip olan bu sistemde yerelde il ve belediye örgütlerinin üzerinde olan ve onları gözleme ve kontrol gücüne sahip güçlü bir il yaplanması mevcuttu. Yerel yönetimlerin idari kontrolü alınan kararları sorgulamak yerine karar alma süreçlerini kontrol etmek şeklinde gelişmekteydi. Belediye başkanları, belediyenin başı ve hükümetin temsilcisi olarak ikili bir karaktere sahipti. Diğer yandan bukiçi açıdan da uniformist olan bu sistemde aynı bukiçsal mevzuat modeli tüm belediyeler için geçerliydi. Ernesto Carillo, *El Gobierno Local y la Administración Local en el Estado de las Autonomías* (Robert Agranoff: *Hacia Un nuevo federalismo?*), Madrid Complutense Üniversitesi, s. 182, 183

⁽²¹⁾ Belediyelerin merkezileşme politikalarıyla güçsüzleştirilmelerini inceleyen Elisen Toscas İspanya, İtalya ve Fransa'yı karşılaştırarak aynı sürecin birbirine yakın tarihlerde her üç ülkede de yaşandığını göstermektedir. Toscas 1845'ten sonraki İspanya'nda 1865 sonrasında İtalya'nda da gerçekleşeceği gibi, harcamaların ve bütçe açığının artmasının belediyeler yasasında görüldüğü gibi merkez ile çevre arasındaki ilişkilerin muhtevassını sürekli olarak değiştirdiğini söylerken, 1787 ile 1850 yılları arasında Fransa'da da belediyelerin önemli bir ölçüde yetkilerinin budandığını vurgulamaktadır. Elisen Toscas, *Centralización y "Autonomías Locales" Bajo El Estado Liberal en España. Una Nota Confrontación de Normas Con Prácticas*, Vol 58, No 198, 1998, s. 222

1870'te reform çabaları çerçevesinde kabul edilen ve uzun bir süre yürürlükte kalacak olan İl ve Belediye yasalarıyla, yerel yönetimlerde siyaset ile idari işler açık bir şekilde birbirinden ayrılmış ve idari konularda yerel yönetimlere geniş bir özerklik öngörülürken, tüm siyasi konularda ise merkeze tabii olma şartı getirilmiştir. Aynı yasayla, belediyelerde ve *diputacion*'larda vergi toplama konusunda yaşanan usulsüzlükleri engellemek için, merkezle yerelin vergi toplama alanları birbirinden ayrılmıştır. Ancak bu yasa'yı geçmişteki yasalardan ayıran en önemli özellik, belediye başkanları ve diğer görevlilerin seçimle işbaşına gelmeleriydi. Aynı yasa, ilk defa belediyelerin kendi aralarında çeşitli birlikler kurmalarına izin vermekteydi. Birinci Cumhuriyetle birlikte önerilen 1873 tarihli Federal Anayasa tasarısı ise o güne kadar ki tüm yasalardan köklü bir kopuşu gerçekleştirerek, İspanya'nın 17 devletten (*estado*) oluşan (Porto Rico ve Küba'da bu sayı içinde yer alacaktır) bir federasyon olduğunu ilan edecekti. Kendi parlamento ve hükümetlerine sahip olacak olan bu devletler, tüm ülkeyi temsil edecek senatoya dört temsilci gönderecekti. Federal cumhuriyetin başkanının görevi anayasada tarif edildiği şekliyle sadece federasyonu oluşturacak devletler arasında dengeyi ve koordinasyonu sağlamaktan ibaret olacaktı. Aynı zamanda, anayasanın İspanya'yı oluşturacak bölgeler için öngördüğü geniş özerkliğin benzeri, belediyeler içinde geçerli olacaktı.

1882'de mevcut il sisteminde yapılan bir değişiklikle krala *diputacion* başkanlarını atama ve *consejales* diye adlandırılan meclis üyelerinden birini il merkezlerine belediye başkanı olarak atama yetkisi verilir. Bunların yanında, belediyenin yıllık bütçesini denetleyen vergi mükellefleriyle meclis üyelerinden belediye meclisi oluşturulur. Tüm bu düzenlemelerde belediye kurumunun rolü merkezi iktidarın bir organı olarak şekillenmektedir. Belediyelerin teritoryal ve politik sistemi uygulamadaki rolü, 1904 yılından itibaren üniter yapıdan yana olan Cumhuriyetçilerle, Katalancı Cumhuriyetçiler ve Bölgeci Birlik arasındaki çekişmelerde ana konulardan biri haline gelir. Cumhuriyetçi Katalancılar, 1918 yılında hazırladıkları bir kanun teklifiyle Katalonya'nın entegre bir özerkliğe ve Katalan belediyelerinin de buna eş bir özerkliğe sahip olmasını önermekteydiler.

1924 tarihli Belediyeler Statüsü ve 1925 tarihli İller Statüsü ile ülkedeki tüm yerleşim yerlerinde kronikleşmiş olan *cacique* * sorunu kökten çözülerek devletin birliği hedeflenmiştir. Bu statünün bazı önemli özellikleri, kenti hukuksal bir varlık olarak tanınması, kentler için geniş bir özerkliği içermesi, belediyenin hazinesini ve demokratik seçilebilirliği güçlendirmesiydi. Diğer yandan, bu yasa doğrultusunda, nüfuslarına göre yerleşim yerleri farklı hukuksal kimlikler kazanarak nüfusu 500'ün altından olan yerler kırsal belediyeler olarak adlandırılıyor ve oldukça demokratik bir şekilde işleyen açık konseyler aracılığıyla yönetiliyordu. Aynı yasayla, *carta* diye adlandırılan bir sistemle, devletin egemenliğini ve kişi haklarını kabul etmek temelinde her belediyeye kendi statüsünü hazırlayabilme hakkı da tanınıyordu. Ancak statü konusunda öngörülen hak, hiçbir zaman uygulanamadığı için bölgeci ve milliyetçilerin özelemleri bu yasayla da tatmin olmamıştır.

***Caciques:** Yerel hayat ve yerel yönetimi kontrol eden önde gelen kişiler ve gruplar için kullanılan bir terim. Bunlardan bazıları yerel yönetimleri ele geçirmişlerdi. Bu kişilerin oluşturduğu ve *caciquismo* diye adlandırılan sistem, büyük toprak mülkiyetinin politik egemenliği ile kapalı ve güçlü bir şekilde kişisel olan ilişkiler bütünüünün mevcudiyeti sayesinde yaşamaktaydı. Bu sistemde yerel yönetimler seçimler sırasında bazı adaylar lebinde müdabalelerde bulunarak istedikleri kişilerin belediyelerin başına geçmelerini sağlıyorlardı.

Üçüncü Bölüm

19 ve 20. YÜZYILLARDA ÖZYÖNETİM DENEMELERİ

I. Demokratik Devrim

Başını Brüksel ve Paris'teki grupların çektiği muhalifler, Kraliçe II. Isabel'i tahttan indirmek için 1866'da Ostende ve 1867'de Brüksel'de güçlerini birleştirerek Belçika'da sürekli devrimci bir merkez kurarlar. Demokratlar, üniterciler (üniter devletten yana olanlar) ve ilericilerin temsil edildiği birleşik harekete, Liberal Birlik partisinin de katılmasıyla demokratik devrimin örgütlü gücü iyice güçlenir. Daha çok elit kesimleri temsil eden üniterciler ve ilericilerin aksine, demokrat parti, küçük sermaye sahipleri, zanaatkarlar, Katalan işçileri ve Andalusya'lı köylülerden oluşan geniş bir kitleyi temsil etmekteydi ve bu yüzden devrimin sosyal yönü üzerindeki etkisi belirleyiciydi. Bu olmadan, demokratik devrim girişimi bir ordu darbesinden öteye geçemezdi. Devrimci cephenin karşısında ise II.Isabel'in başında bulunduğu monarşi, aristokrasinin üst sınıfı ve el konulan topraklarla zenginleşen toprak sahiplerinin oluşturduğu sosyal bir zemin vardı.

Gelişmekte olan yeni dinamik, Madrid'de Yüksek Devrim Komitesinin kurulmasıyla örgütlenmek için önemli politik bir adım atar. Ancak devrimin ilk adımı, Bağımsızlık Savaşı sırasında Liberalizmin en önemli merkezi durumuna gelen Cadiz'den gelir. Kentteki deniz üssünde bulunan deniz gücü, Juan Bautiste Topete komutasında, kraliçeyi devirmek için isyan başlatır. Askerlerin sadece yönetim değişikliği istemelerine rağmen, bu süreçte kurulmuş radikal komiteler ulusal egemenliği amaçlayan burjuva devrimini gerçekleştirmeyi amaçlamaktaydılar. Harekete sosyal devrim amacıyla geniş Andalusya'lı köylü kitlelerinin de katılması, demokratik devrimi kitle desteğiyle buluşturur. Barselona ve Akdeniz kıyısındaki diğer kent ve bölgelerin Andalusya'daki hareketle birleşmesi de devrimin başarıya ulaşması

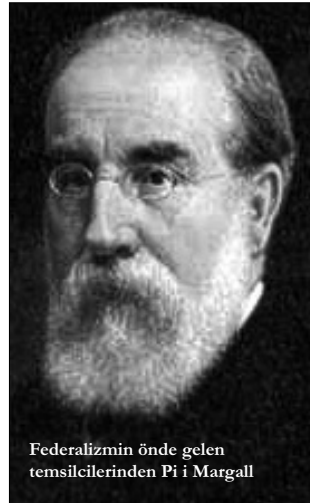
açısından önemli bir rol oynayacaktır.

Kraliçeye sadık kalan güçlerin Akolea Savaşında yenilgiye uğratılmasından sonra Isabel Fransa sınırını geçerek bu ülkeye sığınır. Bunun ertesinde devrim hareketine katılan partilerden oluşan koalisyon, hükümeti kurma görevini üstlenir. Buna paralel olarak, meclis tarafından kurulan bir komite tarafından, Cadiz Anayasası'ndan sonra 1869'da ülkenin ikinci liberal anayasası hazırlınır. Öte yandan, hükümetin yeni politik durumla uyum sağlayabilecek uygun bir kral arayışı, İtalyan Amadeo de Saboya'nın 1870'te kral olarak seçilmesiyle sona erer. Tüm bu adımlarla Borbon monarşisi yıkılarak, meclis ve onun oluşturacağı hükümetin iktidar yetkisini elinde bulundurduğu politik bir sistemin kuruluşu gerçekleştirilmekteydi. Bu yeni politik sistem de "İspanyol Ulusu" adına iktidarı elinde bulunduracak olan Kurucu Meclis seçimle ortaya çıkacaktı.

II. Federal Cumhuriyet

İktidardaki gruplar arasında yaşanan iç çekişmeler, On Yıl Savaşı, 3. Karlist Savaş'ın başlaması, Borbon Monarşisinin restorasyonunu amaçlayan Alfonso yanlısı monarşistlerin muhalefeti ve Cumhuriyetçi toplum üzerindeki etkisinden oldukça rahatsızdı. Yaşanan ekonomik çöküntüyle devrimci hareketlerin çekim alanına giren işçi sınıfı da örgütlülük ve eylemleriyle düzeni oldukça başkaldırırlar yüzünden kral Amadeo Şubat 1873'te istifa etmek zorunda kalır. Bunun ertesinde, genel kurul ve senato'nun biraraya gelmesiyle toplanan meclis, kendisine Ulusal Meclis adını vererek Cumhuriyeti ilan eder. Ardından, harareti tartışmalardan sonra, Cumhuriyetin örgütlenmesi ve hükümet kurma işi seçimle oluşacak Kurucu Meclise bırakılır.

Fakat daha kuruluşunda, Cumhuriyet büyük bir ekonomik çöküntüyle yüzyüze geldi. Bütçesi önemli oranda açık veren ilk hükümet, çalışanlarına ödeme yapmakta zorlandı ve süregiden Karlist ve Küba savaşları için yeterli asker toplayamadı. Bunun yanında, tarım ve sanayi işçileri arasında işsizlik oranı yükselmeye başladı. Bu durum, direkt olarak işçi ha-

Federalizmin önde gelen temsilcilerinden Pi i Margall

reketine de yansdı ve çeşitli işçi örgütleri tarafından yürüyüş ve grevler yapılmaya başlanarak terk edilmiş topraklar işgal edildi. Bunların dışında, Cumhuriyet hükümetleri Alfonso yanlısı monarşist generallerin birbiri ardına düzenledikleri darbe girişimleriyle de baş etmek zorunda kaldı.

Ülkenin içinde bulunduğu koşullar, cumhuriyetin federal bir cumhuriyete doğru evrilmesini de beraberinde getirmekteydi. Öncelikle Katalan milliyetçilerinin geliştirdikleri Katalan Bölgeci Hareketi mevcut rejimin sınırlarını oldukça zorlamaktaydı. Ülkenin güneyindeki şehirlerde de yönetimin merkezileştirme politikalarından ve yitirilen devrimci fırsattan duyulan rahatsızlık had safhaya ulaşmıştı. Toplumda büyük bir kesim hala kilisenin ekonomik gücünden ve zorlayacak bir noktaya gelmişti. Meclisteki federalistler tüm bu sorunların çözümünün federal bir cumhuriyetle mümkün olabileceğini düşünmekteydiler. Federalistler arasında, İsviçre'deki gibi bölgelerin direkt olarak bağımsız kantonlar olarak örgütlendiği konfederal bir modele savunanlar çoğunlukta idi.

Federal teori bölgeler arasında bir dizi paktı öngörmekteydi. Paktların içerdiği haklardan biri hükümetin bireysel haklara yönelik genel bir saldırıda bulunması halinde bu yönelime karşı direnme hakkıydı. Ancak federalizm yanlıları benimsenecek yöntem konusunda kendi aralarında ikiye bölünmekteydiler. Federalizmin yukardan gerçekleştirilmesini (*desde arriba*) isteyenler, yasal alanda örgütlenen cumhuriyetçilerdi ve bu kesim kitlelerin desteğine başvurmaksızın yasalar ve devlet içinde yapılacak düzenlemelerle sonuca ulaşılması taraftarlığını yapmaktaydı. Devrimin yukardan gelemeyeceğini savunan diğer bir grup ise federalizmin ancak kitle hareketleriyle aşağıdan (*desde abajo*) kurulabileceğini savunmaktaydı. Federal Cumhuriyetin ilk başkanı olan Katalan asıllı Pi i Margall'de aslında aşağıdan federalizmi benimsemesine rağmen, mevcut koşullarda daha az enerji harcayıp bunu yukardan gerçekleştirmenin daha uygun olacağı kanısını taşıyordu. Federalcıların üzerinde ortak bir uzlaşmaya varmadıkları diğer bir konu ise “ulus” ve bölgelerin sahip oldukları hakların derecesiydi. Bir kesim, kentlerin özgür rızasına dayanan ve bölgelerin oluru temelinde ulusal birliğin oluşturulmasının gerektiğini inanıyor ve buna paralel olarak bölge ve kentlerde de uluslara tanınan özyönetim hakkının olması gerektiğini savunuyordu. Pi i Margall bu görüşü savunanların başında gelmekteydi. Bunun karşısında duran bir kesim ise ulus egemenliğinin bölge ve kentlerin özerkliklerinden önce gelmesi gerektiğini fikrini savunmaktaydılar.

Bu oldukça karışık siyasi atmosferde yapılan seçimlerde, İspanya ta-

rihinin gördüğü en düşük katılım gerçekleşti. Madrid’de katılım % 28 olurken bu oran Katalonya’da % 25’te kaldı. Seçimler ertesinde oluşan Kurucu Meclis tarafından hazırlanmaya başlanan yeni anayasa taslağı Haziran 1873’te açıklandı. Taslağın birinci maddesinde de “İspanya Ulusunun hükümet ve yönetim biçiminin Demokratik Federal Cumhuriyet” olduğu açıkça belirtiliyordu ve yeni Federal Cumhuriyet’in Andalusya, Aragon, Asturiyas, Balear Adaları, Kanarya Adaları, Eski ve Yeni Kastilya, Katalonya, Küba, Extremadura, Galiçya, Murcia, Navarra, Porto Rico, Valensiya ve Bask Bölgelerini içeren 17 eyaletten oluştuğu vurgulanıyordu. 92. ve 93. maddelerde ise sözkonusu eyaletlerin tam bir ekonomik ve idari özerkliğe sahip olduğu belirtilmekteydi.

Ülkenin teritoryal yapısı için öngörülen köklü düzenlemelerin yanında, anayasa sosyal yönden de oldukça geniş kapsamlıydı. Sosyal içerikli maddelere göre, kamulaştırılan topraklar kiracılar, kolonlar ve diğer yerleşimciler arasında paylaştırılıyor, kölelik kaldırılıyor, çocukların çalıştırılması sınırlandırılıyor, işçilere sendikalaşma hakkı tanınarak 8 saatlik işgücü kabul ediliyor ve anlaşmazlık konularını görüşmek amacıyla işveren ve işçilerden oluşan karma hakem heyetleri oluşturuluyordu. Diğer yandan eğitim zorunlu ve parasız hale getiriliyor, kilise ve devlet birbirinden ayrılıyor ve düzenli bir ordu kuruluyordu. Ancak hazırlanan kapsamlı sosyal anayasaya ve tüm devrimci söylemlere rağmen Federal Cumhuriyet geniş kitlelerin desteğini alarak kendisine umut bağlayan geniş bir kesimde hayal kırıklığı yaratmıştır. Anayasa, ilk olarak, sosyal bir devrimin gerçekleşmesini isteyen proleterya’yı hayal kırıklığına uğratacak ve ikinci olarak da kendi bölgelerinin tarihsel kimliklerini Cumhuriyete kabul ettiremeyi başaramayan bölgesel özerklik yanlıları aynı sonuçla karşılaşacak ve Kanton Devrimi’ni gerçekleştirmeye girişeceklerdir.

III. Kanton Devrimi

Esas olarak küçük burjuvazinin başını çektiği ve büyüyen işçi sınıfı hareketlerinin destek verdiği Kanton hareketi, kısa bir süre de hemen hemen İspanya’nın tüm Akdeniz kıyıları boyunca yayılan büyük bir devrimci kalkışmadır. Hareket radikal bir federalizmden yana olup, özgür bir federasyonda biraraya gelen şehirler veya bir dizi şehirler konfederasyonundan oluşan bir ülke öngörmekteydi. Mesela Valensiya ve Malaga, etraflarındaki tüm toprakları temsil ederken, Alcoy, Cartagena, Sevilla,

Cadiz, Granada ve Salamanca gibi kantonlar tek bir kenti ve ancak yakın çevresini içine almaktaydılar.

Kanton Devrimi, Meclis'te uzun süren anayasal tartışmaları beklemeğe tahammülü olmayan Sevilla Kent Meclisinin, aldığı kararla kentte Sosyal Cumhuriyet ilan etmesiyle başlayacaktır. Cartegena ise hareketin ilk başladığı kentlerden biri olur ve ardından devrimci hareket Andalusya başta olmak üzere, Murcia ve Valensiya'nın birçok yerine yayılır. Valensiya'daki Alcoy kentin de, I. Komünist Enternasyonalin yerel üyelerinin önderlik ettiği devrimci bir kalkışmayla, Alcoy Kantonu kurulur. Kısa sürede çığ gibi büyüyen kantonların sayısı kısa süre içinde tüm ülke de 26'yı bulacaktır.

Oldukça heterojen olan Kanton hareketi, devrimci bir protesto şeklinde gerçekleşmekteydi. Genel olarak bir kentte kanton ilan edilirken, hükümete sadık olan yetkililer anında görevden alınmaktaydılar. Bazen de kenti ele geçirmek ve devrimci komite kurmak için, halk güçlerinin yerel garnizonla savaşması gerekmekteydi. Hareketin bir diğer özelliği ise o güne kadar İspanya tarihinde görülmemiş derecede egemen güçlerin her kesimine karşı yoğun bir şiddet uygulamasıydı. Egemen rejimin en büyük koruyucusu olarak bilinen ordudaki subaylardan yüzlercesi, harekete katılan kendi askerleri tarafından öldürüldü. Şiddet dalgasından yerel egemen sınıfları temsil eden yöneticiler de nasibini aldı. Başta belediye başkanları olmak üzere çok sayıda yerel yönetici de subaylarla aynı kaderi paylaştı.

Kanton hareketi geleneksel olarak milliyetçi güçlerin etkin olduğu Katalonya ve Bask toprakları ile feodal yapının baskın olduğu ve kayda değer bir işçi sınıfına sahip olmayan Galiçya'ya ulaşamadı. Aragon'da ise burjuvaların önderliğinde kuzeydeki Barbastro kentinde ilan edilen kanton bir aydan daha kısa bir sürede hükümet güçleri tarafından çatışmaya gerek kalmaksızın ortadan kaldırılmış ve ardından Monzon, Graus ve Ribagorza'da yoğunlaşan bu tür girişimler başarısızlığa uğramıştır. Güney ve doğudaki bölgeler ve Aragon'daki zayıf girişimler dışında, her iki Kastilya ve Extremadura'nın küçük bir kesiminde de az sayıda kanton ortaya çıktı. Kanton hareketinden önce, 1869'de "Andalusya, Extremadura ve Murcia İlleri Federal Paktı" adıyla her üç bölgedeki iller kendi aralarında birlik oluşturmuş ve "federal cumhuriyetin demokratik doktrine uygun yegane yönetim sistemi olduğunu" ilan etmişlerdi. Ancak devrimin sosyal yönünün gerçek anlamıyla ortaya çıktığı kantonlar, anarşizmin etkisindeki işçi hareketinin güçlü olduğu Andalusya'dakiler olacaktır. 21 Temmuz 1873 yılında yazılan Andalusya

kantonalizminin politik manifestosunda İspanya’da konfederal devletlerin kurulması istenmekteydi. Elbette bu devletlerin içinde Andaluz Konfederal Devletinin de olması öngörülmekteydi. Bu arada, farklı özyönetim modellerinin en iyi bu bölgede incelenip uygulanmaya çalışıldığını da eklemek gerekir. Diğer bölgelerdeki kantonlarda ise hareketin sosyal zeminine göre farklı uygulamalar yaşanmıştır.

Ancak merkezi hükümetin güçlü silahlı güçlerine karşı kendi öz savunmasını yeterince geliştiremeyen hareketin ömrü olmayacaktır. Merkezi hükümet tarafından görevlendirilen general Pavía, Kanton hareketinin en yaygın olduğu Andalusya’ya girerek 22 Temmuz-22 Eylül 1873’ü kapsayan iki ay gibi kısa bir sürede Andaluz Kanton Hareketini yok eder. Diğer bölgelerdeki kantonların cılız direnişlerini de bastırmak zor olmayacak ve ülkedeki tüm kantonlar Andalusya’dakilerle aynı sonu paylaşmaktan kurtulamayacaktır.

Cadiz Kantonu

Kenti ele geçiren isyan hareketi Cadiz Belediyesini kendisine merkez olarak seçerek burada Geçici Devrimci Komite’yi kurar. Komite yaptığı ilk toplantıda eğitim, toplantı ve basın özgürlüğünü kabul eder. Bunun hemen ardından, Cadiz ve yakın çevresinden sorumlu olan İl Komitesi oluşturulur ve bu komite de kentle ilgili konularda karar vermesi için Yerel Komiteyi oluşturur. 36 üyeden oluşan Yerel Komite’nin ilk işi kenti savunmak için gönüllülerden oluşan silahlı bir birlik kurmak olur. Bunun yanı sıra, dışa yönelik tüm dinsel etkinlikler aynı komite tarafından yasaklanır ve cadde ve meydanlara verilen tüm dini isimler yenileriyle değiştirilir. Sosyal tedbirler kapsamında komitenin aldığı en önemli karar 8 saatlik iş gününü kabul etmek olur.

Hareketin yöneticileri devrimi kurumsallaştırdıktan sonra, bu kez kent için en uygun özyönetim modeline karar vermek amacıyla Cadiz Belediyesi’nde toplanır. Toplantıya katılanlardan bir kesim, Ortaçağ da Baltık Denizinin güneyinde ticari bağlarla birbirine bağlı bağımsız Hansa şehirleri modelinin en uygun olduğunu ileri sürerken, diğer bir kesim ise en uygun modelin Cadiz’in merkezin de bulunduğu ilde bir il kantonu kurulmasının olacağı fikrini savunur. Daha geniş bir birlik kurmanın doğru olacağını düşünenler ise İspanya Meclisi’nin tek bir ilden meydana gelecek bir kantonu kabul etmeyeceğini, bundan dolayı da Cadiz’in de için de bulunduğu Aşağı Andalusya’nın tek bir kanton çatısı

altında birleşmesi gerektiğini ileri sürerler. Bu tartışmaların galibi, il kantonu oluşturulmasını isteyenler olur ve bunun hemen ertesinde Cadiz Belediyesi'ne Kantonu temsil eden kızıl bayrak asılır. Kanton'un ilan edilmesiyle kentte merkezi hükümeti temsil eden tek kurum olan *Îl Diputacion*'u da lağvedilir ve tüm yetkiler kanton yönetimine verilir.

İspanya'da Kanton Hareketinin yayıldığı kentler

Cartagena Kantonu

Murcia'nın liman kenti olan Cartagena, elverişli konumundan dolayı bölgede önemli bir işçi kitlesi ve işçi örgütlerinin bulunduğu tek kentti. Uygun koşullarında etkisiyle rahatça örgütlenen federalcılar, Antoñete Galvez liderliğinde 11 Haziranda ayaklanarak belediyeyi ele geçirirler ve bu kurumu yönetecek bir devrimci komite atarlar. İsyancıların ilk etapta attıkları bir başka adım ise devlet güçlerine ait tüm cephaneyi ve limanda demirleyen İspanyol donanmasına ait tüm savaş gemilerine el koymak

olur. Bu gelişmelerin ardından, devrimi yöneten Halkın Selameti Komitesi 12 Haziran'da başkan, başkan yardımcısı, üyeler ve iki sekreterin imzaladığı uzun bir bildiri yayınlayarak ayaklanmanın amacını açıklar. Bildirinin dikkat çekici yanlarından biri “burada ne infazcıların ne de kurbanların, ne ezenlerin ne de ezilenlerin” olduğu “sadece özgürlük ve yurttaşların mutluluğu için kendilerini feda etmeye hazır yurttaşların” olduğu şeklinde özgürlükçü düşüncelerin etkisini açıkça gösteren ifadelere yer vermesiydi.

Cartagena Kantonu'nun kuran devrimci güçlerin bir başka amacı da kanton sınırlarını eski Murcia Krallığı'nı oluşturan topraklara yaymaktı. Bu amaçla hem karadan hem de eldeki donanmayı kullanarak denizden çeşitli askeri seferler gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda Cartagena'daki Kanton hareketi kent sınırlarının epey dışına çıkmış, Andalusiya'nın kuzey topraklarından Akdeniz boyunca uzanan Levante'nin güney topraklarına kadar yayılmıştı. Cartagena'daki Kanton hareketinin önem verdiği bir başka konu ise devrimin sosyal ayağını oluşturmak için çeşitli reform ve projeleri hayata geçirmek olmuştur. Bu kapsamda kanton sınırları içinde ölüm cezası kaldırılmış, boşanmayı serbest bırakan bir karar kabul edilmiş, eğitim için yeni düzenlemeler yapılmış ve kanton adına yeni bir para basılmıştır. Sekiz ay gibi bir süre ayakta kalmayı başararak en uzun süren kanton ünvanını da elinde bulunduran Cartagena Kantonu, üzerine gönderilen merkezi hükümetin büyük askeri güçleriyle girdiği çatışmaları kaybederek ortadan kalkmıştır.

Valensiya ve Malaga Kantonları

Federal Valensiya Kantonu adını alan Valensiya Kantonu'nun kuruluş bildirgesinde, kantonun sosyal devrimi amaçlamadığını, başkalarının ekonomik çıkarlarını hedef almadığını ve mevcut ahlaki ve dini değerlere karşı olmadığı, sadece modern bilim, uygarlık ve ilerlemenin gereği olarak kurulduğu özellikle belirtilmekteydi. Manifestodan anlaşılacağı gibi, buradaki hareket proleterya ve diğer ezilen kesimlere dayanmaktaydı veya bu dinamiğin desteği öncelikli olarak görülüyordu. Kentteki hareketi yürüten komite, mal sahiplerini, sanayicileri, bilim adamlarını, kent milisini, yevmiyecileri ve işçi sınıfı gibi kentteki tüm kesimleri temsil ettiğini ileri sürmekteydi. Komite başlıca amacını da hak ve özgürlükleri kurumsallaştırmak olarak belirlemişti.

22 Temmuzda ilan edilen ve kendisine Bağımsız Malaga Federal

Kantonu adını veren Malaga Kantonu, Cartagena'dan sonra en uzun yaşayan kanton olmuştur. Kentte büyük bir güce sahip olan ulaşım alanında çalışan işçilerin kenti işgal etmeleri ile bu Kanton ortaya çıkmıştı. Ancak kentteki iktidar Madrid'deki meclise sadık kalan vali Solier ve devrimci hedefleri benimseyen federalistler arasında paylaşıldığı için durum diğer kantonlardan farklıydı.

IV. Üniter Cumhuriyet ve Devrimin Sonu

Güneyde etkili olan kantonal ve sosyal devrim ile kuzeydeki toprakların önemli bir bölümünü etkisi altına alan Karlızm hareketinin oluşturduğu anti-merkeziyetçi hareketlere karşı, generallerin, muhafazakarların ve radikallerin oluşturduğu bir tepki ortaya çıktı. Bunun etkisiyle cumhuriyeti yöneten kadroların çoğu sağa kaydı ve böylece öteden beri var olan üniterciler-federalistler arasındaki çatışmada üniterci cephe oldukça güçlendi. Bu durumdan cesaret alan Torre Düku General Fransisco Serrano'nun yaptığı darbeyle Üniter Cumhuriyet ilan edildi, ve mecliste muhafazakar görüşlü cumhuriyetçilerin diktatörlüğü dönemi başladı. Üniter Cumhuriyetin ilan edilmesi, rejime olan yetersiz desteği sona erdirerek bundan sonra önüne çıkan müdahaleler karşısında onu destekten yoksun bıraktı.

General Martinez Campos tarafından Aralık 1874'te yapılan darbeyle de artık çöküşün eşğine gelen Cumhuriyet rejimine son verildi. Borbon monarşisinin restorasyonunu sağlayan bu darbeyle Alfonso Borbon İspanya tahtına oturdu. Bunun ardından, Ocak ayında meclis general Pavia tarafından güç kullanılarak dağıtıldı ve tüm federalizm yanlılarına yaygın bir sindirme ve şiddet kampanyası uygulandı. Baskılardan en çok nasibini alanlar federalist politikacılar, ülkede bulunan Komünist Enternasyosnal üyeleri ve kanton hareketine aktif bir şekilde katılanlar oldu. Cumhuriyetçi tüm belediyeler ve diputasyonlar dağıtılarak buralarda çalışmak üzere muhafazakar ve radikal görüşlü kadrolar görevlendirildi. Federalist ve Kantonalistler ise ükeden çok uzaklara, Mariana Adaları, Filipinler veya Küba'ya sürüldüler.

Cumhuriyetin kısa süre içinde yenilmesinin en önemli sebebi, pratikten ziyade söylemi esas alan bir yaklaşımın içinde olmasıydı. Ülkenin sosyal yapısına yönelik köklü reformlar yapmaktan aciz olması onu ezilen kesimlerin vereceği destekten yoksun bırakmıştı. Sosyal reformlara büyük ihtiyaç duyan özellikle toplumun bu kesimleri, kendi başlarına

sosyal ve kantonal devrimi gerçekleştirmeye girişti. Ortaya çıkan bu gelişmeleri ülkenin ve toplumun parçalanması olarak gören eski egemen güçler, geleneksel düzenin koruyucusu orduyu göreve çağırarak aşağıdan gelen devrimci hareketi ortadan kaldırmak zorunda olduğuna karar verdi. Cumhuriyetin yenilmesinin İspanya tarihi için çok önemli iki sonucu oldu: Bunlardan ilki, monarşinin restorasyonu ile ağırlaşan baskı ortamından geçen işçi hareketinin büyük bir kısmının anarşizm doktrininin etkisi altına girmesidir. İkinci olarak da, merkezi hükümetin desentralizasyonu gerçekleştireceğinden umudu kesen bölgeci hareketler tamamen kendi içlerine kapanarak bunu sadece kendi özgüçleriyle gerçekleştirmenin peşine düştüler.

V. Bölgeci ve Milliyetçi Hareketler

İspanya'nın 19. yüzyılın sonlarından günümüze kadar süren belki de en büyük sorunu çevre bölgelerdeki bölgeci ⁽²²⁾ ve milliyetçi hareketlerin formüle ettiği özerklik talepleri olmuştur. 18. yüzyılın başlarından itibaren Kastilya'nın başlattığı merkezileşme uygulamalarıyla, ülkenin diğer köşelerinde farklı halklara ait Ortaçağ'dan kalma politik kurumların yasaklanıp yerel hakların birer birer geri alınmasına rağmen, bazı bölgelerde yüzlerce yıllık bağımsızlık veya özerkliğin iyice güçlendirdiği kimlik ortadan kaldırılamamıştı. Merkezileşme politikalarının bu anlamda başarısızlığını gösteren en iyi örnekler hiç kuşkusuz Katalonya ve Bask'ta

Sabino
Arana

⁽²²⁾ Pérez Andrés, İspanya'daki özerk bölgelerin teritoryal yapısının düzenlenmesini konu aldığı kitabında, ülkedeki bölgeci hareketin tarihini üç döneme ayırmaktadır. Yazarın hareketsizlik ve değişim diyalektiğinin merkezinde yer aldığını söylediği bu dönemler şunlardır: Birinci dönem 18. yüzyıldaki aydınlanmacı despotizmden 19. yüzyılın son çeyreğindeki federalizme kadar süreyi kapsamaktadır. Bu dönem de 1833 yılında ülke illere bölünürken, mutlakiyetçi bir içeriğe sahip merkezîyetçilik de demokratik federalizmi de içerecek şekilde yeni liberal düzene evrilmiştir. İkinci dönemde, büyük oranda hareketsiz kalan bölgeci hareket yüzünden federalizm yenilmiştir. Bu dönem Borbon monarşisinin restorasyonu ile başlamış ve İkinci Cumburiyet'in kurulmasıyla sona ermiştir. Fonksiyonel bölgeliliğe bir temayülün olduğu üçüncü dönemde ise otoriter siyasetle uyumsuzluklar başgöstermiş olup, bölgelerin temsilcilerinden oluşan Yüksek Kamara'nın da dahil olduğu iki kamaralı temsil ibtidacı ortaya çıkmıştır. Antonio Alfonso Pérez Andrés, *La ordenación del territorio en el estado de las autonomías*, Marcial Pons, 1998, s. 85. İkinci Cumburiyet sırasındaki otonomiler konusunu ve Andalusya'nın o zaman ki konumunu inceleyen Lacomba, İspanya'daki bölgelilik hareketini üç evreye ayırarak ele almaktadır. İlk dönem saf bir bölgeci zaman dilimi olup, bu dönemde temel olarak burjuvazinin etkisindeki hareket yeniden dirilişçi ve modernleşmeci bir çizgiyi benimsemiştir. Bu dönem Birinci Dünya Savaşına kadar sürmüştür. Milliyetçi olan ikinci evre 1918'e doğru başlamış, bu yıl yapılan genel seçim burjuva olan Bask milliyetçiliğini harekete geçirerek, aynı şekilde burjuva olan Katalanizmi güçlendirmiştir. Bu dönem de temel olarak küçük burjuvaya dayanan Valensiya, Galiya ve Andalusya bölgeci hareketleri açık bir şekilde radikalleşerek milliyetçi yaklaşımları kabul etmiş ve "entegre otonomiler", "milliyet" ve "milli gerçeklikten" söz etmeye başlamışlardır. 1918-20 yılları arasındaki evre ise enerjik milliyetçilik dönemidir. Bu dönem de bölgelerin özyönetim veya bağımsızlığa yönelik kimlik ve "tarihsel gerçeklik" olmaları yönlü talepleri yükselmiştir. Juan Antonio Lacomba Avellán, *Pequeña burguesía y revolución regional: el despliegue del regionalismo andaluz*, *Revista de Estudio Regionales*, Extraordinario vol. II, 1980, s. 74.

canlı kalan bölge ve kimlik bilinci idi. ⁽²³⁾ Katalonya'da 1714'te Barselona'nın işgal edilmesinden sonra, Katalan politik-idari kurumu Generalitat'ın ortadan kaldırılmasından bir asırdan fazla süre geçmesine rağmen, Katalan kimlik bilinci toplum içinde hala canlıydı. Yine Bask'ta *fuerol*ar 1839'da resmi olarak yasaklanmasına rağmen sınırlı olsa 1876'ya kadar sürmüştü. Bask illerinin ekonomi alanındaki özerkliği de içinde olmak üzere, bu hakların bazı unsurları 1878 tarihinden sonra bile devam etmiştir. Bu özellik, bölgenin haklı olarak kendisini ülkenin geri kalanından oldukça farklı bir konumda görmesini sağlayarak, Bask milliyetçi hareketlerini besleyen en önemli unsurlardan biri olmuştur. ⁽²⁴⁾

Muhtemelen 18. yüzyılda ekonomi alanındaki merkezileşme belli ölçüde bölgesel kimlik bilincini güçlendirici rol oynamıştır. Kastilya üze-

⁽²³⁾ Ancak Bask milliyetçi hareketinin doğuşuna kadar İspanya'daki Bask topraklarının çoğunu oluşturan üç ilde ortak bir Bask kimliği oluşamamıştır. Devletin 19. yüzyılın başlarında bu her üç ili tek bir yönetim altında birleştirmesi girişimini reddeden yine her üç ilin kurumları olmuştur. Bask'ın başkenti olarak görülen ve birleşmenin onun etrafında yapılması düşünülen Vitoria Diputasyonu bu projeye karşı en şiddetli tepkiyi gösterirken, gelecekte Vitoria'nın yerine geçebilecek Bilbao'nun belediyesi de Vitoria'ya bağlanmayı kabul etmemiştir. Gipuzkoa Diputasyonu ise daha önceleri Bask birliğinin savunuculuğunu yapmasına rağmen, birleşme projesi gündeme geldikten Gipuzkoa yetkilileri buna karşı çıkmışlardır. Bu ildeki Juntas Generales kurumu belli başlı tüm kentlerde toplandığı için bölgedeki kentler arasında bir güç dengesi vardı ve bu durum bu ilde bile bir kentin merkez olarak seçilmesini engellemekteydi. Bkn. Jesús Burguño, *Euskadi Navarra y La Rioja, en la Ordenación Provincial del Estado (1800-1850)*, <www.ingeba.euskalnet.net/lurralde/lurranet/lur1/burque18/18burque.htm>

⁽²⁴⁾ İspanya'daki bölgesel milliyetçilikleri inceleyen Nuñez, 19.yüzyılda bölgesel sadatların ve sosyal iletişimin yerel alanlarının bu kadar güçlü olmasının başlıca üç sebebi olduğunu söylüyor: İlk olarak, ekonomik modernizasyon ve endüstrileşme düzeyinin düşüklüğü ve bu endüstrinin de Katalonya, Bask ve bazı spesifik yerlerde gelişmesinin ekonomik gelişmenin bölgelere göre farklılaşmasına yol açmıştır. Yine İspanya'daki farklı bölgeler arasındaki iletişim ve ulaşımın güçlüğü sosyal düzeyde güçlü bir yerelliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İkincisi, 19. yüzyılda ülkede Ortaçağ rejiminden liberal sisteme geçiş yavaş olmuş ve bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. İlk liberalerler 1833'te Fransızların jakoben modeline göre eski 'tarıhsel bölgeler' illere bölmesine rağmen, fuerolarn Bask-Navarralı destekçileri yüzünden tamamlanamamış devlet merkezileşmesi tamamlanamamıştır. Öte yandan İspanyol liberalizmi, kendisini napolyonik istilacaların temsil ettiği modelden uzak tutmak için güçlü bir tarıhsel bakış açısına sahip olmasıyla tanınmıştır. Buna göre, bölgelerin "politik özgürlüklerini" savunmak her zaman İspanya'daki liberal ulus inşa etme planıyla gelişir olarak görülmemiştir. Ve son olarak, İspanyol ulus inşa etme süreci tam ve etkili ulusallaştırma için devletin kapasite eksikliği yüzünden Batı Avrupa göre zayıf kalmıştır. 19 ve 20. yüzyıllardaki Fransız ve İtalyan ulus inşa etme araçları olan okullaşma, zorunlu askerlik, sembolik entegrasyon ve kamu idaresinin gelişmesi büyük oranda İspanya'da etkisiz kalmıştır. Xosé-Manuel Nuñez, *The Region as Essence of Fatherland: Regionalist Variants of Spanish Nationalism (1840-1936)*, *European History Quarterly*, Vol.31 No.4, SAGE Publications, London, 2001.

rinden yürüyen İber Yarımadası'nı birleştirmeye yönelik her program çevre bölgeler tarafından Kastilyalılaştırma programı olduğu gerekçe- siyle reddedilmişlerdir. Ancak Aragon devletine bağlı tüm topraklardaki idari yapının Kastilyalılaştırılmasına rağmen, merkezileştirme politika- larıyla tüm eski krallıklarda kurulan *audencia* isimli kurumlar (bölgedeki en yüksek mahkeme) pratikte sözkonusu krallıklara ait doğal unsurlar olarak ele alınıp, "ulusal kurumlar" olarak görülmüşlerdir. Bunun yanında Navarra kendi başkenti, meclisi, hazinesi ve kendine has parasıyla diğer bölgelerin aksine belli bir ölçüde bağımsızlığı sürdürmeye devam etmiştir. Fakat Kastilya devleti çeşitli kurumlar aracılığıyla bölgenin iç işlerine müdahale etmeye devam etmiştir. Asturiyas Prensliği'nde, Navarra kadar olmasa da Prenslik Ko- mitesi olarak bilinen ve zamanla hakim sınıfların kontrolüne geçen politik yapının sayesinde belli bir düzeyde özerkliğe sahipti. Sonuç olarak, 18. yüz- yıl İspanya'sında ulusal bir hissiyat olmasına rağmen ulusal bir devletin oldu- ğundan söz edilemez ve bununla ilişkili olarak da farklı bölgeler olmasına rağmen net bir bölgesel bilinç yoktu. ⁽²⁵⁾

İspanya'daki tüm bölgeci ve milliyetçi hareketlerin ilk hareket nok- tası, bölge dil ve kültürlerinin yeniden canlandırılması olmuştur. 19. yüz- yılın ortalarından itibaren Avrupa'da rasyonalizme tepki olarak doğarak tarihe ve etnografik çalışmalara ilgi duyan romantizm akımının rüzgar- larını da arkasına alan bölgeci hareketler, bölge kimliğini canlandırmaya yönelik edebiyat, folklor, filoloji, tarih, vb. alanlarda yoğun bir üretim içine girmişlerdir. Ancak şartların her bölge için farklı olmasından do- layı, bu süreç her bölge de farklı zaman ve yoğunlukta yaşanacaktır. Bu konuda başı çeken Katalonya, genel kültürel uyanıştan epeyce önce, daha 1830'larda Katalanca edebi ve filolojik çalışmalarla tanışmış olma- sına rağmen, Galiçya'da bu süreç 1850'lerden sonra başlamıştır. Dil ve kültürün diğer öğelerinin yeniden dirilişlerini amaçladığı için bu hareket Katalonya'da *renaixença* ve Galiçya'da *rexurdimento* yani rönesans olarak adlandırılmışlardır. Bir müddet sonra aynı hareket Bask bölgesini etkisi

⁽²⁵⁾ Juan Luis Castellano, *Regionalismo y nación en el siglo XVIII*, Revista de Estudios Regionales, Extraordinario Vol.II.1980, s. 50, 55, 56, 57, 69 , Nueva Planta kararlarıyla başlayan merkezileştirme politikası sonucu en çok cezalandırılan krallık olan Valensiya Krallığı'nı 1719'da ziyaret eden kralın, Valensiya fuero'larını tekrar tanımasına rağmen balkın konuya ilgisiz kaldı- ğını ve bu durumun fuero'ların üst sınıfları ilgilendirdiğini gösterdiğini belirtmektedir. Yazar buna dayanarak, baskı altındaki ulusların bu tarz baklarını korumak için merkezileşmeyle savaş ba- lında oldukları fikrinin romantik bir tasavvur olduğunu iddia etmektedir.

altına almış olup daha sonra İspanya'nın diğer bölgelerine yayılmıştır. Ancak şunu da belirtmek de yarar var ki Bask bölgesindeki kültürel diriliş esnasındaki edebi üretim Katalonya'daki ile karşılaştırılamayacak kadar düşük bir düzeydeydi. Buradaki kültürel çalışmalar büyük oranda folklor ve sözlü edebiyata dayanmaktaydı.

Kültürel hareketlerle iyice ortaya çıkan bölgesel kimlik bilinci, zaman içinde çeşitli politik organizasyonların kurulmasıyla yeni bir aşamaya ulaşır. Kurulan ilk örgütler milliyetçi politikayı formüle etme aşamasına ulaşmamış ve bu anlamda mevcut siyasi rejimle daha köprüleri atmamış bölgeci örgütlerdi. Bölgelerdeki burjuvazinin ve diğer egemen kesimlerin önderliğindeki ılımlı bölgeci örgütler, bir müddet sonra yerlerini milliyetçi örgütlere bırakmışlardır. Yapılan yeni formülasyonlara dayanan teorik çalışmalar, bölge milliyetçiliklerinin önemli politik bir güç olmasının yolunu göstermiştir. Milliyetçi hareketler aynı zamanda, sadece elit kesimlerin elinde olan bölge siyasetini çağın ruhuna uygun olarak daha geniş kesimlere açarak kitleselleşmesini sağlayıcı bir rol da oynamaktadı.

Bölgeci örgütlerin en önemli olanı, önde gelen Katalancılar tarafından 1887'de kurulan *Lliga de Catalunya*'dır (Katalonya Birliği). Bu örgütün kurulmasıyla 1890'lardan itibaren Katalan milliyetçi hareketi varlığını ilan etmiştir. Ancak Lliga'nın programları temel olarak ılımlı bir içeriğe sahip olan Katalan sorununu merkezi hükümetle kurulacak diyalogla, Anayasal Monarşi rejimi için de çözmeye odaklanmıştı. 1892 yılında Manresa kentinde düzenlenen ve tüm Katalancıların katıldığı toplantıda, Katalan Bölgesel Anayasası için Temeller adıyla bir belge kabul edilir. Belgede Katalonya'nın teritoryal bölünmesi *comarca* (ilçe) ve kente dayandırılmaktaydı. Öngörülen bu sistemde Katalonya iç işlerinde tek egemen olurken, ilçe ve kent mümkün olan en geniş özerkliği elde ediyordu. 1901'de *Lliga de Regionalista* (Bölgeci Birlik) adını alan milliyetçi hareket, aynı yıldaki seçim zaferiyle İspanyol Meclisi'nde temsil edilmeye hak kazanarak politik bir güç olduğunu göstermiş oldu. Ancak buna rağmen, Katalan milliyetçilerinin ılımlı kanadı ne Lliga ile ne de başka bir örgütle hiçbir zaman Katalan milliyetçiliğini kitleselleştiremedi. Milliyetçi hareket ancak radikal talepleri dillendiren solun denetimine girdikten sonra kitleselleşmeyi başardı. Özerklik talebini yetersiz bulan sol hareketin önderi Francesc Macia, Katalonya'nın Federal İspanya Cumhuriyeti içinde bağımsız bir cumhuriyet olmak için mücadele etmesi gerektiğine inanmaktaydı.

Aynı dönemde Bask milliyetçi hareketinin kurucusu Sabino Arana ise *fueros*ları temel alarak milliyetçi hareket için yeni formülasyonlar oluştur-

maya çalışıyordu. Arana'ya göre *fuero*lar egemenlik için gereken ulusal kanunlardı ve Bask'taki Gipuzkoa, Bizkaia, Alava ve Navarra illeri Bask devletleri olarak görülmeliydi. Bask milliyetçiliğinin dayandığı ikinci temel dayanak ise Bask diliydi. Ancak Baskça, bölgenin çok erken bir tarihten itibaren Kastilya yayılmacılığının alanı haline gelmesinden dolayı sadece toplumun küçük bir kesimi tarafından konuşulmaktaydı. Baskça, Alava ve Bilbao kentinde büyük oranda ortadan kalkmıştı ve bu yüzden Arana'ya göre Kastilyalılaşan toplum yeniden Basklaştırılmalıydı. Bunun içinde Baskça'ya dayalı yeni bir Bask kültürünü yaratmak gerekiyordu. Bundan dolayı Bizkaia ve Gipuzkoa'nın hızla sanayileştiği bir zaman diliminde, kırsal alan ve endüstri öncesi zaman idealize edilmekteydi. Sabino Arana'nın bu milliyetçi formülasyonlarını temel alan ilk ve en önemli Bask partisi olan PNV (Bask Milliyetçi Partisi) 1894 kuruluşunu ilan eder. Bundan kısa bir süre sonra, 1899 seçimlerinde Bask milliyetçileri ilk politik zaferlerine Bilbao belediyesini kazanarak ulaşır. Ardından, 1907'de Bizkaia'nın başkenti Vitoria belediyesini kazanıp bunun ertesinde de Bizkaia Diputasyonu'nda çoğunluğu ele geçirirler. ⁽²⁶⁾

Galiçya'da da milliyetçiliğin doğuşu, kültürel diriliş hareketinin şekillenmesi sürecinin sonlarına doğru ilk bölgeci derneklerin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. 1890'dan itibaren kurulmaya başlanan bu kurumlar, bölgenin koşullarından dolayı politik bir güç olmayı başaramayıp, kültürel ve bölgeci bir karakter de olmuşlardır. 1907'de kurulan *Solidaridad Gallega* (Galiçya Dayanışması) hareketi bölgedeki elit kesimlerin çoğunu içine almasına rağmen, temel programı kırsal kesimin so-

⁽²⁶⁾ Juan Pablo Fusi Aizpúra, *Los Nacionalismos y el Estado Español: El Siglo XX, Cuadernos de Historia Contemporánea* 2000, no.22, s.28-29. Bask ve Katalan milliyetçiliklerini karşılaştıran Carr, Katalan bölgeci hareketinin modern karaktere sahip geniş bir milliyetçiliğe doğru evrilirken, Baskların Batı dünyasının en eski özgürlüklerini talep etmek zorunda kaldıklarını söylemektedir. Devamla, Bask milliyetçiliğinin açık bir biçimde Katalan milliyetçiliğinden daha fazla ırka dayalı olduğunu söyleyerek bunu göstermek için de, PNV'nin ilk başlarda yaptığı propaganda da Basklı olmayanlarla evlenmemeyi önerdiği örneğini vermektedir. Bir yandan da aynı milliyetçiliğin şiddetli bir şekilde katolik olduğunu ve Bask dili ve kültürünü liberalizm karşıtı bir güvenlik kemeri olarak değerlendiren din adamlarına destek verdiğini gerçeğine değinerek, o dönemde çok sık dile getirilen çarpıcı bir cümleyi bize hatırlatmaktadır: "Liberalizmin dili Kastilyacayı öğrenmeyiniz". Fuero'ların ise kırsal nüfusun çıkarlarına dayanan bir çeşit ön-milliyetçiliği temsil ettiğini söyleyen Carr, bu durumun 1860larda popüler hale gelen Iparraguirne baladının ortaya çıkmasına kadar bir hissizyata dönüşmediğini, Katalanizmin direkt etkisi altında milliyetçiliğe dönüştüğünü dile getirmektedir. Raymond Carr, *España 1808- 1975, Ariel Historia*, 10.baskı, Barcelona, 2000, s. 535-536.

runlarıyla ilgiliydi. Bu hareketin 1916'da çözülmesinden sonra, aynı yıl *Irmandade de Fala* adlı Cumhuriyetçi ve Federalist bakış açısında sahip milliyetçi bir hareket ortaya çıkar. Ancak bu hareket de daha çok bir entellektüeller oluşumu olmaktan kurtulamaz ve 1920 seçimlerinde ciddi bir yenilgi alır. ⁽²⁷⁾

1883'te Antequera'da (Federal Meclis) toplanan bir grup Andalusiya'lı federalizm yanlısı da diğer bölgelerde ortaya çıkan eğilime uyarak Andalusiya Federalist Anayasası'nı hazırlarlar. 1908'den sonra *Centros Andaluces* (Andalusiya Merkezleri) birkaç yıl içinde bölgeci ruhun ileri bir aşamaya ulaşmasını sağlayacaktır. 1916 yılında bu örgütlerden Sevilla'daki merkez tarafından hazırlanan Manifesto ve Bölgeci Program, hareketin amaç ve tespitlerini açıkça ortaya koyar. Manifestoda kolektif bölge bilinci ve kent bilincinin güçlendirilmesi ile belediyelerin ve bölgenin özerkliğine vurgu yapılmaktadır. Manifestoda öne çıkan bir başka unsur ise bölgeci hareketin amacının İspanya'yı yeniden diriltmek olduğu, bunun için de İspanya'yı kültürsüz olmaktan kurtarmak gerektiği konusu işlenmekteydi. 1919'da Cordoba kentin de hazırlanan diğer manifestoda ise belediyelerin özerkliği yanında bölge içinde tam bir özerklik talep edilmektedir. Uzun süre çeşitli toplantılar ve kongrelerle güçlenmeye çalışan bu bölgeci hareket, Halk Cephesinin iktidara geldiği 1936 yılına kadar politik bir güç olmayı başaramayacaktır. ⁽²⁸⁾

Adı geçen çevre bölgelerin dışında, bölgesel özerklik talebi doğrultusunda girişimlerin olduğu yerlerden biri de iki merkezi bölgeden biri olan Kastilya ve Leon bölgesiydi. Daha 1869 yılında, yani federal cumhuriyetin ilan edilmesinden birkaç yıl önce, 17 ilin temsilci ve delegeleri ⁽²⁹⁾ Eski Kastilya federal devletini kurmak için Kastilya Federal Paketi'nı imzalamışlardır. Bu pakta göre,

⁽²⁷⁾ *Galiya milliyetçi hareketi konusunda bu bilgileri veren Aizpúra, hareketin sürekli başarısız olmasının bölgenin farklı koşullarına bağlıyor. Yazar bu koşulları da bölgenin tarımsal bir özelliği sahip olması, modern kentlerin ve kamuoyunun eksik olması, bölgenin iç iletişimi konusundaki zorluklar ve köy bilincinin güçlü olması olarak sıralamakta, ardından tüm bunların milliyetçiliğin kristalize olmasını imkansız hale getirdiğini söylemektedir. Juan Pablo Fusi Aizpúra, a.g.e. s.31*

⁽²⁸⁾ *Juan Antonio Lacomba Avellan, s. 66, 68, 74, 75, 76. Andalus bölgesi hareketinin gelişimini inceleyen Lacomba, ilk anti-merkezciyetçi ve bölgeci formülasyonların junta tipi kurumların kurulduğu 1835 devrimi sırasında Katalonya, Aragon ve Andalusiya da ortaya çıktığını söyleyerek buna örnek olarak verdiği Junta Suprema de Andalusiya'nın (Andalusiya Yüksek Komitesi) oluşmasının Andalusiyalılık bilincinin gelişmesini sağladığını belirtmektedir., s.66*

⁽²⁹⁾ *Bu iller bugünkü Kastilya ve Leon bölgesindeki Valladolid, Leon, Salamanca, Zamora, Avila, Segovia, Burgos, Palencia, Soria, Cantabria bölgesini oluşturan Santander ve La Rioja bölgesini oluşturan Logroño'ydu.*

tarihsel olarak Kastilya'ya ait olan Kantabriya, Kastilya ve Leon, Kastilya La Mancha, La Rioja ve Madrid'i kapsayan toprakların biraraya gelmesiyle söz-konusu devlet kurulacaktı. 1914'te Kastilya Çalışmaları Derneği'nin kurulmasıyla özellikle ekonomi ağırlıklı Kastilya bölgeciliği ortaya çıkar. Bu bölgecilik hareketi, bir tarım bölgesi olan Kastilya ve Leon'un tarımsal çıkarlarının korunmasını temel amaç olarak benimsemektedir. Aynı yılın Ocak ayında Valladolid Diputasyonu başkanı, bir *mancomunidad* * oluşturmak için Kastilya'yı oluşturan diğer illerin temsilcileri ile görüşmeler yapar. 'Katalan Mancomunidad'ının oluşturulmasından sonra, bu ve buna benzer gelişmelere yönelik anti-özerklik çizgisinde bir direniş geliştirmek için, ağırlıklı olarak Kastilya'dan olmak üzere ülkedeki çeşitli diputasyonların temsilcileri, bazı meslek birlikleri, sendikalar, ticaret kurumları ve belediyeler bu toplantıda yerlerini alırlar. Tüm bu unsurlar, 1918'de Burgos kentinde yaptıkları toplantıyla "*mensaje de Castilla*" (Kastilya'nın mesajı) adıyla bir belgeyi imzalarlar. Belediyelerin ve illerin desentralizasyonunu amaçlayan belgeyle, bir yandan bölgede Katalan Mancomunidad kurumuna benzer bir oluşum talep edilirken, diğer yandanda da, İspanya'daki bölgelerin özerk olmasına şiddetle karşı çıkılmaktaydı. Toplantılar ve diğer girişimler aylar boyunca sürer ve hareketlenmeler sonucunda ortaya çıkan şiddet olaylarında bazı kişiler hayatını kaybeder veya yaralanır. Valladolid ve Burgos dışında, Kastilya bölgeci hareketinin bir başka önemli merkezi Segovia'ydı. 1919'da bu kentte toplanan bölgenin çeşitli diputasyonları bölgesel bir otonomi kurmak konusunda anlaşılır ve bunu toplantı sonrasında kaleme aldıkları *Bases de Segovia* adlı metne eklerler. Bu tür girişimlere sıcak bakan Santandar Belediyesi'nde 1921'de söz konusu on bir ili kapsayan bölgede bir *mancomunidad* kurulması talebini dillendirmeye başlamıştır.

Bölgeci hareketler isimleri geçen bölgelerde olduğu gibi etkili olmasalarda, İspanya'nın başka yörelerinde de ortaya çıkmışlardır. Bunların başında gelen Valensiya'da, 1878'de kültürel dirilişi yani *renaixença*yı (bölgede Katalanca büyük bir varlığa sahip olduğu için Katalanca *renaixença* terimi kullanılmaktadır) gerçekleştirmeyi amaçlayan *Lo Rot Penat* derneğinin ku-

* **Mancomunidad:** Katalanca *mancomunitat* olarak adlandırılır. İspanya'da 20. yüzyılın başlarında bölgelerden yükselen kendi kendini yönetme talepleri için hükümetin kabul ettiği sınırlı idari özerklik anlamında kullanılmaktaydı. Bu çerçevede bir bölgedeki illeri temsil eden kurumlar birleşerek yönetimi merkezileştirebiliyorlardı. Günümüzde ise *mancomunidad* bukuiki anlamda yereldeki belediyelerin biraraya gelmesiyle daha üst bir yerel oluşuma gitmeleri imkânını sunmaktadır. Ülkenin her tarafına yayılmış çok sayıda *mancomunidad* kurulmuştur.

rulmasıyla ilk bölgesel kültürel çalışmalar başlar. Ancak Valensiya'daki kültürel hareket bazı bölgelerde olduğu gibi uzun bir süre politik bir harekete dönüşmeyi başaramayıp güçlü bir şekilde elit özelliğini sürdürecektir. Öteden beridir Kastilya'nın bir ili olan ve bölgenin denize tek çıkış alanı olan Kantabriya'da filizlenmeye başlayan bölgeci duyarlılık, bu ilin Kastilya'dan ayrılıp ayrı bir bölge olarak ortaya çıkmasını savunuculuğunu yapmıştır. Kantabriya'nın komşusu Asturiyas'da ise Asturiyas Çalışmaları Derneği'ni kendilerine merkez seçen bir grup aristokrat ve entellektüel bölge için benzer taleplerde bulunmuşlardır. Ülkenin güneydoğu sahilindeki Murcia'da da orta sınıfa mensup azınlık bir kesim Murcia ve Alicante'nin yanı sıra Almeria, Granada ve Jaén gibi Andalusiya illerini de kapsayan bir Levante Bölgesi'nin oluşturulmasını savunmuşlardır. ⁽³⁰⁾

1. Karlist Hareket ve Bölgeler

Ülkenin her tarafı için geçerli olan şartların yanında, İspanya'nın kuzey ve doğu bölgelerinde bölgesel kimlik bilincini güçlendiren özel bir unsur Karlizm Hareketi* olmuştur. Bask illeri, Navarra, Aragon ve Katalonya'da etkili olan hareket, siyasi programındaki diğer hedeflerin yanına, sözkonusu bölgelerdeki bölgesel dinamikleri de kendi içine alabilmek için anti-merkeziyetçiliği de koymuştur. Özellikle Bask ve Navarra kırlarında kontrolü ele geçiren hareketin buradaki en önemli stratejik hedefi Bilbao, San Sebastian, Pamplona ve Vitoria gibi devletin elindeki liberalizmin en güçlü kaleleri olan kentleri ele geçirmek olmuştur. Elbette bu hedefi gerçekleştirmek merkezileşmeyle giderek zemin kaybeden *fuero* taraftarı güçler içinde oldukça cazip gelmekteydi. Hareketin en güçlü olduğu yerlerin bu bölgeler olmasının en önemli nedeni geleneksel haklar taraftarlarının bu güçlü katılımıydı. 1835 yılına doğru gelindiğinde, hareketin Navarra'daki merkezinde idari mekanizmanın yanında, bir askeri akademi ve üniversite kurulmuş, askeri mühimmat üreten fabrikalar açılmış ve 20 veya 30 bin arasındaki askeri

⁽³⁰⁾ Xosé-Manuel Núñez, 58. ve 63 nolu dipnotlar.

* **Karlizm:** İspanya Kralı Fernando öldükten sonra kızı Isabel annesinin etkisiyle tahtın sabibi olur. Ancak Fernando'nun kardeşi bu durumu kabul etmez ve tahtı ele geçirmek için isyan eder. Merkezileşme politikalarıyla geri alınan geleneksel haklarını talep eden bölge kırların büyük destek verdiği harekete Liberaller karşı durmuş, Britanya, Fransa ve Portekiz'de merkezî hükümete her türlü desteği vermiştir. Ülkenin birçok yerine yayılan isyan hareketi çeşitli sürelerde değişik yoğunluklarda sürmüş, on yıllarca devleti uğraştırmış ve her iki taraftan da çok büyük kayıplar yaşanmıştır.

güçle bu Karlist bölge devletin içinde bir devlet olarak örgütlenmişti.

Karlizm, Bask ve Navarra'daki merkezlerinde yenilmesinden sonra Katalonya, Aragon ve Valensiya'yı son umut olarak görmüş ve var gücüyle bu alanlarda tutunmaya çalışmıştır. Bu kez ana merkez olarak Katalonya kırlarını seçen ve buradan devlete karşı gerilla savaşını başlatan hareket, zamanla ana siyasi hedefleri bir tarafa bırakarak artık sadece yerel bir protesto hareketi olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yüzden 1845 yılındaki başlatılan isyan hareketi tamamen bir Katalan isyanı olarak görülmektedir. Hareketin bu yeni alanlarda güçlü bir taraftar kitlesi bulmasının sebebi ise Veraset Savaşları sonunda Aragon Krallığı'na bağlı bölgelerde *foral* hakların geri alınmasıydı. Aynı şekilde 1846-49 yılları arasında devam eden ve Çiftçilerin Savaşı olarak bilinen İkinci Karlist Savaş'ında tamamen bir Katalan savaşı olarak adlandırılmıştır. Savaşın en önemli nedeni, dağlık bölgelerde yaşayan ve sürekli olarak hükümetlerin yaptığı yetersiz gıda yardımlarına bağlı olarak yaşamlarını sürdürmeye çalışan nüfusun merkeze karşı isyan etmesiydi. ⁽³¹⁾ Sayıları 500 civarında olan ve gerilla tarzında oldukça küçük gruplara ayrılan Katalan Karlistleri, 1847'de kamu görevlileri ve askeri birliklere saldırarak savaşı üst bir noktaya taşımıştır. Sayıları zamanla 4000 dolayına ulaşan ve Cumhuriyetçiler ve İlericiler olarak adlandırılan muhaliflerden de destek alan gerilla hareketi, devlet güçlerini epeyce hırpalamıştır. Üzerlerine gönderilen ve kendilerinden on kat daha fazla olan ordu bile bu güçleri yenilgiye uğratamamış, ancak uzun uğraşlardan sonra hareketin gücü kırılabilmiştir.

⁽³¹⁾ Elisen Tascas, s. 227. Sabino Arana, Bask'taki sanayileşmiş kentlere yönelik dışardan yapılan göçe karşı bir alternatif olarak Bask kırlarından oluşan bir pastoral Arcadia (cennet söylencesi) hayali önermiştir. Burada gerçek amaç köylülerin çıkarlarını savunmak değil, modernizasyon sürecinin kötülüklerine karşı mitolojik bir modeli oluşturmaktır. Bask milliyetçi basınının ilk yayını Baseritarra (köylüler) diye adlandırılmıştır. Milliyetçilik geleneksel olanın modernizme karşı direnişi olarak basitleştirilerek sunulmaktaydı. Aslında Bask'taki bazı büyük sanayi işletmeleri milliyetçi hareketin elinde olmasına rağmen, bu durum yaygın değildi. Javier Tusell, Una Angustia Nacional, Espasa Fórum, 1999, s. 110

Karlist hareket kuzeydeki esas merkezlerinin dışında Eski Kastilya, Extramadura ve Andalusiya bölgelerinin dağlık bölgelerine de yayılarak belli bir düzeyde etkin olmuştur. Özellikle Eski Kastilya'nın Navarra ve Bask topraklarına yakın bölgelerinde 10 bin dolayında askeri gücü toplayan hareket, bunları Kastilya taburları adı altında askeri bir düzende örgütlemiştir. Kendi etkili olduğu merkezlerin dışında, hareket İspanya'yı baştan başa kateden çeşitli askeri seferlerde düzenlemiştir. Örneğin 1836'da Galiçya ve Asturiyas topraklarına yapılan sefer sonucunda Galiçya'nın merkez kenti Santiago de Compostela ele geçirilmiş ancak kent ve ele geçirilen diğer topraklar fazla korunamamıştır. Aynı yıl Andalusiya'ya yapılan askeri harekatta Cordoba ve Almaden kentleri de bir süreliğine isyancıların eline geçmiştir.

İsyancı hareket iktidarı ele geçirmek için son bir şans olarak Cumhuriyetin ilanı ile ortaya çıkan karışık durumu fırsat görerek, Üçüncü Karlist Savaş olarak bilinen savaşı başlatmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesi ile diğer krallık güçleri de harekete katılmış ve Kanton hareketinin başlamasıyla Karlist hareket de oldukça yaygınlaşmıştır. 1872'de Bask ve Navarra'yı merkez alarak başlayan hareket, Katalonya'da bir ayaklanma olarak devam etmiş ve daha küçük bir oranda Aragon ve Valensiya'ya yayılmıştır. İlk kalkışmanın yenilmiş olmasına rağmen, 1874 yılında isyancı güçler başkentler dışında tüm Navarra ve Bask topraklarını ele geçirmeye muvaffak olarak gerçek bir devlet haline gelmiştir. Foral Diputasyon örgütlenmesine dayanan devletin lideri olarak VII. Karlos seçilmiş ve hükümet görevi görmek üzere de Savaş, Dış İlişkiler, Adalet ve Hazine Sekreterlikleri seçilmiştir. Ardından Navarra'daki Estella kenti ele geçirilerek ülkenin başkenti olarak kabul edilmiştir. Bir başka isyancı grup ise Valensiya ile Aragon arasındaki dağlık alanları işgal ederek Cantavieja merkezli bir kurtarılmış bölge oluşturmuştur. Aynı süreçte Katalan Karlistleri de ilk merkezleri olan Olot'tan sonra ele geçirdikleri San Juan de las Abadesas'da Katalan Diputasyonu'nu kurarak, kontrolleri altında tuttıkları alanları bu politik ve idari yapıyla yönetmeye çalışırlar.

1875 yılında Katalonya'daki isyan hareketini bastıran devlet güçleri, 1876 yılına kadar ülkenin diğer bölgelerindeki hareketleri de bastırmayı başarır. Karlist hareketin bastırılması ve ardından gelen işgalin sonuçları özellikle Bask için çok ağır olur. O güne kadar özerk varlığını korumuş Bask toprakları baştan başa fethedilerek merkezi devlete bağlanır. Bask

halkının sahip olduğu *fueros* askıya alınır ve Bask kurumlarının vergi toplama hakları ellerinden alınır. Yenilginin hemen ardından Bask'tan Meksika, Küba ve Latin Amerika ülkelerine yoğun bir göç başlayacaktır.

2. Reformist Hükümet ve Bölgesel Özerklik Meselesi

Yeniden Diriliş hareketinin etkilediği Antonio Maura'nın liderliğindeki yeni reformist hareket, bölgesel özerklik konusunun mecliste tartışılmasını isteyen Madrid'deki Katalan milliyetçileri ve Cumhuriyetçilerin desteğini alarak 1907'de iktidara gelir. Mecliste en radikal talepleri dile getiren Katalanistler, yasama gücüne sahip ve İspanya'nın geri kalan bölümüyle federal bir ilişki içinde olan bir Katalonya ve İspanya'daki tarihsel bölgeler için de bölgesel özerklik talep etmekteydiler. Ancak reform yanlısı hükümet, bu radikal çözümü uygulama taraftarı olmayıp, kent meclislerine dayanan ve idari desentralizasyonun sınırlarını aşmayan bir çeşit yerel özerkliği kabul etmeye hazırdı. Fakat Katalan tarafının baskılarıyla, hükümetin belediyelere dayalı özerkliğin sınırlarını daha da geliştirerek, idari desentralizasyonu bölge ölçeğinde kabul eden *Mancomunidades* Yasası uzun tartışmalardan sonra 1913 yılında kabul edilir. İki maddeden oluşan yasaya göre bir bölgedeki illeri temsil eden kurumlar (*diputación*) eğer isterlerse ortak bir kurumu oluşturabileceklerdir. Yetkileri, uygulamada idari konularla sınırlandırılan sözkonusu kurum, Katalan milliyetçileri için en azından bölgelerin politik bir varlık olarak tanınması için ilk adım niteliğindedir. Bu yasaya dayanarak, Katalonya'daki ilk *mancomunidad* 1914'de resmen kurulur. Teorik olarak diğer bölgelerinde benzeri bölgesel kurumlar kurma haklarının olması, diğer bölgeci hareketlerinde özerklik amaçlı taleplerini daha yüksek sesle dile getirmelerini teşvik etmiştir. ⁽³²⁾

Birinci Dünya Savaşının etkisiyle restorasyon hükümetinin ülkede ortaya çıkan kurumsal, sosyal ve politik krizle boğuşmasından dolayı zayıflaması, bazı bölge milliyetçi hareketlerinin stratejilerini geliştirmelerine yol açar. Bu strateji, Katalonya, Bask ve talep eden diğer bölgelere özerklik hakkı vermesi için hükümet üzerindeki baskıların artırılmasından oluşmaktaydı. Katalanlar

⁽³²⁾ Xosé-Manuel Núñez, a.g.e., s. 503. Núñez'de, Katalan Mancomunitat kurumunun oluşturulmasından kısa bir süre sonra, Eski Kastilya bölgesi diputacion'ları başkanlarının Burgos kentinde toplanarak, Katalonya ya tanınan aynı düzeye sahip bir otonomiye kendi bölgeleri için istediklerine dair bir talebi ilan ettikleri konusunu dile getirmektedir. Yazgar aynı zamanda, Katalan milliyetçiliğinden kaynaklanan, Kastilya'nın İspanya üzerindeki hegemonyası konusundaki sürekli suçlamaları ile Kastilya bölgeciliğinin ortaya çıkmasının yüksek düzeyde bir karmaşıya sebep olduğunu belirtmektedir.

bu amaçla ülke çapında dost hareketler bulma uğraşına girerek siyasal ya da finansal yolla bölgeci hareketlerin oluşması veya geliştirilmesini bilinçli olarak teşvik etmişlerdir. 1917-1919 yılları arasındaki Katalan Özerklik Kampanyası ve ülke çapında müttefik bulma uğraşı sonucunda, başta Asturiyas, Extremadura ve Aragon olmak üzere diğer bölgelerdeki bölgeci talepler güçlenmiştir. Özellikle Aragon'un Katalonya'ya komşu olması, 1898 krizinden dolayı bölgenin tarımsal sektöründe yapılan düzenlemelerin etkisiyle, 1912 yılından itibaren entellektüeller ve kent burjuvazisinin bazı unsurlarının önderliğinde Katalanist stratejileri taklit eden çeşitli grup ve örgütler ortaya çıkmışlardır. Ancak yine de bu hareketlerin talepleri tamamen İspanya'nın yeniden dirilişi çerçevesinde gelişmiştir. Asturiyas'ta ise bölge için otonomiye ilk talep eden kesim, *fuerolara* ve eski rejimin kanunlarına dönüşü meşrulaştırmak için bölge tarihini kullanan gelenek taraftarları olmuşlardır. 1917-18 yıllarında ortaya çıkan bölgeci grup *Liga Pro-Asturiyas*'ın (Asturiyas Yanlısı Birlik) programında Katalanist etkiler, bölgeci talepler ve İspanyol milliyetçiliği öğeleri hep birlikte yer almaktaydı. ⁽³³⁾

3. Katalan Mancomunitat Kurumu

Katalan milliyetçiliğinin en önemli ideologlarından olan Barselona Diputasyonu'nun başkanı ve *Liga Regionalista*'nın lideri Enric Prat de la Riba önderliğinde Barselona, Girona, Tarragona ve Lleida diputasyonlarının biraraya gelmesi ile kurulan bu kurum, 1914 ile 1917 yılları arasında çalışmalarını yürütmüştür. Bu dört ilin temsilcilerinin oluşturduğu ve *Junta General de Diputaciones* diye adlandırılan genel bir yapının yanında, bir çeşit hükümet görevini üstlenmiş bir sürekli konsey de kurulmuştu. İdari, eğitim, kültür ve bölgenin içişleri konusundaki çeşitli yetkiler bu kurum tarafından kullanılmaktaydı.

⁽³³⁾ Nuñez *Andalusiya ve Extremadura'da ortaya çıkan bölgeci hareketlerin en başta gelen özelliklerinin İspanya'ya yeniden diriltmeye (regenerationist) çalışmaları olduğunu vurgulayarak, bu hareketleri diğer üç bölgenin önderlik ettiği milliyetçi hareketlerden kesin olarak ayırmaktadır. Andalusiya'da ortaya çıkan söz konusu manifestoda, gerileyen İspanyol devletini yeniden diriltmek için bölgenin rolüne vurgu yapıldığını dile getiren yazar, ardından Extremadura'daki hareket üzerine geniş bilgiler vermektedir. 1898 krizinin hemen ardından Extremadura'da bölgecilik ortaya çıktığını, bölgecilerin 98 felaketinden sonra İspanyolluk kimliğini bir daha kendi kimlikleri olarak kabul ettiklerini ve kendi görüşlerine göre ayrılıkçı olan Katalan milliyetçiliğinin ibanetine karşı çıktıklarını söylemektedir. Ancak bunun ardından, Katalanistlerin desentralizasyon ve bölgesel özerklik konusunda sözü edilen yerel bölgelere yeni argümanlar sağladığını da eklemektedir. Xosé-Manuel Núñez, a.g.e., s. 501*

Mancomunitat'ın en önemli çalışmaları, her alanda tekniğin kullanılması, telefon ağının geliştirilmesi ve yol ağının genişletilmesi yoluyla Katalonya'nın modernleştirilmesini gerçekleştirmektir. Kurumun önemli çalışmalar yaptığı diğer alanlar ise eğitim ve kültür olmuştur. Bu dönemde TEC diye adlandırılan Emek Okulu, Meslek Okulu, bölgeyle ilgili önemli bilimsel araştırmalar yapan Katalan Çalışmaları Enstitüsü (IEC) ve Katalan Kütüphanesi oluşturulmuştur. ⁽³⁴⁾

1917'de Riba'nın ölmesinden sonra, Puig i Cadafalch'ın başkanlığında çalışmalarını yürüten kurum, Primo de Rivera'nın 1923 yılında başlayan diktatörlüğüyle fiilen çalışamaz duruma gelmiştir. Aslında *mancomunidad* yasasında, devletin bu kurumu lağvetme yetkisi olduğundan dolayı zaten kurumun çalışmaları hassas bir çerçevede gerçekleştirilmekteydi. Ama buna rağmen, yetkileri sınırlı olsa Katalonya için özgün bir deneyim anlamına gelen bu oluşumun varlığı uzun sürmeyecek, 1925'te diktatörlük tarafından ortadan kaldırılacaktır.

4. Dikta Rejimi ve Bölgeler

General Primo de Rivera'nın 1923'teki askeri darbesiyle bölgeci hareketler, 1931'de İspanya Cumhuriyeti'nin ilan edilmesine kadar uzun bir suskunluk dönemine girerler. Aslında, içinde Katalan milliyetçilerinin de bulunduğu bölgeci hareketlerin çoğu Rivera'yı İspanya'yı yeniden diriltecek muhtemel biri olarak kabul ederek darbeye destek vermişlerdir. Bölgecilerin darbeden esas beklentileri askeri diktatörlüğün reform sürecini gerçekleştirmesi, *clientelismi* * yok etmesi ile yerel ve bölgesel özerkliği güçlendirmesidir. Ancak otoriter İspanyol milliyetçiliğinden güçlü bir şekilde etkilenen ordu, idari desentralizasyonu aşan bölgesel öz-yönetimleri kabul edecek durumda değildir. En sonunda da özyönetim sözü belediye ve il yönetimini güçlendiren 1924 tarihli İller

⁽³⁴⁾ Katalan burjuvazisinin temel amaçlarından biri Mancomunitat'ı kurularak, kamu yönetimini modernize etme yoluyla F. Puig'in deyişiyle "yapılandırılmış bir toprak parçasına" sahip olmaktır. F. Roca'ya göre ise Mancomunitat'ın ana amaçlarından biri Barselona dışında kalan diğer Katalan topraklarını organize etmektir. Francesc Nadal, *Poder Municipal y Espacio en la Configuración Territorial del Estado Liberal España (1812-1975)*, *Cuadernos Críticos de Geografía Humana*, num.37, Ocak 1982, <<http://www.ub.es/geocrit/geo37.htm>>

* **Clientelism:** Seçimlerde oyların çıkar sağlamak amacıyla kullanılması. Bu tarz menfaat sağlama sürecinde finansörler politikacıları mali yardımlar yaparak destekler ve iktidara gelen politikacı bunun karşılığında kendisine transfer edilen kaynakları uzun vade de tekrar geri verir.

Yasası'yla sınırlandırılır. Ancak bu yasada illeri temsil eden kurumların biraraya gelip tüm bölgeyi temsil eden bir kurumu oluşturmaları açıkça yasaklanmıştır. Bu hükmeye dayanarak da Katalan bölgesel *mancomunitat* kurumu ortadan kaldırılır. Diğer yandan, diktatörün politik teorisine göre bölge politik bir birim olarak ne gerçek, ne sosyal ve ne de tarihsel olup kötü yönetime karşı kullanmak için ayrılıkçı küçük bir grup entellektüelin icat ettiği bir argümandı. Bundan hareketle, diktatöre göre bölgecilik folklor, dans, bölgesel edebiyat ve yerel zanaatlardan oluşmalıydı. Politik olarak tehlikesiz olan bu konular, turistler için ilgi çekiciydi ve birlik için de bir delil niteliğindeydi. ⁽³⁵⁾

Primo de Rivera rejiminden beklentisi olan diğer iki bölge, diktatörlüğün verdiği sözlerle uygun olarak *foral* haklara saygı göstereceğini uman Bask ve Navarra'ydı. Fakat, Ocak 1924'te askeri rejim aldığı bir kararla ülkedeki tüm diputasyonların çalışmalarını askıya alırken, bu iki bölgenin diputasyonlarını bunun dışında bırakır. Askeri rejimin attığı bir başka adım ise İspanya'daki tüm illere, en yetkili otorite olan ve asker valiye bağlı hükümet delegasyonlarını atamak olur. Delegasyonların rejim tarafından belirlenen amaçları belediyeler ve yerel yargı kurumlarını izlemek ve rejim partisi olan *Union Patriótica*'yı örgütleyip geliştirmektir. Navarra Diputasyon Foral kurumunun bu delegasyonların Navarra'da göreve başlamaması için içine girdiği uğraşlar ise herhangi bir sonuca ulaşamaz. Mart 1924'te bu kez hükümet belediyelerin kendi oluşturduğu kurumlara sekreter atama yetkisini elinden alarak belediyeler üzerindeki baskılarını artırır. Ancak Navarra Diputasyonu'nun bu yönelimi protesto etmesiyle, 1928 yılında çıkarılan Navarra Belediye Yönetimi Yasası ile bu bölgedeki belediyelere hakları geri verilir. ⁽³⁶⁾

⁽³⁵⁾ Xosé-Manuel Núñez, a.g.e., s, 508.

⁽³⁶⁾ Jesús Fuentes Langas, *Aunamendi Entziklopedia*, www.euskomedia.org/aunamendi

VI. İkinci Cumhuriyet

General Primo de Rivera diktatörlüğünün yıkılmasının ardından, yapılan Nisan 1931 Belediye Seçimlerinde Cumhuriyetçi güçler ülkedeki kentlerin büyük çoğunluğunu ele geçirerek büyük bir zafer kazanır. Seçim sonucunda otoritesi ciddi bir şekilde sarsılan monarşinin başı Kral XIII. Alfonso çareyi Paris'e sürgüne gitmekte bulur. Monarşik güçlerin yenilgisiyle kendine güvenen artan demokratik güçler, hızla yeni bir rejim kurma yoluna gider ve aynı yıl cumhuriyeti ilan eder. 1931'de oluşturulan yeni rejimin anayasası, birçok konudaki yeni bakış açısıyla o güne kadar hazırlanan en ileri anayasalardan biri olur. İnsan haklarını savunma, tüm İspanyol vatandaşlarının yasalar önünde eşit olması, devletin demokratik örgütlenmesi, her iki cins için de oy kullanma hakkı, kilise ve devleti birbirinden ayırması ve meclisle onun seçtiği hükümetin en yüksek yürütme organı olması bu anayasanın başlıca özelliklerindendir.

Anayasanın ilk maddesi İspanya'nın tüm emekçilerin demokratik bir cumhuriyeti olduğunu ve devleti oluşturan tüm organların gücünün halka dayandığını belirtmekteydi. Aynı madde de cumhuriyetin kent ve bölgelerin özerkliğiyle birlikte entegre bir devlet (*estado integral*) olduğu vurgulanmaktaydı. Bu konsept, politik yapıda üniter ve federal devlet arasında kullanılmak üzere yaratılmış ara bir terim olup, çevre bölgecilği sorununu çözmek amacıyla kullanılan eklektik bir çözümü ifade ediyordu. ⁽³⁷⁾ Onbirinci madde de İspanyol devleti içinde politik ve idari bir yapı oluşturmak isteyen ortak tarihsel, kültürel, ekonomik özelliklere sahip bir il ve birkaç komşu ilin kendi özerklik statülerini hazırlayabilmelerini kabul etmekteydi. Özerklik statülerinin sunulmasının koşulları da onikinci madde de şöyle açıklanmaktaydı: statünün belediyelerin çoğunluğu tarafından veya en azından bölgedeki oyların üçte ikisini alan belediyeler tarafından önerilmesi; bunun kabul edilmesi için de bölgedeki seçmenlerin üçte ikisi tarafından onaylanması. Bundan sonraki adımda ise bölgenin önerdiği statünün meclis tarafından onaylanması gerek-mekteydi. Yapılan plebisitin olumsuz sonuçlanması halinde, beş yıla kadar yeni bir oylama gerçekleştirilememesi hükmü de aynı madde de yer almaktaydı.

Anayasanın ellinci maddesi özerk bölgelerdeki eğitimde kullanılacak dillerle ilgiliydi. Söz konusu madde de, özerk bölgelerin statülerinde yer alan yerliliklere göre eğitimi kendi dillerinde yapabilecekleri belirtilirken, diğer

⁽³⁷⁾ Juan Antonio Lacomba Avellán, a.g.e., s. 79-80

yandan da Kastilyaca dersinin de olması gerektiği ve bu dilin tüm ilk ve ortaöğretim kurumlarında eğitim dili olarak kullanılmasının zorunlu olduğu vurgulanıyordu. Yüzyirmibirinci madde de ise diğer problemlerin çözümü-
nün yanısıra, devlet ve özerk bölgeler arasında çıkabilecek yasal yeterlilik ile ilgili problemlerin çözümü için, alacağı kararların cumhuriyetin tüm toprak-
larında geçerli olacağı bir Anayasal Garantiler Mahkemesi'nin kurulacağı be-
lirtilmekteydi.

1. İkinci Cumhuriyet ve Bölgeler

Cumhuriyetin anayasasında *estado integral* olarak adlandırılan devletin yeni yapısıyla, eski tekçi ve merkezi yapıdan vazgeçilip isteyen bölgeye özerk olma hakkı tanınmaktaydı. Ortaya çıkan bu yeni durumla en üst düzeyde bölgele-
rin varlığının kabul edilmesi, bölgeci hareketlerin çoğu argümanını meşru-
laştırıp onların hiç olmadık bir şekilde çalışmalarını yoğunlaştırmalarına sebep
oldu. Doğal olarak bu olumlu havadan en önce yararlananmasını bilenler ör-
gütlü olan Katalan ve Bask milliyetçi hareketleri olmuşlardır.

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sadece üç gün sonra, PNV tarafından Gernika kentinde Bizkaia'daki belediyelerin bir asamblesi toplanır. Ancak, PNV'nin Cumhuriyete olan sadakatinden kuşku duyan hükümet, toplantıyı yasaklamakta gecikmez. Buna rağmen, milliyetçi belediye başkanları milli-
yetçi hareketin bakış açısını yansıtan bir manifestoyu kabul ederler. Mani-
festoda yeni rejim kabul edilerek, Federal İspanya Cumhuriyetine bağlı bir Bask Cumhuriyetçi hükümeti kurulması talep edilmektedir. Öte yandan, hü-
kümete sunulmak üzere birinin Bask Çalışmaları Derneğinin, diğeri ise PNV ve gelenek yanlısı *Comuni6n Tradicionalista* oluşumu tarafından olmak üzere iki
adet Özerklik Statüsü Taslağı ortaya çıkar. Derneğin hazırladığı taslak Hazi-
ran 1931'de Estella'da Bask ve Navarra belediyeleri tarafından kabul edilir.
Fakat bu son tasarı, Katolik, gelenekçi ve etnisist özelliğinden dolayı Bask
toplumunu kutuplaştırmaya sebep olacaktır. Çünkü Bask belediyelerinin
dörtte üçü milliyetçi ve gelenekçilerin elindeyken, İspanya'daki Bask toprak-
larını oluşturan her dört bölgenin başkentleri ve büyük kentlerde cumhuri-
yetçiler yönetimdeydi. ⁽³⁸⁾ 520 belediyeden 480'inin onayladığı *Bask Devletinin Genel Statüsü*'ne göre Bizkaia, Gipuzkoa, Alava ve Navarra'dan oluşan dört ilin

⁽³⁸⁾ Justo Beramendi Gonz  les, *Nacionalismos Regionalismos y Autonomia en la Segunda Rep  blica*, *Revista de Historia Contempor  nea*, n.2, 2003, s.19

birleşmesiyle *İspanyol Devleti içinde özerk Bask Devleti* ilan edilmekteydi. Bu statüye göre Bask Devleti kendi iç işlerinde tamamen bağımsızdı ve Vatikan ile kendi *concordato* diye adlandırılan dini konuları kapsayan anlaşmasını özgürce görüşme yetkisine sahipti. Ancak aynı yılın Aralık ayında Kurucu Meclis tarafından onaylanan Cumhuriyet Anayasası laik karakterdeydi ve Vatikan'la ilişkileri tamamen İspanyol Devleti'nin yetkisine bırakmıştı. Diğer yandan, anayasa devlet ve dini birbirinden tamamen ayırmış, dini tarikatları yasaklamış ve eğitimde tarikatların varlığına son vermişti. Bu sebeplerden dolayı anayasayla çelişen ilk Bask ve Navarra ortak statüsü Eylül 1931'de Madrid'deki meclis tarafından reddedilmiştir. Cumhuriyet Anayasası'nın kabul edilmesinden sonra, Bask ve Navarra ortak statüsü konusunda karar vermek için çalışmalar hızlandırılır. Bu arada Baskların hazırladığı statü meclise gelmeden önce, Azaña Hükümeti statülerin anayasada öngörülen onaylanma sürecine bir ön koşul ekleyerek, belediyeler asamblesi tarafından kabul edilen metnin il diputacionlarında hükümet yanlısı güçleri kontrol eden yönetici komisyonlar tarafından da onaylanması önerisini getirir. Bu amaçla, ilk olarak Ocak 1932'de toplanan belediyeler il asamblesi, her ilin kendi statüsüne mi sahip olması gerektiği veya her dört il için ortak statü hazırlamak mı gerektiği konusunda bir sonuca ulaşır. Bask'ı oluşturan üç il ortak bir statüden yana oy kullanırken, önceki ortak eğilimin tersine, Navarra'yı temsil eden belediyelerin 57'si karşı oy verecektir. Buna rağmen ortaya çıkan sonuç, ortak statünün yeniden onaylanması olarak kabul edilecektir. Bask-Navarra birliğine karşı ortaya çıkan bu ilk girişimden sonra, ortak statü konusunda nihai kararı vermek amacıyla 19 Haziran 1932'de dört ilin belediyeler asamblesi Pamplona'da

Katalonya'da statü için yapılan bir yürüyüş

toplanır. Yapılan oylamada Navarra nüfusunun yarısından fazlasını temsil eden 123 belediye statüye karşı oy vererek Bask-Navarra birleşmesinin yolunu kapatır. O günden sonra PNV sadece bazı Navarra cumhuriyetçileri ve solcularla ortak statü çabası içinde olacaktır. ⁽³⁹⁾

Katalan tarafında ise Haziran'ın sonlarında Generalitat Geçici Diputasyon'u tarafından Nuria'da tek bir statü hazırlanır. Federalist bir içeriğe sahip olan bu statü de Katalonya'nın önemli bir Katalan varlığına sahip Valensiya ve Balear Adaları ile birleşmesi, Katalancanın bölgedeki tek resmi dil olması öngörülüyor ve 19. yüzyıldaki federal projelerde yer alan geniş yetkiler kurulacak bölge hükümetine veriliyordu. Katalonya'da bu statü için yapılan referanduma katılım oranı % 75 olurken, Statü % 99 gibi rekor bir oy oranıyla kabul edilir.

Aynı sıralarda Andalusiya bölgeci hareketi'de süreçten yararlanmak için büyük bir kaynaşma içine girmişti. Cumhuriyetin ilanı Andalusiyacı hareketi tekrar diriltlen bir rol oynarken, Andalusiya Merkezleri, *Junta Liberalista de Andalusiya*'ya (Andalusiya Özgürlükçü Komitesi) dönüşerek daha ciddi politik bir muhteva kazanır. Bölgeci hareketin ideologu Blas Infante, bölge için Statü arayışı sırasında açıkça Federal İspanya'ya bağlı "özgür bir Andalusiya Devletinin" kurulmasını önercektir. Aynı zamanda bölgede kendi içinde özerk bölgelerden oluşacak ve tüm eyaletler *Junta Andalusiya*'ya bağlı olacaktı. Ancak Infante'nin önerisinde ilginç olan yön, sözkonusu merkezi organın dönüşümlü olarak tüm özerk böl-

⁽³⁹⁾ Ortak Statüünün kabul edilmesini engelleyen en önemli kesimlerden olan Karlistler, bölgesel özerkliğine İspanya'nın laik cumhuriyet rejimi tarafından uygulama sürecine konmasını reddetmekteydiler. Bununla beraber aynı kesim, geleneksel fuero'lara dayalı, bölge ve ulus sevgisinin her ikisini de içeren bölgesel özyönetime sadık kalmayı sürdürürler. İdari desentralizasyon biçiminde fuero'lara dönülmesi, monarşinin birleştirici rolü ve din ile birleşmesi karlistlerin İspanya'nın ulusal sorununun çözülmesi için önerdikleri yoldur. Xosé-Manuel Núñez, a.g.e., s. 507. Bask milliyetçiliği için, Navarra'nın bu probleme yol açması, Estella Statüsüünü benimseyen fakat bu kez de Navarra'nın Bask'la birleşmesine karşı çıkan karlistlerin ibaneti anlamına gelmekteydi. Navarra solunun ortak statüye muhalefeti güçlü bir şekilde İspanyolist olup, Bask milliyetçiliğine karşı duran Navarra foralçı muhafazakarlarından nicelik olarak daha büyüktü. Navarra'da en çok Kastilyalılaşan bölge Ribara'da etkin olan sol belediyeler, statüye karşı oran olarak sağın elindeki belediyelerden daha fazla karşı oy vermişlerdi. Bunun yanında Navarra'da Bask ve Navarra'yı kendi kontrolünde biraraya getirmek isteyen Bizcaia merkezliyetçiliğine karşı güçlü bir tepki vardı ve 1931 Statüsü buna karşı bir engel olarak görüldüğü için kabul edilirken, illerin özerkliklerine fazla saygı göstermeyen 1932 Statüsü reddedilmişti. Bunlardan dolayı, 1932 Asamblesinde çıkan sonuç sadece politik bir durum ya da Basklılıkla ilişkileri bazen çelişkili olan karlistlerin ibaneti olarak değil, Navarra'nın özgün kimliğiyle açıklanabilir. Bkz. <<http://www.almendron.com/trina/16020/enerujida-navarra/>> Kaynak, Navarra'lı tarihçi José Maria Jimeno Jurio'nun Navarra jamás dijo no al estatuto vasco adlı kitabını referans almaktadır.

gelerin başkentlerin de konumlanacak olmasıydı.⁽⁴⁰⁾ Statü hazırlama süreci için önerilen yol ise Andalusya'yı oluşturacak tüm özerk eyaletlerin her birinin bir statü hazırlaması, hazırlanan belgelerin referanduma sunulmasından sonra hepsinin biraraya getirilip Andalusya Özerklik Statüsünü oluşturmaları şeklindeydi. Yeni statü de yer alması düşünülen diğer unsurlar belediyelerin özerkliği, eğitimin özgürlüğü, toprakların işleyen kişilere verilmesi ve kooperatif ilkesinin uygulanmasıydı. 1932 Şubat'ında biraraya gelen diputasyonlar, Statü Tasarısı Esaslarını hazırlarlar. Hazırlanan yeni belgeye göre bölgenin merkezi kurumu olarak *Cabildo Regional Andaluş*'ın (Andalusya Bölge Cabildosu*) yanında tüm il diputasyonlarının yer aldığı Bölgesel Asamble ve bu diputasyonların başkanlarının oluşturduğu bir Bölgesel Konsey kurulacaktı. Aslında hazırlanan bu belge bir statüden çok il yönetimlerinin birleştirilmesini öngören bir mancomunitat tasarısına benziyordu.⁽⁴¹⁾

Andalusya'yı tek bir özerk bölge içinde birleştirmeye çalışan pan-andaluz bölgeci hareketi, konuya yeterli ilgi göstermeyen kesimleri ikna etmekle uğraşırken, diğer yandan doğu Andalusya'yı kapsayan bir özerk bölge kurulmasına isteyen yerel bir girişim karşısında da zor durumda kalacaktır. Doğunun bölgenin geri kalanından tarihi ve kültürel açıdan farklı olduğunu savunan ve Sevilla merkezli kültürel emperyalizme karşı durulması gerektiğini söyleyen yerel hareket, Doğu Andalusya Özerk Mancomunidadı'nın özerklik statüsünün esasları için bir tasarı hazırlar. Tasarıda Almeria, Granada, Jaén ve Málaga diputasyonlarının gönüllü bir şekilde biraraya gelip bir *mancomunidad* oluşturacağı belirtilmekteydi. Tasarıya göre bu kurum her il diputasyonundan ikişer temsilcinin katılımıyla oluşacak ve bir başkan tarafından

⁽⁴⁰⁾ Andalusya'da oldukça güçlü olan kent ve alt-bölge kimliğinin farkında olanlar için bu önerinin pek de tubaf yanı olmayacaktır. Beramendi, İkinci Cumburiyet'teki milliyetçi ve bölgeci hareketleri incelediği makalesinde, bölgedeki bazı kentlerin, Sevilla Diputacionu'nun Mayıs'ta toplanıp bölge için bir statü hazırlamak üzere bir komisyon kurması adımının, diğer iller tarafından Sevilla'nın neo-merkez yetçiliği olarak algılanarak kuşkuyla karşılandığını söylemektedir. Arkasından, Beramendi Granada Diputacionu'nun Andalusya'nın doğusunda otonom bir bölge kurmak amacıyla Jaén ve Almeria'ya öneri götürdüğü ve Andalusya'nın batısındaki Huelva'nın da Madrid'e bağlı olmayı sürdürmek veya Extremadura bölgesiyle birleşmek seçenekleri arasında kaldığı bilgisini vermektedir. Justo Beramendi Gonzáles, a.g.e., s. 31

* **Cabildo:** Latince *capitulum* sözcüğünden gelmektedir. Çeşitli anlamları olmasına rağmen, konuda geçen şekliyle özerk bir bölgedeki en yüksek bölgesel otonomi kurumu anlamında kullanılmıştır. Daha çok Kanarya Adaları Özerk Bölgesi ile özdeşleşmiş olan *cabildo* bu bölgedeki her adayı temsil eden en yüksek kurumdur.

⁽⁴¹⁾ Juan Antonio Lacomba Avellán, a.g.e., no.1, 1978, s. 82.

yönetilen sürekli bir konsey tarafından temsil edilecekti. Bunun yanında aynı organın, statüsünü kabul edecek parlamenterlerden oluşan bir de asamblesi olacaktı. Gelenek ve coğrafik sebeplerden dolayı Sürekli Konsey ve Başkanlık Granada'yı kendine merkez alacakken, asamble her yıl bölge diputasyonlarının merkez şehirlerinde toplanacaktı. *Mancomunidad*'ın çalışma alanları kültür, sağlık ve ekonomi olarak belirlenirken yetkileri daha önce Katalonya'da kurulan benzerinden pek farklı değildi. ⁽⁴²⁾

Cumhuriyetle birlikte çalışmalarına hız veren bir başka bölgeci hareket ise Galiçya'daki hareket olacaktı. Buradaki bölgeci hareket, iki kesimin birleşmesinden ortaya çıkan ORGA-FRG (Galiçya Cumhuriyetçi Federasyonu) öncülüğünde Coruña kentinde Haziran'ın başında toplanır. Statü için önerilen üç taslaktan ORGA'nın oldukça ılımlı ölçütlerine dayalı ve bu yüzden de doğal olarak federal olan taslak Galiçya'nın statüsü olarak benimsenir.

Bu arada Katalonya'nın güney komşusu Valensiya ve doğusundaki Balear Adaların'daki bölgeci hareketler de bölgeleri için yeni adımlar atmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunurlar. Mayıs'ta, ağırlıklı olarak PURA'nın (Otonomist Cumhuriyet Birlik Partisi) kontrolündeki Valensiya belediyesi adına belediye başkanı, bölge için "federatif özgürlükleri" gerçekleştirmek için bir inisiyatifin oluşturulmasını teklif eder. Belediye bu öneriyi kabul eder ve bir statü tasarısını hazırlayacak komisyonu kurmak üzere bölgedeki diputasyonları, Alicante ve Castellon başkanları ile farklı oluşumları biraraya gelmeye davet eder. Ancak Castellon Belediyesi bunun gerekli ve acil olmadığı gerekçesiyle daveti geri çevirir. Sadece Valensiya ilini kapsayan bir özerk bölge oluşturma fikri de Valensiya Cumhuriyetçilerinin özerkliğe taraftar olmamaları yüzünden kabul görmez. Bazı kesimler statü yanlısı partileri biraraya getirmelerine rağmen bölgedeki kurum ve dinamik güçleri harekete geçiremez. Balear Adaları'nda ise cumhuriyetin ilan edilmesinden birkaç gün sonra Mayorka Kültür Derneği (ACM), Mayorka Adası için bir statü hazırlamak amacıyla soldan ve sağdan bölgelerinde bulunduğu bir komisyon oluşturur. Aralık 1932'de 5'i Ibiza ve Fomentera adalarından olmak üzere Mayorka'daki 26 belediyenin katılımıyla, statü hazırlayacak yeni bir komisyonu oluşturmak için bir asamble toplanır. Ancak Menorca bu girişimin dışında kalmayı tercih eder. Menorca'nın bu girişime mesafeli yaklaşmasının en önemli sebebi, Ma-

⁽⁴²⁾ <www.andaluciaoriental.es>

yorka'nın Balear Adaları'nı kendi etrafında toplama yönünde izlediği merkezîyetçi politikaydı. Menorca'yı temsil eden kurum ve şahsiyetler de özerklik meselesi konusunda kendi aralarında bölünmekteydiler. Bunlardan küçük bir grup diğer adalarla birlikte özerk bir Balear Adaları isterken, diğer bir grup ise ne Balear'a ne de Katalonya'ya bağlı olacak özerk bir Menorca istemekteydiler. Ancak bu iki grup dışında kalan ve Katalonya ile birleşmekten yana olan bir üçüncü kesim daha vardı. Öte yandan Ibiza adası temsilcileri de gönülsüz bir şekilde toplantıya katılmışlardı. Sonuç olarak Menorca belediyelerinin katılmaması ve Balear Adaları'nda özyönetim bilinci eksikliği, özerklik şansının kullanılmasını engelleyen sebepler olmuştur.

Bu süreçte Aragon'da da Zaragoza Diputasyonu Asamblesi ile benzeri çalışmalar başlamıştır. Zaragoza, 1932'de Huesca ve Teruel illerinin isteksizlikleri yüzünden özerklik için tek başına yoluna devam etmeye karar verir. Ancak ardından aynı kentte, her üç il diputasyonunun, siyasi partilerin, bazı belediyelerin ve ekonomi sektörü temsilcilerinin de katıldığı yeni bir asamble toplanır. Asamble de Huesca belediye başkanı ve Radikal Parti özerkliğe karşı çıkarlar. Sonunda *Unión Aragonesa*'nın (Aragon Birliği) belediyelerin özerkliğinin talep edilmesi, illerin güçlendirilmesi, bölge için idari desentralizasyon ve tüm bölgeler için *mancomunidad* talep edilmesi önerisi kabul edilir.

Kastilya bölgeci hareketinden etkilenen ve bu anlamda içinde köklü bir biçimde anti-Katalan öğeler içeren bir diğer hareket de Extremadura'da şekillenmeye başlamaktaydı. Ancak nüfusunun çoğunluğu politik hareketlerin etkisinin pek ulaşamadığı bölge kırlarında yaşayan Extremadura bölgesi, İspanya'da bölge bilincinin en zayıf olduğu yerlerin başında gelmekteydi. Buna paralel olarak bölgesel talepler doğrultusunda ortaya çıkan politik örgütler olmadığı için bu tarz talepleri Badajoz ve Cáceres kentlerindeki gazeteler başta olmak üzere çeşitli sivil toplum kuruluşları temsil etmekteydi. Cumhuriyetin ilan edildiği süreçte başlayan özerklik yanlısı faaliyetler ağırlıklı olarak Badajoz merkezli yürütülmekteydi. 1931 yılının ortalarında bölgedeki ekonomi, turizm, basın, sendikalar ve diğer kuruluşların biraraya gelerek Bölge Özerklik Statüsü Yanlısı Asamble'yi oluşturmalarıyla bölgeci hareket yeni bir ivme kazanmıştır. Ancak özerklik yanlısı hareket içinde, oluşturulacak özerk bölgenin sınırları konusunda da oldukça farklı formülasyonlar ortaya çıkmaktaydı. Bazıları özerk bölgenin Badajoz ve Cáceres kentlerinden oluşması gerektiğini savunurken, bu fikre yakın duran başka bir grup, bölgenin denize

çıkışı için Andalusya'nın Huelva ilini de bölgeye dahil etmek gerektiğini düşünmekteydi. Bunların dışında kalan başka gruplar ise bölgenin Andalusya veya Yeni Kastilya ile birleşmesi gerektiğini savunmaktaydılar. Cumhuriyetin ilk yıllarında gelişmeye başlayan ve son yıllarında da kurumsal açıdan koordinasyon düzeyine ulaşan Extremadura bölgeci hareketi başarıya ulaşamamış olup bunun en önemli sebebi kurulacak özerk bölgenin sınırlarının tarif edilememesiydi. ⁽⁴³⁾

Çevre bölgelerde bu gelişmeler yaşanırken, ülkenin merkezinde yer alan Kastilya ise Katalonya'nın özerkliğinin gündeme oturduğu 1932 yılında, bundan kaynaklı büyük bir kaynaşma içindeydi. İkinci Cumhuriyet ile birlikte diğer bölgeci hareketler gibi burada da bir üst aşamaya geçen bölgeci hareket, 1931'de Kastilya ve Leon bölgecilığının temellerini tespit ettikten sonra, bu kez 1932'de Katalonya'nın özerk olmasıyla kendi bölgesi içinde aynı taleplerde bulunur. Fakat sözü edilen on bir ili kapsayan bölgeye yönelik özerklik statüsü hazırlamak için 1936'da büyük bir bölgeci hareketlenme meydana gelmesine rağmen bu çabalar daha sonuçlanmadan İç Savaşla kesintiye uğrar.

2. Özerklik Statülerinin Onaylanma Süreci

Özerklik tasarılarının mecliste onaylanma süreci özellikle Bask ve Katalanların önerdikleri statülerden dolayı oldukça tartışmalı geçmiştir. İlk olarak ele alınan Katalan tarafının hazırladığı Nuria Statüsü federalist içeriğinden dolayı büyük tartışmalara sebep olur. Sonunda meclis, Cumhuriyet Anayasası çerçevesinde yeni bir statüyü onaylar. Yeni statü orijinal projeye karşılaştırıldığında bir dizi önemli farklılıklar içermektedir. Buna göre, Katalonya “özerk devlet” yerine “özerk bölge” olarak tanımlanıyor, orijinal metinde Katalan egemenliğine yapılan gönderme ortadan kaldırılıyor ve Katalanca ile Kastilya'nın her ikisi de resmi dil olarak kabul ediliyor, eğitim, kamu düzeni ve yargı idaresi alanlarındaki Katalonya'nın tek yetki sahibi olmasının önüne geçiliyor ve Katalan Meclisi'nin yasama konusundaki yeterlilikleri önemli ölçüde azaltılıyordu. ⁽⁴⁴⁾ Metinde yapılan bu değişikliklerden sonra Katalan Özerklik Statüsü ancak Eylül 1932'de meclis tarafından kabul edilir.

⁽⁴³⁾ Fernand Sánchez Marrojo, *Notas Sobre El Regionalismo Extremeño Durante La II. República*, s. 450, 451, 452, 456

⁽⁴⁴⁾ Justo Beramendi Gonzáles, a.g.e., s. 47, 48

Navarra'nın Bask'la birleşmeyi reddetmesinden sonra, Bask'ı oluşturan üç ile bağlı belediyelerin Vitoria kentin de biraya gelmesine kadar bir yıl geçer. Ağustos 1933'te toplanan asamble, hazırlanan statü için bu üç ilde referandum yapılmasına karar verir. Referandum sonucunda anayasa'da belirlenen salt çoğunluk Bizkaia ve Gipuzkoa'da % 90 gibi büyük bir oranla geçilirken Alava'da evet diyenlerin oranı % 41'de kalır. ⁽⁴⁵⁾

Diğer sorunlu konulardan biri de Galiçya için onaylanacak statüydü. Toplumdaki politik, idari, ekonomi ve kültür alanlarındaki oluşumların temsilcilerinin katıldığı asamblede, eskisinden pek farklı olmayan yeni bir tasarı kabul edildi. Tasarı, belediyelerin % 77'si tarafından kabul edilirken, bu oran Galiçya nüfusunun % 85'ine tekabül etmekteydi. Bunun üzerine hükümet, kısmi belediye seçimlerinden sonra tasarıyı referanduma götürme sözü verir. Ancak solun seçimlerde yenilmesi referandum kararının onaylandıktan sonra belirsiz bir tarihe bırakılmasına yol açmıştır. Bölgede satü için propaganda kampanyası yapmak amacıyla kurulan Merkezi Özerklik Komitesi'nin çalışmaları da sonuçsuz kalacaktır. ⁽⁴⁶⁾

Andalusiya'da belediye ve diputasyonları ellerinde bulunduran sol hareketin hazırladığı ve oldukça ılımlı olan Andalusiya Statü Tasarısının Esasları'ndan sonra, ağırlıklı olarak Junta Liberalista de Andalusiya'nın baskıları sonucu Ocak 1933'te Cordoba'da toplanan asamble, statü için kesin formülasyonları yapma görevini önüne koyar. Üç gün süren toplantıların ilk gününde, Huelva ilinin Andalusiya ile olan ilişkileri ve bölge için statü hazırlamanın ertelenmesi önerisi tartışılır. Granada, Jaén ve Almeria'nın da destek verdiği bu önerinin reddedilmesiyle bu dört ilin bazı temsilcileri çalışmalardan çekilir fakat bu iller asamble'yi terk etmeyerek orada temsil edilmeye devam edilirler. Sonuçta Andalusiya Statüsü İçin Esaslar Tasarısı adı verilen belge ortaya çıkar. Asamble tarafından hazırlanan bu statü tasarısı, Katalonya Statüsü ve 1932 Aralık ayında hazırlanan Galiçya Statüsü'ne çok benzemektedir. Tasarıya göre "İspanyol devleti içinde andaluz özerk bölgesi kurulacak" ve "An-

⁽⁴⁵⁾ Justo Beramendi González, a.g.e., s. 42, 43. González, Alava'daki referandum sonucuyla ilgili değerlendirmesinde, baskılı olarak bu sonucun Bask milliyetçiliğinin sınırlarıyla ilgili Aşıl'in Topuğu olduğunu söyleyerek, bu ilin özerk bölgeye bağlanması konusundaki meşrulukla ilgili mantıklı konuşmalar ortaya çıkardığını söylemektedir. *Bkz.* s. 43. Bask ve Navarra'nın tek bir özerk bölgede bir araya gelmesi meselesi, Demokrasiye Geçiş diye tabir edilen 1978 sonrasında yine gündeme gelecek ve bu sorun günümüze kadar Bask milliyetçiliğinin istediği doğrultu da yani iki bölgenin birleşmesiyle daha büyük bir Bask Özerk Bölgesi'nin oluşması şeklinde çözülemeyecektir.

⁽⁴⁶⁾ Justo Beramendi González, a.g.e., 44, 45, 46

daluz topraklarında bir veya birkaç özerk bölge oluşturulabilecek” ve Andalusya’nın politik-idari organı *Cabildo Regional* (Bölge Cabildosu) olarak adlandırılacaktı. *Cabildo* ise şu bileşenlerden oluşacaktı: genel oyla seçilen ve Yürütme Kurulu üyelerini atama ve görevden alma yetkisi olan Bölge Başkanı, Bölgenin yürütme gücü olan Yürütme Komitesi; ya-sama yetkisine sahip olan ve bölge milletvekillerinin meydana getirdiği Yasama Konseyi. Tasarı bu şekliyle Blas Infante’nin 1931 yılındaki radikal önerilerinden oldukça uzak olup, temel olarak siyasi ve idari de-sentralizasyonuna dayalı kontrol altında bir özerklik öngörüyordu ve İspanya’nın diğer bölgelerinde olduğu gibi ılımlıların bir zaferiydi. ⁽⁴⁷⁾

3. İspanyol Sağının İktidarı

Ülkenin sorunlarının demokratik çözümünü amaçlayan bu süreç, 1933 seçimlerinde İspanyol Sağının iktidara gelmesiyle kesintiye uğrar. Seçimler de oyların büyük bölümünü CEDA (Özerk Sağ İspanyol Konfederasyonu) ve Radikal Cumhuriyetçi Parti alır. İki partinin kurduğu ittifak cumhuriyetin kazanımlarını tamamen geri almaya yönelik olup, özellikle şu alanları hedef almaktaydı: tarım reformunu engellemek ve emekçilerin işgal ettikleri topraklardan kovulması, askeri reformu engellemek ve anti-cumhuriyetçi subayları atamak, kilise ile uzlaşmak, karma eğitimi ve yeni okullar açma programını hedefleyerek eğitim reformunu engellemek, hak talebinde bulunan çevre halklarıyla çatışmaya girmek ve bu amaçla Bask Özerklik Statüsünü frenlemek ve Katalan siyasi-idari kurumu Generalitat’la çatışmak.

⁽⁴⁷⁾ Juan Antonio Lacomba, a.g.e., s. 93, 94 Avellán, *Andalusya’daki özerklik hareketinin için de temel olarak iki büyük duruş olduğunu, bunlardan ilkinin Cordoba’yı kendine merkez almış “radikal otonomizm” olduğunu söyleyerek bu duruşun tarihte bir Andalusya kimliğinin var olduğunu, devletin birlik içinde çeşitliliği güçlendirecek bir gerçekliğe sahip olmasını ve sonuç olarak cumhuriyetçi federalizm önerisini ve emekçi sınıfının kurtuluşunu başaracak bir yol olarak “balkın kurtuluş”nu savunduğunu söylemektedir. “İlmli otonomizm” olarak adlandırılabileceğini söylediği ikinci duruşun en büyük savunucusunun ise Sevilla Ateneo’su (bilim veya sanat derneği) olduğunu ve bu duruş sahiplerinin tüm sınıfların çıkarlarını koruyan bir statüyü önerdiği ve Andalusya’nın özgün bir bölge olması gereğiyle iki özerk bölge (doğu ve batı) formülünü savunduğu, tüm “ekzotik ve saldırgan milliyetçiliği” dışladığı ve bürokratik ve mali bir desentralizasyondan yana olduğu tespitini yapmaktadır. Yazır bu iki büyük duruşun yanında başka problemlerin olduğunu, Huelva’nın Cordoba Asamblesi’deki gönülsüz varlığının yanı sıra, Granada’nın da Jaén ve Almeria kentlerinin içinde yer aldığı ve kendisinin başkent olduğu bir Doğu Andalusya Mancomunidadı’nı kurmak istediği yolundaki “parçalayıcılığının”da sorun olduğunu dile getirmektedir. Bknz: s. 90-91*

Aslında teori de CEDA, tarihi *fuero*ların devamı olarak bölgesel özyönetime bölge sevgisi ve ‘yerel anavatan’ sevgisine dayandıkları için ulusal duyguları korumanın bir aracı olarak izin vermekteydi. Ama Valensiya Bölgesel Haklar Partisi ve bazı Galiçyalı liderler dışında hiçbir bölgesel sağ örgüt bölgesel politik birimler inşa etmeye sıcak bakmıyorlardı. Bazıları Karlist saflardan gelen Valensiya’nın sağ görüşlü bölgecileri ise bölgesel özyönetimi, Valensiya tarımsal burjuvazisinin ekonomik çıkarlarını korumanın en iyi yolu olarak gördükleri için savunuyorlardı. ⁽⁴⁸⁾

Cumhuriyetin kazanımlarının sağ iktidar tarafından gasp edilmesi, işçi ve köylülerin büyük tepkilerine sebep olur. Özellikle FAI (İber Anarşist Federasyonu) ve CNT’nin (Ulusal Emek Konfederasyonu) örgütlü olduğu yerler direnişin en yoğun olduğu yerler olmuştur. Topraklarından çıkarılmak istenen köylüler Aragon, Andalusya ve Extremadura’da aylarca süren direnişler geliştirmişlerdir. Aynı dönemde hükümeti devirmek için ardı ardına birçok girişim ortaya çıkmıştır. Bunlardan en büyüğü Ekim 1934 girişiminin de PSOE (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi, UGT (Genel Emek Birliği), CNT ve PCE (İspanyol Komünist Partisi) ittifakının hükümeti devirme girişimidir. Ülkenin her tarafında eş zamanlı olarak genel grevle başlatılması kararlaştırılmasına rağmen, sadece Asturiyas, Katalonya ve Madrid’de genel grev ilan edilebilmiştir. Hareketin ikinci önemli merkezi olarak görülen Katalonya’da Generalitat ve onun sınıf tabanı olan küçük burjuva sınıfı grevi daha da derinleştirmemiş, greve katılmayan CNT’nin Barselona örgütünü ikna etmek için yeterli çaba harcanmamıştır. Ancak Generalitat bu süreçten yararlanarak Companys liderliğinde İspanya Federal Cumhuriyeti içinde Katalan Devleti’ni ilan etmesine rağmen, hükümet güçlerinin saldırılarını karşılamak için herhangi bir askeri hazırlık yapmamıştır. 1934 girişimine sert tepki gösteren merkezi hükümet özerklik statüsünü iptal ederek Katalonya’nın özerkliğini askıya alır, Katalan Meclisi’ni kapatır ve 2 Ekim 1935’te çıkardığı yasayla Generalitat’ın yetkilerini geri alır.

Katalonya’daki hareket sadece Badalona, Granollers, Tarrasa ve Sabadell sanayi merkezlerinde derinleşerek bir isyan halini alırken, Ekim hareketinin üçüncü merkezi olan Bask’ta Bizkaia ve Gipuzkoa illerinde ise isyan her tarafa yayılmış, İspanya’daki silah üretiminin önemli bir kısmını karşılayan Eibar’daki fabrikalarda, Gallarta maden ocaklarında ve Mondragón’da işçilerin başkaldırısı silahlı harekete dönüşmüştür. Yine

⁽⁴⁸⁾ Xosé-Manuel Núñez, a.g.e., s. 507

Eibar'daki madenlerde başkaldıran 3000 işçi günlerce ordunun saldırılarına karşı direnmişlerdir. Bu isyan merkezleri dışında, Asturiyas'a komşu Leon iliyle Kantabriya'da da genel greve katılım gerçekleştirilmiş, Madrid'de işçiler ve hükümet güçleri arasında silahlı çatışmalar meydana gelmiş ama kentteki grev hareketi bir isyana dönüşmeden sona ermiştir. Valensiya'da ise birkaç küçük yerleşim yerlerinde genel greve gidilirken Alicante ve çevresinde birkaç silahlı çatışma yaşanmıştır. Diğer yandan, geleneksel olarak sürekli sisteme karşı bir hareketlenme içinde olan köylülerin Haziran'da başlattıkları hareket şiddetli bir şekilde bastırılmış olduğundan, sözkonusu bölgede bu kez isyan hareketine destek ortaya çıkmamıştır. Daha önce yoğun köylü başkaldırılarının görüldüğü Extremadura'da da Cáceres ve Badajoz maden ocaklarında çalışan işçiler yaptıkları grevlerle bu sürece katılmışlardır. Ancak tüm bu girişimler dar alanlarla sınırlı kalarak yaygınlaşmamış ve kısa sürede sona ermiştir. Ülkenin diğer bölgelerinde güçlü bir hareket ortaya çıkmadığından dolayı da yalnız kalan Asturiyas direnişine vargücüyle yönelen devlet, hareketi ağır bir şekilde ezmiştir.

Bu süreçte sağ iktidarla en çok sorun yaşayan bir başka bölge ise şüphesiz Bask olur. CEDA, Alava'nın özerklik statüsünü referandumda reddettiği gerekçesiyle oluşturulacak özerk bölgeye dahil edilemeyeceğini savunur ve Alava'nın meclisteki temsilcisi de bu iktidara destek verir. Bu tutum, PNV'nin İspanyol sağıyla Bask özerkliğinin gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı fikrini güçlendirerek, o güne kadar mesafeli davrandığı sol harekete yaklaşmasının zeminini oluşturacaktır. Aynı doğrultudaki değişim, Galiçyalı yurtseverlerin sağ iktidar tarafından baskı ve sürgünlere uğraması yüzünden Galiçyacı Parti'de de (PG) görülecektir. PG Mayıs 1931'de Cumhuriyetçi Sol ile bir ittifak kurar ve ardından da Halk Cephesine katılır. Böylece, İspanyol sağının baskıları ve hoşgörüsüzlüğü bu alanda da demokratik taleplere ileri süren İspanyol milliyetçiliği, sol ve bölge milliyetçiliklerinin buluşma zeminini oluşturmuş olur. Bu arada, Mart 1934'te Cumhuriyetçi Sol, amaçlarına "Cumhuriyetçi devletin çıkarlarıyla uyum içinde" bir özerklik ibaresini eklerken, Eylül 1934'te Cumhuriyet Birliği, devleti "İspanya'nın parçalanamaz birliği içinde kent ve bölge özerkliklerinin bir entegrasyonu" olarak gördüğünü açıklıyor ve "özerk bir yönetim oluşturmak isteyen İspanya'nın tüm bölgelerine yardım etme sözü veriyordu".⁽⁴⁹⁾

⁽⁴⁹⁾ *Justo Beramendi Gonzáles, a.g.e., s. 58, 59, 60, 61*

4. Asturiyas Komünü

İspanya'nın kuzey bölgelerinden biri olan Asturiyas, ülkedeki en dinamik işçi sınıfına sahip bölgelerin başında gelmekteydi. Bölgedeki maden ocakları, siderurji endüstrisi ve silah fabrikalarında çalışan 30 bine yakın işçi UGT ve CNT gibi sendikaların üyesiydiler. Sözkonusu sendikaların üye sayısı 1934 yılına gelindiğinde diğer sektörlerdeki katılımlarla birlikte 40 veya 50 bin dolayındaydı ve bu sayı Asturiyas gibi küçük bir bölge için büyük bir rakam ifade etmekteydi. Diktatör Primo de Rivera döneminde başlayan ve Cumhuriyet rejimi ile devam eden sürekli olarak çalışan işçi sayılarının azaltılması politikası, Asturiyas işçi sınıfının karşı karşıya olduğu en büyük tehlikeydi. Önemli bir politik birikime sahip işçi sınıfı gerek iş güvencesi ve ülkedeki sağ iktidarın uygulamalarını protesto etmek, gerekse de ülke ve ülke dışındaki işçi hareketleriyle dayanışmasını göstermek için birçok grev gerçekleştirmekteydi. Öte yandan Asturiyas'ta yayınlanan ve 1934 sonbaharında tirajı 25 000'i geçen sosyalist gazete *Avance* bölgedeki tüm grev, gösteri ve diğer toplumsal hareketlenmeleri sayfalarına taşıyarak hem işçilerin dinamizminin canlı tutulmasına katkı sağlıyor hem de sosyal devrimin ve UGT-CNT eylem birliğinin sözcüsü olarak kabul ediliyordu.

İşçi mücadelesi ve politik çizginin radikalleşmesinin gelişmesi, ülkenin diğer yerlerinde olduğu gibi en sonunda bu bölgedeki devrimci güçler arasında da İşçi Birliği'nin (*Alianza Obrera*) kurulmasıyla sonuçlandı. CNT, UGT ve Asturiyas Sosyalist Federasyonu'nun en başından itibaren yer aldığı bu birlik, bir deklarasyon yayınlayarak devrime açık bir çağrı yapar. Deklerasyonda İspanya'daki burjuva rejiminin ekonomik ve politik şekillenişine karşı tüm sektörlerde çalışan işçilerin sosyal devrimi gerçekleştirmek için güçlerini birleştirmeleri ve bunun ardından Federal Sosyalist Cumhuriyet'i kurmaları çağrısı yapılır. Ekim 1934 öncesinde Komünist Sol ve İşçi ve Köylü Birliğinin'de katılımıyla birlik gücünü daha da artırır. Ardından ülke çapında alınan karara uygun olarak Asturiyas'ta da genel grev ilan edilir ve 5 Ekim şafağı isyan başlatılır. Birçok yerleşim yeri ve askeri ve politik açıdan önemli olan maden bölgeleri devrimci güçlerin eline geçer. Devrimci güçlerin bundan sonra yaptıkları ilk iş ele geçen yerlerde devletin ve bölgesel kurumların polis ve diğer silahlı güçlerini silahsızlandırmak ve kamu hayatını devrimci ilkeler doğrultusunda örgütlendirmek olur. Kurtarılan her yerde devrimci güçler askeri, ulaşım, tedarik, sağlık, kamu düzeni, devrimci adalet, propaganda vb.alanlarda kurulmuş yerel komiteler oluşturur ve burjuva kurumları tasfiye edilir. Örneğin

devrimci güçlerin eline geçen ve kenti yöneten devrimci komitenin CNT-FAI üyelerinden oluşturduğu yerleşim yerlerinden biri olan Felguera'daki Tedarik Komitesi çeşitli yerlerdeki gıda depolarına el koyar ve bu adımla birlikte kenar mahallelerine gıda dağıtımını yapan komiteler kurulur. Ama aynı zamanda o dönemde çıkan isyanlarda oluşan gelenek devam ettirilmiş, bir yandan kilise ateşe verilirken öte yandan işgal edilmiş belediye ait arşiv yakılmıştır. Yine, devrimci güçlerin ellerinde olan Gijon'daki işçi mahallelerinde sağlık hizmeti, elektrik, kamu düzeni ve patlayıcı üretiminden sorumlu olan devrimci komiteler kurulmuştur. Ancak, devrimci güçlerin ilk başlarda gösterdikleri başarılı ilerleyiş bölgenin merkezi Oviedo'da durdurulmuş ve büyük siyasal öneme sahip bu kent ele geçirilememiştir. Yine bölgenin ikinci büyük kenti olan ve CNT'nin etkili olduğu Gijon kenti işçilerin güçlü olduğu kenar mahalleler dışında tam olarak ele geçirilememiştir.

Ülke çapında yapılması düşünülen Ekim 1934 devrimci kalkışmasının sadece Asturiyas'ta özüne uygun olarak gerçekleştirilmesi, hükümetin buradaki isyanı bastırması için elini oldukça güçlendirir. İsyancı güçlerin üzerine gönderilen güçlü bir orduyla yaşanan kanlı çatışmalardan sonra Asturiyas Komününü ortadan kaldırılır. Çatışmalarda çoğu işçilerden olmak üzere 2 bin kişi hayatını kaybeder. Yenilgiden sonra direnişçilerden bir kısmı kırsal alana çekilerek 1935'in başlarına kadar gerilla savaşı yürütür. İsyanın bastırılmasından sonra uygulanan şiddetli baskı sürecinde ise 200 kadar devrimci idam edilir, on binlerce kişi cezaevlerine atılır ve çok sayıda işçinin işine son verilir. Sadece 15 gün süren bu direnişe savaştı olarak katılan işçilerin sayısı o dönemin devrimci kaynaklarının abartmaları bir yana bırakılırsa 15 000 dolayındaydı ve bu bile tüm bölge nüfusunun % 25'i kadarını temsil etmekteydi. Komün hareketi yenilmesine rağmen ortaya çıkardığı sonuçlarla bundan sonraki dönem üzerinde çeşitli etkileri olmuştur. Öncelikle ülke çapında faşizmin ilerlemesini frenlediği kabul edilmiş, diğer taraftan da İspanya'daki işçi hareketinin pasifizmden kurtulup silahlanması gerektiğini göstererek hareketi oldukça radikalleştirmiştir.

5. Halk Cephesi İktidarı

Devrim ve karşı devrim arasında çatışmaların tırmandığı bu süreçte, yapılan 16 Şubat 1936 Genel Seçimleri'ni Halk Cephesi kazanır. Halk Cephesini oluşturan bileşenler Cumhuriyetçi Sol, PSOE, PCE, POUM (Marksist Birlik İşçi Partisi), ERC (Katalonya Cumhuriyetçi Sol) partileri idi. İki en

büyük sendikadan biri olan anarşist CNT'nin geleneksel olarak seçimlere katılmama politikasını terkederek Halk Cephesine oy vermesi, cephenin iktidara gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ancak seçimden sonra PSOE ve PCE'nin ilk başlarda dışardan destek verdiği hükümeti kuran Cumhuriyetçi Sol'un izlediği program ezilenleri hayal kırıklığına uğrattır. Aslında Halk Cephesine ait olan bu program da işçilerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi, köylülerin çözülmesini beklediği toprak sorunu ve devletin demokratikleştirilmesi konularında elle tutulur bir şey yoktu. Hatta bu dönemde fabrikaları kolektifleştiren işçilerle toprakları işgal eden köylülere yönelik girişimlerde bulunulur. Hükümetin artık ihtiyaçlara cevap vermeyen toprak reformunu kaldığı yerden devam ettirmeye yönelik çabaları ise köylülerin hızla toprakları işgal etmesiyle sonuçsuz kalır.

Ancak yine de yeni iktidar sırasında halklardan ve emekten yana bazı icraatlarda yapılmıştır. Bunlardan bazıları Asturiyas isyanında tutuklanan 30 bini aşkın kişiyi serbest bırakmak, sağ hükümet sırasında varlıkları askıya alınan Bask belediyelerinin tekrar oluşmasını sağlamak, İspanya'daki belediyelerin özerkliğini daha da artırmak ve Katalan Hükümetinin başı Luis Companys'i affetmek olmuştur. Ancak tüm bu adımlar çatışmaların dozunu düşürememiş, ülkenin birçok yerine yayılan şiddet olayları artarak devam etmiştir. Buna yol açan bir başka neden de Monarşi rejimini destekleyen sağ ve Katolik sağın gücünü iyice artırmış olarak seçimlerden çıkmasıydı. Bu durum Nisan ayından itibaren hız kazanan sokak çatışmalarına da yansımış ve sağ hareketin milis gücü olan falanjistlerle sosyalist milisler arasında yaşanan sokak çatışmaları ülkenin birçok yerine yayılmıştır. Aynı dönemde sol cephe içinde komünistlerle anarşistler arasında da sokak çatışmaları patlak vermiştir. Bu dönem de meclise sunulan bir raporda 1936'nın Şubat ve Haziran ayları arasında yaşanan çatışmalarda çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesinin yanısıra 160'a yakın kilisenin yıkıldığı, yayın yapan 12 gazete merkezinin tamamen yakılıp yıkıldığı, 113 genel grev ve 228 bölgesel grevin yapıldığı belirtilmektedir.

6. Ordununun Başkaldırısı ve Devrim

18 Haziran 1936 gecesi Halk Cephesi ve diğer ilerici güçlere karşı başlayan ordu darbesi, İspanya tarihindeki en kanlı olaylardan olan İç Savaş'ın başlangıcı olarak görülmektedir. Bu silahlı karşı devrim hareketi, hükümete sadık kalan birliklerin kışkallarından çıkmadığı birkaç kent dışında kısa sürede ülke-

nin tüm kentlerine yayılacaktır. Sol hareket halkın evlerinden çıkmamasını ve hükümete güvenmelerini isterken, CNT genel grev ilan eder ve üyelerinin silahlı olarak karşı devrime aktif bir şekilde karşı koymalarını ister. Barselona'daki onbinlerce silahlı işçi, ordunun güçlü merkezlerine saldırarak karşı devrimi yenilgiye uğrattır. Silahlı direnişin bir devrim hareketine dönüşmesiyle Barselona'da ilk iki haftada 150 bin dolayında işçi anarşistlerin askeri gücüne katılır. Ancak diğer bölgelerde karşı devrime direnişin seyri Barselona'daki gibi olumlu geçmemiştir. Anarşist hareketin zayıf olduğu ve işçilerin Cumhuriyetçi hükümete güvendiği yerleri ordu rahatlıkla işgal eder ve buradaki anarşistleri ve sendikacıları idam eder. Yine sayıca güçlü kitleleriyle anarşist merkezlerden biri olan Zaragoza gibi kentler de işçiler savunma için gerekli silahlara ulaşamadığından direniş hareketi çok acı bir yenilgi alır. ⁽⁵⁰⁾

Devrime dönüşen silahlı direniş hareketiyle Madrid'deki merkezi hükümetten bağımsız bir şekilde yerel ve bölgesel güçler ortaya çıkmaya başlar. Ülkenin karşı devrimden kurtarılan her tarafında savaş ve savunma halk komiteleri, devrimci, anti-faşist, işçi ve kamu selameti komiteleri kurulur. Bu komitelerde sendikalar ve politik partiler kendi güçleri oranında temsil edilmektedir. Bu süreçte adını duyuran bir diğer güç odağı da bölgesel çapta örgütlenen güçler olmuştur. Bunlardan en önemlisi olan Katalan Generalitat'ından sonra, Katalonya'daki ikinci devrimci güç olan Katalonya Anti-Faşist Milisleri Merkezi Komitesi'dir. CNT ve UGT'nin beraber kurduğu Grev Komitesi ise Valensiya'daki biricik bölgesel devrimci güç olurken, Aragon topraklarında kurulan Aragon Konseyi, Asturiyas ve Kantabriya'da kurulan savaş komiteleri ve Bask'ta kurulan Savunma Komitesi kurulduğu topraklardaki gerçek iktidar sahipleri olacaktır.

⁽⁵⁰⁾ Andrew Flood, *The First Two Weeks of Spanish Revolution*, <www.anarchism.pageabode.com/~andrewnflood/first-two-weeks-spanish-revolution-1936> İşçilerin Barselona'nın kontrolünü ele geçirdikleri 20 Haziran günü Generalitat'ın başı Louis Companys CNT-FAI temsilcilerini başkanlık odasına görüşmeye çağırır. Heyette yer alan Garcia Oliver'in anlatımına göre Companys kendilerine şu konuşmayı yapmıştır: "...Fakat gerçek şu ki dahi dünya kadar zulme maruz kalan sizler bugün orduyu ve faşistleri yenilgiye uğrattınız. Sizlerin ne ya da kim olduğunu bilemem ama sizlerle samimi bir şekilde konuşuyorum. Siz kazandınız ve herşey sizin elinizde. Eğer bana ihtiyaç duymıyorsanız ve benim Generalitat'ın başkanı olarak kalmamı istemiyorsanız, bana şimdi söyleyin. Bu durumda faşizme karşı mücadele de ben de bir asker olurum..." Flood, CNT'nin Companys ile uzlaştığını ve tüm endüstriyi kolektifleştirmek, devletin baskıcı mekanizmasını ortadan kaldırmak yerine "anti-faşist birlik" adı altında devletle ateşkes ilan ettiğini ve devletin karar mekanizmasının en üst düzeyini elinde tutarken, kendisinin kısmi kolektifleştirmeyi kabul ettiğini söyleyerek CNT'yi eleştirmektedir.

Faşizme karşı savaşla birlikte dünyanın tarihinin gördüğü en kapsamlı sosyal devrimlerden biride başlayacaktır. İşçi sınıfının yaşadığı tüm merkezlerde cepheye gerekli malzemelerin gönderilmesi amacıyla tedarik komiteleri kurulmaya başlanır. Sözü edilen komiteler komünal işleyişe sahip restoranlar açar ve yerel dükkanlardan kamulaştırılan yiyecekleri halka sunar. Fabrikaların kolektifleştirilmesi ise genellikle spontane bir şekilde gerçekleşecektir. Fabrikalara geri dönen işçiler genellikle patronların işyerlerini terkedip kaçtıklarına şahit olur ve kendiliğinden bu endüstri merkezlerini kolektifleştirirler. Bu sürecin bir benzeri ise kırlarda yaşanacak ve ortaya çıkan sonuçlarla kentlerdeki emsallerini oldukça geride bırakacaktır. ⁽⁵¹⁾

7. Sosyal Devrim

Anarşizm idealinin temel önermelerini oluşturan Bakunin'in fikirleri ilk defa İtalyan Anarşist Fanelli tarafından İspanya'ya getirilmesine rağmen, İspanya'da gerçekleşen anarşizm kendine has özgün nitelikler ortaya çıkarmıştır. Hareketin sözkonusu nitelikleri geniş bir örgütsel konseptte dayanmakta olup o güne kadar Avrupa'da ortaya çıkan hareketleri oldukça geride bırakmaktaydı. İspanya'daki Federalist ve Liberter Sosyalizm tamamen kendi öz-gücüyle gelişmiş olup, ülkede ulusal federasyonlar temelinde oluşturulan dikey örgütler yatay örgütlerle tamamlanmıştı.

Anarşist hareketin 1870'te gerçekleştirdiği Barselona Kongresi'yle liberter toplumun örgütsel yapısı netleştirilmiştir. Buna göre, yereldeki kolektifler kendi aralarında federe hale gelerek tamamen özerk yerel federasyonları oluşturacak, bir kantondaki yerel federasyonlar kantonal federasyonu oluşturacak, bir bölgedeki kantonal federasyonlar bölgesel federasyonu meydana getirecek ve en sonunda da dünyadaki bölgesel federasyonlar uluslar arası federasyonu meydana getirecekti. Diğer yandan anarşizm ideali, insanlar arasındaki dayanışmaya son derece zıt

⁽⁵¹⁾ Pier Broué, *La revolución española (1931-1939)*, Primer Parte, 1977, <www.enlucha.org> Katalan milisleri tarafından kurtarılan Aragon topraklarında anarşistler tarafından kurulan Aragon Savunması Bölgesel Konseyi özerk bir hükümet gibi örgütlendirilmişti. Başkanlığa anarşist temsilcilerden Joaquin Ascaso'nun getirildiği ve kendisine merkez olarak da Caspe kentinin seçildiği konseyin en önemli amaçlarından biri de kolektifleştirme sürecini koordine etmektir. Bu oluşum, çalışmalarına başladuktan üç say sonra varlığı Cumburiyet Hükümeti ve Generalitat tarafından legal hale getirilerek tanınmıştır. Aragon Konseyi ortadan kaldırılana kadar bu topraklardaki tek gerçek iktidar olmuştur. Roig i Negre, (Katalan Televisió de Catalunya 3 kanalında 08.02.2006 tarihinde yayımlanan belgesel)

olduklarından hareketle ulusal ve yurtsever ruha da karşı çıkmaktaydı. Bunlar dışında, Enternasyonal'in (Anarşist Enternasyonal) ilan ettiği ve sonradan Zaragoza Kongresi'nde İspanya'daki anarşist hareket tarafından kabul edilen kolektivizm ve anarşi ilkeleri de liberter toplum için iki temel ilkeyi oluşturmaktaydı. Kolektivizm çalışma araçlarında ortak bir özellik iken, anarşi, hükümetlerin yasaklanması ve kolektif çıkarların basit yöneticilerine dönüştürülmeleri anlamına gelmekteydi. ⁽⁵²⁾

Liberter Komünizm hedefini gerçekleştirmeye yönelmiş anarşist hareket, İç Savaşın başlamasından önce ülkenin birkaç yerinde bu hedefi gerçekleştirmenin bazı küçük provalarını yapmıştı. Liberter Komünizmin İspanya'daki ilk ciddi deneyimi 25 Ocak 1932'de küçük bir Katalan yerleşim yeri olan Figols'da Asturiyas'lı bir işçi olan Manuel Prieto'nun öncülük ettiği hareketle yaşanmıştı. Buradaki tekstil fabrikalarında çalışan işçiler çalışma koşullarının kötü olması gerekçesiyle barışçıl bir grev yaparlar. Bir süre sonra Figols'daki madenlerde çok zor şartlar altında çalışmak zorunda olan madencilerde grevci işçilere katılırlar. Grevden bir adım daha öteye giden işçiler, silahlı ustabaşıları toplayarak ve madenlerden sorumlu olanları silahlandırarak belediyeyi ele geçirirler. Ancak emekçiler devrimin ülkenin her tarafına yayılacağı düşüncesiyle devletin alandaki silahlı güçleriyle çatışmayıp onları kazanmaya çalışırlar. Hareket birkaç gün içinde Figols'un bağlı olduğu ilçenin diğer taraflarına yayılır ve aynı süreçte Manresa kentinde de genel grev ilan edilerek çevreyle tüm iletişim kesilir. Alto Llobgerat ve Cardoner'deki tekstil işçileri de Sallent, Suria ve Cardona'daki madencilerin desteğini arkalarına alarak sözkonusu yerleşim yerlerinin gerçek sahipleri olur. Hareketin yayıldığı yerlerde komiteler kurulur, belediyelere el konulur ve toplumsal yaşam devrimci temelde yeniden örgütlenir. Figols'daki komünü yönetecek kişileri seçmek için düzenlenen seçime on sekiz yaşından büyük her kadın ve erkek katılır ve salt çoğunlukla genel bir delegasyon seçilir. Ancak Barselona'ya giden Manuel Prieto'nun buradaki işçilerin kurulan komünle dayanışmasını belirtmek için hafta sonu grev gerçekleştirilmesi talebi kabul görmeyince komün için de tehlike çanları çalmaya başlayacaktır. Figols'daki birçok madenci el-

⁽⁵²⁾ Gaston Leval, *Collectives in Spain*, Freedom Press, London, 1945, s. 19, 20, 21, 22, 24. Leval, özgürlükçü düşüncenin İspanya'da yayılmasında anarşist basının önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Kendisinin verdiği bilgilere göre CNT'nin yayın organı *Solidaridad Obrera*'nın Barselona baskısı 40-50.000, aynı organın Madrid baskısı 30.000, *Tierra y Libertad* gazetesinin tirajı ise 20.000 civarındaydı. Hareketin yayınladığı *Estudios* dergisi ise 65-75.000 arasında basılmakta olup, İspanya'daki en yaygın okuyucu kitlesine sahip yayındı. Bunların dışında Asturiyas'ta Gijon merkezli *Vida Obrera*, Andalusya'da Sevilla merkezli *El Productor* ve Aragon'da Zaragoza merkezli *Cultura y Accion* adlı yayınlar emekçi kitlelerle buluşmaktaydı. Leval, a.g.e., s. 35

deki mevcut silahlar ve büyük çapta dinamitle kazanımları savunma yanılsıyken, hareketin önderi Prieto daha devrim zamanının gelmediğini ve gerçekleşecek kanlı bir çatışmanın savunulan fıkırlere zarar vereceği kanaatindeydi. Devrimci güçlerin izole olmasından ve net bir savunma politikalarının olmamasından yararlanan merkezi hükümet, gönderdiği askeri birliklerle başta komün merkezi olmak üzere diğer yerleşim yerlerini herhangi bir karşı koymaya maruz kalmadan işgal eder. ⁽⁵³⁾

İspanya'da İç Savaş'ın başlamasına paralel gelişen sosyal devrimin önemli göstergesi, sol hareketin örgütlü olduğu yerlerde yaşanan kolektivizasyon sürecidir. Ülkedeki ikinci büyük sendika olan UGT'nin birçok kentte bu sürece destek vermesine rağmen, bunun esas mimarı anarko-sendikalizmin * temsilcisi CNT olmuştur. Sendika, Bakunin'in savunduğu ve devletin yerine geçecek kendinden yönetim yapısı ile kolektiflerden oluşacak ikili sosyalist federasyon idealini benimseyerek bunu hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu toplum düzeninde, bir yandan kolektivizasyonla özgür kentlerin ve işçi kolektiflerinin gevşek bir federasyonu oluşturulmaya çalışılırken, diğer yandan da oluşacak devrimci toplumda merkezi organın rolü yani anarşistlerin deyişiyle "kendinden yönetim organı" sendikaların üretimini koordine etmekle sınırlandırılmıştır. CNT'nin Zaragoza Kongresi'nde anarşizm doktrini doğrultusunda toplumu örgütlemek için yapılan tespitler ve alınan kararlar ülkedeki anarşist kalkışmaya yön verecektir. ⁽⁵⁴⁾

⁽⁵³⁾ Eduardo de Guzmán, *Cuando Figols proclamó el Comunismo Libertario*, *Tiempo de Historia*, num 14, 1976 <www.nodo50.org/foroporlamemoria/documentos/2004/figols_23082004.htm> Figols komünü merkezli hareket bastırıldıktan sonra Manuel Prieto ve onlarca kişi tutuklanarak Barcelona'ya getirilir. Burada içlerinde ünlü Katalan anarşisti Buenaventura Durrutinin de bulunduğu elliye yakın CNT üyesinin katılmıyyla sayısı 108 kişiyi bulan grup İspanya işgali altındaki Afrika toprağı Sabra'ya sürgüne gönderilir. Pier Broué, a.g.e. *Liberter komünizmin bu deneyiminin bastırılmasından kısa bir süre sonra, hareketin bastırılmasını ve arkadaşlarının sürgüne gönderilmesini protesto eden Terrassa'daki emekçiler 14 Şubat 1932'de başkaldırı olarak belediyeyi ele geçirir ve polis güçlerinin merkezini kuşatırlar fakat en sonunda üzerlerine gelen orduya teslim olmak zorunda kalırlar.*

*** Anarko-sendikalizm:** *Anarşist sendikanın toplumsal değişimi gerçekleştiren bir araç olarak görüldüğü bir sendika anlayışı.*

⁽⁵⁴⁾ Abraham Guillen, *Anarşist Ekonomi: İspanya'da Liberter Kolektiflerin Ekonomisi* (1936-39), (yazının 1988'de Fundacion de Estudios Libertarios tarafından Bilbao'da basılan *Economia Libertaria* kitabının 3.ve 5. bölümleri) <www.anarquismo.net>, *The CNT: Resolutions from the Zaragoza Congress* (1936),

<<http://recollectionbooks.com/cs/Spain/cntZaragozaResolution1936.doc>>

Büyük kısmı Isaac Puente ⁽⁵⁵⁾ tarafından kaleme alınan Liberter Komünizm Üzerine Kararlar adı verilen metinde, “bürokratik merkeziyetçiliğin ve devletin yönetici sınıflarının ekonomik totaliterlik yoluyla insanların özgürlüğünü ve doğrudan katılımını boğdukları Marksist-Leninist Sovyetler Birliği’nde gerçekleşmemiş olan bir şey, yani *federalizm ile sosyalizm birleştirilecektir*” kararı özellikle dikkati çekmekteydi. Metin de geçen bazı önemli belirlemeler ve kararlar ise şunlardı:

- Devrim, şiddet evresini geride bıraktıktan sonra, insanlığı sömürerler ve sömürülenler, baskı uygulayanlar ve baskı görenler olarak bölen özel mülk, devlet, otorite ve sınıflar yasaklanacaktır,
- Liberter Komünizmin temel ilkesi, sağlam vücuda sahip olan herkesin çalışma zorunda olduğu ilkesidir,
- İşyerlerini temsil eden istatistik ve üretim konseyleri kendi aralarında federe olacak ve tüm üreticiler İberya Konfederasyonu içinde bir ağıla biraraya gelecektir,
- Devrim, birey, komün ve federasyon üçlü tabanına dayanacak ve komünler otonom olacaktır,
- Hiç bir görev alanı yürütme ve bürokratik yetkilere sahip olmayacaktır,
- Liberter Komünizmde herhangi bir cezalandırma mekanizması ile cezaevleri ve gözaltı merkezleri gibi cezalandırma araçları olmayacaktır. Bunların yerine modern bilim tarafından kabul edilen tıbbi çözümler pedagoji amaçlı kullanılacaktır,
- Liberter komünist toplum, üreticiler ve entellektüeller diye bölünmek yerine herkes aynı zamanda hem çalışan hem de entellektüel olacaktır,
- Düzenli ordu devrime karşı en büyük tehlikeyi oluşturmaktadır. Silahlı halk yıkılan sistemi tekrar geri getirmeye yönelik girişimlere karşı en iyi güvencedir.

⁽⁵⁵⁾ Savaş öncesinde CNT’nin en etkili isimlerinden biri olan Isaac Puente, Baskı asıllı bir doktor olup liberter komünizmin gerçekleştirilmesi üzerine oldukça kafa yormuştu. 1932’de basılan Liberter Komünizm adlı broşürü İspanya’da yaygın bir şekilde okunmuş ve Zaragoza Kongresi’nde alınan kararların temelini oluşturmuştur. Puente bu broşürde liberter komünizm ve onun hayata geçmesine dair mevcut ünyargıları tek tek ele alarak çürütmüş, ardından hayal ettiği toplumun siyasi, sendikal ve ekonomik örgütlenmesini formüle etmiş ve yeni yapının kırlarda ve kentlerde nasıl uygulanacağına açıklık getirmiştir. Isaac Puente, *Liberarian Communism*, Monthly Miller Press, Sydney, 2007.

Kollektifleştirme Süreci

Ülkede kollektifleştirmenin yürütüldüğü en temel alanlar Aragon, Levante ve Katalonya olurken, Aragon elverişli koşullar açısından ilk başta gelen bölge olmuştur. Cumhuriyet hükümetine bağlı yetkililerin muhalefet etmemesi ve geleneksel siyasi partilerin mevcut olmamalarından dolayı, kollektifleştirme sürecinin başından beri Aragon nüfusunun büyük bir kısmının desteği sağlanabilmiştir. Buradaki kolektiflerin ortak bir özelliği ise köylerde kurulmuş olmalarıydı. Levante ise kollektifleştirmenin kısmen gerçekleştirilmesine rağmen kolektiflerin etkinliğinin yaygınlığı, nüfusun yoğunluğundan dolayı kolektiflerin sayısının fazlalığı ve ekonomi alanındaki başarıları ile önemli bir konuma sahip olmuştur. ⁽⁵⁶⁾ Kollektifin oluşmasında gönüllülük esas alınmış, genellikle sözkonusu yerleşim yerinde oturanların oluşturduğu bir meclis kolektifin oluşmasına karar vermiştir. İlk toplantıya katılanlar kolektifin kurucu üyesi sayılırken, sonraki başvurularda ise meclisin onayı zorunlu kılınmıştır.

Toprağın Kollektifleştirilmesi ⁽⁵⁷⁾

İspanya’da liberter toplum teorisinin en iyi uygulandığı alan, toprakların başarıyla kollektifleştirildiği kırlar olmuştur. 1931 seçimlerinden sonra toprak işgallerinin yasal hale getirilmesiyle Extremadura ve Andalusya’daki toprakların büyük bir kısmı topraksız köylüler tarafından işgal edilmişti. 1936’daki başkaldırıdan itibaren de Aragon, Valensiya ve Kastilya’da başlayan toprakların kollektifleştirilmesi Andalusya ve Extremadura’nın da çeşitli bölgelelerine yayılarak devam etmiştir. Kırlarda kolektiflerin oluştuğu bu süreç, büyük ölçüde anarşist hareketin örgütlü olduğu alanlarda yaşanmasına rağmen, kısa sürede bu alanları da aşarak sosyalistlerin ve hatta Katoliklerin etkin oldukları yerlere sıçramıştır. Kırlardaki kollektifleştirmenin en çok uygulandığı bölgeler faşist işgalden kurtarılan ve topraklarının % 70 kadarı kollektifleştirilen

⁽⁵⁶⁾ Gaston Leval, a.g.e., s. 172, 173. *Leval’e göre doğal kaynaklar ve ileri görüşlü yoldaşlarının sayesinde, Levante’deki liberter yeniden kuruluş İspanya’daki en yaygın oluşum olmuş ve bunun yamısına istenen sonuca daha yakın olmuştur.* s. 148.

⁽⁵⁷⁾ Gaston Leval, a.g.e., s. 83, 84, 85, 87, 88. *Şarap üreticilerinin Katalan milliyetçi partisi ERC’in ve daha sonraları Komünist Tarım Bakanı Uribe’nin politik desteğine sahip oldukları Katalonya kırlarında kollektifleştirme uygulanamamıştır. Liberter komünizm, Katalan köylüleri (Şubat 1937’de gerçek mülk sahiplerine dönüşen) için sadece tebliğe içermiştir. Raymond Carr, España 1808- 1975, Ariel Historia, 10.baskı, Barselona, 2000, s. 630, 631*

Tierra y Libertad

Numero suelto: 5 céntimos

Redacción y Administración: TALLERS, 16, 2.º

Paquete de 50 ejemplares: 1 peseta

Kırların, anarşizmin ilkeleri doğrultusunda örgütlenmesi için yayın yapan Tierra y Libertad (Toprak ve Özgürlük) gazetesi

Aragon olmuştur. Kırsal nüfus yoğunluğuna sahip olan başka iki bölge olan Kastilya La Mancha'da toprakların %58'i, Andalusya'da % 49'u ve Valensiya'da %13 kadarı kolektifleştirilmiştir. Yine, Extramadura'nın Badajoz ili de kırsal direniş hareketinin en çok yoğunlaştığı yerlerin başında gelmiştir.

Kırlarda üç tipten oluşan bir kollektifleştirme modeli uygulanmaktaydı. Birinci tipte, bazı köy ve belediyeler bir kolektif oluşturmak için topraklara el koyuyorlar ve bu topraklar için yeni bir hukuk oluşturuyorlardı. İkinci tip kolektif oluşturma da, idare veya hükümet Franko'nun isyan hareketine destek verenlerin topraklarını ellerinden alıyor ve milis güçleri tarafından bu topraklar üzerinde kolektifler oluşturuluyordu. Son tip kolektifleştirme de ise tamamen gönüllülük esas olup bir grup köylü biraraya gelip kendi kolektifini kuruyordu. ⁽⁵⁸⁾

Anarşist üretimin halletmek zorunda olduğu bir başka konu, farklı ürünleri yetiştiren komünler arasında ürün değişimini gerçekleştirmekti. Komünler arasında ürünlerin değişimi için gerekli olan şeylerin belirlenmesi amacıyla komün konseyleri kurulmuştu ve bu konseylerin Komünlerin Bölgesel Federasyonları ve Konfederal Üretim-Tüketim

⁽⁵⁸⁾ Rocio Navarro Comas, *Las Colectivas Agrarias en los Folletos Anarquistas de la Guerra Civil Española*, Hispania Nova, No.1.(1998-2000) Comas'da kolektife katılmak istemeyen ve "individualistas" diye adlandırılan küçük mülk sahiplerinin kendi topraklarını istedikleri gibi kullanabildiklerini belirterek, aslında ülke olarak kollektifleştirme ve toprak üzerinde komün kontrolü zorunlu olmasına rağmen, bu durumdaki kişilerin kolektife zarar vermeyen tarlalarını ekme baklarına saygı duyulduğu bilgisini vermektedir. Comas'a göre bu şekilde köylülerin toprakları ikena yöntemiyle kollektifleştirilmeye çalışılıyordu. Öte yandan anarşist kaynaklar, İspanya'daki kollektiflerin sayısı konusunda sadece Aragon için 1500 ve diğer tüm kıyı ve kıyılara yakın olan bölgeler için 1600 sayısını verirken, Comas bu makalesinde Berneker'a dayanarak (Bernecker Walter L., *Colectividades y revolución social. Crítica*, 1982)1936-37 kıyısında tüm ülkedeki kollektiflerin sayısını 1500 olarak vermektedir. Gaston Leval'e göre ise bu sayı Aragon için 400, Levante için 900 ve Kastilya için 300 idi. Leval aynı zamanda kırsal kollektifleştirme için tüm yerleşim yerleri için geçerli olan bir mekanizmanın varlığından söz etmektedir. Buna göre, köylerde anti-faşist veya devrimci komiteler eski sistemin yerini alır almaz söz konusu yerin tüm nüfusunun katıldığı bir kurul toplanmış ve burada yerleşim yerinin izleyeceği hat belirlenmiştir. Gaston Leval, a.g.e., s. 206

Konseyi ile işbirliği içinde çalışacağı karar altına alınmıştı. Kolektiflerdeki refah bölüşüm modeli de çeşitlilik göstermekteydi. Anarşist hareketin tam kontrolünün olduğu yerlerde devleti temsil eden diğer tüm resmi belgelerle birlikte para da ortadan kaldırılmıştı. Bu yüzden devletin parası yerine genellikle kuponlar aracılığıyla her aile için belli bir ücret ödenmekteydi. Bazı yerlerde ise oluşturulan tüketim kartlarıyla ailelerin ihtiyaçları giderilme yoluna gidiliyordu. Mesela Alcorisa Kolektifi, uygulamada kredi kartı ile eşdeğer olan ve puanlama sistemi ile tüketici maddeleri alımını sağlayan Aile Tüketim Kartları oluşturmuştu. ⁽⁵⁹⁾ Bazı yerlerde ise devletin parası yerine geçen bir yerel para kullanılmaktaydı. Ancak bu para sadece sözkonusu yerlerde tanındığı için ülkenin diğer yerlerine yapılan yolculuklar sırasında resmi para kullanılmaktaydı.

Öte yandan, kantonal federasyonlar daha zor koşullarda üretim yapan köylere makine, sürüm veya yük hayvanı, tohumlar vb. çeşitli yardımlar yaparak güçlüklerin üstesinden gelmelerini sağlamaktaydılar. Bu yardımlar 20 ile 50 kadar alandaki üretimin dağıtımını gerçekleştiren dağıtım federasyonları aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. Sözkonusu federasyonlar ihtiyaç duyulan ürünleri endüstri merkezleri ve hayvan yetiştiren merkezlerden talep etmekteydiler.

Kırlarda gerçekleştirilen bir diğer önemli faaliyet ise eğitimdi. Kolektiflerin bulunduğu alanlarda binlerce okul kurulmuş bulunmaktaydı. Örneğin Levant bölgesindeki 500 kolektifin her biri kendi okuluna sahip bulunmaktaydı. Aragon'daki köy kolektiflerinde görülen bir hizmet ise Yaşlı Evleri olarak bilinen ve ailesi olmayan her iki cinsten yaşlılara hizmet eden merkezlerdi.

Kolektife üyelik için gönüllülük esas olduğu kadar kolektiften çıkmakta her üyenin sahip olduğu haklardandı. Ancak diğer konularda olduğu gibi, bu konuda da her kolektifte uygulamada çeşitli farklılıklar kendini göstermekteydi. Örneğin Alcorisa Kolektifi Meclisi ayrılma durumunda ayrılmanın sebepleri ile ilgili fikirlerini açıklama hakkını elinde bulunduruyor ve bu sebepler geçerli görülmediği zaman istifa eden kişi kolektife verdiği mal ve toprağı geri alma hakkını yitiriyordu. Aynı şekilde kolektiften atılan herhangi bir kişi de üyelik esnasında kolektife verdiklerini talep etme hakkını yitirmiş sayılmaktaydı.

Tüm İspanya çapında 3 milyon köylü hemen sonuç veren bu sistemi pratiğe koyma noktasında başarılı olmuştu ve bunu yaparken de üreti-

⁽⁵⁹⁾ Abraham Guillen, a.g.e. , <www.anarquismo.net>

min seviyesini düşürmemişlerdi. En az 2 milyon kadar insanın da kolektiflerin başarılarından kısmi olarak yararlandıkları düşünülmektedir.

Aragon

Şubat 1937’de Aragon’un kurtarılmış kentlerinden olan Caspe’de yapılan kongreyle Aragon Kolektifleri Federasyonu resmen kurulur. Kongre’de 24 kantonal (*comarcal* yani ilçesel) federasyonda biraraya gelen 275 köy ve 140.000’i aşkın aile temsil edilmekteydi. Caspe’deki kongrede kolektifleştirme süreci enine boyuna tartışılarak bir çok sorun karara bağlanır. Bu kongrede alınan önemli kararlardan bazıları şunlardı:

- Kolektiflerde paranın yasaklanması ve genel mal ve finans katkısıyla tüm kolektifleri kapsayan ortak bir fonun kurulması (bu fon diğer bölgeler ve ülkelerle alışveriş için kullanılacaktı)

- Komünal örgütlenmenin kabul edilmesi ve geleneksel coğrafik-idari sınırların tarihsel devlet tarafından keyfi ve kaprisli bir şekilde belirlenmesine karşıt olarak devrimin ihtiyaçları ve sosyal ekonomi temelinde modifiye edilmesi,

- Tüm üretim araçları ve hammaddelelerin kolektifin hizmetine sokulması, her kolektif için kolektif içi ve komün arasındaki dayanışmanın gerçekleştirilmesi (eğer tüm köy için olamıyorsa bile en azından köyün çoğunluğunu kapsaması). Kolektiflerde yılın belli bir kesiminde kullanılamayan işgücü fazlalığının olması durumunda bunun Kantonal Federasyon Komitesi tarafından bu işgücüne ihtiyaç duyulan bir yere gönderilmesi.

Ardından, Aragon toprakları üçe bölünür ve her üç bölgede de en geniş alanlar kolektiflerin ihtiyaçlarını karşılamak için tohum ekimine ayrılır. Bu tarım ekonomisi planına göre, her bölgenin iklim şartlarına uygun tohumlar yetiştirilecek ve ardından diğer bölgelerde yetiştirilenlerle değiş tokuş yapılacaktı. Caspe’de çözümlenen bir başka önemli konu ise kolektife katılmayı reddeden küçük toprak sahiplerine yönelik alınacak tutumdur. Sorunu çözmek için kurulan Çalışma Komisyonu konuyla ilgili şu kararları alır:

- Kolektifin dışında kalmak isteyen küçük toprak sahipleri kendi işgüçleriyle kendilerine yeterli olmak zorunda olacaklardır. Bundan dolayı kolektifin hizmetlerinden yararlanamayacaklardır. Ancak kolektifin çıkarlarına müdahale etmedikleri sürece bu şekilde davranmalarına saygı gösterilecektir.

- Ele geçirilen tüm tarımsal ve kentsel mülkler ve faşistlere ait varlıklar, kolektifi kabul etme koşuluyla, tüm bunların ele geçirildiği tarihte

Aragon'daki Binefar Kır Kolektifi'nin kolektif için kullanıma sunduğu para

faaliyet yürüten işçi örgütlerinin kullanımında olacaklardır.

- Şimdiye kadar çiftçiler ya da ortakçılar tarafından ekilen toprak sahiplerinin tüm mülkleri kolektife devredilecektir.

- Kolektif dışında kalan herhangi bir küçük mülk sahibi sadece kendi çabasıyla ekebileceği kadar bir toprağa sahip olabilecektir; işçi çalıştırmak kesinlikle yasaktır.

Kolektiflerde parayı yasaklayan kongre, onun yerini tutacak Aile Karnesi önerecektir. Karnedeki hesaplamalar ülkenin resmi parası peseta ile yapılabaktı. Bunu yapmadaki amaç ise bu konuda bir birlikteliğin sağlanması ve Aragon'a bağlı üç ilde yaşayanlar arasında sosyal ilişkilerin aynı düzeyde gerçekleşmesini sağlamaktır. Caspe'de çözüm bulunan bir başka konu ise belediye meclisleri ile nasıl bir ilişki kurulacağı konusuydu. Cumhuriyet hükümeti aldığı kararla, kontrolü altında tuttuğu tüm alanlarda belediye meclislerinin kurulmasını zorunlu kılmişti. Kongrede bu konuda yapılan değerlendirmede, bu meclislerin legal olarak kurulan ve çatısı altında tüm anti-faşist örgütlerin işbirliği yaptığı organlar olduklarından ve bunların en yüksek temsil yerinin Aragon Konseyi olduğu gerçeğinden hareketle, her iki alanda da varlık gösterme sonucuna varılmıştı. Böylece bir yandan CNT'yi bu iki organda temsil edecek kadrolar belirlenirken, diğer yandan da CNT sözcüsü aracılığıyla belediye meclisleriyle "kardeşçe ilişkiler" kurulacaktı. Böyle bir ilişkinin kurulması gerekliliği ise içinde bulunulan koşullarda savunma taktiği çerçevesinde açıklanmaktaydı.

Kolektifler kuruldukları yerlerde ekonomik ilişkiler alanında o güne kadar toplumun şahit olmadığı adımlar atmış ve birçok başarının sahibi olmuşlardı. Örneğin Graus Kolektifi'nde, belirli bir ücretin yanısıra her aileye bazı ihtiyaçlarını karşılaması için bir toprak parçası da verilmişti. Çalışabilecek durumda olan herkesin çalıştığı kolektifte, işsizlik sorunu kalmamış hayat standartı birkaç ay içinde iki kat yükselmmişti. Durum böyle olunca, Katalonya

ve Fransa'ya yönelik genç kızların iş bulmaya yönelik göçü durmuştu. Aslında bütün kolektiflerin ortak özelliklerinden biri üretimin kısa bir süre içinde artması ve refah seviyesinin buna paralel olarak yükselmesiydi.

Alcorisa Kolektifi'nde Liberter Komünizme uygun olarak ilk başlarda özgür tüketim ilişkisi uygulanmaktaydı. Bu doğrultuda her aile kolektif yönetimine ihtiyaçlarını bildiriyor ve kolektif bunları karşılıyordu. Ancak bu konuda çeşitli suistimaller yaşanıp bazı tüketim maddeleri için talepler eldeki stokları aşınca, başka bir çözüm arama ihtiyacı doğdu. Sorunu çözmek amacıyla bu kez bazı temel gıda maddelerini satın almak için bir çeşit para kullanılmaya başlandı. Fakat bu parayla sabit sayıda ve sabit ağırlıktaki çeşitli malzemelerin alınmak zorunda olunması (örneğin günde 100 gr. et, 300 gr. ekmek vb.) kolektif üyelerini rahatsız etmişti. Bu nedenle yeni bir alım sistemi getirilerek her malzemenin puanları belirlendi. Yeni sistemde isteyen kişi kendisine verilen puanları kullanarak istediği bir malzemeden daha fazla alabilirdi.

Yeni toplum sisteminde aynı zamanda hem kolektif için de hem de kolektifler ve kantonlar arası dayanışmanın ilkeleri de belirlenmiş ve bunlar pratikte hayat bulmuştu. Örnek olarak, kolektif içindeki dayanışma çerçevesinde Graus Kolektifi'nde 30 kadar kadın herhangi bir ücret almaksızın gönüllülük temelinde bir fabrikada devrimci milislere gömlek ve pantolon dikmekteydi. Ruh ve dinamizm açısından en önemli merkezlerden biri olan kanton merkezi Binefar'da ise (burada sendikalar herhangi bir rol oynamamış, kolektif tamamen yerleşimciler tarafından kurulmuştu) "sokak mobilizasyon listesi"de evli ve bekar kadınların isimleri yazılıyor ve Binefar'ın ana yoluna asılıyordu. Listede isimleri olan kadınlar ertesi gün kolektifin işi için yardım sırasının kimde olduğunu anlıyordu. Öte yandan, Mas de las Matas Kantonu'nda, kolektifler arasında dayanışma çerçevesinde her köy kolektifi üretim fazlası ürünün ve ihtiyaç duyduğu ürünün bir listesini Kanton Komitesi'ne verirdi. Ardından ihtiyaç fazlası ürünler kantondaki diğer kolektiflerle takas yapılmak üzere kanton merkezine gönderilirdi. Kolektiflerin yanı sıra, kantonlarda karşılıklı bağımlılık içerisindeydiler. Olağanüstü durumlarda her türlü yiyecek, tohum ve diğer ürünler herhangi bir mortgage veya borç sayılmaksızın kantonlara gönderilmekteydi. Yine, Mas de las Matas'la aynı mantık çerçevesinde Graus Kanton merkezinde ihtiyaç fazlası ürünlerin toplandığı Komünal Banka kurulmuştu ve tarımsal kolektifler bu bankayla direkt ilişki içerisindeydiler.

Levante

Levante olarak adlandırılan bölge Valensiya, Alicante, Murcia, Albacete ve Castellon de la Plana illerinden oluşmakta olup 3.300.000 kadar bir nüfusu barındırıyordu. Cumhuriyetten önce bu bölge kentlerinde muhalefetin en etkin kesimini genellikle Cumhuriyetçiler oluşturmakta iken, kırsal kesimde mücadele edenler ise köylüler tarafından yaygın bir şekilde benimsenen anti devletçi fikirleri savunmaktaydılar. Bölgede kurulan yüzlerce kolektif toplam 54 kantonal federasyon meydana getirerek merkezi Valensiya'da bulunan Levante Federasyonu Bölgesel Komitesi çatısı altında biraraya gelmekteydi. Levante'deki kanton federasyonu merkezleri için, ağırlıkla olarak anayollara veya demiryollarına yakın olan yerleşim yerleri seçilmişti.

Levante kolektifleri içinde önem sırasına göre başta gelen kolektiflerden biri Jativa kolektifi olup, buradaki sosyal mücadelenin tarihi çok eskiye dayanmaktaydı. İsyandan önce, buradaki yerel liberter yapılanma, yerel bir dayanışma derneğine üye olan geniş köylü kesimleri üzerinde olumlu bir etki bırakmıştı. Söz konusu dayanışma derneğinin örgütlü ve dinamik çekirdeği Jativa'da yeni sürecin temel sosyal unsurlarını oluşturmuşlardı. Jativa Kolektifi, oldukça kapsamlı hazırlanan tüzüğü ile de dikkati çekmekteydi. Bazı küçük mülk sahiplerinin topraklarıyla ilgili olan tüzüğün 3.maddesine göre, küçük bir mülk sahibinin toprağının kolektifleştirilen toprağın ortasında kalması ve bu şekilde kolektife bir engel oluşturması halinde mülk sahibine başka bir yerde daha iyi ve avantajlı olan bir toprak parçası verilecekti. Kiralarla ilgili olan 16. maddeye göre, kiralık evlerde oturan üyelerin kiralari bu kişilerin aldıkları ücretten bağımsız olarak, kolektif tarafından ödenecekti. Bu tedbir kendilerine ait bir eve sahip olmayan kolektif üyeleri için alınmıştı. 21. madde de 14 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasaklanmıştı. Kolektiften kovulmayla ilgili olan 28. madde ise bir üyenin kolektifte huzursuzluk çıkarması durumunda, kolektif söz konusu davranışı düzeltmesi için kendisine iki defa çağrıda bulunurdu. Üçüncü seferde söz konusu üye herhangi bir tazminat hakkına sahip olmaksızın kolektiften kovulurdu. Jativa Kolektifi sahip olduğu detaylı üyelik prosedürü ile de diğer kolektifler arasında dikkati çekmekteydi. Burada kolektife kabul edilen her yeni üye, kendisi, ailesi ve ona bağlı olan akrabaları, kendi sahip olduğu araçlar, borçları, sahip olduğu toprak, para ve yük hayvanları hakkında bir form

doldurmaktaydı.

Levante'deki elverişli topraklara sahip olan tarımsal kolektifler üretim açısından oldukça iyi bir noktada olup ihracata yönelik de çalışmaktaydılar. Büyük miktarlarda yapılan portakal üretimi ihraç ediliyor ve kurulan ticari örgütler aracılığıyla Avrupa pazarlarında satılıyordu.

Kastilya

Kastilya köylüleri arasında karşılıklı yardım geleneği ve belediye hakları her zaman kanunlardan önce gelmekteydi. Köylülerden oluşan tabanın sahip olduğu bu özelliklere rağmen büyük toprak sahiplerinin oluşturduğu yüzlerce yıllık *caciquismo*'nun etkinliğinden dolayı siyasal alanda muhafazakarların hakimiyeti belirgindi. Bu yerel elitlerin etkilerine ve Sosyalistlerle Komünistlerin hareketsizliğine rağmen, kolektifleştirme süreci Kastilya'nın bazı kesimlerinde oldukça yaygınlaşmıştır. Bu süreçte, Guadalajara ilinin üçte ikisinde, Madrid, Toledo ve Ciudad Real illerinin hemen hemen her tarafında ve Cuenca ilinin tamamında kolektifler kurulmuştur. Sözkonusu çalışmalara tecrübeleriyle katılıp destek vermek amacıyla Levante bölgesinden de 1000 kadar kolektif üyesi Kastilya'daki çalışmalara katılmıştır.

Kastilya kolektifleştirmesinde oluş bakımından Levante'de ortaya çıkmanın tam zıttı gerçekleşmiştir. Levante'deki kolektifler yerleşim yerlerinde oturanlar tarafından kurulurken, Kastilya'da ise kolektiflerin kurulması mesajını kentlerden kırsal alanlara militanlar taşımıştır. Diğer yandan, buradaki kolektifler ekonomik açıdan da Aragon'daki kolektifler gibi aynı örgütsel yapıya sahip olmamıştır. Andalusya'da olduğu gibi, burada da bazı topraklar o kadar büyüktü ki, üzerindeki yerleşimcilerle birlikte kendi başlarına sosyo-ekonomik birimler oluşturmaktaydılar ve bu yüzden izole bir kolektif bile büyük bir öneme sahip olabiliyordu. Kastilya'da da diğer bölgeler de olduğu gibi tüm kantonlar federasyonlar oluşturmaktaydılar ve federasyonların merkezi Madrid'deydi. Merkez Köylüleri Bölgesel Federasyonu ise tüm federasyonları kendi bünyesinde barındırmaktaydı.

Kastilya'daki federasyon bu bölgedeki tarımsal kolektiflere yönelik *Campo Libre* (Özgür Kır) adında bir yayın organı çıkarmaktaydı. Ekimin nasıl yapılacağı, tahıllar, sebzeler, bağlar, meyve ağaçları çeşitlerinin, iklim ve toprağına göre nasıl yetiştirileceğı, hastalıklarla nasıl mücadele edileceğı, depolama ve bölgede hangi hayvan yetiştirmenin uygun olacağı gibi konular hakkında bilgiler bu yayın organında yer almaktaydı.

Kastilya'da kolektifleştirme Aragon ve Levante'deki kadar yaygın olmasına rağmen, alınan sonuçlar açısından bölgenin başarılı olduğu kabul edilmektedir. Ülke çapındaki kolektifleştirmeyi değerlendiren CNT'ye bağlı Ulusal Tarım Federasyonu, merkez bölgesinin (Eski ve Yeni Kastilya'nın) kolektifleştirme sonuçları açısından diğer bölgeler arasında ikinci sırada geldiğini açıklamıştır.

Kentlerde Kolektifleştirme

İspanya'da *municipalist* (belediyeçi) veya komünalist olarak adlandırılan sosyal yeniden kuruluş formlarının çeşitli tezahürlerinin kökleri ülkedeki geleneğe dayanmaktaydı. Sendikalar ve kooperatifler gibi diğer modern kurumlar ise bu kadar köklü bir geleneğe dayanmamaktaydılar. Sendikalar toplumda önemli bir rol oynamasına rağmen, sendikalizm, teorisyenlerinin öngördüğünün tersine, tüm sosyal hayatı yönlendirecek güce sahip değildi. ⁽⁶⁰⁾

Kentlerin kolektifleştirilmesi süreci en yoğun olarak işçilerin çoğunun CNT üyesi olduğu Katalonya'da yaşanmıştır. Katalonya'da fabrikalar ve madenlerin büyük çoğunluğunun kolektifleştirilmesinin yanı sıra sağlık, ulaşım, güvenlik ve beslenme sektörleri de işçi komitelerinin kontrolüne girmişti. ⁽⁶¹⁾ Bölgedeki sanayi tesislerini kolektifleştirmek için tüm

⁽⁶⁰⁾ Gaston Leval, a.g.e., s. 279

⁽⁶¹⁾ İspanya iç savaşına devrimcilerin safında katılan İngiliz yazar Georg Orwell'in 1936 Aralık ayında Barselona'ya ait izlenimleri sosyal devrimin ulaştığı düzey açısından oldukça ilgi çekicidir: "Anarşistler Katalonya'da bala füli denetimi ellerinde tutuyorlardı ve devrim benizi en canlı safhasını yaşıyordu. Başından beri orada bulunan birisine, Aralık'ta ve Ocak'ta bile, devrimci dönem sona eriyormuş gibi görünebilirdi; ama, dosdoğru İngiltere'den gelen biri için Barselona'nın görünümü şaşırtıcı ve çok kuvvetliydi. İşçi sınıfının denetlediği bir şehirde ilk defa bulunuyordum. Küçükleri büyüklü bütünü binalar fülen işçiler tarafından ele geçirilmiş ve kızıl bayraklarla ya da Anarşistlerin kızıl-kara bayrağı ile donatılmıştı; tüm duvarlara orak ve çekiç ve devrimci partilerin baş harfleri çiziktirilmişti. Hemen hemen bütün kiliseler yakılmış ve tasvirler de yakılmıştı. Şuradaki buradaki kiliseler işçi çeteleri tarafından sistemli olarak tahrip ediliyordu. Her dükkân ya da kafeye, kolektifleştirildiğini bildiren yazılar asılmıştı; batta ayakakabı boyacıları bile kolektifleştirilmiş ve sandıkları kızıl-kara renge boyanmıştı. Garsonlar ve dükkân çalışanları dosdoğru yüzüne bakıyor ve size eşitiniz olarak davranıyordu. Hizmetkarlık ve batta şatafatlı hitap şekilleri bile geçici olarak ortadan kalkmıştı. Hiç kimse 'Señor', 'Don' ve batta 'Usted' [Siz] bile demiyor; herkes birbirine 'Comrade' [Yoldaş] veya 'Thou' [Sen] diye sesleniyor, ve 'Buenos Dias' [İyi Günler] yerine 'Salud' [Selam] kullanıyordu ... Herşey bir yana, devrime ve geleceğe yönelik inanç, birdenbire bir eşitlik ve özgürlük çağı açılmış gibi bir his vardı. İnsanogulları, kapitalist makinanın dışlıları gibi değil de, insan gibi davranmaya çalışıyorlardı" (Katalonya'ya Selam, s. 2-3; [bu kısmın çevirisinde Jülide Ergüder'in çevirisinden yararlanılmıştır; Alan Yayıncılık, 1985, İstanbul]).
<<http://www.sosyalistforum.org/dunya-devrim-tarihi/17709-anarsizm-ve-ispanyol-devrimi.html>>

örgütlerin güçleri oranında temsil edildikleri Ekonomi Konseyi kurulmuştu. Ağustos 1936'da Generalitat'ın aldığı bir kararla kurulan konseyin amacının “devrimi desteklemek” ve “Katalan ekonomisini kolektifleştirmek” olduğu söylenmekte, ardından da “halkın zaferinin kapitalizmin ölümü anlamına geldiği” tespiti yapılmaktaydı. Konseyin aldığı an önemli karar ise Ekim'de kabul ettiği Kollektifleştirme ve İşçi Kontrolü kararıydı ve bununla kolektifleştirilecek işyerleri için ayrıntılı kriterler belirlenmişti. Ancak kolektifleştirilecek fabrikalardaki minimum işçi sayılarının ne olması gerektiğine dair tartışmalarda anlaşmazlık çıkmış, PSUC (Katalonya Sosyalist Birlik Partisi) bunun 250 işçi olarak belirlenmesini isterken CNT 50 işçi önerisini yapmış ve sonunda bu sayı 100 işçi olarak belirlenmişti. Bu süreçte Katalonya'daki endüstri ve ticari şirketlerin % 70'i kadarının kolektifleştirildiği inanılmaktadır. ⁽⁶²⁾ Kolektivizasyon süreci Valensiya ve İspanya'nın merkez bölgelerinde daha az yoğunlukla yaşanırken, Asturiyas dışındaki kuzey bölgelerinde ise çok sınırlı bir şekilde yaşanmıştır.

Kent kolektifleri için verilebilecek en iyi örneklerden ikisi Andalusya'daki Jativa ile Valensiya'daki Alcoy kolektifleridir. Jativa Kolektifi, anayasasının 11. maddesi gereği bir başkan, sekreter ve veznedar seçiyordu. Bunun dışında her birim, kolektifin organlarında kendisini temsil etmek için kendi sözcüsünü seçiyordu. Görevlerle ilgili önemli bir özellik ise seçilen herkesin üyelerin isteği üzerine geri çağrılabilir olmalarıydı. Bunun yanında, bu kişiler komis-

⁽⁶²⁾ Ignasi Cendra i Bertrand, *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-39), Revolució i Contrarevolució en una economia col·lectivitzada*, Biblioteca Serra d'or, 2006, s. 29, 30, 33, 36, 52, 61. Ancak Gaston Leval işçilerin büyük çoğunluğu karşıladıkları bu kararı gerçek toplumsallaştırmayı yapamadığı gerekçesiyle eleştirmektedir. Leval'e göre 100 kişinin altında işçi çalıştıran fabrikaların sayısı 100 kişinin üstünde işçinin bulunduğu fabrikaların sayısından daha çoktu ve bundan dolayı da işçilerin çoğu fabrika sahiplerinin sömürüsüne terk edilmişti. Diğer yandan, Katalan Ekonomi Bakanlığı'yla sıkı ilişki içinde olan çalışmalar hakkında bu bakanlığa bilgi vermek zorunda olan İdari Komitelerin varlığından dolayı, işçilerin üretim araçlarının gerçek sahipleri olmaları engellenmişti ve bu durum sendikaları toplumsal dönüşüm sürecinin dışına çıkarmak anlamına geliyordu. Son olarak da, özel ticareti olduğu gibi koruyan sistem yüzünden her fabrika ürettiği ürünü kendisi satmak zorunda kalıyor ve bu da işçiler arasında rekabeti körükliyordu. Leval sendikaların yavaş yavaş söz konusu otoritelere karşı mücadele ederek Katalonya'da “kolektifleştirilen”(tırnaklar yavaş yavaş aitt) sanayi merkezlerinin çoğunda kontrolü ele geçirdiklerini söylemekte ancak yine de tam başarı yerine kısmen başarılı olduklarını belirtmektedir. Diğer yandan, Leval'in sözünü ettiği ve işçi katılımını gerçekleştirdiği için fonksiyonel bir demokrasi örneği olarak gördüğü başka bir oluşum ise Endüstri İdare Komitesiydi. Leval'e göre, bu örgüt özerk olmamasına ve sendikaların varlığını balen sürdürüp çalışmalarını kontrol etmesine rağmen, sendikacı işçilerin genel kurulu tarafından oluşturulduğu ve ve içinde direkt fabrika ve atölyelerden delegeler bulunduğu için fonksiyonel bir demokrasi örneğiydi. Gaston Leval, *Collectives in Spain*, Freedom Press, London, 1945.

yonlarda çalıştıkları zamanın dışında kolektifin üyelerinin yaptığı aynı işi yapmak zorundaydılar. Bu şekilde komisyonlara seçilen üyelerin bürokratlar haline gelmeleri de engellenmiş oluyordu. Kentteki zanaatlarında kolektifin içinde yer almalarından dolayı, kendinden yönetim fabrikayı aşp bütün kenti kucaklıyordu. Jativa Kolektifi modeli anarşislerin burjuva olduğu gerekçesiyle hükümete katılmayı reddettikleri Aragon, Valensiya, Murcia, Kastilya ve Bask Ülkesi'nin genelindeki çeşitli kentler de uygulanmaktaydı. ⁽⁶³⁾

Nüfusu 45 bin olan Alcoy kentin de ise endüstri ve hizmet sektörleri tamamen kolektifleştirilmişti. Burada tekstil endüstrisinin üç branşı, ofis personeli ve ambarda çalışanlar İşçi Komitesi'ne birer delege seçiyordu. Kentteki sendika komitesi tarafından da bir Denetim Komitesi belirleniyordu. Bunun yanında beş teknisyenden oluşan bir Teknik Komisyon oluşturulmuştu. Hükümet birimi ise genel imalat süreçleri, teknik örgütlenme ve makine bakımı ve üretim denetimi ve istatistikler olarak alt birimlere bölünmüştü. Tüm bu örgütlenme şekli, kendinden yönetimin federatif bir biçimi olarak diğer küçük firmalar ve tarım sektörü de içinde olmak üzere, çeşitli tekstil kollarındaki 103 firmayı kapsayan 20 binden fazla işçi için iş sağlıyordu. Öte yandan, İspanya'nın Cumhuriyet hükümeti kent kolektiflerinin üretim alanındaki başarılarından yararlanmaktaydı. Hükümet Alcoy'daki sendikalaşmış mühendislik birimlerine silah siparişi verirken, kendi ordusunu giydirmek için kollektifleştirilmiş tekstil sanayisine elbise siparişi vermekte ve Alicante ilinde bulunan Elda'daki fabrikalara da bot siparişi vermektedir. ⁽⁶⁴⁾

Kolektiflerin örgütlenme modeli farklılıklar göstermesine rağmen her kolektif için geçerli olan yönler de vardı. Her kolektifin aynı zamanda Yerel Ekonomi Konseyi olarak da adlandırılan bir yönetim konseyi oluşturması gerekiyordu. Bu konseyde sözkonusu yerleşim yerindeki farklı politik güçler ve sendikalar kendi güçleri oranında temsil edilmekteydi. Bu tarz temsil yöntemi daha çok hem UGT hem de CNT'nin örgütlü oldukları bölgelerde ortaya çıkmaktaydı. Ancak sonradan bu temsil yöntemine son verililip kişilerin kendi yeteneklerine göre yönetim organlarında temsil edilmesi

⁽⁶³⁾ Abraham Guillen, a.g.e. <www.anarquismo.net>

⁽⁶⁴⁾ Abraham Guillen, a.g.e.; Gaston Leval, a.g.e., s. 239. Leval, Barselona ve Valensiya'daki işçilerin, kolektifleştirme sürecinde fabrikaları, atölye, iş makineleri, hammaddelere el koyduktan sonra, para ekonomisinin sürmesinin avantajlarını ve kapitalist ticari ilişkileri kullanarak sadece kendileri için üretim yapmaya başladıklarını söyleyerek buralarda doğru temelde bir kollektifleştirme süreci yaşanmadığını belirtmektedir. Böylesi bir durumun "işçilerin neo-kapitalizmini" ortaya çıkardığını söyleyen Leval, 1936'da Katalonya'da çıkarılan kollektifleştirme kanunuyla bu yaklaşımların durdurulduğunu vurgulamaktadır. s.227

esas alınmıştır. Politik bir yapı olarak sendikanın (yani bu sürecin baş mimarı CNT'nin) kolektifle ilgili en önemli görevi, devrimci amaçların gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Bir bölgedeki tüm yerel konseyler söz konusu bölgenin bölgesel federasyonunda temsil edilmekteydi. Ancak federasyonla yerel konseyler arasındaki ilişki katı bir hiyerarşiye dayanan iktidar ilişkisi değildi. Anarşist teoriye uygun olarak kolektifler bağımsız olup, tamamen kendi kararlarını kendileri alan özyönetimlerdi. Federasyonda kolektiflerin iç işlerine müdahale edilmeyip, sadece bir kolektifin sınırlarını aşır diğer kolektifleri de ilgilendiren konular görüşülüp karara bağlanıyordu.

Devrimin Sonu

Ancak dünya tarihinin bu en zengin sosyal devrim süreci fazla uzun süremedi. Franko komutasındaki ordunun ayaklanmasından sonra hükümet, içinde orta sınıfta olduğu geniş bir anti-faşist cephenin kurulması amacıyla bu sürece müdahale etti. Elbette anarşistlerle en büyük hesaplaşma alanı hareketin ana merkezi olan Katalonya olacaktı. İlk olarak, CNT ve UGT'nin ortak olarak plandıkları 1937'deki 1 Mayıs gösterisi iptal edildi ve 3 Mayıs günü günlerde Barselona'da polis, devrimin başından beri CNT-FAI'nin elinde bulunan telefon merkezine kanlı bir baskın düzenledi. 7 Mayıs'ta ise Generalitat'a bağlı 5000 dolayındaki saldırı birliği anarşistlerin elinde bulunan Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı'nı işgal etti. Zorunlu sendikalaşma yasasıyla üye sayısı 1 milyon 400 bin dolayına ulaşan CNT ise saldırılar karşısında bu kitlesel gücünü harekete geçirmeyi başaramadı. Durum değerlendirmesi yapan Katalan anarşistleri, saldırılar karşısında ayakta kalmak için yasal bir parti olarak örgütlenmek gerektiği sonucuna vardılar ve bunu gerçekleştirmek içinde bir yürütme komitesi seçtiler. Ancak hareketin ana gövdesini bir daha toparlamak mümkün olmadı ve bu barışçıl girişim sonuçsuz kaldı. Aynı dönemde, Anti-Stalinist bir parti olan POUM'da saldırıların hedefindeydi. Partinin başı, ünlü Katalan devrimci Andreu Nin gözaltına alındı ve parti kaynaklarına göre Sovyet gizli servisi NKVD'nin İspanya'da polis içinde görevli şefleri tarafından işkenceyle öldürülüp kaybedildi. Katalonya'da Mayıs ayı boyunca süren saldırı, suikast ve karşılıklı çatışmaların sonucunda anarşist kaynaklara göre 400'e yakın kişi hayatını kaybetti ve çoğunluğu anarşist militanlar olmak üzere 3700 kişi tutuk-

landı. Tutuklananlar Katalonya'nın çeşitli yerlerine dağılmış ve hayat şartlarının oldukça güç olduğu 8 kadar çalışma kampına kapatıldı.

1907'de Katalonya'da yayın hayatına başlayan Solidaridad Obrera (İşçi Dayanışması) gazetesi

Anarşistlerin *Generalitat*'tan tasfiye edilmeleri ile Katalan Hükümeti üzerinde PSUC'ün etkisi gözle görülür bir derecede artmaya başlarken, kolektiflerin ortadan kaldırılması sürecine en büyük desteği veren Komünist Partisi ise İç Savaş boyunca elinde tuttuğu Madrid'deki Tarım Bakanlığı ve sahip olduğu askeri gücü aracılığıyla anarşist hareketin toplum modelini yıkmak için harekete geçti. Temmuz 1937'de komünist Enrique Lister'in komutasındaki birlik Aragon'a girerek pratikte ayakta kalan son devrimci organ olan özerk Aragon Konseyi'ni ve tüm kolektifleri ortadan kaldırdı. Ülkenin diğer yerlerindeki kolektiflerde kısa zaman içinde aynı kaderi paylaşmaktan kurtulamadı. Bu arada Katalonya'da kabul edilen kolektifleştirme kararı da alenacele iptal edildi. İspanya Komünist Partisi tarafından Sovyet teknik desteğiyle kurulan gizli servis SIM (Askeri Araştırma Servisi) ordudan başlamak üzere toplumdaki muhaliflere yönelik gizli istihbarat çalışması başlattı. Casusluk ve yüksek düzeyde ihanet suçlarını kovuşturmak için kurulan ve üçü askeri ve ikisi sivil olmak üzere hepsi hükümet tarafından atanan hakimlerin bulunduğu mahkemelerde birçok muhalif yargılanarak ölüm cezası ve diğer ağır cezalara çarptırıldı. ⁽⁶⁵⁾

⁽⁶⁵⁾ Barselona'daki İçişleri Bakanlığına bağlı iki çok özel birim Sovyet kontrolü altındaydı. Bunlardan "C" Şubesi adı verilen birimde 100 kişi çalışmakta olup telefonları dinlemek, mektupları ve telegramları sansürlemektedirler. Şube "3" adı verilen birimin amacı ise anarşist ve muhalifleri sindirmektir. Roig i Negre, belgesel, Katalan Televisió de Catalunya 3 kanalı, 08.02.2006. Komünistlerin kontrol altında tuttuğu ve İspanya için yeni sayılabilecek bu birimlerin Barselona'da kurulmuş olması tesadüf değildi. Barselona'nın Katalonya'daki tüm hareketler için sahip olduğu hayati önemini PSUC'ün şu şekilde dile getirdiği söylenir: "Zaragoza'yı ele geçirmeden önce Barselona'yı ele geçirmek gerekir". Anarşist hareketin tüm gücünü Faşizmin işgalindeki Zaragoza kentini kurtarmak için seferber ettiği sırada yapılan bu değerlendirme cephe gerisindeki sosyal savaşın şiddetini açıkça göstermektedir. Pier Broué, a.g.e.

İşçilerin, cumhuriyeti savunmak için Barselona'da kurduğu barikatlar

8. Halk Cephesi İktidarı ve Bölgeler

Yeni hükümetin bölgelere yaklaşımı çerçevesinde en önemli önceliklerinden biri sağ iktidar tarafından tek taraflı olarak sona erdirilen Katalonya Özerklik Statüsü'nü yeniden kabul etmek olur. İspanyol Sağından uzaklaşan PNV, Alava sorununa rağmen seçimlerden kısa bir süre sonra Halk Cephesi ile statü konusunda bir anlaşma yapar. Aynı dönem de Galiçya'da da kendi kendini yönetmek için gerekli olan bir özerklik statüsü için çalışmalar hız kazanır. Haziran 1936'da yapılan referandumda, Galiçya Özerklik Statüsü halkın çoğunluğunun oyuyla kabul edilir. Ekim 1936'da meclis tarafından kabul edilen Bask Özerklik Statüsü ile, Katalonya'nın ardından Bask Bölgesi İspanya Cumhuriyeti'ndeki ikinci özerk bölge olur. Özerklik Statüsünün ilk maddesine göre, Bask'ı oluşturan Alava, Gipuzkoa ve Bizkaia illeri "İspanyol Devleti içinde özerk bir bölgeyi oluşturup, Euzkadi adı"nı almaktaydı.

Halk Cephesi'nin iktidara gelmesinden bir müddet sonra Andalusya'da da bazı bölgelerde olduğu gibi statü için mücadele başlar. Bölgedeki *Junta Liberalista* (Liberal veya Özgürlükçü Komite) "tüm Andaluz ülkesi" için Cordoba Tasarısını yayınlama ve bunu yayma kararı alır. Bunun ardından işçi sendikaları, siyasi partiler ve ekonomik ve kültürel kuruluşların işbirliğiyle *Junta Liberalista* öncülüğüyle *Acción Pro-Estatuto Andaluz* (Andalusya Statüsü Yanlısı Eylem) oluşumu ortaya çıkar. Bu oluşumla başlatılan kampanyanın

amacı, istenen özerkliğin özelliklerinin netleşmesi yönünde yol almaktır. Bunun da en önemli özelliklerinden biri bölgesel özerklik için bir temel oluşturmak ve onu destekleyecek kent özerkliği olacaktı. Kentin özerk olmasını sağlamak için, belediyelerin el konulan mal varlıklarının geri verilerek vergilerden muaf tutulmaları ile kendi kaynaklarına sahip olmalarının sağlanması ve son olarak da “kendi ihtiyaçları, gelenekleri ve özel koşullarına uyum içinde kentlerinin yasalarını kendilerinin yapmalarına” izin verilmesi talepleri ileri sürülmekteydi. ⁽⁶⁶⁾ Halk Cephesi’nin bu kez bölgenin özerkliğine daha sıcak bakmasına rağmen, Huelva’nın özerkliğe karşı olması ve Granada’nın başını çektiği bloğun ise yekpare bir özerk Andalusya’ya şiddetli muhalefet etmesi, bölgeci hareketin istediği sonuca ulaşmasını engellemekteydi. Bu ayrılıkları aşmak için, İç Savaş’ın başladığı tarihten on güç gün sonra Sevilla’da bir asamble toplanır ancak savaşın devletin bütün gündemini işgal etmesi yüzünden özerklik meselesi öncelik olmaktan çıkar.

Katalonya’nın her iki komşusu Aragon ve Valensiya’da yeni iktidarın özerkliğe olumlu bakan politikasına rağmen, bölge statülerinin talep edilmesi ve hazırlanması konularında farklı kuruluşlar kendi aralarında bir türlü anlaşamazlar. Aragon’un Caspe kentinde bölge statüsünün belirlenmesi için yapılan kongreye Cumhuriyetçi Sol, Cumhuriyetçi Birlik ve yakın bir geçmişte kurulan Aragon Cumhuriyetçi Partisi (PRA) katılır ve bazı sosyalist ve komünist şahsiyetler bu girişime destek verir. Bu arada bölgenin çeşitli yerlerindeki 51 belediye de bu girişimi destekleyerek bağlılıklarını belirtirler. Çalışmaların ardından, statü için esaslar kabul edilir ve içinde bölgenin üç diputasyonunun başkanlarının yer aldığı komisyon, statüyü hazırlayacak için görevlendirilir. Ancak Aragon’daki Sağ kesim, Caspe uzlaşmasını kabul etmeyip CEDA’nın desteklediği alternatif bir tasarı hazırlar. Diğer yandan, güçsüz olan bir başka bölgeci hareket olan Valensiya’daki hareket de Şubat 1936 seçimlerinden ağır bir yenilgi alarak çıkar. Buna rağmen Valensiya Belediyesi parlamenter ve diputasyonlardan özerklik konusunun yeniden ele alınmasını ve Alicante ve Castellon Belediyeleri ile diyalog kurulmasını talep eder. Halk Cephesinin Valensiya’daki kolunun bu inisiyatifleri güçlü bir şekilde desteklemesi, bölgedeki illerin daha önceki yıllardaki çekincelerinin ortadan kalkmasına yardımcı olur ve bunun sonucunda da Haziran sonlarında bölge Statüsünü hazırlayacak bir komisyon kurulur. Ancak aniden patlak veren İç Savaş, diğer bölgeler için olduğu gibi bu her iki bölgenin özerklik meselesi-

⁽⁶⁶⁾ Juan Antonio Lacomba, *a.g.e.*, s. 95

nin de gündemden düşmesine sebep olacaktı.

Bu arada, daha önceki süreçlerde Katalanizme karşı tavrı olarak anti-özerklik çizgisini benimseyen Kastilya, diğer bölgeler gibi aynı haklardan yararlanmak için hareket geçer. Nisan-Mayıs 1936'da bölgedeki tüm siyasi ve sosyal güçler biraraya gelerek uygun bir statü yazılmasına karar verirler. Aynı sıralarda Burgos'daki belediyeler de yeni bir bölgesel asamblesinin oluşturulmasının ilk adımlarını atarlar. Ancak bu çalışmalar da patlak veren İç Savaş engeline takılarak sonuca ulaşamayacaktır.

9. Cumhuriyet Rejimi ve Yerel Yönetimler

1934'te R.Salazar tarafından hazırlanan ve yerel yönetimin reformunu amaçlayan tasarı, büyük oranda Belediyeler Statüsü'ne benzemesine rağmen, korporatif temsilini ortadan kaldırma, açık konseyler sistemini genişletme ve ilk defa yerel yönetimlerde çalışanların statüsünü oluşturma gibi farklı yönleri de içeriyordu. Aynı dönemlerde Katalonya'da Özerklik Statüsünün kabul edilmesi ile yerel yönetimlerle ilgili içine girilen arayışlar, 1934'te Belediye Yasası ile yeni bir aşamaya ulaşır. Yasaya göre doğal bir varlık olan belediye politik özerklik hakkına sahipti ve üst makamların onayını almak zorunda olmadan var olabilecekti. Bu arada, meclisteki Katalan sosyalistleri, teritoryal bölünme ve yerel sistem konusunda *comarcalist*lere (tüm bağlı yerleşim yerleriyle özerk bir ilçenin varlığını savunanlar) karşı açık bir şekilde *municipalist* bir çizgiyi benimsemekteydiler. İşçi sınıfı da gelecekteki eşitlikçi rejimi organize etmek için yerel ya da kent düzeyini temel kabul etmekteydi. Anarşistlerin benimsediği tezde ise komünler alttan üste doğru ilçe ve bölgeyle başlayıp federe bir hale geliyor ve en sonunda İber Özerk Komünler Konfederasyonu'nu oluşturuyorlardı. Her iki sistemde de kolektif bireyselle, bölgesel ve yerel ise il ve ünitere baskın çıkıyor ve böylece Liberalizmin teritoryal paradigması kesin bir şekilde bu yeni paradigmalara yer değiştiriyordu. Bir başka deyişle, İspanyol devletinin farklı halk ve uluslarından oluştuğundan hareket eden bölgesel özerklik modeli, sadece bölgesel idarenin ve özerkliğin etkili olabileceğini düşünüyor ve bu bağlamda belediyelere önemli bir rol biçiyor, aynı zamanda da yerel çeşitlilik ve özgünlüğü özerk bir idarenin üzerine kurulacağı bir zemin olarak görüyordu. İşçi sınıfı tarafından savunulan federal yerelci ve enternasyonalist model, güçlü bir şekilde anti-devletçi, sosyal eşitlik

ve mutlak özerklik taraftarı olup, yerel düzeyi geleceğin sosyalist toplumunu organize edeceği uygun bir zemin olarak değerlendırıyordu. ⁽⁶⁷⁾

Belediyeler dışında yerel de önemli bir güce ulaşan diğer bir yapıda yerel komitelerdi. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde yaşamla ilgili tüm çalışmalar bu komitelerin eline geçmişti. Bazı yerleşim yerlerinde yerel komiteler o güne kadar belediyelerin yetki alanındaki tüm çalışma alanlarından sorumluyken, yerel yönetimlerin görevden alınmadığı diğer yerlerde ise aynı komiteler bu yönetimlerle uyum içinde çalışmaktaydılar. Bu süreçten etkilenen bir diğer kurum, illerin idaresinden sorumlu olan ve Ortaçağ'dan beri varlıklarını sürdüren diputasyonlardı. Sözkonusu kurumlar da, devrimci güçler tarafından belediyeler gibi burjuva kurumları olarak nitelendirilerek etkisiz hale getirilmişti. Böylece 1936 kışından itibaren yerel düzeyde, İç Savaş'tan önce oluşmuş ve iyice güçten düşürülmüş resmi kurumlar ile sonradan kurulmuş devrimci kurumlar vardı.

Fakat 1933'te iktidara gelen İspanyol Sağ, Cumhuriyetçi Sol ve Sosyalistlerin denetimindeki yerel yönetimleri görevden almaya başladı. 1935 yılının sonlarına doğru, 1931 seçimleriyle oluşmuş belediyeler hükümetin bu politikası yüzünden güç kaybetmeye başladı. Seçimle başa gelmiş yerel yönetimler konusunu programına alan Halk Cephesi ise 1936 seçiminden sonra daha önce oluşmuş yerel yönetimleri restore etme siyasetini benimsedi. 1936 Aralık ayından itibaren yerel yönetimlere ilişkin siyasetini değiştiren hükümet, yeniden belediyeleri ve diputasyonları organize ederek il konseyleri ve kent konseylerini oluşturdu. Atılan bu iki adımla yerel komitelerin yerel idareyle ilgili etkinlikleri sona erdirildi ve hükümetin yerel kurumlar üzerindeki denetimi azami bir düzeye çıkarıldı. 1937 yılında en önemli kolektifleştirme tecrübesinin yaşandığı ve yerel yönetimde anarşist hareketin güçlü olduğu Aragon'daki konseyin çalışması yasaklandı ve belediyelerin çoğu yeniden oluşturuldu. Bu yöndeki müdahaleler farklı yoğunlukta olmak üzere ülkenin her tarafında yaşandı ve Cumhuriyetçi İspanya'da rejimin gerektirdiği kentlerin politik gücünün normleştirilmesi sürecinde epeyce bir alındı.

Kent konseylerinin oluşumunu yerelde anarşistlerin gücünü kırmaya dönüştüren hükümet, hangi politik gücün konseylere ne kadar üye vereceği meselesini de kendisinin atadığı valilere bıraktı. Bunun sonucunda da söz konusu kurumlarda anarşistlerin etkisi azaldı ve Cumhuriyetçi İs-

⁽⁶⁷⁾ Francesc Nadal, a.g.e. <<http://www.ub.es/geocrit/geo37.htm>>

panya'da Komünistler güçlendi. Ancak sürekli askeri hareketler ve askere almalar, konsey üyelerini etkileyerek yerel güç kurumlarının devamlı olarak geçici bir karakterde olması sonucunu getirdi. Çoğu toplantı yeterli çoğunluk sağlanamadığı için ertelenmek zorunda kalındı ve kurumlar çalışamaz duruma geldi. Diğer yandan da gelirlerin yetersiz olması konseylerin çalışmalarını olumsuz etkiledi. Bu durum, temel de halkın vergi vermemeye yönelik geleneksel direnişinden kaynaklanırken, bazı yerlerde anarşistlerin vergi verilmemesi yönündeki telkinleri de etkili olmaktaydı. Tüm bu gelişmeler, Cumhuriyet belediyelerinin günlük hayatta birçok yeterliliklerini kaybetmelerine sebep oldu. Bununla birlikte, devrimci kabarış sırasında kurulan yerel komiteler de belediyelere paralel bir güç olamadı ve genel anlamda savaştan önce oluşan kurumların yerine resmi olarak geçemedi. Yerel gücün belirtilen şekilde reorganizasyonunun üç önemli sonucu oldu:

1 - Yerel yönetimin merkezi hükümet tarafından kontrol edilmesi ve yerel komitelerin yok olmaları,

2 - Liberter örgütlerin etkisinin Marksist partiler lehine sona sona ermesi ve komünistlerin yerel kurumlardaki varlığının önemli oranda artması,

3 - Devrimci sürecin askeri ayaklanmaya karşı savaştan taraf içinde sona ermesi. ⁽⁶⁸⁾

⁽⁶⁸⁾ Rafael Quirosa-Cheyrouze y Muñoz, *Los Consejeros Municipales: Una Nueva Articulación del Poder Local en la Retaguardia Republicana*, *Historia Actual Online*, 2004. s. 117-18-19-20-21-22-23-24 <<http://www.historia-actual.com/bao/Volumes/Volume1/Issue4/eng/v1i4c10.pdf>>

Dördüncü Bölüm

DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ VE ÖZERK BÖLGELERİN OLUŞMASI

İkinci Cumhuriyet'i tasfiye ettikten sonra İspanya'yı 40 yıla yakın bir süre faşist bir rejimle yöneten general Francisco Franco 1975'te hasta yatağında hayatını kaybeder. İç Savaş'ın ve sonrasında kurulan faşist rejimin en büyük sorumlusu olan *Caudillonun* ölümü, bir tarafta egemen sistemin sahipleri ve destekçilerini en önemli güven kaynağından yoksun bırakırken, diğer tarafta da onlarca yıldır rejimin ideolojik ve etnik şiddetine maruz kalan tüm ezilen kesimlerde yeni bir İspanya'nın başlangıcının ilk adımı olarak ele alındığı için büyük bir heyecana sebep olur. Ancak liderini kaybeden baskıcı rejim, tüm kurumlarıyla hala ayakta ve bundan dolayı da kendisine karşı olanlar ondan en kısa sürede kurtulmanın yollarını aramaya başlayacaklardır.

Kendi varlıklarını kurulu düzenin olduğu gibi sürmesine bağlamış sivil ve askeri güçlü bir kesim olmasına rağmen, ülkede uzun bir süreden beridir yaşanan gelişmeler buna izin vermemektedir. Franco rejimiyle yönetilen ülkede 1960'lardan itibaren hızlanan sosyoekonomik gelişme demokratikleşmeyi kolaylaştırıcı bir etken olmuştur. Fakat bundan önce rejimin önemli tercihler yapmaya zorlandığı dış etkenlere bakmak gerekmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında faşist güçlerin 1942 yılında ⁽⁶⁹⁾ yenilmeye başlamalarıyla, Franco yönetimi Batının liberal rejimlerine yakınlaşma siyasetini benimsemenin rejimin güvenliği için en doğru seçenek olduğunu sezmişti. Rejimin anti-komünist niteliği ise zaten Soğuk Savaş yıllarında Batıyla ittifak için en çok gereken özelliklerin başında gelmekteydi. Bu temelde daha tüm baskıcılığını çıplak bir şekilde uygulamasına rağmen, ilk olarak ABD 1953 yılında kendisiyle

⁽⁶⁹⁾ Hemen hemen aynı sıralarda ve aynı sebeplerden ötürü Türkiye'de Batı ülkelerine yakınlaşma politikasını benimsemiş ve bu amaçla ülkedeki Alman yanlısı yayınları susturmuştu.

bir anlaşma yaparak ona Batının kapılarını açar. Bu anlaşmayla ve daha sonra Avrupa ile kurulan ilişkilerle rejim, başta sadece makyaj amacıyla da olsa ağır bir şekilde Batıya doğru yol alacaktır.

İspanya'nın demokratikleşmesini etkileyen bir diğer dış gelişme ise 1974'te Portekiz'deki Salazar diktatörlüğünün Güller Devrimi denen bir hareketle devrilmesiydi. İspanya'nın komşusu Portekiz'den birçok farklılığı olmasına rağmen, aralarında bazı çarpıcı benzerliklerde yok değildi. Salazar 1933'te Portekiz'de iktidarı ele geçirirken, ondan sadece birkaç yıl sonra Franko askeri darbeden sonra kanlı bir iç savaşla İspanya'da devlete el koymuştu. Diğer yandan, Portekiz diktatörü İspanya İç Savaş'ı sırasında galip gelmesi için Franko'dan hiçbir yardımı esirgememişti. Yine, her iki ülkede de giderek güçlenen orta sınıflar ülkelerinin içerde veya dışarda yaşadığı ve büyük kayıplarla biten savaşlardan sonra barışçıl bir demokratikleşme süreci arzulamaktaydılar. Son bir benzerlik ise her iki ülkede de en örgütlü ve kitlesel desteğe sahip olan partilerin komünist partileri olmasıydı. Sonuç olarak, Salazar rejiminin yıkılması, İspanya'da da kendi dikta rejiminden kurtulmak isteyen muhalefetin azmini daha da bilemiş, Franko yönetimi ve destekçilerini ise bir o kadar olumsuz etkilemişti. Aynı dönemde Yunanistan'da Al-baylar Cuntası'da benzer bir şekilde devrilirken, bir başka Akdeniz ülkesi olan İtalya'da ise ordu ve siyasetin içindeki çetelerle mücadele edilerek demokratikleşme süreci mesafe almaktaydı.

Rejim içerdeki kitle hareketi ve silahlı harekete karşı şiddetini artırdığı oranda Avrupa'dan kendisine yönelik eleştirilerin dozu da yükseliyordu. Aylarca süren Burgos'daki yargılamadan sonra 27 Eylül 1975'te iki ETA ve üç FRAP (Anti-Faşist Devrimci Yurtsever Cephe) üyesinin idam edilmesiyle ilk defa birçok Avrupa kentinde onbinlerce kişinin katılımıyla büyük protesto gösterileri yapılmış ve İspanya'nın Avrupa'daki çeşitli merkezlerine karşı saldırılar düzenlenmişti. İdamlara karşı öfkenin yoğun olduğu ülkelerin başında gelen Hollanda'da, direkt olarak hükümet tarafından düzenlenen dikta rejimini kınama gösterisine başbakanın kendisi bile bizzat katılmıştı. İspanya'nın sıkı ilişkide olduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturan on üç ülke ise görüşmelerde bulunmak üzere büyükelçiliklerini toplu bir şekilde geri çekerek dış ilişkilerinde rejimi oldukça güç durumda bırakmışlardı. Bununla da yetinmeyen bazı Avrupa ülkeleri, İspanya'nın uluslararası örgütlerden atılması için BM Güvenlik Konseyini acil olarak toplantıya çağırmışlardı. Elbette Avrupa'nın ülke üzerindeki etkisi sadece insan hakları ihlallerine tepki göstermekle sınırlı

değildi. Her yıl, başta Avrupa olmak üzere diğer batılı devletlerden İspanya'ya akan milyonlarca turist ülkeye yüklü bir döviz bırakmakla sınırlı kalmıyor, topluma liberal yaşam tarzının ne olduğunu da öğretiyorlardı.

İspanya'da Franko rejiminden demokratik bir rejime geçişi mümkün kılan iç sebeplerden başta gelenlerinden biri kurumsal alanda yaşanmaktaydı. Ülkede 1960'ların ortalarından itibaren kurulan ekonomik, sosyal ve kültürel kurumlar Avrupadaki benzerlerine artık daha çok benzemektedirler. Bir başka önemli olgu ise sanayi ilişkileri sisteminde yaşanan üç kurumsal değişimdi. Bunlar, işçilerin işverenlerle toplu görüşmeler yapmaya başlaması, grevler ve temsil gücüne sahip sendikalar. Ekonomideki gelişmenin sonuçlarından biri de işçi sınıfının ortaya çıkmasıydı. Ancak bu yeni sınıf, İç Savaş'ın sebepleri ve uluslar arası alandaki gerçekliği değerlendirmesi sonucu ideolojik bir evrim yaşamış ve bunun sonucunda ılımlı bir çizgiyi benimsemişti. Öte yandan İspanya'daki toplumun çoğunluğu son on beş yılda sosyal, eğitim ve ekonomi alanlarında çalışma yürüten sivil örgütleri tanımış ve bunun sonucunda kendilerine olan güveni teşvik eden ve sistematik olarak pragmatik stratejiler ve uzlaşmayı ön plana çıkaran müzakere tecrübesini kazanmalarını sağlamıştı. ⁽⁷⁰⁾ 1970'lere gelindiğinde ekonomi alanındaki bir başka gelişme ise en büyük güç sahibi sınıf olan toprak sahiplerinin gerileyip yerlerini ekonominin kontrolünü ellerinde bulunduran sanayici ve bankacılara bırakmış olmalarıydı. Yeni kesimin en büyük önceliği ise ekonominin istikrarlı bir şekilde büyümesiydi. Bu nedenle de rejimin muhalif hareketlere karşı sert polisiye önlemler alması, toplumsal gerginlik ve şiddeti artırdığı için ekonominin yeni efendileri tarafından uygun görülmemektedir.

Ülkede yaşanan değişimden etkilenen temel kurumlardan biri olan ve daha önce Franko'nun devrimci güçlere karşı seferlerini haçlı seferlerine benzetip tam destek veren Katolik Kilisesinde gerçekleşmekteydi. Vatikan ile yaşanan ilişkilerin seyri ve ülkede yaşanan değişim, Katolik liberal bir kesimin oluşmasını da beraberinde getirmişti. Vatikan ile imzalanan anlaşmaya göre göre artık rejim piskopos yardımcılarını veya kilise yönetimini atayamayacaktı. Gelişmelerin etkisi altında kalan kilise, en sonunda rejimle olan ilişkisini gözden geçirerek ona verdiği koşulsuz desteğe son vermişti. İşçi hareketi ve Bask'a karşı devletin şiddet uygu-

⁽⁷⁰⁾ Víctor Pérez Díaz, *La Emergencia de la España Democrática: La invención de una tradición y la dudosa institucionalización de una democracia, Claves de Razón Práctica*, N. 13 (jun. 1991) p. 62-80, Madrid. s. 68, 69, 70

laması da bazı başpiskoslar ve piskoposların rejime açık bir şekilde tavır alması sonucunu yaratmıştı. Örneğin Granada Başpiskoposu yayınladığı *Carta Pastoral* * ile polis zulmünü kınamış ve Falanjist basın tarafından saldırıya uğrayan din görevlileri ve işçilere sahip çıkmıştır. Aynı dönemde içlerinde Granada Katedrali'nin de bulunduğu birçok dini bina grevci işçilerin sığındığı güvenli bir barınağa dönüşmüştü. Ancak tüm İspanya'daki kiliseler içinde rejime karşı en tutarlı muhalefeti yapma onuru Bask Kilisesi'ne ⁽⁷¹⁾ ait olmuştur. Bilbao ve San Sebastian kentleri piskoposları yayınladıkları ve Gipuzkoa ve Bizkaia'daki tüm iliselerde okunan *carta pastoral* belgesi ile, hukuksal uygulamalar ve terörizmle mücadele yasasının uygulanmasını kınamışlardır. Bir müddet sonra Bilbao'nun yeni piskoposunun Bask halkının kültürel ve dilsel kimliğinin tanınması talebiyle yayınladığı *carta pastoral* ise Vatikan ile büyük bir krizin yaşanmasına yol açmıştır. İspanyol Hükümeti'nin piskoposun ülkeyi derhal terketmesini istemesine rağmen piskopos buna uymamış ve sonunda hükümet geri adım atarak prestij kaybına uğramıştı. Vatikan tarafından kilisenin başı olarak atanan Enrique Tarancon'un kilise ile devlet arasındaki birliğin artık sona erdiğini açıklamasıyla da rejim en büyük dayanaklarından birini resmen yitirmiş olacaktır.

Rejimin en önemli koruyucusu ordudaki değişimlerde demokratikleşmeyi engelleyebilecek bu kurumun geçiş süreci boyunca siyasi alana müdahale etmemesi sonucunu doğurmuştur. 1950'lerin sonlarından itibaren ordunun siyaset ve ekonomideki etkisi oldukça azalmıştı. Örneğin ordu bütçesi ve personel sayısı sözkonusu yıllarda büyük miktarlarda azaltılmıştı. 1970'e gelindiğinde İspanyol Ordusu'nun bütçesi Lüksemburg bir tarafa bırakılırsa, Avrupa'daki en düşük bütçe durumundaydı. Bundan dolayı Franko öldüğü zaman, rejimin kurumsal

* **Carta Pastoral:** Piskoposların din adamlarına yönelik yazılı talimatlarını içeren veya vaazlardan oluşan bir belge.

⁽⁷¹⁾ Demokratikleşme sürecinden epey zaman sonra, 2002'de İspanya Meclisi'nin ETA çizgisindeki Herri Batasuna'yı kapatması sırasında da Bask Kilisesi ile merkezî hükümet arasında bir kriz yaşanmıştır. Kapatma kararından sonra Bask'taki üç piskopos kilise içi bir yazışmayla bu yasağın parçalanmayı artırarak bölgedeki şiddeti tırmandıracağı tespitini yapmaları tepkilere sebep olur. Bunun üzerine 350 Bask papazı bir Bask gazetesinde yayınladıkları bir mektupla hem piskoposları destekler hem de hem de Madrid'in Hükümeti'nin antidemokratik tutumunun, çoğunluğun kabul ettiği Bask Ülkesi için özyönetim hakkını reddettiğini ileri sürerler. Bu durum Madrid'le Bask Kilisesi'nin ilişkilerini daha da kötüleştircektir. Ingmar Karlson, *Avrupa'nın Üvey Evlatları*, Homer Kitabevi, 2002, s. 115

temeli sivil karakterdeydi. Rejim ordusunun nötr duruma gelmesinin yanı sıra, rejime bağlı ve demokratikleşme sürecine karşı çıkabilecek bir partinin olmaması da diktatörün ölümünden sonra siyasi değişimi kolaylaştıran bir başka etken durumundaydı. ⁽⁷²⁾

Otoriter rejimi içerde en çok zorlayan olgu şüphesiz ilk defa öğrencilerle başlayıp daha sonra işçi hareketiyle devam eden kitlesel hareketlerdi. Franko rejimine karşı ilk örgütlü karşı çıkışı daha 1956'da başlatan üniversite öğrenci hareketi, 1960'lı yılların sonuna doğru gelindiğinde o kadar yaygınlaşmıştı ki polisin üniversite kampüslerine saldırıp işgal etmesi artık olağan bir nitelik kazanmıştı. 1972'de Madrid Üniversitesi'ndeki polis saldırısı sonucu onlarca öğrenci yaralanırken, aynı üniversiteye bağlı Tıp Fakültesi, öğrenci direnişinden dolayı 5 ay boyunca eğitim yapamaz duruma gelmişti. Polis şiddetine maruz kalan birçok öğrencinin yükselen burjuva sınıfının çocukları olması ise rejim için durumu daha da karmaşık bir hale getirecektir. Durumun ciddiyetinin farkında olan Franko, Sevilla'da yaptığı bir konuşmada kimsenin beklemediği bir çağrıyı yaparak sorunun çözümü için diyalog yöntemini önerecektir.

Muhalefet içinde öğrencilerin yanı sıra en örgütlü kesim olan işçi hareketi ise 1970'li yıllar boyunca militanlaşarak ulaştığı derinlik ve yaygınlığıyla rejimi en çok zorlayan hareket durumuna gelmişti. 1970'te Asturiyas'ta 30 bin dolayında işçinin katılmasıyla başlayan grev hareketi yayılarak önce Granada'daki yapı işçilerini, ardından da Madrid metro çalışanlarını içine almış ve 1962'deki grev dalgasından beri en yaygın grev durumuna gelmişti. Grevin kararlılıkla yürütülmesine içine sindiremeyen polis güçlerinin saldırısı sonucu Granada'da 3 işçi hayatını kaybetmişti. 1971'deki grev dalgası ise Madrid'teki

⁽⁷²⁾ Charles Powell, *El Camino a la Democracia en España, Cuadernos de la España Contemporanea*, No.1, Diciembre 2006. s. 10 Powell, İspanya'nın demokratikleşmesi sürecini inceleyen Juan Linz'e atftta bulunarak Frankocu rejimin otoriter rejimlerin bir prototipi olduğunu ve Almanya'daki Nazi rejimi veya Berlin Duvarının yıkılmasından önceki Macaristan'daki totaliter rejimlerden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Bu görüşe göre, otoriter rejimler sınırlı bir çoğulculuğa sahip, bir ideolojiden yoksun olan (fakat özel bir mentaliteye sahip olan), yoğun ve yaygın bir politik mobilize (yaşadığı evrim süreçlerinin bazı anları hariç), iyi tarif edilmeyen sınırlar içinde iktidarını yürüten bir lidere sahip olan (ya da küçük bir grup) siyasi sistemlerdir. Aynı zamanda demokrasiye geçiş süreçlerini de ele alan Powell, geçişi yukarıdan, aşağıdan ve dışardan olmak üzere üçe ayırarak İspanya'daki geçiş sürecinin pragmatik olup yukarıdan elit bir sivil kesim tarafından gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Öte yandan yukarıdan gerçekleştirilen geçişin bazı risklerde içerdiğini vurgulayan yazar, buna örnek olarak otoriter hükümetin sınırlı bir demokrasiyi benimseyerek, temel çıkarlarını garanti altına alacak resmi ve gayriresmi olmak üzere bazı oyun kurallarını yeni politik sistem içinde oluşturabileceğini ve bu durumun 1976'nın ilk aylarında İspanya'da gerçekleşme ihtimalinin olduğunu söylemektedir. S. 13, 15, 16

yapı işçilerinin katılımıyla başlamış, bir grevcinin polis saldırısı sonucu ölmesi üzerine ise bunu protesto etmek amacıyla beş gün boyunca 70 bin yapı işçisinin işbaşı yapmayı reddetmesiyle grev daha da büyümüştü. Grev hareketi bir süre sonra Sevilla, Pamplona, Asturiyas'taki kömür ocakları ve Barselona'daki SEAT fabrikalarına sıçrayarak büyük bir ivme kazanmıştır. Kömür ocakları ve SEAT fabrikaları devlet kontrolünde oldukları için her iki yerdeki grev devlete meydan okumak anlamına da gelmekteydi. İşçi hareketi o kadar ciddiye alınacak bir güce ulaşmıştı ki bankacı ve sanayiciler bile hareketi örgütleyen İşçi Komisyonları'nın (CCOO) yöneticileriyle Madrid ve Barselona'da gizli görüşmeler yaparak bu meseleyi ele almak ihtiyacını hissetmişlerdi. Tüm saldırılara rağmen hareketin yaygınlaşması ve kararlılık düzeyinin artması, rejimin önceleri yerel düzeyde ardından ise ülke çapında sıkıyönetim ilan etmesinde etkili olan başlıca faktörlerden biri olarak kabul edilir.

Ülkenin demokratikleşme sürecine girmesini zorlayan bir başka iç dinamik ise yerel ve bölgesel düzeyde yükselmeye başlayan halkın talepleri idi. Kentlerde ve özellikle de kentlerin kenar mahallelerinde yoğunlaşan maddi talepler ağırlıklı olarak evsizlik, hizmetler, yaşam alanlarının daha da iyileştirilmesini kapsamaktaydı. Ön plana çıkan bir başka talep de örgütlü bir sosyal ağın oluşturulması, kimlik ve kolektif hayat unsurlarının yeniden canlandırılması, biraraya gelme ve mobilizasyon araçlarının oluşturulmasını kapsamaktaydı. Ve son olarak da toplantı ve temsilcilerin demokratik bir şekilde belediyelere seçilmesi hakkıyla kent düzeyinde diğer demokratik hak ve özgürlüklerin elde edilmesi amacıyla az çok bilinçli ve direkt olarak devlete karşı muhalefet yapılmaktaydı. ⁽⁷³⁾

Rejimle aralarına mesafe koymaya başlayan bir diğer kesimde aydın ve sanatçılardı. Bu toplumsal zemine dayanarak İspanya'da demokrat liberal bir gelenek giderek kendisini şekillendirmekteydi. Elbette bunun sınıf tabanı, kentleşmenin hızlanması ve ekonomideki gelişmeyle büyük bir hızla büyüyen küçük burjuva orta sınıfı. Rejimi eleştiren protesto şarkılarını söyleyen müzisyenler ve rejimden bağımsız bir şekilde gelişme yoluna giren tiyatro, kültür alanında başlayan hareketlenmeyi gösteren en iyi örneklerdendi.

⁽⁷³⁾ Jordi Borja, *Persistencia, Crisis y Renacimiento de los Poderes Locales, Pensamiento Iberoamericano*, n. 5.1., 1984, (derdinin bu sayısı *La reconstitucion del estado* dosyasını işlemektedir), Enero-Junio, s. 147. Borja, kentlerdeki hareketlerin başlıca iki özelliğinin olduğunu belirtmektedir: 1- Farklı sosyal güçlerin oluşması (mesleki ve entellektüel kesimin önemli bir rol oynadığı halk veya işçi hareketi) 2- Yasal örgütler (kültürel kurumlar, mesleki okullar *collegios*, Mahalle Dernekleri vb. oluşturulan birimler) veya basın araçlarıyla (politik sistem belediyelerin kamusal bir şekilde eleştirilmesini kabul ediyor ancak devletin diğer kurumlarının eleştirilmesini kabul etmiyordu) ifade özgürlüğü imkanının olması.

I. Demokratikleşme Siyasetinin Yürütülmesi

Franko'nun ölümünden iki gün sonra Prens Juan Karlos, Meclis ve Krallık Konseyi'nin huzurunda İspanya Kralı olarak seçilir. 1969'da Franko'ya ve onun hareketi *Movimiento*'ya sadakatini bildirmesine rağmen, Juan Karlos ülkede Franko rejiminin yerine Liberal demokrasiyi yerleştirmeyi hedeflemekteydi. Kralın bu tercihinde ülke dışında gördüğü Batı eğitiminin etkisinin olmasına rağmen, batı ülkelerinin ve uluslar arası sermayenin İspanya'daki liberal demokrasinin gelişmesini desteklemesi, İspanyol kapitalizminin büyük kısmının aynı sürece sahip çıkması ve muhalefetin giderek artan baskılarının esas sebepler olduğu söylenebilir.

Ancak yeni Kralın liberal demokrasiye geçiş için gerekli gördüğü reformları yerine getirecek bir hükümet daha ortada yoktu. 1974'te Franko'nun en çok güvendiği yol arkadaşı olan hükümetin başı Amiral Carrero Blanco'nun ETA tarafından öldürülmesinden sonra kurulan Arias Navarro hükümetinin demokratikleşme konusunda ciddi hiçbir projesi yoktu. Aslında başbakan Navarro'nun hükümeti kurduktan sonra 12 Eylül 1974'te açıkladığı deklarasyon göreceli olarak liberal olduğu için ülkenin karşı karşıya olduğu ağır sorunları çözeceğine olan inançla 12 Eylül Ruhu olarak adlandırılmıştı. Kontrollü açılımı merkezine alan bu yaklaşım tüm toplumun geniş bir politik katılımını öngörmesine rağmen bunu düzenin oldukça dar sınırları kapsamında gerçekleştirmeye çalışıyordu. Ancak dünya çapında yaşanan petrol krizinin etkisiyle rejimin başlıca döviz kaynağı olan turizm gelirlerinin ve ülke dışında çalışanların ülkeye soktuğu paranın azalması, ardından işsizlerin sayısının hızla artması ve işçi hareketinin tekrar yükselmesi hükümeti oldukça zor durumda bırakacaktı. Rejimin değişimine karşı olanların baskıları da bu gelişmelere eklenince, Arias Navarro iki hafta sonra sözü edilen yeni ruhun Frankoculuğun temel değerlerini savunmayı engellemediğini açıklamak zorunda kalacaktı. Böylece hükümet reformcu siyaset yerine açık bir şekilde rejimin devamından yana olan bir siyaseti benimsemiş olduğunu açıklamış oluyordu. Yine, kralın ve Krallık Konseyi'nin girişimleriyle reform yanlısı bakanlarında bu hükümette yerlerini aldını söylemek gerekiyor.

Hükümetin reformları sadece toplantı ve yürüyüş ve siyasi kurumların kurulmasıyla ile sınırlı tutması ne muhalefeti ne de liberal özgürlüklerden yana olanları hiçbir şekilde tatmin etmemişti. Merkezinde af talebi olan halk hareketi sürekli yaygınlaşıırken, ETA'nın ve diğer küçük silahlı grupların eylemleri artış göstermekteydi. Ocak ayında Bask'ın Vi-

toria kentinde ücretleri düzenleyen yasayı ve çalışma koşullarını protesto amacıyla toplanan 8 bin dolayındaki işçiye polisin saldırması ve bazı işçilerin hayatını kaybetmesi Bask'ın artık yönetilemediğini göstermekteydi. Yeni hükümetin halk hareketine cevabı ise toplantı, gösteri ve grev hakkını yeniden yasaklaması oldu. Fakat bunu tanımayan hareket, başta Vitoria ve Madrid olmak üzere ülkenin her tarafında genel greve giderek daha da kitlesel bir hal kazandı. Polisin bu grevlere saldırısı sonucu Vitoria'da bu kez 4 işçi hayatını kaybetti. Tüm baskı ve saldırılara rağmen grevler ülkenin birçok yerine yayılarak aylarca devam etti.

Muhalefetin militan kesimini temsil eden Komünist Partisinin öncülüğü ve ASA, PSP, CCOO, mesleki, mahalle ve yargıyı temsil eden dernekler ve bağımsız kişilerin katılımıyla 1974'te *Junta Democrática*'nın (Demokratik Komite - JD) kurulur ve bu adımla demokratikleşme dinamiği önemli bir ivme kazanır. Kuruluşunun ardından komite, 12 maddelik bir programla taleplerini kamuoyuna duyurur. Program, yurttaşların tüm özgürlüklerini tanıyan bir geçici hükümetin kurulmasını, siyasi tutuklulara genel af, sendikal özgürlükler, grev, toplantı ve gösteri özgürlüğü, basın özgürlüğü, askerinin siyasi açıdan nötr olması, İspanyol devletinin birliği çerçevesinde Katalan, Bask ve Galiçya halklarının ve bölgelerinin siyasi kimliğinin tanınması, yargının bağımsızlığı ve birliği, devlet ve kilisenin birbirinden ayrılması, devletin biçimini belirlemek için halka danışılmasını, İspanya'nın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na girmesi, uluslar arası anlaşmalara saygı gösterilmesi ve barışçıl uluslar arası varoluş ilkesinin tanınmasından oluşan uzun bir talepler listesinden oluşmaktaydı. Napolyon güçlerine karşı verilen bağımsızlık savaşındaki örgütsel şemayı kendisine örnek alan komite, bölge, il, kent, köy, mahalle ve hatta aile düzeyinde örgütlenme görevini önüne koyar ve önemli bir kitle hareketine dönüşür. Demokratik Komite'nin kitlesel çalışmalar dışında bir başka faaliyet alanı ise işverenler, askerler ve kilise yetkilileri ile görüşmeler yapmak ve uluslar arası ilişkiler kurmaktır. ⁽⁷⁴⁾ İnisiyatifli Komünist Partisi'ne bırakmak istemeyen Sosyalist Partisi ise Hristiyan demokratlar, çeşitli Bask, Galiçya ve Valensiya partilerinin ve sendikaların katılımıyla 1975

⁽⁷⁴⁾ (74) Pepe Parrero Montalbón, *Principio y fin de los organismos estatales de oposición democrática en la Transición (1974-1977)*, <www.ptejgre.com/historia/ruptu.pdf> s. 11, 12, 28. Uluslararası ilişkiler kapsamında komite Avrupa Ekonomik Topluluğu yetkilileri, ABD'nin Madrid Büyükelçisi, Cezayir, Meksika, Romanya ve Venezuela Cumburbaşkanlarıyla görüşmeler yapmıştır.

yılında Demokratik Uzlaşma Platformu'nu (PCD) kurar. Platformun yayınladığı altı maddelik manifesto, JD'nin programındaki hedefleri kapsaması dışında, yaşam ve iş koşullarının iyileştirilmesi, ileri ve adaletli bir toplum oluşturulması için sosyo-ekonomik ve kültürel yapıların değişimini içeren acil tedbirler alınması ve ülkedeki etnik meselenin çözümü ile ilgili radikal bir talebi de içermektedir. Manifestonun beşinci maddesinde etnik sorunun çözümü için İspanya'daki milliyetler ve bölgelerin kendi kaderini tayin ve kendi özyönetimlerini kurma hakkını kabul ettiği belirtilmektedir. ⁽⁷⁵⁾

Ancak, demokratikleşmenin gerçekleşmesinin toplumsal zemini uygun olmasına rağmen bu süreçteki siyasi aktörler arasındaki görüş ayrılıkları ortak bir noktada biraraya gelmeyi zorlaştırmaktaydı. Rejimle bütünleşen kesimlerden bir kısmı rejimin devamlılığının sağlanmasını isterken, bunun mevcut koşullarda mümkün olmadığını anlayan diğer grup ise reformlar yoluyla süreci götürmek gerektiğini düşünmekteydi. Her iki görüşün karşısında yer alan komünist ve sosyalistler ise *ruptura democratica* (demokratik kopuş) adını verdikleri siyasetle rejimi tamamen tasfiye etmek niyetindeydi. Bu amaçla kurulan JD ve PCD kendisine demokratik kopuş konseptini temel almıştı. Esasen İspanyol Komünist Partisi'nin (PCE) şekillendirdiği ve muhalefeti etrafında biraraya getirip başarıyla yürüttüğü bu siyaset, sendikaların, muhalif partilerin ve sivil toplum örgütlerinin katıldığı genel grevle rejimin yıkılmasından oluşmaktaydı.

Ruptura democratica'nın devleti yöneten egemen güçler tarafından kabul görmemesi, Komünist Partisi'nin bundan vazgeçmesine yol açtı. Partinin yeni stratejisine göre Franko rejiminden kopuş kitle hareketlerinden ziyade

⁽⁷⁵⁾ Pepe Parrero Montalbón, a.g.e., s. 29. Manifestonun 5.maddesi şöyleydi: "Demokratik Uzlaşma Platformu İspanyol Devleti'nin içinde milliyet ve bölgelerin özgün varlıklarıyla var olduğunun bilincinde olarak, kendilerinin kendi kaderinin tayin ve demokratik *ruptura*'dan başlamak itibarı ile devletteki milliyetlerin özyönetimlerini (hükümet) kurma hakkını tanıır ve İspanyol Devleti Anayasası'nda federal bir yapının kurulmasını destekler". Öyle görünüyor ki bu radikal talep platformda bölgeleri temsil eden siyasi grupları tatmin etmek için manifestoda yer almıştı. 1980'lerden beri İspanya'daki sosyalist parti ve onun kurduğu hükümetlerin ülkedeki farklı etnik yapı ve bölgelerle ilgili siyasetine bakıldığında, bu taleple yakından veya uzaktan herhangi bir alakası olmadığı görülecektir.

meclis zemininde yapılacak müzakerelerle gerçekleşecekti.⁽⁷⁶⁾ 1976'da muhalefeti bölmek için sosyalistlerin kontrolündeki UGT'nin kongresine izin verilmesi, Hükümetin PSOE lideri Felibe Gonzales ve partinin diğer yetkilileri ile görüşmesi komünistlerin bu yeni stratejiyi benimsemesinde etkili olan diğer sebep olarak bilinmektedir. PCE'nin demokratikleşme sürecinin dışında bırakılacağı endişesiyle partinin lideri Santiago Carrillo, sosyalistler ve Hristiyan demokratlarla temaslarını yoğunlaştırdı ve Mart 1976'da *ruptura pactada* (paktlar yoluyla kopuş) olarak formüle ettiği stratejisini açıkladı. Hükümetin muhalefeti bölerek halk hareketini bölme girişimleri ve muhalefetin her iki kanadının birbirine bu derece yaklaşması, JD ve PCD'nin Mart 1976'da birleşmeye karar vermeleriyle sonuçlandı. Demokratik Koordinasyon adını alan yeni yapı "İspanya Halklarına" başlığıyla yayınladığı manifestoda, hükümetin reformist politikasının demokratik sözlerle baskıcı tedbirlerin kombinasyonundan oluştuğu ve keyfi karakterde olan ayrımcı ve dışlayıcı tedbirlerle sorumlu siyasi ve sendikal güçleri bölmeyi amaçladığı için kınayarak, genel siyasi ve sendikal özgürlüklerle farklı milliyetlerin hak ve siyasi özgürlüklerini talep etmekteydi. Manifestoda bir başka dikkat çekici talep ise halk oyuna dayanarak devletin ve hükümetin biçimine karar verildiği kurucu bir dönemin başlatılması için rejimden kopuşun veya demokratik alternatifin gerçekleştirilmesi idi.⁽⁷⁷⁾

Rejimin sürekli uğraşmak zorunda kaldığı diğer önemli alanlar etnik hareketlilik düzeyinin yükseldiği Bask ve Katalonya'ydı. Her iki bölgede zorlanan rejim, içine girdiği arayışlarla bazı sınırlı adımları atabileceği işaretini

⁽⁷⁶⁾ Patrick Baker, *Socialist History Society, Occasional, no. 11, 2000,*

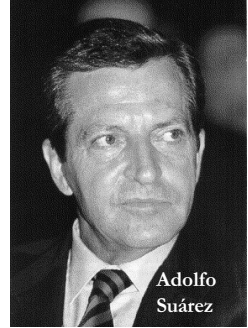
<www.socialisthistorysociety.co.uk/BAKER01.HTM> Baker, Komünist Partisinin 1975-1979 arasındaki stratejisini etrafıca incelediği makalesinde, bu partiye ağır eleştirilerde bulunmaktadır. Buna göre, partinin kitlesel hareketi esas almaktan vazgeçip elit düzeyde müzakereleri ve mecliste yapılacak anlaşmaları esas alan *ruptura pactada*'yı benimsemesi kitlelerdeki çökşunun yitirilmesine sebep olmuş ve sonunda partinin önemli ölçüde iye kayıpla sonuçlanmıştır. Baker, partinin daha radikal sol bir azınlık muhalefeti rolünü oynayabileceğini, müzakerelere katılan temsilcilerine baskı yaparak demokratik reformlar yanında daha radikal bir "sosyal geçiş" için çalışmalarını sağlayabileceğini, böylece meclisteki çalışmayı kitle hareketiyle birleştirmesi halinde ilerici bir sosyal gelişmeye yol açabileceğini vurgulamaktadır. PCE lideri Santiago Carrillo'nun Adolfo Suarez hükümetine yaptığı önerilerden biri de tüm demokratik süreç yanlısı partilerin katıldığı geniş tabanlı bir hükümetin oluşturulması olmuştur. Ancak Suarez hükümeti Carrillo'nun bu önerisini ciddiye almamıştır. Böylece *ruptura pactada* fikeri de reformizmin alternatifi olacak düzeye ulaşamayarak tamamen gündemin dışında kalmıştır.

⁽⁷⁷⁾ Pepe Parrero Montalbón, a.g.e., s.31, 32 Demokratik Koordinasyon, Demokratik Oluşum Platformu'nun son sözcüğü ile Junta Democratica'nın ilk sözcüklerinin biraraya getiren toplun ve basın, örgütü Platajunta olarak adlandırmaktaydı.

vermeye başlamıştı. Kasım 1975'te hükümetin çıkardığı yasayla Bask'taki direnişin merkezi olan Guipozkoa ve Bizkaia illeri için Özel İdari Bir Yönetim Araştırma Komisyonu'nun kurulmasına karar verilir. Bu çalışmalar sonucunda hükümetin ulaştığı sonuç, sözkonusu yerlerde idari özerkliği içeren ve bu iki ilden oluşan bölgesel bir kurumunun oluşturulması gerektiğiydi. Ancak Alava ilini dışarıda bırakıp sadece bu iki ili kapsayacağı ve özyönetim haklarını içeren bir özerklik yerine sadece idari bir desentralizasyondan ibaret olacağını ileri süren Bask'taki etnik hareket bu adıma sıcak bakmayacaktı. Bask'ta olduğu gibi Katalonya için de aynı amaçla Şubat 1976'da Mayor Zaragoza'nın başkanlığında Katalonya'daki dört *diputacion*un başkanları ve önde gelen kişilerinin katılımıyla Barselona, Tarragona, Lleida ve Girona illeri diputasyonları için Bask'takiyle aynı ismi taşıyan bir komisyon kurulur. Komisyon yaptığı çalışmanın sonucunda, hükümete Katalonya Genel Konseyi'nin kurulmasını önerir.

I. Adolfo Suárez Hükümeti

İktidara gelmesi üzerinden daha bir yıl geçmesine rağmen, ülkenin önemli sorunlarını çözecek bir yaklaşımı bir türlü gösterememesi ve hem rejim yanlıları hem de muhalif hareketle istediği diyalogu kuramamasından dolayı Arias Navarro, Juan Karlos'un da zorlamasıyla Haziranın başında istifa eder. Kral bu sefer hükümeti kurma görevini *Movimiento* hareketinin eski sekreteri olan Adolfo

Suárez'e verecektir. İçinde önemli oranda reformcu üyenin bulunduğu bu hükümet, artık İspanya'yı liberal demokrasiye ulaştıracak adımları atacak ve geçiş sürecinin hemen hemen tamamında iktidarda kalarak süreci sonuna kadar götürecektir.

Suárez Hükümetinin görev sürecinde toplumsal güç sahibi kurumların kendi aralarında yaptıkları paktlar konusu önem kazanmıştır. İspanya'daki demokratikleşme sürecinde beş büyük paktın varlığından sözedilmektedir: rejim içindeki sertlik yanlıları ve ılımlar arasında rejimden çıkış için anlaşma, Suárez hükümeti ve muhalefet arasında yapılan ve ilk demokratik seçimlerin yapılmasıyla sonuçlanan anlaşmalar, ülkeyi içinde bulunduğu zor sosyoekonomik durumdan kurtararak istikrarlı hale getiren Moncloa Pakti, yeni demokratik anayasanın yapıl-

masını olanaklı kılan çok partili büyük pakt ve Katalonya ve Bask özerklik statülerinin kabul edilmesiyle sonuçlanan müzakereler. ⁽⁷⁸⁾

Radikal çözümün karşısında eski ile yeninin bir sentezini içeren ve siyasi tarafların karşılıklı görüşmeleri yöntemini benimseyen reformist siyasi çizgi (Suárez hükümeti) serbest bir seçimle kurulan kurucu bir meclise dayalı demokratik meşruiyeti savunmaktaydı. Reformist çizgiye göre diktatörlükten çıkış “ötekiler” olmaksızın mümkün değildi ve bu da ancak görüşmeler yoluyla gerçekleştirilebilirdi. İktidar yanlıların düşündüğü reform, Frankocu rejiminin kurumlarını dönüştürmeyi gündemine almasına rağmen, diğer taraftan ise bu dönüşümü garanti altına alacak kurumsal devamlılığı amaçlamaktaydı. Ancak kontrol altına alınmış reform, kontrol altına alınmış demokrasi anlamına gelmekteydi ve bu yöntemle egemen kesimler dikta rejiminden anayasal monarşiye geçmeyi istemekteydiler.

İspanya'daki tüm muhalif güçleri birleştirmeyi önüne hedef olarak Demokratik Koordinasyon, bölgesel çapta örgütlü olan yapılarla Ekim 1976'da birleşir ve bunun sonucunda Demokratik Örgütler Platformu (POD) ile ülkenin en geniş muhalif yapısı ortaya çıkar. Katalonya, Balear, Kanarya, Galiçya ve Valensiya bölgesel güçleri platforma tam katılım sağlarken, bazı demokratik Bask partileri de gözlemci olarak katılmayı uygun bulur. POD'un açıkladığı programda, devletin yeniden kuruluş sürecini yürütecek ve özgür seçimlerin yapılmasını sağlayacak geniş demokratik rızaya dayalı bir hükümetin kurulması, siyasi tutukluların af edilmesi, sürgünde yaşayanların özgür bir şekilde geri dönmeleri, emek affı, talep eden milliyetlerin ve bölgelerin özerklik statülerinin kabul edilmesi, devletin kuruluş sürecinde kendi özerkliklerinin garanti altına alınması için siyasi organizasyonlarının oluşturulması (bu siyasi organizasyonlar geçici bir şekilde özellikle Katalonya, Bask ve Galiçya için oluşturulacaktı) ve şekillenen statülerin bölgelerde yapılacak referandumlarla kabul edilmesi hedefleri vardı. Bunun yanında platform, en çok etkilenen sosyal kesimlerin katılımıyla enflasyon ve işsizliğe karşı ekonomik bir programın uygulanması ve verimlilik sürecini yeniden aktive ederek ekonomik krizin üstesinden gelmeyi de hedeflemiştir.

⁽⁷⁸⁾ Charles Powell, a.g.e., s. 15 Díaz ise paktlar meselesi üzerinde bölgesel ve sosyal paktlar olarak iki genel kategoriden söz etmektedir. Buna göre bölgesel paktlar bölgelerdeki merkezçiler, sosyalistler ve elit siyasiler arasında yapılmış olup birçok bölgesel ve milliyetçi çelişkiyi kanallı etmiş, “bölgesel ara hükümetleri (mesogobierno)” başka bir deyişle özerk bölgeler sistemini kurumsallaştırmıştır. Sosyal paktlar ise siyasiler, bürokratlar, sendikalar ve işverenler arasında yapılmış olup merkezçi ve sosyalist hükümetlerin anti-enflasyoncu ekonomi sistemine meşruiyet kazandırmada etkili olmuştur. Víctor Pérez Díaz, a.g.e., s. 71.

Programda sözü dilen tüm bu hedeflerin yerine getirilmesinin “birleşik ve kolektif muhalefetin devlet güçleriyle kamuya açık bir şekilde görüşmeler yapması” ve yurttaşların harekete geçirilmesiyle mümkün olacağı belirtilmekteydi. Bu stratejiye göre, “barışçıl ve sorumlu” olacak halk hareketliliği görüşmelerin yapılmasını hızlandırmak ve bununla demokrasiye ulaşmak için bir gerekliliktir. Öte yandan, platformda kabul edilen uzlaşmaları uygulamak için Sürekli Komisyon adıyla bir yapılanma da kurulacak ve bu komisyon, hükümet, ordu, banka ve kilise yetkilileri ile yapacağı görüşmelerde kabul edilen program temelinde somut önerilerde bulunabilecekti. Komisyon, Kanarya Adaları’nda yaptığı toplantıda sözü edilen müzakereleri yürütme görevini verdiği Dokuzlar Komisyonu’nu kurar. Aralık ayı itibarıyla komisyonun üyeleri ülkedeki muhalefetin çoğunu temsil eden liberal monarşistler, Hristiyan demokratlar, Katalan, Bask ve Galisyalı temsilciler, sosyaldemokratlar, sosyalist ve komünistlerden oluşmuştur. Üyeler içinde İspanya’nın gelecekteki başbakanı PSOE lideri Felibe Gonzales, PCE lideri Santiago Carillo ve Katalonya’yı yıllarca yönetecek Jordi Pujol’da vardı. ⁽⁷⁹⁾

1976 yılı boyunca hükümet ve muhalefet arasında geçiş sürecinin kontrolü için büyük bir çatışma yaşanmıştır. Muhalefetle yaptığı görüşmelerde Suárez, karşı tarafı hızlandırmak için sürekli olarak orduyu gündeme getirirken, buna karşın muhalefet, hükümeti kitle baskısını arttırmakla tehdit etmiştir. Ancak Suárez, muhalefetin birleşik cephesini bölmek için harcadığı

⁽⁷⁹⁾ Pepe Parrero Montalbón, a.g.e., s. 19, 20, 21, 22, 24, 25. Montalbón, *bükişmetin referandum kampanyasının yoğun geçişini, referandumda “bayır oyn” verilmesini savunan muhalefetin tezini savunmak için kamusal araçlara ulaşamadığını ve bükişmetin gücünün doruğunda olduğu bu zaman diliminde muhalefetin büyük oranda boyun eğdiğini belirtmektedir. Bu ortamda POD’un ve en büyük bileşeni Demokratik Koordinasyon katılım yetersizliğinden dolayı toplantı yapamaz duruma gelmiş, Dokuzlar Komisyonu pratikte özerk hale gelmiş ve faaliyetleri hakkında hesap vermeden müzakereleri yürütmek için oldukça serbest kalmıştır. Böylece ülke çapında örgütlü olan muhalif güçlerle farklı milliyet ve bölgelerin muhalif güçlerinin POD çatısı altında birleşmeleri, rüpturist deklarasyonlarına rağmen sadece bükişmetle görüşmeler yürütecek bir komisyonun oluşmasına hizmet etmiştir. Bu noktadan sonra komisyon, hiçbir örgütlü güce danışmadan şu noktalardan oluşan asgari bir program kabul etmiştir: Asgari demokratik güvencelerin tanınması, tüm parti ve sendikaların yasallaşması, Milli Hareket’in lağvedilmesi, total af, seçimlerin yapılması için şartların görüşülmesi, kamu iletişim araçlarına ulaşım ve İspanya’daki milliyetlerin kabul edilmesi. Geline son durumda platformu oluşturan partiler rejime karşı olmayı terkedip seçimlerde hesaplaşmayı önlerine hedef olarak koymuş oluyorlardı. Diğer yandan, muhalefetin daha önce talep ettiği tüm partilerin katıldığı özgür seçimleri hazırlayacak geçici bükişmette ortada yoktu. Muhalefetle bükişmetin uzlaşmasına karşı çıkan partiler PC (Karlíst Parti), küçük cumhuriyetçi partiler ve PCE’nin solunda yer alan partiler 15 Haziran tarihinde yasal değillerdi. Bir başka talep olan genel af ve devletin biçimini özgür bir şekilde seçme şartı yerine gelmemiştir. Bu şartlarda reform zafere ulaşmıştı ve anayasanın hazırlanması, İspanya’nın Avrupa Ekonomik Topluluğu’na ve NATO’ya katılımı aşamalarında da aynı şey yaşanacaktı.*

çabayı önemli tavizlerle birleştirdiği taktirde inisiyatifi ele geçirebileceğinin farkına varmıştı. ⁽⁸⁰⁾ Tarafların bu karşılıklı inisiyatifi ele geçirme mücadelesiyle geçen 1976 yılı boyunca ne hükümetin savunduğu ve yukardan kontrol edilen reform, ne de muhalefetin istediği ve tabandan gelişmesi düşünülen *ruptura democrática* herhangi bir mesafe katedebilmişti.

Hükümetin siyasete nefes aldırarak ilk adımı Kasım 1976 tarihli Siyasi Reform Yasası ile atılır. Yasa, Franko rejimi yanlılarının kontrolünde olan ve rejimin devamından yana olanların oldukça hırslı oldukları meclisin üçte ikisi tarafından kabul edilmişti. Franko rejimini çözecek bu yasanın rejimin kendi meclisinde kabul edilmesi, Suárez Hükümetinin rejim yanlılarını ikna etmedeki başarısını göstermektedir Reformcuların bu aşamada meşruiyet mekanizması açısından Frankocu Meclise ihtiyaçları vardı. Kabul edilen yasanın referanduma sunulması sürecinin gündeme gelmesiyle, muhalefet kendisinin de demokratikleşme sürecine katılımını talep eder. Muhalefetin bu taktik değişimi ve stratejisi alternatif reformist çizginin güçlenmesini beraberinde getirmiştir. ⁽⁸¹⁾ Aynı diyalog sürecini muhalefetle de yaşayan hükümet, yasanın referanduma sunulması konusunda muhalefetle görüşbirliğine varır. Yapılan referandum katılım oranı %78'i bulur ve oyların % 94'ü bulan büyük büyük bir çoğunluğuyla yasa kabul edilir. Meclis ve referandum sürecini geride bırakan Siyasi Reform Yasası, Ocak 1977'de yürürlüğe girerek ülkede siyasi özgürlükler konusunda yeni bir dönemin başlamasına yol açar. Yasa kapsamında, rejim yanlılarının kontrolünde olan meclis lağvedilerek yerine serbest seçimlerle oluşturulacak bir meclis ve senato kuru-

⁽⁸⁰⁾ Paul Preston'un *Historia 16* dergisinin 13. sayısında yayınlanan "Historia de España" dosyasına geçiş süreciyle ilgili yazdığı makale. <<http://www.salman-psl.com/la-transicion/>>

⁽⁸¹⁾ Rafael del Aguila Tejerina, *La Transición a Democracia en España: Reforma, Ruptura y Consenso*, Revista de Estudios Políticos (Nueva Época), no.25, Enero-Febrero 1982, s. 104, 106, 108, 111, 112. Tejerina, M. Aragon ve L. Aguiar'a atıfta bulunarak muhalefetin referandumla katılmak için hükümetten şu şartları yerine yerine getirilmesini istediğini belirtmektedir: tüm siyasi partiler ve sendikaların tanınması, siyasi ve sendikal özgürlüklerin tanınması, korunması ve garanti altına alınması, rejimin siyasi kolu olarak çalışan Movimiento baraketinin acilen lağvedilmesi ve yönetimin etkili bir şekilde nötr olması, ülkenin ihtiyaç duyduğu gerçek bir affın çıkarılması ve bu süreçte gerekli olacak kuralların müzakere edilmesi, İspanyol devletindeki tüm bölgelerin siyasi olarak kurumsal bir statüye kavuşmaları gerekliliğinin kabul edilmesi. M.Aragon ve L.Aguiar: "Consideraciones sobre los resultados en Madrid del Referendum de 15-12-76", Revista Española de la Opinión Pública, no.48, abril-junio 1977. <<http://www.historiasiglo20.org/>> 15 Aralık 1976'da yapılan referandumla Siyasi Reform Yasası kabul edildi. Yasanın Frankocu meclisten geçmesi meclisin kolektif intiharı olarak değerlendirilmektedir.

luyordu. Ancak yasada senato üyelerinden beşte biri kadarının direkt olarak kral tarafından atanması hükmü de vardı. Yasa aynı zamanda serbest seçimlerden sonra ortaya çıkacak meclis ve hükümete anayasa reformu yapma yetkisini de vermektedir.

Siyasi Reform Yasasını kendine dayanak yapan hükümet, kısa bir süre sonra çıkardığı yeni bir yasayla rejimin partisi Falanj* dışında kalan yasaklı siyasi partilerin yasallaşmasının yolunu açtı. Bu doğrultuda ilk olarak muhalefetin ikinci büyük partisi İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) Şubat 1977’de yasallaştı. Aynı kapsamda yasallaşan diğer partiler ise Suarez’in başına geçtiği Merkezi Demokratik Birlik (UCD), Halk İttifakı (AP), İkinci Cumhuriyet’te Bask Hükümeti’ni kuran Bask Milliyetçi Partisi (PNV) ve bazı küçük radikal sağcı partiler olur. Ancak yasallaşan partiler arasında reform sürecinin yürütmesi için varlığı gerekli olan en büyük muhalif parti olan Komünist Partisi yoktu. Başını ordunun çektiği rejim yanlılarının tepkileri ve reformcuların, komünistlerin devletin çizeceği liberal demokrasinin sınırlarına riayet etmeyecekleri korkusu, bu partinin yasallaşmasını zorlaştırmaktaydı. Bu konuda inisiyatif alan Suárez, komünist partisinin genel sekteteri Santiago Carrillo ile bir görüşme yaparak bu partinin yasallaşmasını çözecek bir uzlaşmaya varır. Uzlaşma sonucunda partiyle varılan anlaşma gereği yasallaşma karşılığında parti cumhuriyet hedefinden vazgeçecek ve monarşinin varlığını kabul edecektir. Bu uzlaşmadan kısa süre sonra, aynı yılın Nisan ayında İspanyol Komünist Partisi de (PCE) yasal siyasi partiler içinde yerini alır.

Siyasi Reform Yasası’nın yürürlüğe girmesinden sonra sıra yeni seçim yasasının yapılmasına gelir. Hükümet bu amaçla muhalefetle işbirliğine gider ve bu yasanın ortak bir şekilde yapılması için hükümet-muhalefet ortak komisyonu kurulur. Komisyonun hazırladığı yeni seçim yasasından sonra, son elli yıla yakın dönemdeki ilk demokratik seçimler dört partinin katılımıyla 15 Haziran 1977’te gerçekleştirilir. Seçim sonuçlarına göre Suárez’in partisi UCD (Merkezi Demokratik Birlik) % 31, PSOE % 28 ve PCE % 9 ve Franko rejiminin mirasçısı olan AP (Halk İttifakı) % 8 dolayında oy alır. Aynı seçimlerde Katalonya’da Katalonya Demokratik Platformu (PDC) ve Bask’ta PNV olarak seçimlere giren bölge milliyetçi hareketlerine de güçlü bir destek çıkar.

Seçimler sonucunda demokratikleşme sürecini yönetecek Kurucu Meclis’in kurulmasından sonra, hükümet özellikle kötüleşen ekonomiyi

* **Falanj:** Tam adı Falange Española Tradicionalista (İspanyol Gelenekçi Falanji) olan bu milliyetçi siyasi grup 1937’de eski diktatör Primo de Riveranın oğlu Miguel de Rivera tarafından kurulmuştur. Dönemin İtalyan faşizminden etkilenen Falanj, Franko diktatörlüğüyle ortaya çıkan elverişli siyasal ortamda oldukça güçlenmiş ve ortadan kaldırıldığı 1977’ye kadar İspanya’daki her türlü sosyal ve etnik sorunun demokratik çözümüne şiddetle muhalefet etmiştir.

istikrarlı hale getirme gayreti doğrultusunda başlıca siyasi partilerle görüşmeyi programına alır. Görüşmeler sonucunda, Başkanlık Sarayı'na atıfla *Pactos de Moncloa* (Moncloa Paktları) olarak adlandırılan kapsamlı bir uzlaşma ortaya çıkar. Politik alanla ilgili olan uzlaşmalar kapsamında taraflar basın özgürlüğü konusundaki sınırlamaların kaldırılması, toplantı, siyasi dernek kurma ve ifade özgürlüğünün tanınması, muhalefetin parlamentodaki görevini gereği gibi yerine getirebilmesi için devlet sırları yasasının değiştirilmesi, ceza yasasının reformu, ordu ve polisin reorganizasyonu, işkence suçları diye bir suç çeşidinin tanımlanması, gözaltındakilere hukuki yardım yapılmasının sağlanması, *Movimiento* hareketinin lağvedilmesi ve askeri ceza mahkemelerinin görev alanının daraltılmasına karar verilir. Ekonomi cephesindeyse bütçe açıklarını kapatmak amacıyla yeni bütçe ve para politikalarının benimsenmesi, şirketlerin her yüz kişilik çalışanından ancak 5'ini işten atabilme hakkının olması, çalışanların sendikali olma hakkının kabul edilmesi ve 1978 yılı için işçilerin ücretlerine % 22 zam yapılması kararları alınır. Adolfo Suárez, Santiago Carrillo ve Felipe González'in içinde bulunduğu ve iktidar, muhalefet partileri ile bölge milliyetçi partilerinden dokuz parti lideri tarafından imzalanan bu geniş ölçekli ekonomik, sosyal ve siyasi tedbirler sonucu, başta ekonomi olmak üzere sosyal ve siyasal alanlar hükümetin planladığı gibi daha istikrarlı bir hale getirilmiş ve bu şekilde hükümetin demokratikleşme için planladığı diğer reformları uygulamaya konması sağlanmıştır. ⁽⁸²⁾

Suárez bir yandan paktlar siyaseti ile siyasi programını adım adım hayata geçirirken, diğer yandan da geçiş sürecini bloke etme kapasitesine sahip

⁽⁸²⁾ Adolfo Suárez'in tüm tarafları ortak çözüm konusunda uzlaşmaya varmalarını sağlayan siyasi yeteneği demokratikleşme sürecinin bızlı ilerlemesinde önemli bir faktör olmuştur. İspanya'nın demokratikleşmesinden alınacak dersleri inceleyen Encarnación, geçiş teorisini Philippe Schmitter'e dayanarak "Demokrasinin doğru ve yanlış kararları vermesi için önünde geniş bir alan olan hayatın içinden gerçek siyasi aktörler tarafından tercih edilmesi gerektiğini" söylemektedir. Encarnación, bundan hareketle İspanya'da demokrasinin yaşaması için kritik öneme sahip olan şeyin etkili ve yaratıcı siyasi liderlik olduğunu, post-otoriter bir süreçten sonra demokrasinin yaşayabilirliği ekonomik gelişme gibi yapısal şartlardan ziyade becerikli siyasi sanata bağlı olduğunu belirtmektedir. Yazar, akademik teorilerin bizleri inanmaya teşvik ettiği ekonomik modernleşmenin yam sıra canlı bir sivil toplumun var olmasının da demokrasinin güçlendirilmesi için yeterli olmayacağını, ancak toplumda derin köklere sahip olan ve ebil ve iyi örgütlenmiş siyasi kurumlar tarafından desteklenen etkili ve meşru siyasi önderliğin olması durumunda bunun mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Omar G. Encarnación, *Spain After Franco: Lessons in Democratization*, *World Policy Journal*, Kas 2001, Sayı 2. s. 38-40

olan ordunun liberal demokrasiye uyum sağlaması için, sahip olduğu bir başka programı pratiğe geçirmek için adımlar atıyordu. Bu programa göre İç Savaş'ın kazanan tarafı ve Franko rejiminin belkemiği olarak görülen ordunun modern demokrasilerde öngörülen misyonuna kavuşması ve bunun içinde ordunun tüm bileşenlerinin kurumsal düzeyde kendine yer bulan her tür siyasi tercihe saygı göstermesi gerekiyordu. Bunun ilk adımı olarak 1977'de çıkarılan yasayla üç ayrı bakan tarafından temsil edilen İspanyol Ordusu'nun kara, deniz ve hava güçleri oluşturulan Savunma Bakanlığı'nın bünyesine alınarak ilk defa sivil bir otoriteye bağlanıyor ve böylelikle de ordunun özerkliğine son veriliyordu. Bunu izleyen yıllarda bu konuda yeni yasa ve kararnamelerin çıkarılması ve Kral Juan Karlos'un Franko'dan sonra orduya komuta eden en yüksek otorite olarak liberal rejime geçiş sürecine tam destek vermesi, sivillerin ordu üzerindeki hakimiyetini daha da pekiştirmişti. ⁽⁸³⁾

Bu gelişmelerden sonra, muhalefetin bir an önce çıkarılmasını istediği Genel Af 1977 yılında çıkarılır. Ancak bu affın sınırlı bir muhtevaya sahip olup tüm siyasi tutukluları ve sürgündeki herkesi kapsamaması, kendisini

⁽⁸³⁾ Roberto Fajardo Terribas, *El Ejército, en la transición hacia la democracia (1975-1982)*. *Acercamiento a la Política Reformadora de Gutiérrez Mellado*, Doktora Tezi, Granada Üniversitesi, 2000. s. 265, 268, 292, 378, 497, 498 Raquel Barrios Ramos, *Reforma Militar en el Proceso Democrático Español*, (1975-1989), Carlos Navajas Zubeldia (ed.) *Actas de IV. Simposio de Historia Actual (IV.Güncel Tarih Sempozyumu)*, Logroño, La Rioja Hükümeti. Instituto de Estudios Riojanos, 20004, pp. 993-1008. Askeri reform Manuel Gutiérrez Mellado'nun istifa eden general Mendivil'in yerine hükümete bağlı Savunma İşleri Bürosu'na 1976 sonbaharında başkan yardımcısı olarak atanmasından sonra başlamıştır. Mellado'nun reform programı üç temel fikir doğrultusunda şekil kazanmıştır: ordunun depolitizasyonu, ordunun mesleki bir örgüte dönüştürülmesi ve orduyu topluma tam olarak entegre etme gerekliliği. Savunma Bakanlığı ile ordunun sivil idareye bağlanmasından sonra 1978'deki Juan Karlos I'nin Krallık Kararları (aynı yıl mecliste yasalaşmıştır) ile ordunun anayasaya bağlı olması gerekliliğinin altı bir kez daha çiziliyor. Kararların 28. maddesinde "her askerin anayasadaki yükümlülükleri tam olarak bilmesi ve yerine getirmesi gerektiği" belirtilirken 34. madde de verilen emirlerin kanunlara ve özellikle de anayasaya karşı olması durumunda hiçbir askerin buna uyma mecburiyeti olmadığını net bir şekilde belirtmekteydi. 1980'de kabul edilen Ulusal Savunma Yasası ile de ulusal savunmanın temelini "yurttaşlar" olduğu yolunda yeni bir konsept geliştirilirken, bunu modifiye eden 1984 tarihli yasa ise bir yandan sivil gücün askeri güç üzerindeki hakimiyetini zorunlu kılarken, öte yandan da ordunun görevi olarak değerlendirilen "iç savunma" konseptini terk etmekteydi. Bundan sonraki adım ise daha önce yasal olarak orduya bağlı kamu güvenliğinden sorumlu olan güçlerle orduyu organik ve fonksiyonel olarak birbirinden ayırmaya yönelikti. Yasal değişiklikten bir müddet sonra, 1986 yılında bu amaç gerçekleştirilmiştir. Hükümet, askeri reform programını radikal bir şekilde gerçekleştirmek yerine, reformları belli bir sırayı izleyerek uzun bir sürece yaymış ve bunu yaparak orduda yaygın olan sivil alana müdahaleci yaklaşımın önüne geçmiştir. Öte yandan, orduyu demokratik devlet içinde konumlandırmak için sadece siyasi tedbirler alınmamış, bunun yanında askerlerin sosyo-ekonomik yaşam şartlarını düzeltmeye yönelik adımlarda atılmıştır.

muhalefetin sert eleştirilerinin hedefi haline getirir. Bask ülkesi ise siyasi tutukluların en çok olduğu yer olmasından dolayı bu affın başlıca muhatabı konumunda olacaktır.

2. Demokratik Anayasa

Politik sahnedeki tarafların çoğunun hazırlanması, tartışılması ve kabul edilmesi sürecine direkt olarak katıldıkları yeni anayasaya eski rejimden kopuşun bir simgesi olarak büyük değer atfedilmektedir. Anayasa tasarısı, mecliste temsil edilen siyasi parti üyelerinden oluşan yedi kişilik bir kurul tarafından Ağustos-Aralık 1977 tarihleri arasında hazırlanır. Siyasetçi, hukukçu ve aydınlardan oluşan yedi kişilik kurul, beş muhafazakar üye ile Komünist Partisi ve Sosyalist Partisi'ni temsilen iki üyeden oluşmuştur. Muhafazakar üyelerden biri de Katalan milliyetçi partilerinden birinin üyesidir. Ocak'ta meclisteki partilere sunulan tasarı, meclisin kurduğu bir komisyonda Haziran boyunca incelenir ve ardından meclis genel görüşmesinde, Senato'da ve Karma Komisyon'da ele alınır. Tasarı, meclisteki görüşmede 325 lehte oy alırken karşı oy verenlerin sayısı sadece 6'da kalır. Tasarıyı hazırlayan kurula dahil edilmedikleri gerekçesiyle Bask Milliyetçi Partisi'nin (PNV)14 üyesi ise oylamaya katılmayarak meclisi terkeder. Anayasa tasarısı için 6 Aralık 1978'de yapılan referanduma ise katılım pek yüksek olmayacaktır. Katılımın % 67 olarak gerçekleştiği referandumda, tasarı % 58 oyla kabul edilir. Kendilerinin Anayasayı hazırlayan kuruldan dışlandıklarını öne süren Bask siyasetinin etkisiyle Bask'taki katılım % 44 olur. Bu sonuçla, İspanya'nın en düşük katılım oranı Bask'ta gerçekleşecektir.

Yeni anayasanın en orijinal yönü özerk bölgelerin kuruluşuna izin veren devletin yeni teritoryal örgütlenmesiydi. 137. maddeye göre devlet teritoryal olarak kent, il ve özerk bölgeler şeklinde örgütlenmekteydi ve bu her üç birim de kendilerine has çıkarlarına sahip çıkmak için özerk olma hakkından yararlanmaktaydılar. Anayasada bu maddenin yer alması, Bask, Katalan ve Galisya'nın ve bir ölçüde de Valensiya, Andalusya ve Kanarya Adaları'nın özerklik konusundaki güçlü isteklerinden kaynaklanmaktaydı. Ancak devletin yeni teritoryal düzenlenmesi İspanya'daki etnik sorunları tek başına bitiremezdi. Anayasanın çözmek zorunda olduğu sorunlardan biri de çevre halklarının etnik varlıklarının nasıl bir kavramla nitelendirileceği sorunuuydu. Başta Bask ve Katalanlar, ardından da onları takip eden bazı etnik yapılar kendilerini ulus olarak nitelendirmekteydiler. Anayasanın 2. maddesinin buna getirdiği

çözüm ise şöyle olur: “Anayasa İspanyolların ortak ve bölünmez vatanı olan İspanyol Ulusunun bölünmez birliğine dayanmaktadır. Anayasa, ulusu oluşturan milliyetlerin ve bölgelerin özerk olma ve tümünün kendi aralarında dayanışma içinde olma hakkını tanı ve garanti eder”. Bu madde de *nación española* (İspanyol ulusu) tüm İspanya toprakları için kullanılırken, İspanya’yı oluşturan halklar içinde *nacionalidades* (milliyetler) kavramı kullanılma yoluna gidilmiştir. Böylece İspanya’daki halkların ve bölgelerin özerklik hakları garanti altına alınırken 145. maddenin 1. bendinde bunun sınırları kesin bir dille çizilir: “Özerk bölgelerin federasyonu hiçbir şekilde kabul edilmeyecektir”.

Bunun ardından gelen madde de Kastilya’nın devletin resmi dili olduğu belirtilirken diğer İspanyol dillerinin kendi bölgelerinde Kastilya ile birlikte resmi dil statüsünde oldukları vurgulanmış ve İspanya’nın dilsel çeşitliliğinin, saygı duyulması ve korunması gereken kültürel bir miras olduğu ifadesi kullanılmıştır. Bayrakla ilgili olan 4. madde de ise ülke bayrağı tanıtılırken özerk bölgelerin bayraklarını da kullanacakları ifade edilmiştir. Buna göre, sözkonusu bölgeler kamusal yapılarda ve kendi resmi işlerinde bayraklarını İspanya bayrağı ile birlikte kullanabileceklerdir.

Anayasa’nın bir başka dikkat çekici yönü ise ekonomi ve sosyal alanla ilgili bazı maddeleridir. İspanya’nın ekonomik sistemi diğer Batı ülkelerinde

olduğu gibi pazar ekonomisi olarak tanımlanırken, çalışanların üretim araçlarına sahipliği, üretimle ortaya çıkmış zenginliğin genel çıkarlara tabi olması ve planlama ile ilgili bir dizi maddenin yer alması sol hareketin kararlı etkisinden kaynaklanmıştır. Bu emekten yana retorikte kısa bir süre önce Portekiz’de gerçekleşen Güller Devrimi’nin de etkisi vardır. ⁽⁸⁴⁾

3. Belediyelerin Demokratizasyonu

Frankocu rejim yanlıların en güçlü olduğu alanlardan olan belediyelerin ülkedeki demokratikleşme sürecine sokulması, demokratikleşme süreci sırasında İspanya’yı uğraştıran bir mesele olmuştur. 1955 yılında rejim tarafından kabul edilen ve rejim yanlısı yerel elitlerin belediyelerdeki konumunu sağlamlaştıran Yerel Yönetimler Yasası’nın, geçiş sürecinin bittiğinin ilan edildiği süreden epeyce sonra bile hala yürürlükte olması, bu meselenin devam etmesinde rol oynamıştır.

1978 Anayasası’nın 140. maddesi ile otoriter rejimin ardından ilk defa kentlerin özerkliği garanti altına alınmıştır. Aynı madde ile kentlerin hükümet ve yönetim işlerinin belediye başkanları ve belediye meclis üyelerinin üstlendiği belediyelerde olduğu, belediye meclis üyelerinin eşit, özgür, direkt ve gizli oyla seçilecekleri; belediye başkanlarının ise belediye meclis üyeleri veya yerleşim yerleri sakinleri tarafından seçilecekleri hükümleri yer almıştır. Anayasa aynı zamanda teritoryal ölçütlere göre yurttaşların belediye çalışmalarına katılmaları için çeşitli mekanizmalar da oluşturmuştur. Bu mekanizmalar kapsamında oluşturulan en önemli organ *junta de distrito* (ilçe komitesi) veya *consejo vecinales* (mahalle konseyleri) adı verilen organlarıdır. Özellikle İlçe Komiteleri büyük kentlerde başlayan alanların desentralizasyonu sürecine yurttaşların katılımını ve bilgi alışverişini sağlamaktaydı. Komitenin yetkili kişisi olarak ise belediyenin seçilmiş bir üyesi görevlendirilmekteydi.

Belediyelerin demokratizasyonuna önem veren demokratik güçlerin en büyükleri olan PSOE ve PCE yerel seçimler öncesi “Demokratik Belediyeler İçin” sloganı ile güçbirliğine gitme kararı alırlar. Söz konusu güçbirliğinin ana amacı belediye başkanı, daimi komisyon ve meclis kurulunun yetkileri arasında bir dengeyi kurarak belediyelerin işleyişlerinin demokratikleştirilmesi olarak ifade edilmiştir. Ancak, Suárez hükümetinin yapılmasını 1979’a bırak-

⁽⁸⁴⁾ Carlo Andreoli, *Espana, la transición del franquismo a la democracia en el siglo XX*
<<http://www.vespito.net/historia/transi/anconst.html>>

tığı yerel seçimlerin, 1973'ten beri belediyeleri ellerinde bulunduran yerel elitlerin değiştirilmesi fırsatı olarak görülmesine rağmen ortaya çıkan sonuç demokratik güçleri tatmin etmekten uzak olacaktır.

Seçim sonuçlarının ortaya çıkardığı tablo, çoğu bölgelerde eski rejim yanlısı yerel iktidar sahiplerinin belediyelerde kayda değer varlıklarının halen devam ettiğini göstermiştir. Eski rejim yanlısı bu kesimin çoğu, nüfusu 5000'den daha az olan yerleşim yerlerinde seçimleri kazanmışlardır. (85)

Diğer yandan, kırsal yerleşim yerlerinin ve Kastilya-Leon'daki belediyelerin çoğunu UCD ele geçirmiştir. PCE ise İtalya modelinde olduğu gibi yerel siyasette güçlü bir temel merkez oluşturmak istemesine rağmen bu konuda istediği sonucu alamamıştır. Küçük yerleşim yerlerinde başarılı olamayan Komünist Partisi, İspanya'daki büyük endüstri kentlerine bağlı banliyölerde ise başarı göstermiştir. Metropol kentlerin çevresinde yer alan ve işsizliğin yüksek olduğu bu banliyölerin temel özelliği, ülkenin güneyindeki fakir bölgelerden gelen göçmenlerin yeni işçi sınıfını oluşturduğu alanlar olmalarıydı. Bu seçimlerin bir başka özelliği ise mahalle derneklerinin oldukça etkili olmaları

(85) Guillermo Marquez Cruz, *Veinte Años de Democracia Local en España: Elecciones, Producción de Gobierno, Moción de Censura, y Elite Política (1977-1999)*, *Revista de Estudios Políticos (Nueva Epocas)*, Num. 106 Ekim-Kasım 1999. s. 309, 322-23-29 Cruz, *Geç Franco Dönemi yerel yetkililerinden 1979 seçiminde aday olan veya seçilenleri, ülkenin her iki ucundaki iki farklı Andalusya ve Galiya örneklerinde inceleyerek çeşitli sonuçlara ulaşmıştır. Sonuçlara göre yeni dönemde seçilen belediye başkanlarının tüm seçilen belediye başkanlarına oranı Andalusya'da %20'i geçerken, Galiya'da yüzde % 46,5'a ulaşmıştır. Guillermo Marquez Cruz, Transición Local en España: Continuidad de las Elites Políticas del franquismo y Renovación de los Gobiernos Locales*, *Revista de Estudios Políticos (Nueva Epoca)*, Sayı: 80. Nisan-Haziran 1993. 1983 seçimlerinde ise eski rejim yanlıları Galiya'da oyların % 34,3 Andalusya'da % 9,8 kadarını alabilmişlerdir. Suárez'in başında bulunduğu UCD'nin ortadan kalkması 1983-1991 yılları arasında yerelde yaşanan politik hareketlilik sonucu gerçekleşmiştir. 1973'ten 1991'e kadar süren dönem ise Frankocu belediye başkanlarının devamlılıklarının gerçekleştiği bir dönem parçası olmuştur. Frankocu yerel siyasi elitlerin demokratik yönetimlerde varlıklarını sürdürmeleri yerel topluluklarda kendilerine ait siyasi, sosyal ve ekonomik ağlardan ve seçmenlerin muhafazakarlığa meyilli olmalarından kaynaklandığını söylemektedir. S. 99-107-108-114. Cruz, *Galiya'daki yerel beylerin demokratik siyaset alanında siyasi güçlerini kurumsallaştırdıklarını söyleyerek, partilerin bu kesimlere esnek davranarak şantaj kotası veya parti içinde siyasi güç rezervi kurmalarına izin verdiklerini belirtir ve Galiyalı bir yerel eliti söylediği şu ifadeye dikkat çeker: "Ben değişmiyorum; değişenler partilerin kendisidir". s. 76. Sol güçler yaptıkları ittifak sayesinde güneyde, doğuda, Madrid'de ve Valladolid, Leon ve Salamanca gibi kuzey kentlerinde belediyelerde iktidar olmuşlardır. İl merkezlerindeki seçimlerin sonucunda ise sol ittifak ağırlıklı olarak güney ve doğuda olmak üzere 26 merkez kazanırken, Bask Milliyetçi Partisi PNV 3 ve UCD 21 olmak üzere sağ hareket 24 merkezde üstün gelmiştir. Sağ hareketin kentlerin çoğunu aldığı bölgeler ise kuzey ve batıdaki bölgeler olmuşlardır.*

ve seçimler üzerindeki kontrollerinin olmasıydı.⁽⁸⁶⁾ 1983 Yerel Seçimlerinde ise politik hareketliliğin düzeyi daha çok artmış ve siyasi partilere sadık olma hali değişmeye başlamıştır. Ancak yine de yerel elit kesimler seçimlerde de bazı bölgelerde önemli oranda oy alabilmişlerdir.

Bir yandan çok partili bir sistemle yerel seçimler yapılır ve demokratik güçlerin güçbirliği yaptığı seçimler düzenlenirken, diğer yandan da yeni yasaların yapılması yoluyla Frankocu yerel elitlerin sığındıkları eski yasaların iptal edilmesi, yerel demokratik güçlerin ısrarcı oldukları konuların başında gelmekteydi. Ocak 1980’de kurulan İspanya Belediyeler Federasyonu ve ve İller Federasyonu ve bunun hemen ardından Haziran 1981’de kurulan İspanya Belediyeler ve İller Federasyonu (FEMP) yereldeki hareketliliği daha da hızlandırır. Kurulan federasyonlar yerel yönetimler için yeni bir yasa çıkarılması ve finans konusunun yeniden düzenlenmesi için baskı grubu olarak çalışma rolünü yerine getirirler. Bu örgütlenmeler aynı zamanda yerel kurumlarla merkezi idare arasında aracılık görevini yerine getirerek yerel siyasetin normalleşmesini de hızlandırmışlardır.⁽⁸⁷⁾

1955 tarihli yasanın değiştirilmesi için ilk tasarımı sunan meclisteki Katalan grubundan sonra, Senatodaki demokrat ve sosyalist grupta belediye başkanlarının ve il deputasyonları başkanlarının görevden alınabilmelerine imkan sağlayan başka bir tasarımı sunmuştu. Bu mevkidekilerin görevden alınması ihtimalinin olması, sözkonusu kişiler üzerinde siyasi kontrol aracı olarak kullanılabilecekti. 1985’te kabul edilen Yerel Rejimin Temellerini Düzenleme Yasası (LRBRL), yönetim komisyonunun oluşumu ve görevlendirilmesi ile ilgili olarak belediye için yeni bir örgütlenme anlayışı getiriyordu. 1987 Yerel Seçimleri’nden sonra ise o güne kadar yerel yönetimlerde geçerli olan eski örgütlenme modeline iki temel özellik daha ekleniyordu. Bunlardan ilki, iki yıl önce kabul edilen LRBRL yasası, diğeri ise belediye başkanlarının seçimi ve güven oyunu düzenleyen LOREG adlı yasaydı. Yeni model, belediye başkanının merkezinde bulunduğu yürütmeyi ve yönetim komisyonunu

⁽⁸⁶⁾ Annie Garrison, *Démocratie et Régime Local, Melanges de la Casa de Velázquez*, 1982, s. 394, 395. Belediye sayısı hemen hemen İspanya’daki gibi olan İtalya’da (İtalya 8000 - İspanya 8400) komünistler 800 civarında belediyeyi kazanırken, İspanya Komünist Partisi ancak 255 belediyeyi kazanabilmiştir. Fakat 1977 Genel Seçimlerinde PSOE-PCE ittifakı 823 yerleşim yerinde ilk sırayı alırken, 1979’da Yerel Seçimlerinde ise 1429 yerleşim yerinde birinci parti olmuştur . s. 396.

⁽⁸⁷⁾ Romain Pasquier, *Lecture II, Pôle Sud, Vol. 5, No. 1*, s. 137. *Revue française de science politique*, <www.persee.fr> Pasquier’in ders notlarının ikincisi, Cruz’un Galisya’ya basılan *O Gobierno Local en España: procesos de transición política* adlı kitabını incelemektedir ve dolayısıyla alıntıyı da oradan yapmaktadır.

güçlendirerek başkanlık sistemini canlandırmaktaydı. Bu şekilde, genel kurul ve başkan arasında yeni yetki paylaşımı yapılarak, yürütmenin fonksiyonları artırılıyor ve güçlendirilen başkanlık sistemi ile belediyelerin parlamentarizasyonu gerçekleştiriliyordu. ⁽⁸⁸⁾

LRBRL'nin yerel yönetimlerin örgütlenmesi ile ilgili bölümünde şu hükümler yer almaktaydı:

- Belediye meclis üyeleri eşit, özgür, direkt ve gizli oyla seçilecek; belediye başkanı meclis üyeleri veya sözkonusu yerleşim yerindeki yerleşimciler tarafından seçilecek; tüm bu işlemler genel seçim yasaları çerçevesinde gerçekleşecek (19.madde),

- Tüm belediyelerde belediye başkanı, başkan yardımcısı ve genel kurul olacak (20.madde/1a),

- Nüfusu 5000'den fazla olan yerleşim yerlerinde yerel hükümet (yönetim) komitesi oluşturulacak, nüfusu bu rakamın altında olan yerlerde ise kendi organik yasaları çerçevesinde işleyiş sağlanacak veya belediyenin genel kurulu kararları alacak (20.madde/1b);

- Özerk bölgelerin yerel rejimle ilgili yasaları, bir önceki madde de öngörüldüğü üzere tamamlayıcı bir belediye örgütlenmesi yapabilecek (20/2.madde).

Yasada belediye başkanlarına atfedilen görevlerden bazıları ise şunlardı:

- Tüm personelin en üst yöneticiliğini yapmak, personelin atamasından ve cezalandırılmasından sorumlu olmak, belediyedeki servisleri birbirinden ayırmak ve personeli işten çıkarmak (21.madde 1h),

- Belediye polisini yönetmek (21.madde /1i)

- Belediye başkan yardımcısını seçmek (21/2 madde)

Genel Kurul'un (*Pleno Municipal*) görev ve sorumlulukları konusunda ise bu kurulun tüm meclis üyelerinin katılımıyla belediye başkanının başkanlığında toplanacağı karar alınmıştı (22/1 madde)

Belediyelerde genel kurul ve Açık Konseyler rejiminde ise Mahalle Kurulu (*Asamblea Vecinal*) olarak adlandırılan kurullara verilen yetkilerden bazıları şu şekilde belirtilmişti:

- Yönetim organlarının kontrolü ve mali yönden denetimi (madde 22/2 a)

- 45. madde de ifade edilen belediyelerin ve diğer birimlerin kurulması ve lağvedilmesi (madde 22/2 b)

⁽⁸⁸⁾ Guillermo Marquez Cruz, a.g.e., s. 312-314-325-26. Yerel yönetimlerin eski modeli, yürütme organı olarak belediye başkanı, yasama ve kontrol organı olarak genel kurul ve başkana görevini yerine getirmede yardım eden çeşitli sayıdaki belediye meclis üyelerinden oluşmuş Sürekli Komisyon'dan oluşmaktaydı.

- Organik tüzük ve kararnamelerin kabul edilmesi (madde 22/2 d)

Yasaya göre Yerel Yönetim Komitesinin oluşumu ve görevleri ise şunlardan oluşmaktaydı:

- Yerel Yönetim Komitesi, belediye başkanı ve genel kurul tarafından atanan ve sayıları toplam sayılarının üçte birini geçmeyecek meclis üyelerinden oluşur (madde 23)

- Yerel Yönetim Komitesi görevlerini yerine getirme konusunda belediye başkanına yardım edecektir (23/2 a)

Yasanın üçüncü bölümünde ise ayrıntılı bir şekilde belediyelerin yetkileri tarif edilmekteydi. 25/2. madde kapsamında ifade edilen bazı yetkiler şunlardı:

a- Kamuya ait yerlerin güvenliği

b- Kente ait yollarda araç ve insan trafiğinin düzenlenmesi

c- Tarihi ve sanatsal mirasın korunması

f- Çevrenin korunması

i- İlk sağlık hizmetlerine dikkat çekmek amacıyla yürütülen çalışmalara katılmak

n- Eğitimin programlanmasına katılmak ve kamuya ait okulların inşaa edilmesi ve eğitime devam etmesinde eğitim idaresiyle (bakanlığıyla) işbirliği yapmak, eğitimin yönetim organlarına katılmak ve zorunlu eğitimin yürütülmesi sürecine gözlemcilik yapmak

Yasada yer alan diğer bir konu da, belediye ile özerk bölge arasındaki ilişkileri düzenleyen hükümlerdi. Konuyla ilgili 26. madde şunları içermekteydi:

- Belediyelerin kendi yetki alanlarındaki minimum hizmetleri yerine getirmesi özel sebeplerden dolayı imkansız veya çok zor olduğu durumlarda, sözkonusu belediye özerk bölgeye başvurabilecektir (26/2)

- İl Diputasyonlarının belediyelere yardımı daha çok temel kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine ve belediyelerin performansını garanti altına alınmasına yöneliktir (26/3)

- 40. maddedeki hükümlerle çelişmeyecek bir şekilde, özerk bölgeler kamu hizmetlerinin (bir önceki kısımda geçen) yerine getirilmesini garanti altına almak için il diputasyonları ile işbirliği yapabilir. Aynı şekilde, belirtilen şartlarda il diputasyonları da ilgili özerklik yasaları çerçevesinde ilçelerle işbirliği yapabileceklerdir. (26/4)

Bu hükümlerden başka, aynı bölümde devlet ve özerk bölgelerin yereldeki çıkarlarını korumakla ilgili bir madde daha yer almaktaydı. Buna göre, belediyeler yetkilerini kullanırken, kendi çıkarlarını (her zaman kamu yönetimini daha etkili hale getiren ve daha fazla yurttaşın katılımını sağlayan çıkarlar) etkilemesi durumlarında, “devlet, özerk bölgeler ve diğer yerel birimlerin yönetimi belediyelerde temsil edilebileceklerdir.”⁽⁸⁹⁾

4. Mahalle Dernekleri Hareketi

Demokratikleşme sürecinde büyük bir rol oynayan ve ülkenin birçok kentinde yaygın bir örgütlülüğe ulaşan en önemli taban organizasyonu *asociaciones vecinos* * diye tabir edilen mahalle dernekleri hareketiydi. Bu derneklerin oluşturduğu örgütlenme ağı sadece İspanya’da değil, aynı zamanda 1945’ten beri Avrupa’da ortaya çıkan en geniş tabanlı kent hareketi olarak kabul edilmektedir.

Devrimci güçleri yenip ülkeye tam olarak hakim olduğunu düşünen Franko rejimi, zaten yetersiz olan ve iç savaşta büyük yıkıma uğrayan ekonomiyi modern Avrupa devletleri düzeyine çıkarmak için “*desarrollismo*” (ilerlemecilik) sloganı altında bir sanayileşme hamlesi başlattı. Başta Madrid ve Barcelona olmak üzere büyük kent merkezli yürüyen bu sanayileşme hamlesinin ekonomik darboğazda olan yoksul kırlardan göçü teşvik etmemesi düşünülemezdi. Zaten Katalonya ve Bask’taki sanayi kentlerine yönelik çok daha önceleri başlayan göçü İspanyol milliyetçisi iktidarlar her iki halkın etnik gücünü zayıflatmak amacıyla teşvik etmişlerdi.

⁽⁸⁹⁾ Ernesto Carrillo, 80’ler boyunca yerel yönetimlerde yapılan reformların, yerelin politik değişime adaptasyonu amacıyla elitlerin istibdamı sisteminin ve yerel yönetim kurumlarının demokratik normalleştirilmesini kapsadığını söylemektedir. Carrillo, 80’lerdeki desentralizasyonla 90’lardaki desentralizasyonu karşılaştırarak ikincisinin suma cero’ya dayandığını (bir tarafın kazanırken diğer tarafın kaybetmesi anlamında terim kullanılmış olup, bundan kaybeden taraf olarak elindeki yetkileri özerk bölgelerle paylaşan devletin anlaşılması gerekir) belirtmektedir. Kamu harcamalarının farklı yönetim düzeyleri arasındaki dağılımı konusunda da değinen yazar, bu oran için merkezi hükümet için % 50, özerk bölgeler için % 25 ve yerel yönetimler için % 25 rakamlarının telafuz edildiğini söylemektedir. Robert Agranoff, Rafael Bañon i Martinez (Derleyenler) *hacia un nuevo federalismo?*, Gobierno Vasco, Institute Vasco de Administracion Pública, 1998, s. 194, 195

* **Asociaciones Vecinos:** Kelime anlamı olarak “komşuluk dernekleri” olarak çevrilebilir. Ancak esas çalışma alanı mahalle olan bu yapıyı “mahalle dernekleri” olarak çevirdik.

Madrid'de Mahalle Hareketi'nin baskıcı rejime karşı gerçekleştirdiği bir gösteri

1950'lerin sonundan itibaren özellikle Andalusya, Extremadura ve Kastilya-La Mancha'dan başlayan göç, sanayi merkezlerinin nüfusunun hızlı artması sonucunu doğurdu. Ancak endüstrileşmiş büyük kentlerin dışında iş olanaklarının arttığı ve zayıf bir sanayiye sahip Murcia ve Mayorka gibi kentlerle Sevilla'da bu göçten nasibini alır. Yoksul kitlelerin az veya çok sanayileşmiş bu kentlerde tutunabilecekleri tek mekân ise elbette ki "*barrio*" diye tabir edilen ve gecekondu mahallelerinden oluşan yerleşim merkezleriydi. Kısa bir süre içinde ortaya çıkan sanayi kentlerinin etrafını saran bu yerleşim merkezlerinde yaşam koşulları oldukça kötü durumdaydı. Sözü edilen yaşam koşulları ve belediyelerin bu yerleşim yerlerinin artan taleplerini karşılayamamasına bir tepki olarak ilk mahalle dernekleri 60'lı yılların başlarında Barselona'da kurulmaya başlar. Madrid'de ise ilk dernek 1968'de kurulur ve bir kaç yıl içinde kentin tüm önemli gecekondu merkezlerinde yaygın bir mahalle dernekleri ağı ortaya çıkar. Ancak mahalle derneklerin büyük çoğunluğu rejimin 1964 yılında Dernekler Yasası'nı kabul etmesinden sonra kurulmuş olup, demokratikleşme sürecinin başladığı 1978'den önce ülke çapındaki sayıları 1000'i bulmuştur.

1970'lere gelindiğinde yerel dernekler birleşik bir mücadele vermek için bir araya gelmeye başlar ve bu amaçla ilk olarak 1972'de kentteki derneklerin bir araya gelmesiyle Barselona Mahalle Dernekleri Federasyonu (FAVB) kurulur. Barselona'daki federasyonun başlıca talepleri insani bir kentleşme, halk kültürünün teşvik edilmesi, yerel yönetimlere gerçek bir halk katılımı, kamusal eğitimin artması, sağlık merkezlerinin kurulması ve yurttaşlar için önleyici

sosyal güvenlik gibi taleplerdi. Bunlar aşağı yukarı ülkedeki diğer kentlerdeki derneklerin de talepleri idi. Derneklerin bir araya gelmesi süreci Madrid’de 1975’te başlar ve bu tarihte Madrid Mahalle Dernekleri Federasyonu ortaya çıkar. Başta illegal olan Madrid federasyonu, “Haklarımızı istiyoruz, hemen istiyoruz” sloganıyla toplantı ve kültürel etkinliklerden oluşan ve yılda bir kez kutlanan Yurttaşlar Haftası’nı düzenlemeye başlar. Bu etkinlikle hem gecekondu merkezlerinde yaşayanların bilinçlendirilmesi hem de federasyonun yasallaşması için söz konusu yerleşim yerlerinde oturanların gücünü göstermek amaçlanmaktaydı. ⁽⁹⁰⁾ Bu amaçla Madrid’de 1976 yılında düzenlenen o güne kadar bu taban örgütlenmesinin düzenlediği en büyük gösteriye 100.000’i aşkın kişi katılmıştı. Federasyonlaşma süreci sadece metropollerde yaşanmamış, Kastilya-Leon’un en önemli kenti Valladolid, Andalusya’nın önemli merkezlerinden Cordoba ve diğer önemli merkezlerdeki derneklerde aynı süreci yaşamıştır. Federasyonlaşmanın ardından gelen aşama ise ülkedeki tüm federasyonların CAVE adı altında bir tek konfederasyon çatısı altında bir araya gelmesi olmuştur.

Köken olarak farklı siyasi ve sosyal hareketler ile mahallelerde çalışma yürüten kültürel ve dini örgütlenmelere dayanan dernekler “resmi” ve “halkçı” (*populares*) olmak üzere ikiye ayrılmaktaydılar. Resmi mahalle dernekleri belediye yönetimleri ya da onların yandaşları tarafından kurulmuş olup, esas olarak otoriter rejimin devam etmesinden yanaydı. Bu tip derneklerde sınırlı bir halk katılımına izin verilmekle birlikte kontrol elit grupların elindeydi.

Elit kesimler ise mevcut rejimin birliğini ve homojen olmasını savunmuş, toplumsal bölünmeyi getireceği gerekçesiyle siyasi partilerin kurulmasına karşı çıkmışlardır. Ancak süreç onların istediği gibi devam etmemiş, siyasi partilerin legalleşmesi ile yerel derneklerin etkinlikleri azalmış ve aktivistler üye oldukları dernekleri terk ederek siyasi partiler içinde örgütlenmeyi tercih etmişlerdir. Halkçı dernekler direkt olarak banliyö sakinleri tarafından kurulmuşlardı ve köken olarak işçi hareketine, kilisenin banliyö sakinlerinin sonlarıyla ilgilenen gruplarına ve sol parti partilerde çalışan aktivistlere dayanmaktaydılar. Bu tip dernekler otoriter ve merkezileşmiş belediyelerin gücüne karşı demokratik bir alternatifte dönüşmüştür.

70’lerin ortalarından başlayan ve siyasi partilerin illegal olduğu siyasi geçiş döneminin bu aşamasında ise halkçı dernekler gecekondu halkının mobilizasyonu için önemli araçlar haline gelirken, Franko’nun ölmesin-

⁽⁹⁰⁾ <http://avsancristobal.wordpress.com/2008/07/18/historia-del-movimiento-vecinal-1-del-movimiento-de-barrios-al-movimiento-vecinal/>

den sonra demokratik bir belediyeye halk katılımını gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdir.

Ülkenin birçok yerinde kurulan mahallerdeki halkçı tipteki siyasi sosyalizasyon örgütlenmelerinin kurulduğu yerlerde yerleşimciler için önemi şu şekilde sıralanmaktadır:

Siyaseti öğrenmek için pratik bir alan sunmaları, örgütlenme ve protesto etmeyi öğrenme ve ilk defa yerelde kurulu yönetimlerle ilişki kurma alanları olmaları, desentralize olmuş karar kapasitesine sahip olmaları ve bölgesel özerkliği saygı duymaları. ⁽⁹⁾ Kısa bir süre içinde hızla yayılan ve

⁽⁹⁾ Alice Gail Bier, "Vox Populi": El Desarrollo de las Asociaciones de Vecinos en España, *Revista de Sociología* 11, 1979 (papers), s. 169-182. Biel'in makalesi aldıkları göçle büyüyen Madrid'e yakın olan Alcalá de Henares ile Katalonya'daki Mataro kentlerindeki mahalle derneklerinin çalışmalarını konu almaktadır. Alcalá de Henares'in her dört kenar maballesinde kurulan dernekler, göçten ve belediyelerin yaklaşımlarından kaynaklı problemlerin (cadde ve sokaklardaki kalDIRIMLARIN, ışıKLANDIRMANIN, okul, sağlık hizmetleri ve ulaşımın yetersizliği açısından benzer koşullara sahip oldukları için buradaki dernekler benzer yapılara sahiptiler. Belediye yönetimindeki güç dağılımı ve kent merkezine uzak olan banliyölere ilgi eksikliği burada resmi derneklerin kurulmaması sonucunu doğurmuştur. Katalan tekstil merkezlerinden olan ve nüfusunun üçte ikisi Katalonya, Andalusya, Extramadura ve Murcia'dan yapılan göçlerle oluşan Mataro'da ise merkez, çevre ve ara (merkez ve çevre arasında geçiş özelliği taşıyanlar) banliyölerin olması farklı mahalle derneklerinin kurulmasına yol açmıştır. Kent merkezindeki mahallelere komşu olmalarından dolayı merkez banliyöler olarak adlandırılan alanlardaki yerli yerleşimcilerin sayısı % 50 gibi bir rakama ulaşmaktaydı ve bu kesim kentin en eski yerleşimcileri olan ve orta sınıf veya işçi sınıfına mensup olan Katalanlardı. Bu tip banliyölerin en büyük şikayeti giderek kötüleşmekte olan hizmetlerin yetersiz olmasıydı. Çevre banliyölerin yerleşimcilerin hemen hemen tamamını göçle gelenler oluşturmakta olup banka, okul, kilise, hastane gibi hizmetlerden hiçbirine sahip değillerdi. Merkez banliyöleri ile çevre arasında bir geçiş alanı olan ara banliyöler de de hizmet eksikliğinden kaynaklanan sorunlar vardı ve bu alan sakinleri yaşam koşullarını daha da iyileştirmek için mücadele etmekteydiler. Mataro banliyölerinde nüfusun yapısı ve ihtiyaçların farklılıklarından dolayı halkçı derneklerin yanı sıra resmi derneklere faaliyet yürütmekteydiler. Nüfusunun yarısı Katalan olan merkez banliyölerde kurulan mahalle dernekleri bir yandan da hizmet eksikliğinden dolayı belediyelere eleştirel yaklaşmaktayken, diğer yandan da devletin otoritesinden rahatsızdılar. Kentin banliyöleri ile belediye arasındaki ilişkisizliği gidermek için 60'lı yılların sonu ile 70'li yılların başında her iki kesim arasında direkt ilişki kurmaya yönelik (Mahallelerin Belediye Komisyonu, Banliyö Belediye Başkanı veya banliyölerden sorumlu olan belediye başkan yardımcısı vb.) çalışmalar yapılmıştır. Demokratikleşme sürecindeki Katalan meselesi kapsamında mahalle derneklerini de inceleyen Laura Zenobi, bu derneklerin kuruluşunda yüksek eğitim yapma düzeyinin oldukça yükselmesi, turizm sayesinde diğer ülke gerçekleriyle ilişkiye geçilmesi, eğitim amaçlı dış ülkelere seyahat yapılması, üniversitedeki dinamizm ve 68 kuşağı hareketinin rol oynadığını söylemektedir. Adı geçen dernekleri sosyal hareketin fermentosu olarak nitelendiren Zenobi, derneklerin birleşerek 1974'de bir Barselona'da bir federasyon oluşturdukları bilgisini vermektedir. Laura Zenobi, *Autonomia e Democrazia Nella Transizione Spagnola. La "Questione Catalana" Como Fattore Di Definizione Del La Spagna Democratica, Spagna Contemporanea*, 2006, n.30, s. 118

ülkedeki en geniş taban örgütlenmesi haline dönüşen bu oluşumun ortaya çıkmasını sadece kuruldukları merkezlerdeki kötü yaşam koşullarına bağlamak doğru olmayacaktır. Bir kere, ülke çapında Franko'nun baskıcı rejimine karşı giderek artan bir direniş söz konusu olup bu direnişi örgütleyen illegal örgütlenmeler mevcuttu. Anti-Frankist cephede komünist ve diğer sol kesimlerin partileri, çeşitli Hıristiyan örgütlenmeleri, öğrenciler, aydınlar ve her meslek grubundan kişiler yer almaktaydı. Bu güçlü direniş damarının olması özellikle büyük kentlerdeki mahalle derneklerinin kuruluşunda ve maddi talepler dışında politik talepleri de programına yazmasında etkili olmuşlardır.

Mahalle dernekleri hareketinin en önemli özelliklerinden biri de kuruluşundan günümüze değin örgütsel bir sürekliliğe sahip olmasıdır. Franko rejiminin son yıllarında ortaya çıkan hareket, hem demokratikleşme sürecinde hem de demokrasi sürecinde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Yine onun teritoryal zeminde örgütlenmesi ve tematik bir konuyu hedef alan bir çalışma içinde olmaması, diğer yandan çoğulcu olması ve diğer dernek bazlı hareketlerle ilişki içinde olması sahip olduğu bir başka önemli özelliğidir. Aynı zamanda bir sosyal hareket olarak da eski sınıflar arası çelişki özellikleriyle, 60'lı yıllardan sonra ortaya çıkan sosyal hareketleri kendi bünyesinde bir araya getirmesi vurgulanması gereken bir başka özelliği olmaktadır. ⁽⁹²⁾

⁽⁹²⁾ Eva Fernández, *Revista d'estudi de la violència*, num. 4, 2008 enero/ marzo, www.icev.cat

II. Özerk Bölgeler İspanyası'nın Doğuşu

Eski rejimden liberal demokrasiye geçiş politik dayanaklarını hızla oluştururken baskı altındaki halkların özgürlük taleplerini de kaçınılmaz bir şekilde gündemine alması gerekmektedir. 40 yıla yakın Franko rejiminin sert baskı koşullarında yaşayan halklar, rejime karşı işçi hareketiyle birlikte muhalefetin en dinamik kesimini oluşturmaktaydı. İşçi hareketiyle birleşen etnik hareket Bask'ta rejimi oldukça zorlarken, Katalonya'da da etkili durumdaydı. Bask'ın özgürlüğü için silahlı mücadeleyi seçen ETA'nın sürekli artan eylemleri ve halk hareketinin siyasi ve sendikal alandaki eylemliliği karşısında rejim, Bask'ta defalarca sıkıyönetim ilan ederek büyük bir polis ve ordu gücüyle sürekli operasyonel durumda olmuştur. Bu sebeplerden dolayı Franko'nun ardından başa gelen hükümetlerin demokratikleşme programlarının vazgeçilmez gündem maddelerinden biri genel olarak *problema regional* olarak tarif edilen bölgeler sorunu olmuştur. ⁽⁹³⁾

Demokratikleşme sürecini yöneten siyasi aktörlerin kitle hareketliliğinden uzak durmalarına rağmen, toplumdaki sosyal ve etnik hareketliliğin düzeyi ve kitlelerin politizasyonu rejimin hiç tanık olmadığı bir şekilde yükselmisti. Bunun sonucunda siyasi partilerin ve sendikaların üye sayıları hızla artmaktaydı. Hareketliliğin en çok görüldüğü yerler ise Bask'taki Alava, Gipuzkoa, Bizkaia illeri ile Navarra'ydı. Buradaki sosyal hareketliliğin başlıca talebi siyasi af ve *Ikurriña*'nın (Bask bayrağı) serbest bırakılmasıydı. Bask siyasi hareketi 1976 Ocak ayında Gernika'da biraraya gelerek Bask Demokratik Asamblesini oluşturur. Kuruluşunun ardından asamblenin yayınladığı bildiride öne çıkan telepler genel af, siyasi özgürlükler, 1938 Özerklik Statüsü'deki özyönetim kapasitesini garanti eden

⁽⁹³⁾ 1976 ve 1977 yılı boyunca baskı siyasetiyle paralel yürüten İspanyollaştırma (elbette Kastilya dil ve kültürü temelinde bir İspanyollaştırma) süreci sonucunda Bask, Katalonya ve bir iki bölge dışında kayda değer etnik bir hareket veya özerklik talebi ortaya çıkmayacaktı. Bu dönemde yapılan anketlerde özerklik yanlılarının merkezîyetçilik yanlılarına üstünlük sağladığı bölgeler Valensiya ve Kanarya bölgelerinin olduğu görülmektedir. Asturiyas, Murcia ve Katalonya'da (Barselona dışında) her iki kesimin oranı aynıydı. Diğer bölgelerde ise merkezîyetçilik yanlıların oranı şöyleydi: Andalusiya %58, Kastilya La Mancha %60, Eski Kastilya %61, Leon %68, Extremadura %53 ve Aragon %50. Bu veriler 1977 yılı içinde geçerliken, 1978'de özerklik yanlılarının oranında önemli bir artış olmuştur.

Andrés de Blas Guerrero, *instituciones, Procesos de Decision y Politicas en el Estado Autonómico: Hacia el Nuevo Modelo de Estado de las Autonomías, Catedrico de Ciencia Política, Universidad Nacional de Educación Distancia, Revista del Centro de Estudios Constitucionales*, Num. 4 septiembre-diciembre 1989 s. 256. Ancak Guerrero'nun verdiği bu anket sonuçlarında Bask'la ilgili bir bilgi yoktur.

özyönetim hakkının tanınması ve o dönem için öngörülen Bask kurumlarının oluşturulması ile Navarra'nın geleceğine Navarralıların karar vereceğinin kabul edilmesiydi.

İspanya'daki etnik sorun bu süreçte derinleşmesine ve herkes tarafından kabul edilmesine rağmen, tarafların birbirinden oldukça uzak çözümler önerileri bir uzlaşmanın ortaya çıkmasını güçleştirmekteydi. Sol ve milliyetçi partiler halkların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesini savunuyor ve İkinci Cumhuriyet'in kabul ettiği özerkliğin bir an önce ilan edilmesini talep ediyorlardı. Sol ve milliyetçi bloğun karşısında yer alan Frankocu merkez ve sağ partiler ise bu tarz bir çözüme ülkenin bölünmesi anlamına geleceğinden hareketle şiddetle karşı çıkıyor ve maksimum olarak İtalyan tipi bir bölgesel çözümü kabul etmeye yanaşıyorlardı.

Etnik mobilizasyonun ulaştığı düzeyi dikkate alan hükümet, Franko sonrasındaki dönemin siyasal ikliminin uygun olmasıyla İspanya'da Kastilyalılarından başka halkların varlığını kabul noktasında yumuşamaya mecbur olacaktır. Bu doğrultuda, Haziran 1976'da ilan edilen kısmi affin ardından, Eylül ayında ilk defa Katalan bayrağı *senyera* ve PNV'nin kullandığı Bask bayrağı *ikurrina*'nın kullanımı serbest bırakılır. 30 Ekim 1976'da kabul edilen bir yasayla cumhuriyetçilerin safında yer aldıkları için Franko'nun 1937'de cezalandırdığı iki "isyancı" Bask ili (Bizcaya ve Gipuzkoa) üzerindeki uygulamayı iptal edilir. Diğer yandan, aynı yılın kasım ayında referandum ile kabul edilen Siyasi Reform Yasası ile de "teritoryal birimlerin" temsil edildiği bir senatonun kurulması öngörülmektedir.

Radikal içeriği ve şiddetli bir şekilde dışavurumu açısından emek ve etnik hareketin bir diğer merkezi olan Katalonya'da siyasi güçlerin birleşmesi erken bir tarihte gerçekleşecektir. 1971'de geniş bir katılımı kuran Katalan Asamblesi ⁽⁹⁴⁾ yayınladığı ilk bildirisinde artık bundan sonra tüm özgürlükçü talepler içinde yer alacak olan cezaevindeki ve sürgündeki siyasiler için af, toplantı, gösteri ve örgütlenme özgürlüğü gibi taleplerle 1932 Katalan Statüsü'nde adı geçen özyönetim kurumlarının geçici olarak kurulmaları gibi ulusal taleplere yer verir. Bunlar

⁽⁹⁴⁾ Laura Zenobi, *Katalan Asamblesi'ne siyasi partiler, sendikalar, meslek örgütleri, üniversiteleri temsil eden delegasyonların, dini grupların, Mahalle Dernekleri delegasyonlarının, belediye ve ilçe temsilcilerinin ve sosyal ve kültürel alanda çalışan kurumlardan toplam 128 kadar grup ve örgütün katıldığını söylemektedir. Zenobi'ye göre bu oluşumda en etkili olan güç PSUC idi. Laura Zenobi, Autonomia e Democrazia Nella Transizione Spagnola. La "Questione Catalana" Como Fattore Di Definizione Del La Spagna Democratica, Spagna Contemporanea, 2006, n.30, s. 119, 120*

Katalonya'da 1977'de yapılan özerklik yanlısı dev gösteriyi kapağına taşıyan Serra D'or

dışında, bildiride İber Yarımadası'ndaki tüm halk hareketleri arasında demokratik mücadele için koordinasyonun sağlanması çağrısı da yapılmıştı. 1971-1977 arasında Katalonya'daki direnişin seviyesini canlı tutan asamble, toplumdaki örgütlü güçlerden olduğu kadar toplumun kendisinden de büyük bir destek almıştır. Diktatör Franko'nun ölmesinden sonra ise bu kez Katalan politik güçlerinin çatısı altında birleştiği Katalonya Politik Güçleri Konseyi (CFPC) kurulacaktır. Konseyin derhal yerine getirilmesini istediği talebi ise *Generalitat*'ın tekrar canlandırılması, sürgündeki Katalan lider Tarradellas'ın ülkeye dönüp geçici bir hükümet kurmasıydı.

Şubat 1976'da Katalan liderler "*Volem l'Estatut*" ("Statü İstiyoruz") sloganıyla 1932'de İkinci Cumhuriyet sırasında kabul edilen Katalan Özerlik Statüsü kastedilmektedir) sloganıyla kitlesel gösteriler düzenlenmesinde önyak olurlar. Kitlesel direnişin ve uygun siyasi koşulların da etkisiyle, İç Savaş'ın bitmesinden beri ilk defa Katalan bayramı *Onze de Setembre** 1976'da özgür bir şekilde kitlesel olarak kutlanır. Aynı yılın Nisan ayında *Avui* gazetesi İç Savaş'tan bu yana çıkan ilk Katalanca gazete olarak bayilerde yerini alır. Baskıcı rejimin çatırdamaya başlamasından umutlanan Katalanlar, 1977'de kutlanan milli bayramlarına bu kez çok daha kitlesel olarak katılacaklardır. Tüm Katalonya çapında yaklaşık 1.500.000 kişinin katıldığı bayram, halkın özgürlük talebi için adeta bir referandum havasına bürünür. Yapılan yürüyüşlerde en dikkat çekici sloganlar ise "*somos una nació*" (biz bir ulusuz) ve "*Volem la*

Josep Tarradellas

* **Onze de Setembre:** 11 Eylül 1714'te ki Veraset Savaşlarında Barselona'nın alınmasıyla Katalonya'nın tamamen Kastilya merkezli devletinin egemenliği altına girdiği savaşta Katalan direnişi anısına kutlanan en önemli Katalan bayramı.

Generalitat ara!” (Generalitat’ı istiyoruz) olur. Bu güçlü etnik hareketliliği hesaba katan Suarez Hükümeti, Katalanlar için büyük sembolik öneme sahip olan sürgündeki Katalan hükümeti *Generalitat*’ın başı olan Josef Tarradellas’la görüşerek, İspanya’nın birliği ve İspanyol Monarşisi’ni tanınması koşuluyla ülkeye geri dönmesi konusunda anlaşmaya varacaktır.

1. Geçici Özerk Rejimler (1976-1978)

“*Cafe para todos*” (herkese kahve) ya da bakan Clavero’nun (Manuel Clavero UCD’nin özerk bölgelerden sorumlu bakanıydı) tarif ettiği gibi “*tabla de quesos*” yani “peynir masası” olarak bilinen bu dönem pre-özerklik karakterine sahiptir. Sözü edilen ikinci adlandırmayla, kabul edilen anayasanın açıkladığı yol ve şartlarla, her bölge kendisi için masadaki peynirden yani istediği miktar ve kalitede alabilirdi. ⁽⁹⁵⁾ Elbette bununla hangi bölge sahip olacağı özerklik kapsamında hangi yeterlilikleri istiyorsa onu elde edebileceği anlatılmak isteniyordu. Geçici özerk yönetimler kapsamında ortaya çıkan pre-özerk organların en önemli özelliği, herhangi bir seçim sonucu değil, bölgedeki illeri meclis ve senatoda temsil eden milletvekilleri ve senatörlerden oluşmasıydı. Pre-özerk organ oluştuktan sonra yasama ve düzenleme yetkileri dışında kalan idareyle ilgili bir dizi küçük yeterlilikler kendisine devredilmeye başlıyordu. Bu tarz organları oluşturmakla amaçlanan şey, özerklik ver-

⁽⁹⁵⁾ Luis Gonzales Anton, *España y las Españas*, Alianza Editorial, primera reimpression, 1998, s. 650. Anton, İspanya’da özerk bölgelerin kurulmasıyla ilgili üç ilke belirlemiştir: Buna göre ilk olarak, İspanya gibi rönesanstan sonra doğmuş 18. yüzyılda ve özellikle de burjuva devrimlerinden beri yavaş yavaş yerleşmiş merkezî ve üniformist feodal rejimlerin formu pratik olarak biricik mümkün formdu. İkinci olarak, devletin kaçınılmaz “yeniden kuruluşu” Bask ve Katalanların davrandıkları gibi gerçeklik yerine daha çok hayal olan geçmişle ilgili bazı hesaplara sarılmak değil, gelecek için bir formül bulmaya yönelikti. Son olarak da, eğer gelecek için bir devlet formu oluşturulacaksa, demokratik bakken iki bin yıldan beridir İspanya’da kurulmuş olan eski bölgelerin öz yönetiminden ayrılması gerekmekeydi. Çünkü bir gruba ait olan hak ve bir “ayrıcılık” demokrasiyle uyumsuzdu. Yazara göre, Batı da eşitlik ilkesini zafere ulaştırmak amacıyla Fransa, İspanya veya Almanya’daki ulusal ve bölgesel oligarkların direnişini kırmak için iki yüzyıl geçmiş ve bir dizi siyasi ve sosyal devrim geçireleşmişti. s. 650, 651, 652

ilmesi amaçlanan bölgelerde özellikle sosyo-ekonomik ve kurumsal alanlarda değişimler gerçekleştirmek ve bu şekilde sözkonusu bölgeleri özerkliğe hazırlamaktı. Atılan bu adımlarla cumhuriyet deneyiminden bu yana ilk defa köklü bir şekilde desentralizasyonun temelleri atılmaktaydı.⁽⁹⁶⁾

Geçici özerk rejimleri oluşturma sürecinde Suárez hükümetinin en önemli gündem maddelerinden biri, Cumhuriyet rejimi sırasında özerklik deneyimi yaşamış ve mevcut durumda dikkate alınması gereken bir etnik harekete sahip olan Bask ve Katalanlarla bu konuda bir anlaşmaya varmaktı. İlk etapta, 29 Eylül 1977'de çıkarılan Krallık Kararıyla, Katalan Geçici Özerk Yönetimi resmen kurulur ve Tarradellas sürgünde geçirdiği uzun yıllardan sonra Ekim 1977'de Geçici Generalitat'ın başkanı olarak Katalonya'ya geri döner. Geçici bir yönetim kurmak için Bask tarafıyla yapılan görüşmeler ise Katalanlarda olduğu gibi fazla başarılı olamaz. Sürgündeki Bask Hükümeti'nin başkanı Jose Maria de Leizaola kendisine gelen geçici Bask yönetiminin başına geçme önerisini kabul etmeyerek seçimlerden sonra kurulmuş Bask Parlamenterler Asamblesi'ni adres olarak gösterir. Sosyalist Ramon Rubial'ın başkanlığında Aralık 1977'de Bask Ülkesi Genel Konseyi seçilir ve 4 Ocak 1978'de çıkarılan kanunla konsey resmîleşir. Ancak bu pre-

⁽⁹⁶⁾ Madrid Carlos III Üniversitesi'nde anayasal haklar alanında akademisyen olan Luis López Guerra İspanya'daki özerklik modelini incelediği makalesinde, desentralizasyonu entegrasyon ve rasyonalizasyon olarak ikiye ayırmaktadır. Guerra, entegrasyon içerikli desentralizasyonun İspanya gibi teritoryal temele dayanan kültürel ve dilsel çoğulculuğun var olduğu karmaşık ülkelerde (estado complejo) gerçekleştiğini, rasyonalizm anlamındaki desentralizasyonun ise teritoryal temelde kültürel ve dilsel homojenleşmenin sağlandığı ülkelerde gerçekleştiğini belirtmektedir. Birinci tipe giren ülkelere İkinci İmparatorluk zamanındaki Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İsviçre'yi gösteren yazar, günümüzü Almanya'sı, ABD, Avusturya ve Avusturya'nın ikinci tip federalizm kategorisine dahil etmektedir. Guerra, entegrasyon temelindeki desentralizasyonun mevcut olduğu ülkelerin bepsinde özgün kimliğin tanınması temelinde teritoryal birimlerin üstündeki bir birlikte garanti veya entegre mekanizmasının uygulandığını belirtmektedir. Luis López Guerra, *El Modelo Autonómico*, Autonomies, n. 20, Aralık 1995, Barcelona, s. 175 Madrid Otonom Üniversitesi'nde anayasal haklar alanında akademisyen olan Manuel Aragón ise aynı konuyu incelediği makalesinde İspanya'nın da diğer global devletler gibi çeşitli kurumlara sahip olmasından kaynaklı çok taraflılığı oluşturduğunu, fakat bunun yanında aynı sistemde her özerk bölgeyle merkezî devlet arasında bir uzlaşma veya pakt imzalanması öngörüldüğü için çift-taraflılığında mevcut olduğunu belirtmektedir. Çift-taraflılığın garanti altına alındığını söyleyen Aragón, bunun tek taraflı olarak ne merkezî devlet ve özerk bölgeler ne de çok taraflılık tarafından değiştirilemeyeceği ve zorlanamayacağını vurgulamaktadır. Aragón, İspanyol anayasal modelinin, devletin yıkılmasına yol açmama şartıyla homojen olanla farklı olanın yani simetri ile asimetrisinin yüksek düzeyde birlikte var olmalarına izin verdiğini söyleyerek, egemen olanın birliğinin kendisini oluşturan birimler arasında politik eşitlik anlamına geldiğini belirtmektedir. Yazar, yurttaşların birinci kurucu güç olduğunu, özerk bölgelerin ise ikinci kurucu güç olduğunu tespitini yapınca, egemen olanın kim olduğu anlaşılmaktadır. Manuel Aragón, *El Estado Autonómico: Modelo Indefinido o Modelo Inacabado?*, Autonomies, n. 20, Aralık 1995, Barcelona, s. 194, 195

özerk organ Bask milliyetçi çevrelerinde *Generalitat*'ın Katalan milliyetçi çevrelerinde yarattığı etkiyi yaratamayacaktır.

Bask ve Katalanların özerklik hakkında yararlanmak için girişimde bulunmaları ve her iki bölgede geçici özerk yönetimlerin kurulması, özerklik fikrinin diğer bölgelerde daha çok yayılmasına yardımcı olur. 1978'de İspanya'daki birçok bölgede meclisin çıkardığı kanunlarla hızla başka geçici özerk yönetimler kurulur. 16 Martta kabul edilen yasayla Galiçya Geçici Komitesi, 17 Marttaki yasayla Aragon, Kanarya Adaları, Valensiya ve 27 Nisandaki yasayla da Andalusiya pre-özerk yönetime sahip olurlar. Bunun ardından, Asturiyas, Balear Adaları, Kastilya-Leon, Kastilya La Mancha, Extremadura ve Murcia bölgeleri de aynı şekilde kendi geçici yönetimlerine sahip olacaklardır. Böylece Ocak-Ekim 1978 tarihleri arasında ülke çapında 13 bölgede pre-özerk birimler kurulur. Diğer bölgeler gibi sonradan özerk bölge statüsünü elde edecek olan Kantabriya, Madrid ve La Rioja illeri ise bu süreçte geçici yönetim imkanından yararlanamayan iller olacaklardır.

2. 1978 Anayasası ve Özerklik Hakkı

1978 Anayasası farklı milliyetlerin ve bölgelerin varlığını tanıyarak, devletin tekçi ve merkeziyetçi teritoryal yapısına son noktayı koyar ve isteyen tüm bölgelerin özerk olma ve tarihi-kültürel miraslarını koruma hakkını garanti altına almaktadır. Anayasanın, devletin Teritoryal Örgütlenmesi isimli Sekizinci Başlığı, özerk bölgelerin kuruluşu, yeterlilikleri, devletle ilişkileri vb. tüm konuları kapsayan maddelerden oluşmaktaydı. İlgili maddelerde devletin teritoryal örgütlenmesinin genel prensipleri, yerel yönetimlerin statüsü, özerk bölgelerin kuruluşu ve özerk bölge statülerinin oluşturulması süreçleri gibi konular tek tek ele alınarak açıklanmaktaydı.

Özerklik Hakkı

137. madde de devletin teritoryal olarak kent, il ve özerk bölgelerden oluştuğu ve tüm bu birimlerin kendi çıkarlarını korumak amacıyla özerklik hakkından yararlandıkları belirtilmişti. Yerel yönetimler başlığı altında kentleri ele alan 140. madde de açık bir şekilde anayasanın kentlerin özerk olmasını garanti ettiği ve belediyelerin tam bir hukuki statüye sahip oldukları dile getirilirken, 141. madde ile tanımlanan ilin ise devletin işlerini yürütmek için kurulan ve hukuki bir statüye sahip yerel bir birim olduğu vurgulanmaktaydı. Bu son maddeye göre, adalar grubu ve adaların da *cabildo* ve konsey olarak ifade edilen kendilerine özgü bir idari formu vardı.

Özerklik İnisiyatifi

Via ordinaria (özerkliğe sıradan yolla ulaşım) olarak bilinen, anayasanın özerk bölgelerin kurulmasını düzenleyen başlıca maddesi 143.maddesiydi. Anayasa Katalonya, Bask ve Galiçya dışındaki tüm bölgeler için bu genel yolu öngörmüştü. Bu maddeyle özerkliğe ulaşacak bölgelerin statülerinin onaylanması süreci daha dar bir uzlaşmayı mümkün kılmaktaydı. Çünkü devlette gelecekte kurulması öngörülen, bölge temsilcileri arasında bir uzlaşmaya varma ve referandumla özerklik statüsünü onaylama zorunluluğu bulunmamakta olup statü meclisten çıkarılacak bir yasayla ortaya çıkacaktı. Ancak bu yolla özgürlüğe ulaşmada paktlara dayanan bazı unsurlar vardı. Örneğin statü projesinin ilk olarak bölgedeki illeri senatoda temsil eden senatör ve parlamenterlerle il diputasyonu üyeleri tarafından onaylanması gerekmekteydi. Bu maddenin birinci bendine göre, ortak tarihi, kültürel ve ekonomik özelliklere sahip çevre iller, adalar ve bölgesel tarihi kimliğe sahip iller kendi öz yönetimlerini kurabilecek ve özerk bölgeler oluşturabileceklerdi. Özerklik süreci inisiyatifiyle ilgili olan aynı maddenin ikinci bendi ise bu iniyatifi başlatmanın tüm ilgili diputasyonlar ve adalar arası organlar ve nüfusları sözkonusu birimlerdeki seçmenlerin çoğunu temsil eden belediyelerin en az üçte ikisinin yetkisinde olduğu belirtmekteydi. Bu gerekli koşullar, konuyla ilgili yerel birimlerden biri tarafından ilk anlaşmanın yapıldığı tarihten sonraki altı ay içinde yerine getirilmeliydi. Bundan sonraki bend de ise, özerklik inisiyatifinin başarılı olmadığı durumda, aynı süreci tekrar başlatmak için beş yıl beklemek gerektiği vurgulanmaktaydı. Bu madde de, özerklik hakkında yararlanmak için iller ve belediyelerin yeter sayısına tam yetki verilirken, meclisin özerklik meselesi konusunda yetkilerini sıralayan 144. maddeyle bazı durumlarda meclis son sözü söyleyen kurum olarak tescil ediliyordu. Buna göre meclis, “ulusal çıkarlar” gerekçesiyle çıkaracağı organik bir yasa aracılığıyla a) genişliği bir ili geçmeyen ve 143.2 maddesindeki şartlara sahip olmayan bir özerk bölgenin kurulması yetkisini verebilecek, b) ilgili duruma bağlı olarak, il organizasyonunun bir parçası olmayan alanlar için özerklik statüsü konusunda yetki verebilecek veya bunu kabul edebilecek ve c) 143.2 maddesinin sözünü ettiği yerel birimlerin inisiyatiflerini durdurabilecekti.

İşbirliğinin sınırlanması

Özerk bölgelerin kuruluşunu açık bir şekilde kabul eden anayasa, bu bölgelerin kendi aralarında yapacakları işbirliğini sınırlandırmış, federasyona gitmelerini ise kesin olarak yasaklamıştı. 145.1 madde de özerk bölgeler federasyonunun hiçbir şekilde kabul edilmeyeceği açıklanmış ve bölgelerin kendi aralarında geliştirecekleri işbirliğinin sınırları belirlenmişti. Buna göre, statüler de kendilerinin meclisle olan iletişimlerinin tabiatı ve amaçlarının yanında, kendilerine ait hizmetlerin yönetimi ve uygulanması için kendi aralarında geliştirecekleri işbirliğinin koşulları, gereklilikleri ve şartları belirtilebilecekti. Bunun dışındaki diğer durumlarda ise özerk bölgeler arasındaki işbirliği anlaşmaları için meclisin onayı gerekmektedir.

Özerklik Statüsü

Bunun ardından gelen maddeler de özerklik statüsünün hazırlanmasında rol alacak kurumlar, statünün kabul edilmesi için içermesi gereken noktalar ve özerk bölgelerin yeterlilikleri detaylı bir biçimde sıralanmıştı. 146. madde de statü tasarısının, diputasyon ve bundan etkilenen illerin adalararası kurumları üyelerinin oluşturduğu bir kurul ve bu kurumlara seçilen milletvekilleri ve senatörler tarafından hazırlanacağı ve kanun niteliğine kavuşması için meclise sunulması gerektiği belirtilirken, 147. madde de statülerin temel kurumsal normlar olacağı ve devletin statüleri kendi hukuksal düzeninin entegre bir parçası olarak tanıyıp koruyacağı dile getiriliyor ve tüm statülerin şu hususları içermeleri gerektiğinin altı çiziliyordu: a) özerk bölgenin tarihi kimliğine en uygun adı alması, b) kapsayacağı alanın belirlenmesi, c) kendi özerk kurumlarının adlandırılması, örgütlenmesi ve merkezlerinin tespit edilmesi ve d) anayasa çerçevesinde kabul edilen yeterlilikler.

Özerk Bölgelerin Yeterlilikleri

148. madde de özerk bölgelerin hangi yeterliliklere sahip olacakları şu şekilde açıklanmıştı:

- Kendi öz yönetim kurumlarını örgütlemek,
- Kendi toprakları içindeki belediye sınırlarını değiştirmek ve genel olarak transferleri yerel yönetimlerle ilgili yasalar tarafından kabul edilmiş, devlet yönetiminin yerel birimlere ilişkin fonksiyonları,
- Toprak, kentleşme ve iskan konularını düzenlemek,
- Özerk bölgenin toprakları üzerinde olup kendi faydasına olan kamu işleri,
- Tamamen özerk bölge sınırları içinde kalan demiryolları ve karay-

olları ve bu yollardaki araçlarla gerçekleştirilen ulaşım,

- Korunak amaçlı limanlar, spor amaçlı liman ve havaalanları veya genel olarak ticari amaçlı olmayanlar,

- Ekonomideki genel düzenlemeyle uyum şartıyla tarım ve hayvancılık,

- Dağlar ve ormancılık,

- Çevreyi korumakla ilgili etkinlikler,

- Özerk bölgenin faydasına olan hidrolik tesisler, kanallar ve sulama sistemi projeleri yapımı ve kullanımı; mineral sular ve termaller,

- İç sulardaki balıkçılık, kültür balıkçılığı, av ve nehir balıkçılığı,

- İç fuarlar,

- Ulusal ekonomi siyaseti çerçevesinde belirlenen hedefler kapsamında özerk bölgenin ekonomik kalkınması,

- El sanatları,

- Özerk bölgenin faydasına olan müze, kütüphane ve müzik konservatuarları,

- Özerk bölgenin faydasına olan anıtsal miras,

- Kültür, araştırma ve eğer uygulanabilirse özerk bölge dilinde eğitimin teşvik edilmesi,

- Kendi topraklarında turizmin teşviki ve düzenlenmesi,

- Sporun teşvik edilmesi ve eğlenceden uygun bir seviyede yararlanılması,

- Sosyal yardım,

- Sağlık ve hijyen,

- Cezaevi ve buna ait bina tesislerin korunması. Organik bir yasanın belirleyeceği şartlar altında yerel polisle ilgili koordinasyon ve diğer fonksiyonlar.

Yeterliliklerin ardından gelen 148.2 maddeye göre, aradan beş yıl geçtikten sonra ve kendi statülerinde reform yapmak yoluyla özerk bölgeler yeterliliklerini arttırabileceklerdi.

Devletin Yeterlilikleri

149. madde ile devletin yetkisi altındaki alanlar şu şekilde sıralanmıştır:

- Vatandaşlık, göç, yabancılar ve mültecilik hakkı,

- Uluslar arası ilişkiler,

- Savunma ve silahlı kuvvetler,

- Adalet yönetimi,

- Ticari, ceza ve cezaevi hukuku (özerk bölgelerin temel kanunlarının

içerdikleriyle çelişmemek kaydıyla)

- Emek hukuku (özerk bölge kurumları tarafından uygulanmasıyla çelişmemek kaydıyla)

- Sivil hukuk (özerk bölgelerin sahip olabilecekleri “*fueralari*” veya özel hakları koruma, modifiye etme ve geliştirmelerine zarar vermemesi kaydıyla)

- Entellektüel ve endüstriyel miras,

- Parasal sistem, yabancı krediler ve kredi, bankacılık ve sigortayla ilgili genel düzenlemeler,

- Genel planlama ve ekonomi alanındaki aktivitelerin genel temelleri ve koordinasyonu,

- Blimsel ve teknik araştırmaların teşviki ve genel planlanması,

- Sosyal güvenliğin temel hukuku ve ekonomik sistemi (özerk bölgeler tarafından bu alandaki hizmetlerin yürütülmesine zarar vermemesi kaydıyla)

- Kamu yönetimi hukuk sisteminin temelleri ve çalışanlarının yasal sistemi,

- Deniz balıkçılığı (bu sektörün düzenlenmesi ile ilgili özerk bölgelere bırakılan yeterliliklere zarar vermemesi şartıyla)

- Deniz ticareti ve gemi sahipliği, genel kullanım amaçlı deniz ve havalimanları, hava sahasının kontrolü,

- Birden fazla özerk bölgenin topraklarından geçen demiryolları ve kara ulaşımı, trafik ve genel iletişim sistemi,

- Su kaynaklarının ve su projelerinin birden fazla özerk bölgenin topraklarından geçmesi durumunda ilgili kaynak ve projelerin hukuku, düzenlenmesi ve kullanımları diğer bölgeleri de etkileyen veya enerji nakli bir bölgenin sınırları dışına çıktığı zaman elektrik tesislerini kurma yetkisi,

- Çevreyi korumayla ilgili temel hukuk (özerk bölgelerin ek koruma standartlarını belirleyen yetkilerine zarar vermemesi kaydıyla)

- Madencilik ve enerji sisteminin temelleri,

- Basın, radyo ve televizyon ve diğer sosyal iletişim araçları (geliştirilmeleri ve yürütülmeleri özerk bölgelere ait olan yetkilere zarar vermemesi kaydıyla)

- Kamu güvenliği (organik yasanın hükümleri çerçevesinde ilgili statülerde belirtilebileceği şekliyle polis gücünün özerk bölge tarafından kurulmasına zarar vermemesi kaydıyla)

- Akademik ve mesleki diplomaları alma, yayınlama, onaylama ve standartlaştırmanın koşullarını düzenlemek,

- Referandum yolu ile halka danışmak için yetki vermek.

Özerkliğe hızlı ulaşım (*via rapida* / *via reforzada*)

Anayasanın çözüm getirdiği bir başka konu ise yeterliliklerini hemen artırmak yoluyla özerklik sürecinden azami yararlanmak isteyen bölgelere 151.1 maddesi ile olanak tanımasıydı. *Via reforzada* veya *via rapida* (hızlı yol / güçlendirilmiş yol) olarak bilinen bu hüküm, iki kriterden oluşmaktaydı. İlk olarak, İkinci Cumhuriyet'te özerklik statülerini referandumla onaylayan özerk bölgelerin üst düzeyde yeterliliklere sahip olabileceği kabul edilmekteydi. İkinci kriter gereğince ise diğer bölgelerde de eğer çok güçlü bir özyönetim isteği ortaya çıkarsa, söz konusu bölgelerin 143.2 maddesinde öngörülen süreçten geçmeleri şartıyla üst düzey yeterliliklerden yararlanabileceklerdi. Bu maddeye göre 143.2 madde kapsamındaki zaman sınırı içinde (altı ay) özerklik inisiyatifi konusunda il diputasyonları ve adalar arası organların yanı sıra, her ilde en az seçmenlerin çoğunu temsil eden belediyelerin dörtte üçünün de uzlaşmaya varması ve bunun her ilde yapılacak referandum aracılığıyla oyların çoğu tarafından kabul edilmesiyle 148.2 maddesinin sözünü ettiği beş yıllık zaman dilimini beklemeye gerek olmayacaktı. 151.2 maddesi, özerklik inisiyatifinin bu şekilde tercih edilmesi durumunda, özerklik statüsünü hazırlama sürecinin izlemesi gereken basamakları şu şekilde tarif etmişti:

1) Hükümet, özyönetim amacıyla özerklik tasarısını hazırlamaları için özyönetim isteyen toprak parçasının seçim bölgelerinden seçilmiş milletvekilleri ve senatörleri bir asamblede bir araya gelmeye çağırarak,

2) Statü tasarısı, parlamenterler asamblesi tarafından kabul edildikten sonra meclisin Anayasa Komisyonu'na gönderilecek. Komisyon, tasarıyı öneren asambleden katılan bir heyetin rızası ve desteğiyle iki ay içinde inceleyecek ve son şekline karar verecek,

3) Eğer uzlaşmaya varılırsa son metin, önerilen statünün geçerli olacağı toprak parçasındaki illerde referanduma sunulacak,

4) Eğer son metin her bir ildeki geçerli oyların çoğunluğu tarafından kabul edilirse meclise sunulacak; meclisin her iki odası, genel kurulda metin hakkında karar vermek için oylayacak. Statü onaylandıktan sonra kral tarafından tasdik edilip bir kanun olarak yürürlüğe konacak,

5) Eğer Anayasa Komisyonu'nda ortak bir uzlaşmaya varılmazsa, statü tasarısı mecliste kanun tasarısı olarak ele alınacak. Burada kabul edilen metin, önerilen statünün geçerli olacağı toprak parçasındaki illerde referanduma sunulacak. Eğer tasarısı her bir ildeki geçerli oyların çoğunluğu tarafından kabul edilirse, az önce sözü edildiği şekilde yürürlüğe konacak.

Aynı maddenin üçüncü bendinde ise özerklik statüsünü hazırlama süreci basamaklarından 4 ve 5'te açıklandığı gibi, statü tasarısının bir veya birkaç il tarafından onaylanmaması halinde geriye kalan illerin özerk bölge çatısı altında bir araya gelmelerini engellemeyecekti.

Özerk Hükümet Kurumları

152.1 madde ile açıklık getirilen bu konuya göre özerk bölgelerin parlamenter rejimlerdeki yasama meclisinin, hükümet ve yürütmenin başı olan bir başkana sahip olması gerekmektedir. Buna göre, özerk kurumsal örgütlenme söz konusu toprak parçasındaki çeşitli bölgelerin temsilini güvenceye alacak orantılı temsil sistemine uygun olarak seçilen yasama meclisine dayanmalıydı. Yürütme ve idari fonksiyonları elinde bulunduracak hükümet konseyi ve başkan ise meclis üyeleri arasından seçilecek ve kendisine karşı sorumlu olacak diğer yönetim kadroları kral tarafından görevlerine atanacaklardı. Hükümet ve başkan bölgenin en üst düzeyde temsilini yapmanın yanı sıra, aynı bölgede devletin de olağan temsilini yapacaklardı.

150.2 göre, statüler tasdik edilip yürürlüğe konulduktan sonra, sadece statülerde belirtilen usullere göre ve söz konusu bölgedeki seçmenlerin oy kullandığı bir referandumla değişiklik yapılabilirdi. Bu maddenin son bendine göre ise statüler, birbirine sınırı olan belediyeleri bir grupta toplama yoluyla, tam bir hukuksal kimlikten yararlanan teritoryal seçim bölgeleri oluşturabileceklerdi.

Aynı madde, Yüksek Mahkemenin hukukuyla çalışmaması kaydıyla, özerk bölge topraklarında adaletin başı olan bir Adalet Yüksek Mahkemesi'nin kurulmasını kabul ediyordu.

Özerk Bölgelerin Kontrol Edilmesi

153. madde ile açıklanan özerk bölgelerin çalışmalarının kontrolü şu kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilecekti:

a) Anayasa Mahkemesi (normatif hükümlerinin anayasaya uygun olup olmadığı konusunda)

b) Hükümet (150.2 maddesinde sözü edilen fonksiyonlara ilişkin Devlet Konseyi'nin görüşü resmen açıklandıktan sonra)

c) Özerk idare ve düzenleyici normlarına ilişkin idari dava yetkisi,

d) Sayıştay (ekonomik ve bütçesel konularda)

154. madde ise hükümet tarafından atanmış bir delegasyonun özerk

bölgede devlet idaresini yürüteceği ve ihtiyaç olduğunda özerk bölgenin kendi idaresiyle koordineli olarak bu yürütmeyi gerçekleştireceği ifade edilmektedir. Özerk bölgenin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda, hükümetin zor kullanarak bunu yaptırabileceği belirtilmekteydi. 155. madde ile açıklanan bu meseleye göre, eğer özerk bir bölge anayasanın veya diğer kanunların kendisine yüklediği yükümlülükleri yerine getirmezse veya İspanya'nın genel çıkarlarına ciddi biçimde zarar verecek tarzda hareket ederse, özerk bölgenin başkanına resmen şikayet eden ve tatmin edici bir cevap alamayan hükümet, senatonun mutlak çoğunluğunun onayından sonra, sözü edilen yükümlülükleri zorla yerine getirmesi için özerk bölgeye karşı gerekli tedbirler alabilirdi. Diğer yandan, sözü edilen tedbirleri uygulamaları için, hükümet tüm özerk bölge yetkililerine talimat verebilirdi.

Finansal ve Vergi Özerkliği

156. madde özerk bölgelerin gelişimleri ve yeterliliklerini yürütmeleri için, devlet hazinesiyle koordinasyon ilkeleri ve tüm İspanyol yurttaşları arasında dayanışma ilkelerine uygun olarak finansal özerklikten yararlanmalarını teminat altına alıyordu. Bu çerçevede özerk bölgeler, kanun ve statülere uygun olarak devletin vergi kaynaklarını toplaması ve yönetimi için devletin delegeleri veya devletle işbirliği yapan birimler olarak hareket edebilirlerdi.

Özerk bölgelerin finansal kaynakları ve vergi özerkliği konusu 157. madde de şöyle açıklanmıştı:

- a) tamamen ya da kısmi olarak devlet tarafından kendilerine bırakılan vergiler; devlet vergileri üzerindeki harçlar ve devlet vergileri içindeki diğer paylar
- b) kendilerine özgü vergiler, tarifeler ve özel katkılar
- c) Devlet Genel Bütçesi'nden karşılanan Bölgeler Arası Tazmin Fonu'ndan transferler ve diğer ödenekler
- d) kendi mülklerinden elde ettikleri kazançlar ve özel kanuni gelirler
- e) kredi hareketlerinden elde edilen kar

Özerk bölgelere bu şekilde finans ve vergi yetkisi ve yardımları verilirken, kendilerinin bölge dışındaki mülklerden vergi elde etmeleri veya mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını engelleyebilecek tedbirleri almaları ise hiçbir bir şekilde kabul edilmemekteydi. Öte yandan, organik bir yasa aracılığıyla, yukarda sözü edilen finansal yeterliliklerin yürütülmesi ve ortaya çıkabilecek

uyuşmazlıkları çözen normlar ve özerk bölgeyle devlet arasında finansal işbirliğinin mümkün olan biçimleri yeniden düzenlenebilecekti.

Devlet ödenekleri ve Dengeleme Fonu'yla ilgili olan 158. maddeyle de devlet hizmetleri ve çalışmalarının hacmine orantılı olarak, Devlet Genel Bütçesi'nden özerk bölgeye bir ödenek verilebilecek ve bölgeler arası ekonomik dengesizlikleri düzeltmek ve dayanışma ilkesini uygulamak amacıyla, yatırım harcamaları için bir Dengeleme Fonu kurulabilecekti. Bu fonun kaynakları özerk bölgeler ve illere meclis tarafından dağıtılacaktı.

Hükümetle Özerk Bölgeler Arasındaki Uyuşmazlıklar

Anayasa Mahkemesinin yetki ve çalışmasını açıklayan Dokuzuncu Başlık altındaki 161. maddeyle açıklık getirilen bu konuya göre devletle özerk bölgeler arasında yeterlilikle ilgili uyumsuzluklar bu mahkeme tarafından ele alınacaktı. Hükümet, özerk bölge organları tarafından kabul edilen hüküm ve kararları mahkemeye getirebilecekti. Mahkemenin tartışılan bu hüküm ve kararları en çok beş ay içinde onaylaması veya iptal etmesi gerekmekteydi.

Geçici Özerk Rejimler

Demokratikleşme süreciyle birlikte ülkenin çeşitli bölgelerinde kurulan geçici özerk rejimlerin özerklik inisiyatifi başlatma meselesi Geçici Hükümler altındaki 1. maddeye göre şu şekilde açıklanmıştı: geçici özerk rejime sahip bölgelerin en yüksek organları, üyelerinin çoğu tarafından kabul edilen bir anlaşmayla 143.2'de il deputasyonlarına ve adalararası organların yetkisine bırakılan özerklik inisiyatifini üstlenebilirlerdi. 7. madde ise özerk rejim kurumlarının şu hallerde lağvedilmiş sayılacakları belirtilmekteydi:

- a) anayasaya uygun olarak kabul edilen özerklik statüleri tarafından kurumların oluşturulmasıyla
- b) özerklik inisiyatifinin 143. maddedeki gereklilikleri yerine getirmede için başarılı olmadıklarında
- c) kurum ilk geçici hükümde (özerklik inisiyatifini üstlenmek) kabul edilen hakkı üç yıllık içinde kullanmadığı zaman

Eski Özerk Bölgeler

Geçici Hükümler başlığı altındaki 2.maddeye göre, geçmişte plebisit yoluyla özerklik statü tasarılarını kabul eden ve anayasanın yürürlüğe

girdiği tarihte geçici özerklik rejimine sahip bölgeler, 148.2 madde de öngörülen inisiyatif sürecini hemen başlatabilirlerdi. Bunun için yüksek pre-özerklik organlarının mutlak çoğunluğu tarafından bir uzlaşmanın olması ve hükümetin zamanında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Pre-özerklik yüksek organının isteğiyle statü tasarısı 151.2 maddeye uygun olarak hazırlanacaktı.

Tarihsel Haklara Saygı

11. başlık altında ele alınan ek hükümlere göre, anayasa *fuerolara* sahip olan bölgelerin tarihsel haklarına saygı gösterip koruyacak ve uygun durumda *fuego* sisteminin anayasa ve özerklik statüsü çerçevesinde genel güncellenmesi gerçekleştirilecekti

3. Özerk Bölgelerin Kurulması

Özerk bölgelerin kurulması sürecini ayrıntılı olarak açıklayan anayasaya göre, inisiyatif geliştiren bölgelerin özerklik hakkından yararlanması için bir sonraki adımda kendileri için bir statü hazırlamaları gerekmektedir. Hukuksal olarak durumun bu kadar açık olmasına rağmen hükümetin bu süreci karşılıklı götüreceği özerk bölgelerdeki muhataplarını nasıl seçeceği en önemli pratik meselelerden biriydi. Hükümet ise hem bölgelerde özerklik sürecini yürütecek hem de kendiyile koordineli olarak çalışacak organı bölgelerde il düzeyinde seçilen parlamenterler ve senatörlerden oluşan Parlamenterler Asamblesi'ni muhatap olarak kabul ederek bu sorunu aşmayı tercih etmiştir. Hükümetin bu seçimi pre-özerk bölgelerin kurulma sürecinin önemli bir engele takılmadan hızlı bir şekilde sonuçlanmasına yol açmıştır. ⁽⁹⁷⁾

Pre-özerk yönetim deneyimiyle ilk tanışanlar olan Bask ve Katalanlar, statü hazırlama sürecini de ilk başlatanlar olacaklardır. Ancak devletin özerk bölgelere bölünmesi sürecinin önünde çeşitli engeller de yok değildi. Bunlardan en önemlileri devlet içinde önemli bir özerklik karşıtı kesimin olması, UCD içinde krizin derinleşmesi ve ETA'nın eylemlerini yoğunlaştırmasıydı.

⁽⁹⁷⁾ Eliseo Aja, *hükümetin pre-özerk yönetimlerin kurulmasıyla ilgili bu tercihinin şu sonuçlara yol açtığını belirtmektedir*: 1- Desentralize olan tüm üniter devletlerde özerk bölge baritalarının netleştirilmesi sırasında, devlet ve bölgelerin sınırları içinde kalan topraklara karar verme meselesinde uyumsuzluklar çıkar-ken İspanya'da böyle bir durum ortaya çıkmamıştır; 2- Pre-özerkliğin genelleştirilmesi pratiği, özerklik sisteminin bir toprak parçasıyla sınırlı kalması yerine bunun tüm topraklara yayılmasına yol açmıştır; 3- Yüksek derecede özerklik isteyen bölgelerde barışçıl desentralizasyona katkı sağlamıştır. Eliseo Aja, *El Estado Autonómico: Federalismo y Hechos Diferenciales, Alianza, Madrid, 1999, s. 63*

1977’de seçimleri ile 1981’deki darbe girişimi arasında içlerinde polis ve askerlerin olduğu 300 dolayında kişi bu örgüt tarafından öldürülmüştü.

Bask bölgesinde azınlık partisi konumunda olan PNV, Bask statüsünün hazırlık sürecinde hem metnin yazımında hem de parlamentodaki tartışmalarda oldukça etkili olmuştur. Bask milliyetçileri, hazırlanan Gernika Statüsü’ne merkezi hükümet ve İspanya ile yapılan bir “pakt” olduğu ve Bask Ülkesi halkının egemenliğini tanıdığı şeklinde yaklaşmaktaydılar. Maksimalist amaçların büyük yer kapladığı 46 maddelik statüyü inceleyen Suárez Hükümeti, 43 maddeyi reddeder. Başbakan Suárez ile Bask pre-özerk konseyi başkanı Carlos Garaicoechea arasında süren görüşmeler sonucunda statü metninin reforme edilerek anayasayla uyumlu olması hedefi yerine getirilir. Hazırlanan son metne göre Bask “milliyeti” “anayasaya ve mevcut statüye uygun olarak İspanyol Devleti’nin içinde” bir özerk bölge oluşturmaktadır. Metinde eski ekonomik *concierto* ayrıcalığı ise korunmuştur. ⁽⁹⁸⁾ Ancak statü için yapılan referanduma katılım % 60 olarak gerçekleşir ve katılanlarında ancak % 54’ünün oyuyla kabul edilir.

Katalan Özerklik Statüsü’nün yaşadığı süreç ise Bask’taki kadar problemlili olmaz. Hazırlanan ilk metin de Katalancanın tek resmi dil olması, kamu düzeni ile ilgili tüm yeterliliklerin özerk yönetime devredilmesi, illerin ve il yönetimlerinin ortadan kaldırılması ve özerk yönetimin vergilerin toplanmasına en üst düzeyde katılması gibi konular yer almaktaydı. Ancak bunlara rağmen Katalan milliyetçisi Roca Junyent ve komünist Sòle Tura’nın hazırlık sürecine katıldıkları statü, Gernika Statüsü’nden daha fazla rasyonel ve gerçekçi olur. Uzun süredir devam eden ekonomik krizin etkisiyle felç olan toplumdaki siyasi hareketsizlik ikliminde statü için Ekim 1979’da düzenlenen referanduma katılım % 60’ı bulmayacak ancak statü referandumda onaylanacaktır. ⁽⁹⁹⁾ Ardından Bask ve Katalan Özerlik Statüleri’ni gündemine almak için toplanan İspanya Parlamento’su nihayet 18 Aralık 1979’da her iki statüyü de onaylar.

Galiçya’ya özerklik verilmesi sürecinin başlarında ise ortaya çıkan iki paradoks bir süreliğine süreci tıkatmıştır. İktidar partisi olan UCD’nin Galiçya örgütünün çoğu üyesi, Galiçya’nın anayasanın öngördüğü şekilde üst düzey özyönetim hakkından yararlanmasından yanaydılar. Ancak

⁽⁹⁸⁾ Luis Gonzales Anton, a.g.e., s. 653. İspanya Parlamentosu 13 Mayıs 1981’de Bask Statüsü’nde sözü edilen ekonomik *concierto*yu onaylamıştır. Geçmişte olduğu gibi bu hak, Bask’a vergi toplama konusunda diğer bölgelerde olmayan geniş yetkiler veriyordu.

⁽⁹⁹⁾ Andrés de Blas Guerrero, a.g.e., s. 257, Charles Powell, a.g.e., s.22.

UCD merkezi, Galiçya için bu düzeyde bir özerklik verme taraftarı olmayıp, bölgeden yükselen maksimum talepleri kırpma siyaseti izlemekteydi. Bir yıl kadar süren bu uzlaşmazlıktan sonra Suárez Hükümeti, Galiçya Statüsü'ne yeterliliklerle ilgili bir şart eklemekten vazgeçmek zorunda kalmıştır. Özerklik Statüsü'nün halkoyuna sunulması amacıyla Aralık 1980'de bölgede referandum düzenlenir. Katılım oranının oldukça düşük gerçekleştiği referandum sonucunda Özerklik Statüsü onaylanarak İspanya Meclisi'ne sunulur ve 1981'de statü meclis tarafından kabul edilir.

4. Tüm Bölgelere Özerklik

1979 baharında Andalusya'daki belediyeler hızlı bir şekilde maksimum yeterlilikler elde etme imkanını sunan anayasanın 151.maddesinden yararlanmak için harekete geçerler. Bu süreçte iktidar partisi UCD'nin içinde de devletin mevcut teritoryal örgütlenmesinde bir değişim yapması gerektiği fikri iyice yerleşmekteydi. Partinin Yürütme Komisyonu, bu konuyla ilgili bir rapor hazırlaması için kendi içinde Marti Villa'nın başkanlık ettiği bir komisyon kurar. Raporunu sunan komisyon, düzenlenen bu referandumların 151. madde (kısa yolla özerkliğin elde edilmesi) lehine olasılıkların artması riskini doğurduğu sonucuna ulaşır ve bundan dolayı da "tarihsel" sıfatını taşıyan bölgelerin dışında kalan diğer bölgelerin tümünü 143.madde kapsamına almak gerektiğini önerir. Özerkliğin hızla genelleşmesi ihtimalinden korkan hükümet ise geriye kalan statüleri anayasanın 143. maddesiyle açıklanan *via ordinaria* ile kabul etme fikrini benimser. Komisyonun bir başka tavsiyesi de özerk bölgelerin kurulması sürecinin daha sakin ve barışçıl olması ve il deputasyonlarının yaptıkları çalışmaları tamamen özerklik inisiyatifine entegre etmenin gerekli olduğu yönünde olur. Ancak Andalusya'daki belediyelerin ezici bir çoğunluğu ısrarlı bir şekilde güçlendirilmiş bir özyönetimi talep etmekteydiler. Belediyelerin dörtte üçünün rızası alındıktan sonra, 28 Şubat 1980'de düzenlenen referandumla Almeria dışındaki tüm iller hazırlanan Andalusya Özerklik Statüsü'nü onaylarlar. Bölgedeki bu büyük mobilizasyona karşı karşıya kalan hükümet, tarihsel olarak nitelendirilen Bask, Katalonya ve Galiçya dışındaki bir bölge olan Andalusya'ya da güçlendirilmiş bir özerklik vermeyi kabul edecek ve bunun için gerekli olan yasal tedbirler

alacaktı.⁽¹⁰⁰⁾ Andalusiya'nın ardından Kanarya Adaları ve Valensiya'da güçlendirilmiş özyönetim için aynı hareketli süreç içine girecek ve bu süreçten başarıyla çıkarak ilk grup bölgelerle aynı özerklik düzeyini elde edeceklerdir. Böylece bu sonuçlarla, Katalonya, Bask, Galiçya, Navarra, Andalusiya, Kanarya ve Valensiya'nın oluşturduğu 7 bölge maksimum özerklik düzeyini elde etmişlerdir.

Suárez'in Mayıs 1980'de Parlamento'da yaptığı konuşmada özerklik sürecinden çıkarılan bir başka ders olan süreci rasyonelleştirme ruhu açık bir şekilde görülecektir. Bu konuşmada öne çıkan önemli öğeler, 144. maddenin hükümleri gereği özerklik sürecinin rasyonelleştirilmesi, sürecin 143. maddenin öngördüğü yolla yeniden yürütülmesi, maksimum ölçüde özerklikten yararlanan bölgeler için öngörülen kurumsal çerçevenin 143. madde kapsamına alınan özerk bölgeler için de uygulanması, yeterliliklerin görece homojenleştirilmesi lehine adım atılması ve süreç içerisinde, genelleştirmeye zarar vermeyecek bir şekilde dayanışma ilkesinin önemine dikkat çekilmesi gibi konulardan oluşuyordu.

1981 yılına gelindiğinde, hem anayasanın konuya tam açıklık getirmemesi hem de merkez ve çevre bölgelerin siyasi çıkarları arasındaki çatışma yüzünden özerklik süreci zor bir döneme girmişti. Hükümet, özerklik sürecinde ortaya çıkan teknik sorunları analiz edip somut öneriler hazırlaması ve daha iyi formüller bulması için bir uzmanlar komisyonunun kurulması konusunda ana muhalefet partisi (PSOE) ile bir uzlaşmaya varır. Başkan olarak

⁽¹⁰⁰⁾ *Andrés de Blas Guerrero, a.g.e., s. 258; William Genieys, Les Élités Perpibérique Espagnols Face Au Changement de Régime: Le processus d'institutionnalisation de l'Etat autonome, Revue Française de Science Politique, 1996, Vol. 46, n. 4, s. 659. Andalusiya'da sosyalist parlamenterlerin ve yerel elitlerin inisiyatifıyla 151. madde kapsamında geliştirilmek istenen özerklik süreci için belediyeler arasında yapılan çalışmalarda belediyelerin % 97'sinin sürece desteği sağlanmıştır. Bunun ardından düzenlenen referandumda da tüm iller oy çokluğuyla inisiyatifte onay verirken Almeria kenti sakinlerinin çoğu oy kullanmayarak bu sürece destek vermemişlerdir. Bu durumda Andalusiya'nın özerklik inisiyatifini geliştirmesi için beş yıl beklemesi gerekmektedir. Ancak Andalusiyalıların çoğunun güçlü bir şekilde terciplerini kapsamlı bir özerklikten yana kullanmaları, hükümetin referandum yasasını geriye dönük olarak tekrar modifiye etmesini sağlar. Ortaya çıkan krizi aşmak için parlamento, Aralık 1980'de kabul edilen Organik Yasa'nın 8.4 maddesine iki paraf ekler. Buna göre her bir ilde oy çoğunluğunun sağlanamadığı referandumlarda, özerklik elde etmek için bölge bazında oy çoğunluğu yeterli olacaktır. Anayasanın ulusal çıkarlar adına inisiyatif sürecine müdahaleyle ilgili hükümlerine dayandığını ileri süren parlamento, Almeria'nın yaptığı tercihi görmezden gelerek bu kenti Andalusiya özerklik statüsüne katma kararı almıştır. 1980 yılında özerklik meselesi kapsamındaki en önemli konu olan Andalusiya meselesi UCD içinde de çatlaklara sebep olur. Partinin bölgelerden sorumlu bakanı Manuel Clavero, hükümetin "tarıhsel" bölgeler için geliştirdiği yaklaşımın Andalusiya için geçerli olmamasını gerekeç göstererek aynı yıl içinde görevinden istifa etmiştir.*

görevlendirilen profesor Enterria'nın adına atfen Enterria Komisyonu olarak adlandırılan komisyon, özerklik meselesi üzerine bir buçuk ayda hazırladığı raporu Mayıs 1981'de taraflara sunar. *Informe (Informe de la Comision de Expertos)* olarak bilinen komisyon raporu, özerklik meselesi konusundaki *principio dispositivo* * diye bilinen ilkenin uygulanması konusundaki kontrolsüz durumdan kaynaklı ciddi sorunlara eğilerek bunlara çözüm bulmayı esas alır. 22 öneriden oluşan rapordaki önerilerden bazıları ülkenin her tarafında özerk bölgelerin kurulması, bu anlamda tek ilden oluşan bölgelerin istisna olacakları, özerklik haritasına son şeklinin verilmesi, 1983 yılına kadar tüm özerklik statülerinin kabul edilmesi, özerk bölgelere devletin kontrolündeki yeterliliklerin transferine izin veren anayasasal hükümlerin (150.2 maddesinde somutlaşan) uygulanması, tüm bölgesel seçim tarihlerinin belirlenmesi, anayasanın 148.2 maddesindeki yeterliliklerle ilgili hizmetlerin tüm özerk bölgelere transferiyle ilgili takvimin belirlenmesi, tüm özerk bölgelerin bir yasama meclisine sahip olması, birden fazla ilden oluşan özerk bölgelerdeki *diputacion*ların en üst düzeyde temsil edilmesi, özerk bölge parlamenterlerinin görevlerini icra ederken dokunulmaz olmaları fakat genel anlamda dokunulmazlığa sahip olmamaları gerektiği yönündeki önerileriydi. Özet olarak, Uzmanlar Komisyonu'nun önerileri, sistemi homojenleştirme ve kararları genelleştirme yoluyla süreci rasyonelize etmeyi hedeflemekteydi ⁽¹⁰¹⁾

*** Principio Dispositivo:** 1978 Anayasası'nda, her özerk bölgenin kendi rızasıyla özerk süreci hakkını kullanmasını kapsayan mekanizmaları düzenleyen yapısal ilke.

⁽¹⁰¹⁾ D. Daniel Jaraiz Sancho, *Leciones del Estado de las Autonomias: El Proceso autonómico, Letrado de Sala 3, de lo Contencioso Administrativo, del Tribunal Supremo, Revista de Derecho De Extremadura*, s. 32, 33, 35. Komisyon, profesör Enterria'nın yansırı idari baklar alanındaki akademisyenlerden profesörler F. Rodríguez M. Machado, C. Salcedo, S. Morín ve S. Wagner'den oluşmuştu. Komisyonlar kurmak, Batı ülkelerinde desentralizasyonla veya bölgesel özerklikle ilgili sorunlar üzerinde çalışmak yapmak için önemli ölçüde genelleşen bir uygulamaydı. Buna benzer sorunlara çözüm bulmak için 1966'da Almanya'da Troeger, 1973'te Büyük Britanya'da Kilbranden ve İtalya'da Giannini ve 1976'da Fransa'da Guichard komisyonları kurulmuşlardı. Bu komisyonlar kendilerine başkanlık edenlerin adlarıyla tanınmışlardı. Luis Coscolluela Montaner, *Los Estatutos de Autonomía y los Pactos Autonómicos, Estudios Regionales Num. 44 (1996) s. 49*. Montaner Uzmanlar Komisyonu'nun raporunun, illerle ilgili 141. maddeyi gözününe alarak, bir toprak parçasında iki kamusal yönetimin olmamasının örgütsel açıdan en rasyonel çözüm olarak sunulduğunu ve özerk bölgelerin idari aparatlarını iştirten (provincialización) İtalyan çözümünü önerdiğini söylerken, diğer yandan da Ordenamiento'nun uygulanması konusunda ortaya çıkan uyumsuzlukları çözme konusunda da devlet egemenliği kuralının temel alındığı federal ülkelerdeki işleyişi önerdiğini belirtmektedir. Daba önce bakan Clavero'nun talimatları doğrultusunda çalışan iki bükükçünün bu komisyonda da yer almaları, tüm üyelerin idari baklar alanındaki uzmanlardan seçilmesi ve içlerinde anayasa uzmanlarının olmaması komisyona çeşitli suçlamaların yapılmasına sebeb olmuştur. Calvo Sotelo geçiş dönemini kapsayan anılarında, komisyonun bileşiminin kendi batısından kaynaklandığını söylemiştir. Birçok kişi Anayasa Mabkemesi'nin komisyonun önerileri doğrultusunda kabul edilen LOAPA yasası ile ilgili verdiği cezada bu durumun etkili olduğunu söylemektedir. s.49, 51

Hükümetin, Uzmanlar Komisyonu'nun önerilerini hayata geçirmesi, ülkenin mevcut siyasi şartları içinde muhalefetle geniş ölçekli bir anlaşmaya varmasını zorunlu kılıyordu. Bu anlamda iktidar partisi UCD'nin genel başkanı Leopoldo Calvo-Sotelo ile ana muhalefet PSOE genel başkanı Felipe Gonzales arasında başlayan görüşmeler 31 Temmuz 1981'de İlk Özerklik Pakti'nin imzalanmasıyla sonuçlanır. ⁽¹⁰²⁾ Hükümet tarafından kamuoyuna açıklanan ve politik ve idari konuların yanısıra ekonomi ve finans alanını kapsayan altı maddelik anlaşmanın içeriği şunlardan oluşmaktaydı:

1- Özerklik haritasının netleştirilmesi: 143. madde kapsamında (Katalonya, Bask ve Galiçya statülerinde belirtilenlerden daha düşük seviyede yeterlilikler verilmesine izin veren madde) askıda olan özerklik süreçlerini 151.madde kapsamına alınması, (Bu anlaşmayla, 1980 referandumuyla kriz içine giren Andalusya'nın 151. madde aracılığıyla özerklik sürecini devam ettirip kendisine katılmayı tercih etmeyen Almeria'da bu bölgeye dahil edilir.) Kantabriya ve La Rioja'nın tek ilden oluşan özerk bölgeler olarak kabul edilmeleri,

2- Özerklik statülerinin onaylanma sürecinin 1 Şubat 1983'e kadar tamamlanması,

3- Anayasanın çerçevesini belirlediği özerklik sürecine saygı gösterileceğinin vurgulanması; ancak özerk bölge statülerinde biri direkt diğeri de beş yıl sonra olmak üzere iki çeşit yeterliliğin belirtilmesi; çıkarılacak organik yasalarla anayasanın 150.2 maddesindeki yeterliliklerin bazı özerk bölgelere verilmesi (Kanarya Adaları ve Valensiya kastedilmektedir),

4- 143.madde kapsamına giren özerk bölgelerde aynı gün seçimlerin yapılması, Kanarya ve Balear dışında kalan yerlerde seçim bölgesi olarak ilinbaz alınması ve özerk bölge parlamentosunda güven oyunun verilebilmesi fakat parlamentonun başkan tarafından lağvedilmesi yetkisinin verilmemesi,

5- İllerin özerk bölgeler tarafından koordinasyonu için geniş yetkilerin

⁽¹⁰²⁾ Ordunun bazı kesimlerinin "anavatanın parçalanması" olarak adlandırdıkları rabatsızlıktan kaynaklanan ve ETA'nın şiddetine karşı bir tepki olarak gerçekleştiğine inanılan 1981'deki darbenin başarısız olmasından sonra, Calvo Sotelo hükümeti 1981-82 yıllarında özerklik meselesini rasyonalize etme ve yeniden ele alma niyetini hayata geçirmiştir. Parlamentodaki dört parti arasında yapılan ve Özerklik Zirvesi olarak adlandırılan görüşmelerden sonra AP ve PCE seçim yatırımı olarak anlaşmayı imzalamayınca, anlaşma sadece UCD ve PSOE arasında imzalanmıştır. Bask ve Katalan partileri PNV ve CIU ise baştan beri görüşmelere katılmadıkları için anlaşmayı imzalamamışlardır. José Antonio Rubio Caballero, *Los Nacionalistas Vasco y Catalanes ante la LOAPA: Ajustes y Desajustes en los Inicios de los Estados de las Autonomías*, Historia Actual Online, Num. 5, Otoño 2004, s. 66

verilmesi ve il sınırları içinde özerk bölgelerin üstlenmediği yeterliliklerin iller tarafından yerine getirilmesi,

6- Aynı blok içinde yer alan yeterliliklerin içeriklerinin farklı oldukları gözönüne alınarak homojenleştirilmesi ve simultane hale getirilmesi.

Paktın en önemli sonucuysa özerklik sürecini tüm yönleriyle ele alan LOAPA'nın ⁽¹⁰³⁾ (Özerlik Sürecini Uyumlaştırma Organik Kanunu) iki büyük partinin işbirliğiyle Eylül 1981'de parlamentodan geçirilmesi olur. Anayasanın sekizinci başlığı altında toplanan özerklikle ilgili maddelerin uygulanmasını hedefleyen yasa, bir yandan özerk bölgeyle il *diputacion*ları arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğini ortaya koyarken, diğer yandan da özerk idarenin genel çalışma sistemini netleştirerek hizmetlerin transferleri ve devlet yönetiminin reforme edilmesi konusunda ortaya çıkan problemler için de çözüm geliştirmekteydi. Yasa ile yeterliliklerin ve hizmetlerin özerk bölgelere transferi ve Bölgelerarası Tazmin Fonu'nun paylaştırılması konularında ortak ölçütler sunmaktaydı. Ancak iktidar ve ana muhalefet partisinin bu yasayı meclisten geçirmesinde başka nedenlerde sözkonusuydu. Her iki partinin özerklik fenomenini tüm İspanya'ya yayma ihtiyaçları çakışmıştı ama bu durum bölgelerin çok sayıdaki taleplerine bir cevap olmayıp, devlet yönetiminin yekpare haline getirilmesini hedeflemekteydi. Diğer yandan da bu adımlar sadece iki özerk bölgenin -Bask ve Katalonya- olması durumunda oluşacak farklılıkları ve ilerde ortaya çıkabilecek şikayetlerin dozunu azaltmak için de atılmaktaydı. Sonuç olarak, "*Cafe para todos*" olarak adlandırılan süreç çevre milliyetçileri arasında birçok kuşkunun oluşmasına sebep olmuştur. Meclisten geçirilmesi sürecinde ve sonrasında üzerinde uzun süre tartışmaların yapıldığı bu yasanın tartışmalı maddelerinden çoğu Anayasa Mahkemesi'nin Ağustos 1983 yılındaki kararıyla iptal edilmiştir.

⁽¹⁰³⁾ José Antonio Rubio Caballero, a.g.e., s. 66 Caballero, her ikisi de milliyetçi olan Barselona'daki Katalan Hükümetiyle Vitoria'daki Bask Hükümetinin açıkça farklı siyasi duruşları, Özerk Bölgeler Devleti'nin çeşitli ve uyumsuz bakış açılarını ve son olarak da merkez ve çevreye dayalı bayat bulan farklı İspanya konseptlerinden vazgeçen LOAPA'yı anlaşılır bir şekilde reddettiklerini söylemektedir. s.67; Anton da, Balcells'e dayanarak özerklik statülerinin, Katalanlar arasında Katalanların taleplerinin düzeyini düşürmek için özerkliğin yeterli desteğin olmadığı bölgelerde uygulanmak istediği korkusuna yol açtığını belirtmektedir. Luis Gonzales Anton, a.g.e., s.649; Anayasa Mahkemesinin yasanın çeşitli hükümlerini iptal etmesinin gerekçeleri devletin özerklik sürecinin yürütülmesi noktasındaki yetkilerinin sınırlarının bellim olması gerektiği, sözkonusu yasayı organik olarak nitelendirilmenin baki sebeplerinin olmadığı ve devletin armonizadör yolları yoluyla yeterliliklerin dağıtılması sistemini düzenlemesinin sınırları olması gerektiği olarak açıklanmıştır. LOAPA'nın aldığı bu ceza özerklik sürecini milliyetçilerin istekleri doğrultusunda gelişmesine yol açmıştır. D. Daniel Jaraz Sánchez, *Lecciones del Estado...* s. 36,37

5. 143. Madde Kapsamındaki Özerk Bölgelerin Kurulması

1981 yılında gerçekleşen İlk Özerklik Paktı'nın öngördüğü gibi hızlı bir şekilde özerkliğin ve özerklik kapsamındaki yeterliliklerin elde edildiği 151. maddeden yararlanarak kurulan Katalonya, Bask, Galiçya ve Andalusiya özerk bölgeleri dışındaki bölgelerin 143. madde kapsamına alınarak özerklik verilmesi kararı, parlamentodan peşpeşe çıkan yasalarla uygulamaya konuldu. İlk olarak Aralık 1981'de Asturyas ve Kantabriya'da parlamento tarafından statüler onaylandıktan sonra özerk bölgeler kuruldu. Kantabriya'nın özerkliği 144.a maddesi uygulanarak tarihsel bir birim olmasına bakılmaksızın organik bir yasa tarafından kabul edilmişti. Ardından, Kantabriya gibi tek ilden oluşan La Rioja ve Murcia'nın da statüleri Haziran 1982'de kabul edilerek her iki il özerkliğe kavuştu. Aynı yıl içinde, Temmuz'da Valensiya'nın, Ağustos'ta'da Aragon, Kastilya La Mancha, Kanarya Adaları ve Navarra'nın statüleri onaylandıktan sonra bu bölgeler de özerk bölgeler kervanına katıldılar. Navarra, bölge yetkililerinin ve hükümetin görüşmesinden sonra parlamento ve senatodan geçen Navarra Foral Rejimi'nin Yeniden Entegrasyonu ve İyileştirilmesi Yasası ile diğer bölgelerden farklı bir statü elde etti. ⁽¹⁰⁴⁾ Geriye

⁽¹⁰⁴⁾ Madrid'e bağlanma süreci ancak XIX. yüzyılda tamamlanan Navarra bu dönemden sonra bile sahip olduğu özgün kurumlarla siyasi bir birim olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. 1839'da kabul edilen kanunla devlet "monarşinin anayasal birliğini ihlal etmemesi koşuluyla" Bask illeri diye adlandırdığı Bask ülkesinin yanısıra, Navarra'nın da fueroslarını kabul etmiş ve ardından iki taraf arasında yapılan görüşmeler sonucunda, İspanyol Meclisi 1841'de Navarra'yla olan ilişkilerini netleştiren Paket Kanununu çıkarmıştır. Navarra'nın devlete olan ilişkilerinin karakteri Demokratikleşme sürecinde gündeme gelmiş, hükümet ocak 1979'da çıkardığı kanunla Krallık Kanunu ile Navarra için ilerde kabul edilecek statünün temellerini atma sürecini başlatmıştır. 1982 yılında kabul edilen Navarra Foral Rejimi'nin Reentegrasyonu ve İyileştirilmesi Yasası (LORAFNA) günümüzde hala devam eden Navarra'nın devlet içindeki statüsünü kabul etmiştir. Bu yasayı diğer bölge statülerinden ayıran ne temel özellik Navarra Diputación Foral kurumu ile hükümet arasında ilk adımda görüşmeler yapılması ve bunun ertesinde bir paket imzalanmasıdır. Yasada, Navarra'nın sahip olduğu rejimi ve buna ait özgün kurumları tanımakta ve 1839 ve 1841 tarihli yasalara gönderme yapıp, bölgenin "özgün ve tarihsel baklarına" saygı duyulduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda, Convenio Económico diye adlandırılan ve Navarra'nın vergi toplama ve finansal etkinliğini içeren geleneksel sistem de yasa tarafından kabul edilmektedir. Bunların yanında, Navarra'nın Diputación Foral'a bağlı foral polisi oluşturmak ve başta Bask Özerk Bölgesi olmak üzere diğer komşu bölgelerle işbirliği anlaşmaları yapma hakkı da yasa tarafından kabul edilmektedir. Yasada aynı zamanda, 1978 Anayasası'nda belirtilen ve Navarra'nın Bask Özerk Bölgesi'ne katılmasının koşullarını düzenleyen hükümlere gönderme yaparak Navarra'nın bu birliği terketmesi için bir mekanizma da sunulmaktadır. Buna göre, Navarra'nın böyle bir birliği katılması inisiyatifini geliştirmesinin yanısıra, birlikte çıkma inisiyatifini de Navarra Parlamentosu'nda olacaktır. Ley Orgánica 13/1982, de 10 de Agosto, de Reintegración y Amejoramiento del Régimen Foral de Navarra, BOE n.195, BO. Navarra n.106, 3 Eylül 1982 <<http://constitucion.rediris.es/legis/1982/lo13-1982.html>> Yasa, 2001'de bir başka yasayla modifiye edilmiştir.

kalan son dört bölge olan Kastilya ve Leon, Balear, Extremadura ve Madrid'in statüleri ise Şubat 1983'te kabul edilerek, İspanya'nın özerklik haritası Özerklik Paketi doğrultusunda netleştirildi ve değişikliklere tamamen kapatıldı. Özerklik sürecinin dışında kalan İspanya'nın Afrika'nın kuzeyindeki kentleri Ceuta ve Melilla ise Andalusya'ya yakın olmalarına rağmen bu bölgeye katılmayarak ayrı kalmayı tercih eder. Her iki kentin ayrı ayrı hazırladıkları statüler ancak 1995 Mart'ında çıkarılan organik yasalarla onaylanarak yürürlüğe girecektir. Fakat bu kentlerin statüleri diğer özerk bölgelerin statülerinden oldukça farklı olacaktır. Bu kentlerde yasama yetkisi olmayıp, anayasanın belediye ve illere verilen yeterliliklerden yararlanılmaktaydı. ⁽¹⁰⁵⁾

6. Özerklik süreçleri başarısız olan bölge ve iller: Leon ve Segovia

Leon ⁽¹⁰⁶⁾

Özerklik meselesinin tartışılmaya başlandığı 1977 yılıyla birlikte Leon'da da muhtemel bir özerkliğin nasıl olması gerektiği konusu konuşulmaya başlanır. 1977'de Burgos ve Valladolid kentlerinde hazırlanan ilk ortak Kastilya ve Leon statüsünün hazırlık sürecine Leon parlamenterleri katılmaz. Ülke çapında özerklik taraftarlarının oranının artmaya başladığı 1978 ile birlikte bölgede özerklik talebini gündemleştiren gösteriler yapılmaya başlanır. Mart ayında düzenlenen ve 4000 kişinin katıldığı gösteriler izleyen yıllarda da devam eder. Ancak Haziran 1978'de Bakanlar Kurulu, Kastilya ve Leon Özerk Bölgesi'nin özerkliğini onaylar ve bunun ardından da halkın çeşitli kesimlerinin taleplerini görmezlikten gelen Leon *Diputacion*'u 16 Nisan 1980 yılındaki toplantısında merkezi hükümeti ve Kastilya'yı memnun ederek, kurulacak Kastilya ve Leon Özerk Bölgesine katılma kararını açıklar.

Leon'un Kastilya ve Leon adıyla kurulan özerk bölgenin sınırlarına dahil edilmesinden sonra da özerklik yanlıları uzun bir süre özerklik için mü-

⁽¹⁰⁵⁾ Luis Cosculluela Montaner, *Los Estatutos de Autonomía y...*, s. 61, 62, 63 Montaner, Ceuta ve Melilla'nın Andalusya Özerk Bölgesi sınırları dışında kalmasının son derece polemikçe açık bir konu olduğuna belirtmektedir. Her iki kentin bukişsal statüsünün statülerindeki Yerel Rejim kısmındaki 30. maddeyle açıklandığını ve bu yüzden birçok yazarın bu bölgelerin gerçek özerk bölgelerin sahip olduğu özelliklere sahip olmadığına inanmaktadır.

⁽¹⁰⁶⁾ İspanya'daki en eski kralılık olan ve Kastilya ile birleşmesiyle İspanyol devletinin iki kurucu ögesinden biri olarak kabul edilen Leon Krallığı'nın üzerinde kurulduğu toprakların günümüzde üç il tarafından paylaşıldığı kabul edilmektedir: Leon, Zamora ve Salamanca. Javier Burgos'un İspanya'yı illere bölen 1833 tarihli idari taksimatına göre de Leon sözü edilen bu illerden oluşmaktaydı.

cadalelerine devam ederler. AP, GAL (Leon Özerklik Grubu), PREPAL (Leon Ülkesi Bölgeci Partisi) ve PB (Bierzo Partisi) gibi politik güçlerin oylama sürecinde 55 belediyede usulsüzlükler yapıldığı gerekçesiyle Valladolid İl Mahkemesi'nde açmak istedikleri dava reddedilir. Haziran 1980'de Leon'unun bağlı olduğu özerk bölgeden ayrılmasını sağlamak amacıyla statü için bazı değişiklik önerileri sunulur ancak bir sonuç alınamaz. 1983 Ocak ayında ise bu kez Leon *Diputacion*'u, Nisan 1980'de yaptığı ve Kastilya ve Leon Özerk Bölgesi'ne katılma kararı aldığı toplantısının geçersiz sayılmasını ister. Ancak 6 ay içinde bölgedeki belediyeler ve *diputacion*ların kentlerin üçte ikisini toplayarak özerklik inisiatifini başlatmak için oylama yapmamaları, Anayasa Mahkemesinin aleyhte karar vermesine yol açacaktır. Konuyu ele alan Anayasa Mahkemesi, Leon *Diputacion*'unun ve ildeki belediyelerin özerklik sürecini başlattıklarını fakat anayasada belirtildiği gibi il *diputacionu* üyeleri, ili temsil eden parlamenterlerin ve senatörlerden oluşan kurulun bir statü tasarısını hazırlamadığı ve bunu kabul edilmesi için parlamentoya göndermediği gerekçesiyle Leon *Diputacion*'unun daha önce aldığı Kastilya ve Leon Özerk Bölgesi'ne dahil olma kararını iptal edemeyeceği kararını vererek sözkonusu talebi reddeder.

Bu dönemde Leon *Diputacion*'unun yaptırdığı anket sonucunda, ilde özerkliğe destek veren kesimin oranı % 74 olarak ortaya çıkarken, özerklik yanlılarını Asturiyas'la birleşmeyi savunanlar takip eder. Anket sonucuna göre,

PAÍS LLIONESÉS

Kastilya ile birleşmeyi savunanların oranı her her iki kesimden sonra gelmektedir. Aynı sıralarda Ponferrada Belediyesi ve ardından başka belediyeler de Leon'un özerk olması talebinde bulunurlar. Özerklik isteminin bölgede yaygınlaşmaya başladığı bu süreç kitlesel gösterilerle derinleşerek devam eder. 29 Ocak 1983'teki gösteriye 20 000 kişi katılırken 4 Mayıs 1984'teki gösteriye resmi rakamlara göre 35 000 kişi katılır. Ancak yerel polise göre katılımcıların sayısı bu rakamın oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Leon'daki politik güçler bu kitlesel hareketlilikten yararlanamayacak ve böylece İspanya'nın en eski krallıklarından birinin mirasçısı olan bölge özerklik sürecinden yararlanamayacaktır. ⁽¹⁰⁷⁾

⁽¹⁰⁷⁾ Ağustos 2007 Luis Solana'nın moderatörlüğünü yaptığı www.luissolana.com internet sitesinin açtığı tartışmaya çok sayıda görüş gönderilmiştir. Bu görüşlerden en ilgi çekenlerinden biri "geçiş" döneminde üzerinde uzlaşılan özerklik barıtının tümünün tartışmalar ve yurttaşların oyları yerine, partiler arası uzlaşımların ürünü olduğu ve demokrasinin bittiği yerde "partikrasi"nin başladığı şeklindeki görüştür. Bunun yanı sıra özerklik süreci yaşayan iller Madrid ve Murcia'da özerklik sürecinde yaşanan sorunlar konusunda da kısa bilgiler verilmektedir. Buna göre, geleneksel olarak çift-illi bir yapıya sahip olan Murcia geçiş sürecinde Albacete ilini tümünden kaybetmiş, bu ilin yeni kurulan Kastilya La Mancha bölgesine bağlanmış, yeni kurulan her iki Kastilya bölgelerindeki tüm politikacılar Madrid'i kendi bölgelerine bağlamak için uğraşmış ancak sonunda Madrid'e tek ilden oluşan bir özerk bölge statüsü verilmiştir; Porque esta cerrado mapa autonómico, 29 Ağustos 2005, <http://foros.nortecastilla.es/porque-esta-cerrado-mapa-autonomico-t22258.html> adresindeki forum köşesinde çıkan bir yazıda özerklik barıtının kapatılması eleştirilerek Leon'daki özerklik meselesinin gelişimi konusunda çeşitli bilgiler veriliyor; Julio Llamazares'in El País gazetesinde yayımlanan makalesinde ise Leon'un özerkliğinin engellenmesinin nasıl baskı bir uygulama olduğu konusunda çeşitli bilgiler veriliyor. ETA ile yapılan görüşmelerde Navarra'nın durumunun gündeme geldiği ve bu konunun medyada işlendiği sıralarda yazılan makale de gerek Başbakan Zapatero ve gerekse de ana muhalefet partisi PP'nin yetkililerinin Navarra'nın farklı bir bölge olup Bask Bölgesi'nden bağımsız olduğu ve bu nedenle de bu bölgenin statüsünün tartışmaya açılmayacağına vurgu yaptıklarını söylerken Navarra için gösterilen bu yaklaşımın neden Leon için gösterilmediği sorgulanmaktadır. Llamazares'e göre Leon'un Kastilya ile birleştirilmesine iki parti (UCD-PSOE) ve bu iki parti içinde de sadece iki kişi (UCD'den Rodolfo Martín Villa ve PSOE'dan Gregorio Peces-Barba) karar vermiştir. Yazar, "bir bölgeye ait olma duygusu geçici olan temsilcilerin değil yerleşimciler tarafından karar verilmesi gereken bir durumdur" diyerek kendi bölgesinin Kastilya ile birleştirilmesi sürecinin anti-demokratik yönüne dikkat çekiyor. Son yayımlanan anketlere göre Kastilya ile olan birliğin taraftarlarının nüfusun % 6,6 kadarmı temsil ettiği ancak anket sonuçlarının bilinmemesi için bölge hükümeti tarafından derhal gizlendiğini söyleyen yazar, diğer yerlerdeki bölge ve özerklik yanlısı partilerin yaptığı gibi halkın özerklik konusunda yaşadığı düşünceliğini kanalizere edebilecek ve mevcut özerk bölgeye karşı bir baskı unsuruna dönüştürecek liderlerin şimdiye kadar ortaya çıkmadığını söylemektedir. Bunu yapıyor gibi görünen bir ideolojiye sahip olmayan Leon Halkının Birliği'nin bazı kurumları ve birçok belediyeyi kontrolü altında tutmasına rağmen bölündüğünü ve kişisel çıkarlar ve iç çatışmalarla işlevsiz hale geldiğini belirten yazar Leon için çözümü Navarra meselesinde önerildiği gibi Leon konusunda da Leonluların karar vermesi gerektiğinin altını çizmektedir. Julio Llamazares, Navarra y Leon, El País, 02/08/2007 <http://www.elpais.com/articulo/opinion/Navarra/Leon/elpepiopi/20070802elpepiopi_4/Tes?print=1>

Segovia

Özerklik sürecinin başlamasında sonra Segovia *Diputacion*'u ve ildeki belediyeler 31 Haziran 1981'de aldıkları kararla Kastilya-Leon Genel Konseyi adıyla kurulan geçici yönetimin başlattığı özerklik inisiyatifinden resmen koptuklarını ve tek ilden oluşan bir özerk bölge kurmak istediklerini bildirirler. Ancak bundan birkaç gün sonra imzalanan İlk Özerklik Paktı'nın tarafları Segovia'yı Kastilya-Leon'a dahil etme kararı alırlar. Bir müddet sonra bu kez Cuellar belediyesi özerklik lehindeki kararını iptal eder. Bu belediyenin özerklik uzlaşmasından çekilmesiyle Segovia'nın tek ilden oluşan özerkliğini elde etmesi için gereken oy çoğunluğu sağlanamaz ve özerklik süreci krize girer. Bu oldukça tartışmalı süreçte parlamento toplanır ve anayasanın ulusal çıkarlar gereği parlamentonun özerklik sürecini durdurabileceğini açıkladığı 144/c maddesine dayanarak 1 Mart 1983 tarihinde çıkardığı organik bir yasayla Segovia'yı Kastilya-Leon Özerk Bölgesi'ne bağlama kararı alır. ⁽¹⁰⁸⁾ Bu karar üzerine senatoda yapılan tartışmalarda 53 senatör kararın anayasaya uygun olmadığını ileri sürecek ancak bu durumun özerklik sürecinden dışlanan Segovia için bir yararı olmayacaktır.

7. Yeterliliklerin Transferi ve Statülerde Reform Yapılması

Statüler onaylandıktan sonra, özerk bölgelere devredilmesi taahhüt edilen yeterliliklerin transferi kademeli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Statülerin onaylanmasına benzer bir şekilde transfer süreci de her bölge için uzunluğu birbirinden farklı sürelerde olmuştur. Yeterliliklerin transferi, transferi yapılacak her alan için komisyonların eliyle yapılmaktaydı. Aslında yeterliliklerin devri pre-özerklik süreciyle birlikte başlamış olup

⁽¹⁰⁸⁾ Jose Esteve Pardo, *La Conclusion del Mapa Autonómico: Comentario a las Sentencias del Tribunal Constitucional 89/1984, de Septiembre; y 100/1984, de 8 de Noviembre, Autonomías 1; Segovia se decide autonomía uniprovincial, El País, 08/10/1981, <http://www.elpais.com/articulo/espana/SEG-GOVIA/CASTILLA_Y_LEON/Segovia/decide/autonomia/uniprovincial/elpepiesp/19811008elpepinac_5/Tes?print=1> Haberde, Segovia ilinin 201 yerleşim yerinde oturan toplam 112.127 seçmenin olduğunu ve hem özerklik hem de özerklik karşıtı inisiyatifin sonuca ulaşması için oyların yarısının gerekli olduğu belirtilerek bir gün öncesine kadar (07/10/1981) 50 285 seçmeni temsil eden 176 kentlin özerklik talebinde bulunurken, 50 756 seçmeni temsil eden 18 kentlin ise Kastilya ve Leon'a katılma yanlısı oldukları ancak 8 Ekim gecesi itibarıyla özerk bölge olma hakkını elde etmek için gereken oyların elde edildiği vurgulanmaktadır. Geriye kalan 7 kent hakkında ise herhangi bir bilgi verilmemektedir.*

1980'li yıllar boyunca devam etmiş ve bu dönemin sonunda önemli oranda tamamlanmıştır. 1987'ye gelindiğinde tam özerklikten yararlanamayan özerk bölgelerin statülerinde reform yapıp daha fazla yeterliliğin transferi için, anayasanın 148.2 maddesinde belirlenen 5 yıl sınırı artık dolmuştu.

Bu tarihten itibaren bu bölgelerdeki politik güçler bölgelerinin sahip olduğu yeterlilikleri arttırmak için harekete geçmişti. Bunlar dışında kalan ve birinci sınıf özerkliğe sahip olan başta Bask ve Katalonya olmak üzere diğer bölgelerin politik güçleri de anayasanın 150.2 maddesinin sözünü ettiği devletin elindeki yeterliliklerin kendilerine devri için seslerini yükseltmişlerdi. ⁽¹⁰⁹⁾

Her iki özerk bölge grubundan yükselen talepler 1990'lı yıllara girerken statülerde reform yapmak meselesini bu yılların en temel meselesi haline getirmişti. Bu konuda ortaya çıkan uyuşmazlığı çözmek ve bölgelerin taleplerine cevap vermek için önceki özerklik paktının imzalanması sürecine benzer bir süreç bu kez iktidar partisi PSOE ve ana muhalefet partisi PP (Halk Partisi) arasında başlatılmış ve 1992'de Başbakan Felipe Gonzales ile Jose Maria Aznar arasında İkinci Özerklik Paketi imzalanmıştır. Yapılan uzlaşmanın gerekleri 23 Aralık 1992'de parlamentodan geçirilen Özerk Bölgelere Yeterliliklerin Transferi Yasası'nın çıkarılmasıyla yerine getirilerek, özerkliğe geç yoldan ulaşan tüm bölgelerin statülerinde reform yapılmasının yolu açılmıştır. Söz konusu reformla amaçlanan, yeterliliklerin devri yoluyla geç yoldan özerkliğe ulaşan bölgelerle "tarihsel" bölgeleri birbirine eşit duruma getirmektir.

Bu süreç sonunda, içinde oldukça önemli hizmetlerinde bulunduğu 32 yeni yeterlilik bu bölgelere devredilmiştir. Aynı yasa birinci sınıf özerkliğe sahip bölgelere de anayasanın 150.2 maddesinin öngördüğü şekilde, devletin elindeki yeterliliklerin devri içinde yeşil ışık yakmaktaydı. Ancak geç yoldan özerkliğe ulaşan bölgeler sınıfında yer alan Kanarya Adaları ve Valensiya bölgeleri de sahip oldukları yeterliliklerin hacmi konusunda ağırlıklı olarak 151.1 maddesi kapsamındaki bölgelerle karşılaştırılacak düzeye gelmişlerdi. Navarra'nın konumu ise sahip olduğu özerklik düzeyiyle zaten tüm bölgelerden

⁽¹⁰⁹⁾ Özerk bölgelerde yeterliliklerin uygulanmasıyla çoğu zaman merkezî devletle uyuşmazlıklar yaşanmış ve bu durum Anayasa Mahkemesinde çok sayıda davanın açılmasıyla yargı kulvarına da taşınmıştır. Anayasa Mahkemesi 1985'te, zirve yapan bu türden 131 uyuşmazlığı çözmek zorunda kalmıştır.

farklıydı. ⁽¹¹⁰⁾

Yeterliliklerin devri sürecinin işlemeye başlamasıyla daha önceki dönemlerde merkezle bölgeler arasında ortaya çıkan ve anayasa mahkemesi'ne

⁽¹¹⁰⁾ Bölgeler arasında çeşitli alanlarda yaşanan farklılıkları vurgulamak için *hechos diferenciales* terimi kullanılmaktadır. İspanya'daki özerklik meselesini kitabında detaylı olarak inceleyen Eliseo Aja'da *Hechos Diferenciales* diye adlandırdığı bölümde bu farklılıklar üzerinde durmuştur. Buna göre özerk bölgelerin kendilerine özgü olup diğer bölgelerden ayrılan farklılıkları şunlardan oluşmaktadır: Bask Ülkesi: *Territorios Historicos'un* (taribi bölgeler) varlığı, dil, Foral karakterde sivil haklar ve *concierto* olarak adlandırılan ekonomi alanındaki özgün haklar; Katalonya: dil, özel sivil hakları ve kendine özgü polis yapılanması; Galisya: Dil, foral sivil haklar; Navarra: *convenio* olarak adlandırılan mali alandaki haklar, foral sivil haklar, kendine özgü polis kurumu ve kuşeydeki Bask bölgesinde Baskçanın resmi dil olması; Kanarya Adaları: Her adanın sahip olduğu yönetim organı *Cabildo*, özel mali rejim; Balear Adaları: Dil, her adanın sahip olduğu yönetim organı *Consejo* ve özel sivil haklar. Aja finansal açıdan yaşanan ikili sisteme uygun olarak Bask ve Navarra'nın kendine özgü bir statüye sahip olduğunu, geriye kalan diğer bölgelerin finansal sistemlerinin LOFCA yasasıyla düzenlendiğini bildirmektedir. Kanarya'nın finansal sistemi de bu yasa çerçevesinde düzenlenmesine rağmen, bölgeye özgü bazı değişiklikler yapılmıştır. 2006'da reforme edilen Katalan Özerklik Statüsü çerçevesinde de Katalonya'ya da vergi toplama konusunda daha geniş haklar verilmiştir. Aja'nın varlığına dikkat çektiği ve sadece bazı bölgelerde mevcut olan bir oluşumda *instituciones intermediarias* olarak adlandırıldığı ara kurumlardır. Aja, bunları Bask'ta Gıpusko, Bizkaia ve Alava'nın oluşturduğu taribi bölgeler, Kanarya Adaları'ndaki adaların- daki *cabildos* ve Balear Adaları'ndaki *konseyler*di. Taribi bölgelerin sınırları söz konusu illerin sınırlarıyla örtüşmesine rağmen, illerdeki yönetim organı olan *diputacion* genel karakterli *diputacion*lardan çok daha fazla yetkiye sahiptirler. Bask Özerklik Statüsü bunların özerkliklerini garanti etmekte olup, sahip oldukları önemli miktardaki yeterlilikler ne devlet ne de Bask Özerk Bölgesi yasalarıyla sınırlandırılabilir. *Territorios historicos*ların bir başka özelliği de Bask tarihinde uzun süre varlığını sürdürmüş *juntas generales* adı verilen kendi meclislerine sahip olmalarıydı. Söz konusu meclislerin üye sayıları 51 dolayında olup meclisin bulunduğu bölgedeki yurttaşlar tarafından seçilmekteydi. Kanarya'daki adaların sahip oldukları *cabildo* oluşumlarının kompozisyonu her adaya göre farklılıklar göstermekteydi. Nüfusu 10.000'den az olan adalarda *cabildos*nun üye sayısı 11 kişiden oluşurken, 100.000'den fazla nüfusa sahip adalarda bu sayı 21'e kadar çıkmaktaydı. *Cabildo* üyeleri Kanarya Parlamentosu'nda geldikleri adaları temsil etmekteydiler. Balear'da ise Mayorka, Menorca ve Ibiza-Formentera adaları için birer *consell* konsey kurulmuştur. Formentera çok az nüfusa ve tek bir kente sahip olduğu ve Ibiza'ya çok yakın olduğu için her iki adayı temsil eden konsey Ibiza adasında bulunmaktadır. Adalar'daki en yüksek organ olan konseylere seçilen parlamenterler aynı zamanda adaları Balear Adaları Parlamentosu'nda da temsil etmektedir. Eliseo Aja, a.g.e., s. 173, 174, 178, 187, 188, 189. Luis López Guerra'da bölgeler arasında yeterlilikler alanında yaşanan bu farklılığı dikkat çekerek, özerk bölgeler devletin, özerk topluluklar arasındaki özgün yeterlikler eşitsizlik özelliği ile doğduğu tespitini yapıp, bu durumu "yeterlikler asimetri" olarak tanımlamaktadır. Bunun, basit bir şekilde politik desentralizasyon sürecini geciktiren veya yavaşlatan bir prosedür olarak değil, farklı tarihsel kimliklere sahip olan bölgelerin entegrasyonunu gerçekleştirmenin bir yolunu temsil ettiği için doğru bulunduğunu belirtmektedir. Guerrero, 1994 yılında yapılan reformlara rağmen özerk bölgelerin çoğunun özerklik çıkmasını Anayasa'nın izin verdiği düzeye çıkarmayı istemedikleri bilgisini de vermektedir. Luis López Guerra, a.g.e., s. 181, 182, 183

giden uyuşmazlıkların sayısı da 1990'ların başında oldukça azalmaya başlamıştır. Sağ parti PP'nin uzun süre iktidarda bulunduğu yıllarda özerk bölgelere yeterliliklerin devri süreci herhangi bir kesintiye uğramadan devam etmiştir. PP özerk bölgelerin Avrupa Birliği için kurulan komisyonun danışma komitelerine katılmalarına izin vermiş ve Avrupa Birliği ile İlgili Konular Konferansı'nı (CARCE) çıkardığı bir yasayla oluşturmuştur. Söz konusu oluşum, AB ile ilgili konuları ele almak için devleti temsil eden hükümet yetkilileriyle tüm özerk bölge temsilcilerinin katılımıyla düzenli olarak toplanmaya başlanarak yasallık kazanmıştır. Diğer yandan, özerk bölge temsilcilerinin AB Komisyonu'nun önemli bazı çalışma gruplarına katılmaları sağlanmış ve İspanya'nın AB Sürekli Temsilciliği içinde Özerklikler Müsteşarlığı makamını oluşturmuştur. Parti, aynı zamanda bölgelerde merkezin temsiliyeti alanında da önemli bir reform yaparak, merkezileşme siyasetinden beri illerdeki en yüksek idari makam olan valilik kurumunu çıkardığı Devlet Genel İdaresinin Organizasyonu ve Yürütülmesi (LOFAGE) yasası ile ortadan kaldırarak onun yerine her özerk bölgede hükümeti temsil edecek bir heyet oluşturma yoluna gitmiştir.

Bu yıllarda özerklikle ilgili çıkarılan diğer yasalar ve statülerde yapılan reformlar ise şunlar olmuştur:

1994

- 11 Ocak: Senato'da reform yapılması ve Özerk Bölgeler Genel Komisyonu'nun kurulması;
- 24 Mart: uzun yoldan özerkliğe ulaşan özerk bölgelerin statülerinde reform yapılması ile ilgili organik yasalar'ın kabul edilmesi;

1996

- 27 Aralık: Özerk bölgelerin finanse edilmesi sisteminde önemli bir reformun yapılması ve bununla mali konuda özerk bölgelerin kapasitelerinin artırılması ve sorumluluk ilkesinin derinleştirilmesi;
- 30 Aralık: Aragon ve Kanarya Adaları statülerinde reform yapılması ve her iki özerk bölgenin kendisini "milliyetler" olarak adlandırması;

1997

- 3 Temmuz: Kastilya La Mancha Statüsü'nde reform yapılması;
- Bask bölgesinin ekonomi alanındaki özel rejimini belirleyen *conciertonun* 1997-2001 dönemi için yeniden güncellenerek reforme edilmesi;

1998

- 15 Haziran: Murcia Statüsü'nde reform yapılması;
- 7 Temmuz: Madrid Statüsü'nde reform yapılması;
- 30 Aralık: Kantabriya Statüsü'nde reform yapılması;

1999

- 5, 7, ve 8 Ocak: Asturias, La Rioja, Balear Adaları ve Kastilya ve Leon statülerinde reform yapılması;
- 6 Mayıs: Extremadura Statüsü'nde reform yapılması.

Özerk bölgelerin yeterlilikleri konusunda eşitsiz yürüyen diğer meseleler ise eğitim ve sağlık alanındaki yetki devriydi. Okullar, personel ve mali kaynakların kontrolünün bulunduğu üniversite dışındaki eğitim yeterliliği 7 bölgeye verilirken, geriye kalan ve MEC bölgeleri (Eğitim ve Bilim Bakanlığı) diye adlandırılan bölgeler ise bir müddet bu yeterliliğe sahip olmaya-caklardı. 1999'da daha önce diğer bölgelere eğitim alanında devredilen yeterlilikler bu son grup bölgelerinde devredilmiştir. 2001 yılında da daha önce eğitimde olduğu gibi 7 bölgeye devredilen sağlık alanındaki yeterlilikler geriye kalan 10 bölgeye devredilmiştir. Yapılan bu yetki devirleriyle bölgelerin sahip oldukları farklı yeterlilikler önemli bir ölçüde azaltılarak bir homojenleşme sağlanmıştır.

Yeterliliklerin devri konusundaki sorunların önemli ölçüde çözüldüğü 2000'li yıllara gelindiğinde ise bu kez İspanya'nın teritoryal yapısı üzerinde tartışmalar yapılmaya başlanmış ve ilk defa tüm özerk bölge liderleri yürütmenin başıyla görüşme imkanını bulmuşlardır. Özerk bölgelere yetki devirlerinin en çok yoğunlaştığı bu son dönemde tüm yeterliliklerin yaklaşık % 60 veya 70'i devlet tarafından kendilerine devredilmişlerdir. 2005'te statülerde yapılan reformlarla, özerk bölgelere içinde devletin hazinesinin ayrılması, kendine özgü mali sistem ve vergi servisi, yüksek mahkeme ve sosyal güvenliğinde çok önemli alanlarda çeşitli haklar verilmiştir.

Beşinci Bölüm

21. YÜZYILDA BASK VE KATALONYA’NIN YENİ TALEPLERİ

I. Bask’ın Özgür İlişki Önerisi: Ibarrexe Planı

Demokratikleşme dönemiyle birlikte öz-erklığe geçişi en problemli olan Bask’taki milliyetçi politik güçler, sınırlarını kendilerini belirleyecekleri bir özyönetim elde etme amacından vazgeçmeye yanaşmamışlardır. Bu doğrultuda Bask Parlamentosu, 15 Şubat 1990’da milliyetçi güçlerin oylarıyla aldığı kararla kendi kaderini tayin hakkı olduğunu ilan eder. Karar “Bask Halkı kendi kaderini tayin hakkına sahiptir ve bu hak yurttaşlarının özgür ve demokratik bir şekilde kendi politik, ekonomik, sosyal ve kültürel statüsüne karar verme yasal yetkisine dayanmaktadır” ifadesine yer vererek Bask halkının kendi egemenliğini kendine özgü politik bir çerçevede kullanabileceğini ya da kısmen veya tamamen başka halklarla paylaşabileceğini öngörmektedir. Bundan çıkan sonuç ise İspanyol devleti içinde yer almanın dışardan dayatılan bir zorunluluk olamayacağı, bu durumun ancak Bask Halkının rızasıyla mümkün olduğu şeklinde okunabilirdi. Zaten özerklik sürecinin başından bu yana Bask milliyetçi ve bağımsızlık yanlısı güçlerin temel argümanı buydu ve bu argüman Ortaçağ’da Bask ve Kastilya arasında yapılan ittifaklardan gelen tarihsel bir hak olarak görülmektedir.

Öte yandan, çeyrek asırı bulan özerklik süreci boyunca devletin yeterliliklerinin devri konusunda yavaş hareket etmesi ve bazılarını ısrarla kendi elinde bulundurması, Bask milliyetçi çevrelerinde Bask özerkliğinin frenlenmesi olarak algılanıp, sürekli olarak yeni arayışların gündemde tutulmasına katkı yapmaktaydı. ⁽¹¹¹⁾

Ibarretxe Planı olarak bilinen ve uzun bir süre sadece Bask'ta değil tüm İspanya'da tartışılan plan ise aslında Bask'taki milliyetçi ve bağımsızlıkçı güçlerin öteden beri dillendirdiği gerçek bir özyönetim ve kendi kaderini tayin haklarının uzun bir tartışma ve hazırlık sürecinden sonra ayrıntılı bir proje halinde sunulmasıydı. Bask Hükümetinin 25 Ekim 2003'te açıkladığı bu yeni statü önerisi ardından kabul edilmesi için Bask Parlamentosu'na sunulur. Bask Özerk Bölgesinin Politik Statüsü İçin Reform Önerisi adı verilen Ibarretxe Planı, mevcut Bask Statüsü'nün köklü bir reformunu öngörüyordu. Bask Özerk Bölgesi'nin yeni *lehen-dakaris*i (Baskça “başkan” anlamına gelmektedir) Juan José Ibarretxe medyada kendi adıyla bilinen bu planın hazırlanmasının sebeplerini anlattığı

⁽¹¹¹⁾ Bask Ülkesi Üniversitesi'nde İdari Haklar dersini veren öğretim üyesi Iñaki Lasagabaster Herrarte, Bask statüsü için reform önerisini incelediği makalesinde, Bask Parlamentosu'nun onayladığı devlet tarafından askıda bekletilen yeterliliklerle ilgili bir belgeye göre, askıdaki yeterliliklerin Bask Statüsü'nün resmi olarak tanıdığı yeterliliklerin % 40 ve 50'si arasında olduğunu söylemektedir. İspanyol Devletin Avrupa'nın “en fazla desentralize olan ülkesi” olduğu ve Bask Ülkesi'nin de “dünyanın en ileri özerkliğine sahip” olduğu yolundaki düşüncelerin köklü bir şekilde yanlış olduğunu söyleyerek Bask'ı Almanya'nın eyaletleriyle karşılaştıran Lasagabaster, devletin merkezi kurumlarına katılım, dış ilişkiler, içinde referandum yapma hakkının da olduğu politik inisiyatif ve özerk bölge siyasi partilerinin yasaklanması gibi konularda karar almanın dahil olduğu politik önem açısından Almanya'daki eyaletlerle Bask Özerk Bölgesi arasındaki mesafenin dev gibi olduğunu belirtmektedir. Manuel Balado Ruiz - Gallegos (direktör); Joan Lerma Blasco ve Pio Garcia Escudero (koordinatör) *La España de las autonomías: reflexiones 25 años después, (Legalidad y Legitimidad en la Reforma del Estatuto de Autonomía del País Vasco. Un análisis en torno a la propuesta de reforma aprobada por el Parlamento Vasco el 30 de diciembre de 2004)*, s. 1033-34. Avrupa'nın ibmal edilmiş baskları kapsamında Baskları inceleyen Ingmar Karlson ise Baskların kurdukları özerk yönetim sayesinde tüm vergi gelirlerinin kendi ülkelerinde kaldığını, Enskadi'nin (Bask Ülkesi) sadece kraliyet sarayı, dış politika ve savunma giderleri konularında devlete yardım ettiğini belirterek gelişmiş bir özyönetime sahip olduğunu söylemektedir. Karlson “Bask özyönetimini garanti eden ve Avrupa'da eşi benzeri bulunmayan bu anlaşma yine de birçok Basklı için düş kırıklığı oldu” diyerek, buna sebep olarak da bu özyönetimin ulusal açıdan homojen olmayan bir bölgede uygulanması belirlemesini yapmaktadır. Yazar “homojen olmama” kavramıyla elbette Bask'ta Basklı olmayanların toplum içindeki büyük oranından söz etmektedir. Ingmar Karlson, a.g.e., s. 107, 108

İspanya ve
Fransa'da ki
Bask toprakları

Bask Parlamentosu'ndaki 25 Eylül 2004 tarihli uzun konuşmasında bu konuda ayrıntılı bilgiler verir. ⁽¹¹²⁾ Ancak hemen harekete geçen İspanyol Hükümeti, Bakanlar Kurulu'nu 7 Kasım 2003'te toplayarak yeni Bask statüsünü Anayasa Mahkemesine götürmeye karar verir. Hükümetin başvurusunu hızla işleme koyan Anayasa Mahkemesi 13 Kasım 2003'te

⁽¹¹²⁾ *Texto integro del discurso del lehendakari en el debate de politica general del Parlamento Vasco, 25 septiembre 2004,*

<<http://www.bastaya.org/noticias/2004/09/25/Textointegrodiscursoblehendakari.htm> > Ibarretxe konuşmasında Bask meselesinde şimdiye kadar "Geçmişin tünelleri" adını verdiği şiddet-otoriterizm-dışlamanın egemen olduğu tespitini yapmaktadır. Buna göre, şiddet ETA'dan kaynaklanmakta, alınan son kararların yasama ve yargının İspanyol Hükümetinin kararlarına uyduğunu göstermekte ve Batasuna'yı yasaklayan süreci başlatan Partiler Kanunu'nun Britanya Hükümetinin İrlanda'da yaptığıın tersini yaparak Bask politik güçlerini dışlamaktadır. Bask Halkının şiddet, terörizm, otoriterizm ve dışlama sarmalına karşı geleceğini üç eksen üzerinde inşa etmesi gerekmektedir: Bask Ülkesi'nin sosyal inşası, yaşama ve insan haklarına saygı ve Bask Halkının isteğine saygı. Konuşmada sosyal, ahlaki ve demokratik uzlaşmaya vurgu yapıldı bu başlıklar tek tek açıklanırken, sosyal uzlaşma meselesinde bireysel rekabet modeline dayanan neoliberalizmin stratejisine karşı sürdürülebilir gelişme ve dayanışmadan oluşan özgün modelin kurulması gerektiği belirtilmektedir. 1979 Statü Paktnın uygulanmasını kapsayan demokratik taahhüt bölümünde "Gernika Statüsü'nün uygulanmasının Bask toplumu ve parti ve kurumlarının, İspanyol Senatosu ve Parlamentosu'ndakilerde içinde olmak üzere, sürekli talebi olduğu" belirtilerek "transferlerin eksik bir şekilde gerçekleşmesinin İspanyol Hükümetinin Bask toplumunu siyasi, sosyal ve mali olarak cezalandırması anlamına geldiği" tespiti yapılmaktadır. Konuşmasının sonunda, birarada yaşamak için Bask toplumuyla yeni bir politik paktın yapılması gerektiğini söyleyen Ibarretxe bunun için İspanyol Devletiyle özgür ilişkiyi içeren bir statünün olması gerektiğini söylemektedir.

verdiği kararla statüyü anayasaya aykırı bularak iptal eder. (113)

(113) *Anayasa Mahkemesi 46 sayılı iptal kararında mercek altına aldığı yeni Bask Statüsü'nün onlarca maddesini anayasaya aykırı olduğu ve statüyü ele alan Bask Parlamentosu'nun ilgili komitesinin 4 Kasım 2003 tarihli toplantısının Bask Parlamentosu'nu yasasına göre yapılmadığı gerekçeleriyle iptal ettiğini söylemiştir. Mahkeme statünün giriş bölümünde Bask halkı için kullanılan "egemen" ve İspanyol halkından farklı olan "ulusal egemen" Bask Halkı gibi sıfatların ağır bir anayasaya ihlali olduğunu, anayasaya aynı tek egemen güç olarak İspanyol Halkı'nı kabul ettiğini belirtmektedir. Aynı bölümde geçen Uluslar arası Sivil, Siyasal Haklar ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Paketi'nin tanıdığı kendi kaderini tayin hakkı için de mahkeme, Bask Halkının aynı hukuksal koşullara sömürgeler ve manda rejimi olmadığı ve özerk bir bölge olduğunu ve kendi kaderini özgürce tayin bakımından BM ve AB ülkelerinin ulusal birliğinden ayrılmak veya bunu zayıflatmak için kabul edilen bir hak olmadığını; İspanya ve Fransa'nın da (Baskların İpparalde adını verdikleri kuzey Bask topraklarını barındırdığı için) adı geçen birliklere üye oldukları ve bu durumun her iki devletin anayasalarını aykırı olduğunu üzerinde durmaktadır. Bu konudaki görüşünü güçlendirmek içinse Avrupa Birliği Anayasası'nın "Birliğin yerel ve bölgesel özerkliğe olduğu kadar üye ülkelerin ulusal kimliklerine de saygı duyduğunu (inherente bunların temel politik ve anayasal yapılarına) aynı zamanda bu durumun "devletin kendi toprak bütünlüğünü garanti altına almak", kamu güvenliğini ve iç güvenliğini sağlamak amacıyla yönelik başlıca fonksiyonlara saygı duyar" belirlemesini örnek gösterir. Öte yandan, mahkeme kararı Bask Statüsünün giriş bölümünde belirtildiği gibi kendi kaderini tayin bakımından "iki devlet arasında bölünmüş iç hukuksal-politik alandaki yedi tarihsel bölgede yaşayan Bask Halkı" tarafından değil, sadece Bask Halkının bir bölümü tarafından (Bask Özerk Bölgesi kastedilmektedir), üç farklı tarihsel bölgenin (Bizkaia, Gipuzkoa ve Alava) birlikte kendi kaderini tayin hakkını kullanmaya zorlandığı ve bunun için mecbur bırakıldıklarını vurgulamaktadır. Mahkeme kararının üzerinde durduğu ve anayasaya aykırı bulduğu diğer konular ise statü de İspanyol devletinin çok uluslu olarak nitelendirilmesi, devletle Bask arasında ilişkileri düzenleyen iki taraflı komisyonun sadece egemen varlıklar arasında kurulan ilişkiler çerçevesinde bir anlamının olması ve devletin tek başına üstlendiği herhangi bir vergi yetkisinin olmamasıydı.*

İnaki Lasagabaster Herrarte ise Bask statü önerisinde en çok tartışmaya sebep olan "İspanyol Devletiyle özgür ilişki" ibaresinin statü önerisinde yer aldığı şekliyle 1979'da yürürlüğe giren Gernika Statüsü ile karşılaştırarak mahkeme kararını tartışmaya açıyor. Herrarte'ye göre statü önerisindeki "...Bask ulusunun ifade biçimi olarak özgür ve demokratik bir şekilde kendi örgütlenme çerçevesine ve politik ilişkilere karar verme hakkını kullanarak ve özyönetimi garanti ederek İspanya Devleti'yle özgür bir şekilde ilişki içindeki bir bölgeyi oluşturmaktadır" ifadesi ile Gernika Statüsü'ndeki "Bask Halkı veya Euzkal Herria, milliyet olmasının ifade biçimi olarak ve özyönetimini gerçekleştirmek için, İspanyol Devleti içinde özerk bir bölgeyi oluşturmaktadır" ifadesinde tanımlamanın farklı olmasına rağmen aynı konudan söz edilmektedir. İlkinde "özgür bir şekilde ilişkili" olan bir özerk bölgeden söz edilirken, ikincisinde de "İspanyol Devleti içinde" yer alan bir özerk bölgeden söz edilmektedir. AB Anayasası'ndaki "yurttaşların ve Avrupa Devletlerinin rızasıyla doğan mevcut Anayasa" ibaresine de yer veren Herrarte "yurttaşların rızası" normunun devletlerin rızası ile birlikte kullanılmasına rağmen ondan sıralamada ondan önce geldiğini söyleyerek Bask statü önerisindeki ifadenin de bundan farklı olmadığını düşünmektedir. Manuel Balado Ruiz - Gallegos; Joan Lerma Blasco ve Pio García Escudero, *La España de...* İnaki Lasagabaster Herrarte'nin adı geçen makalesi, s. 1043-44. Bask Üniversitesinde Anayasal Haklar dersini veren Gurutz Jauregi Bask'ta özyönetim meselesini incelediği makalesinde Bask'ın ayrılma hakkı noktasında iki aşırı görüşün olduğunu söylemektedir. İlk görüşe göre Bask'ın ayrılması mutlak bir hakki oluşturmaktayken, ikinci görüşe göre Bask Özerk Bölgesi'nin kendi kaderini tayin hakkı rızasını ifade etmesi merkezî devlet üstünde herhangi bir zorlayıcılığı olamayacaktır. Jauregi bu konuda her iki taraf arasında yapılacak görüşmelerden oluşan arva bir çözüm bulunması gerektiğini belirterek bu konuya örnek teşkil etmesi açısından Kanada Anayasa Mahkemesi'nin 1998 tarihli kararına gönderme yapmaktadır. Yazar, sözkonusu mahkemenin aldığı kararla kendi kaderini tayin etme hakkı için formal (resmi) metinlerin analiz edilmesinin yeterli olmadığını belirttiğini söylemektedir. Manuel Balado Ruiz - Gallegos; Joan Lerma Blasco ve Pio García Escudero, *La España de...* (Gurutz Jauregi, *Estatuto de Autonomia del País Vasco y Autogobierno*, s. 1020)

Buna rağmen yoluna devam eden Ibarrexe Planı 30 Ekim 2004'te Bask Parlamentosu'nda kabul edilecektir. Kabul edilen yeni Bask politik statü önerisi altı başlık altında toplanan 69 maddeden ve birer ek, geçici ve final bölümden oluşmaktaydı. Statü tasarısında radikal öneriler içeren en önemli başlık ve maddelerin içerikleri şöyleydi:

Giriş Bölümü

Bu bölümde, “Bask Halkı'nın, 15 Şubat 1990'da Bask Parlamentosu'nun da oy çoğunluğuyla kabul ettiği gibi ve uluslar arası alanda kabul edilen halkların kendi kaderini tayin hakkı ve Sivil ve Politik Haklar Uluslararası Paktı ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar arası Paktı'na uygun olarak, kendi geleceğine karar verme hakkı vardır” belirlemesi yapıldıktan hemen sonra sonra bu hakkın farklı hukuki-politik alanlarda yaşayan (Bask Özerk Bölgesi, Navarra Özel Bölgesi ve Fransa'daki Bask toprakları Lapurdi, Behe Nafarroa ve Zuberoa kastedilmektedir) yurttaşların kararlarına saygı içinde kalarak kullanılacağı söylenmektedir.

Bunun ardından ise üç temel sütunla (sözü edilen üç farklı Bask bölgesi) uyum içinde Alava, Bizkaia ve Gipuzkoa topraklarından oluşan Bask Özerk Bölgesi yurttaşlarının demokratik rızasının gerçekleştirilmesi ve Gernika Statüsü'ndeki ve İspanyol Anayasası'ndaki tarihsel haklara saygı duyulması ve yerine getirilmesiyle, birlikte yaşamak için yeni bir politik pakt oluşturma rızasını gösterdiklerini ve bu politik paktın ise İspanyol devletiyle özgür ilişkiyi içeren bir ilişki modeline dayandığı belirtilmektedir.

İspanyol Devletiyle Politik İlişki Rejimi ve Bunun Garantileri

12. Madde - Özgür İlişki Rejimi:

-Bask yurttaşları İspanyol devletiyle özgür ilişkiye dayanan politik bir ilişki aracılığıyla özyönetimini gerçekleştirmektedir.

13. Madde - Karar Verme Hakkının Demokratik Kullanımı:

- Bask Özerk Bölgesi Kurumları referandum yoluyla Bask yurttaşlarının fikrine başvurma hakkına sahiptir.

- Bask yurttaşları demokratik haklarını kullanmaları sonucunda oy-ların mutlak çoğunluğu gereği ve bu statü de düzenlendiği gibi, İspanyol devletiyle politik ilişkisiyle Avrupa ve uluslar arası alandaki ilişkilerinin

modelini ve rejimini belirleyebilir. Bask toplumunun demokratik isteğini yerine getirecek yeni politik şartları görüşme sürecini garanti etmek için, Bask kurumları ve devlet kurumlarının anlayış birliğinde olması gerekir.

14. Madde - Devletle Politik İlişkinin İlkeleri

1. Bu statüde belirtilen Bask ve İspanyol devleti arasında ilişkiler rejimi karşılıklı kurumsal sadakat, işbirliği ve güçler arasında eşitlik ilkelerine dayanan hukuksak garantilerin oluşturulmasını gerektirir.

15. Madde - Bask ve Devlet Ortak Komisyonu

1. Bask ve Devlet Ortak Komisyonu, devleti yöneten hükümet ve Bask'tan eşit sayıda temsilcilerin katılımıyla kurulacaktır.

2. Bask ve Devlet Ortak Komisyonu, hükümetler arası işbirliği ve genel kurumsal ilişkileri uyumlaştıracaktır. (Ardından komisyonun fonksiyonları şu şekilde sıralanmaktadır: hak ve görevlerin gelişimini etkileyecek projeleri öğrenmek ve bilgilendirmek; Devlet ve Bask Özerk Bölgesi'nin ilişkilerini ve yeterliliklerin devrini etkileyen İspanyol ve Bask parlamentolarında yasaların kabul edilmesi sürecindeki normatif bilgilendirme konusunda işbirliği yapmak, dış ilişkiler alanındaki performans konusunda işbirliği yapmak ve süreci izlemek)

16. Madde - Bask-Devlet Uyuşmazlıkları Mahkemesi

2. Bu mahkeme, üçü Senato'nun önerisi üzerine mahkemenin yargıçları arasından mahkeme tarafından ve diğer üçü de Bask Parlamantos'u'nun Bask yargıçları arasından önerdiği kişilerin kraliçe veya kral tarafından atanmasıyla toplam sekiz yargıçtan oluşacaktır.

Bunu izleyen diğer başlıklar altındaki maddelerde de Bask'taki yasama, yürütme, yargı ve başkanlık güçlerinin görev ve yetkileri, Bask'ın politik ve kurumsal rejimi ve bölgede kamu gücünün kullanımı, bölgenin ekonomi, bütçe ve tarihsel mirası ve Avrupa ve uluslar arası alandaki politik ilişkiler rejimi açıklanmaktaydı. Bunlar içinde de en önemli öneri uluslararası ilişkiler kapsamında yapılmıştı.

Avrupa ve uluslar arası alandaki politik ilişkiler rejimi

65. Madde

1. Devlet mevcut statüdeki (İbarrexte Planı) taahhütlerin Avrupa'da da saygı duyulup tanınmasını garanti etmek için Avrupa Birliği'nin anlaşmalarına dahil olmasını sağlayacaktır.

2. Bask Özerk Bölgesi, Avrupa Birliği organlarında direkt olarak temsil edilecektir. İspanyol Hükümeti, topluluk kurumlarının kendisine ait yeterlilikleri etkileyen farklı karar alma prosedürlerine Bask Hükümeti'nin katılmasını sağlamalıdır. Aynı şekilde, Bask temsilcileri kamu politikalarının kendi yeterliliklerinin etkilediği tüm durumlarda devletin Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'ndeki delegasyonlarının bir parçasını oluşturacaklardır.

3.İspanyol ve Bask hükümetleri Bask Özerk Bölgesi'nin topluluğun çeşitli fonlarının hazırlanması, programlanması, dağıtımı ve yürütülmesine etkili bir şekilde katılımını garanti altına almak için koordinasyon sistemini kararlaştıracaklardır.

4. Topluluğun anlaşmalarını kendi yeterlilik alanlarında ertelemek veya sınırlandırmak yetkisi Bask kurumlarına ait olacaktır.

5. Devlet, Bask kurumlarının Avrupa normlarına direkt ulaşımını hemen yerine getiremediği durumlarda, bu kurumların Avrupa Adalet Mahkemesine ulaşımını garanti edecektir.

66. Madde - Avrupa Sınırışı ve Bölgelerarası İşbirliği

1. Bask kurumları, demokratik, sosyal ve federatif bir Avrupanın oluşması için Avrupa Birliği içinde sınırışı ve bölgelerarası işbirliğini desteklerler

2. Bask Özerk Bölgesi, Bask Ülkesi'ni oluşturan tüm tarihsel topraklardan ve bu toprakların tarihi, sosyal, ekonomik ve kültürel bağları sürdürdükleri yakın bölgelerden oluşan bir *euroregion** oluşturulmasını sağlamaya çalışır.

67. Madde - Dış Temsil

1.Bask kurumları, Bask yurttaşlarının çıkarlarını korumak ve güçlendirmek için Bask Özerk Bölgesi'nin dışında gerekli aktiviteler geliştirecek ve kendilerine ait yeterlilik alanlarında anlaşma ve protokoller imzalayabileceklerdir.

2. Bask hükümetinin dış ilişkileri kapsamında temsil gücü olan delegasyonlar ve temsilcilikler oluşturulabilir.

3. Bask Özerk Bölgesi, başta dil, kültür, barış, insan haklarını savunma ve işbirliği, sürdürülebilir gelişme ve çevre olmak üzere giriş koşullarının katılım için izin verdiği tüm uluslar arası örgütlerde yer alabilecektir.

4. Bask dış merkezleri resmi olarak tanınacak, dışardaki Bask topluluklarının üyeleriyle bağları sürdürmenin yanı sıra bulundukları ülkelerle ticari, kültürel, politik ve kurumsal ilişkileri geliştirme ve güçlendirmek için temel araç olacaklardır.

68. Madde - Uluslar arası Antlaşma ve Anlaşmalar

1.İspanyol Hükümeti tarafından imzalanan ve mevcut statüdeki yeterlilikleri tahrif eden veya sınırlayan uluslar arası antlaşma ve anlaşmaların Bask toplumsal kurumları tarafından onaylanması gerekir

2. Bask Hükümeti İspanyol Hükümeti tarafından geliştirilen ve Bask Özerk Bölgesi'nin özel çıkarlarını etkileyen uluslar arası antlaşmalar ve anlaşmaları hazırlık sürecine katılacaktır. 3. Bask Özerk Bölgesi kendi yetki ve yeterliliklerini etkileyen uluslararası antlaşma ve anlaşmaları uygulayacaktır.

69. Madde - Dayanışma ve Kalkınma

Bask Özerk Bölgesi ilgili ülkeler ve alanlarla olduğu kadar, hükümet dışı örgütler ve kamu ve özel kurumlarla da işbirliği politikalarının etkililiğini garanti altına almak için özgün bir dayanışma ve kalkınma politikası geliştirebilir, programlar ve anlaşmalar yapabilir.

Ek Hüküm - Hakların Saklı Olması

Mevcut statünün kabul edilmesi, Bask Halkının ne tarihine ilişkin hakları ne de kendi demokratik isteğine ilişkin kendi kaderini özgür bir şekilde belirleme hakkını reddetmesi anlamına gelmemektedir.

Statünün Geçici Hükümleri bölümünde ise özyönetim kapsamındaki yeterliliklerin ne zaman ve nasıl devredileceği açıklanmaktaydı. Buna göre, Bask Özerk Bölgesi mevcut statünün kabul edilmesinden sonra en fazla altı ay içinde özyönetim kapsamındaki yetki, fonksiyonlar ve hizmetlere sahip olacaktı. Bu yeterliliklerin devri için sözü edilen altı ay içinde sadece bir sefere mahsus olmak üzere Bask ve İspanyol

hükümetlerinden ortak sayıda temsilcinin katıldığı bir transferler karma komisyonu kurulacaktı.

II. Yeni Katalan Özerklik Statüsü

Bask'ta İspanyol devletiyle özgür ilişki önerisini içeren statünün kamuoyunda tartışıldığı süreçte, Katalan tarafında da özyönetimin kapsamını genişleten yeni bir statü için geniş tartışmalar yürütülmekteydi. Ancak bu tarihten çok daha önce kendi özyönetimi genişletme ve kendi kaderini tayin etme tartışmaları Katalan siyasi kurumları tarafından başlatılmıştı.

Kendi kaderini tayin hakkı meselesi 1989'da Katalan Parlamento'su'nun aldığı bir kararla gündeme gelmiştir. Parlamento'nun 12 Aralık 1989'da "Katalan Ulusunun Kendi Kaderini Tayin Hakkı" adlı bu kararla Katalonya'nın devlet içinde farklı bir ulusal gerçekliğe sahip olduğu ilan ediliyor, İspanya'daki demokratikleşme süreci sonuçlarının Katalan halkının özyönetim hakkının reddedilmesi anlamına gelmediği belirtiliyor ve özyönetim kapasitesinin yükseltilmesi talep ediliyordu. 1999'da toplanan 3. Katalan Kültür Kongresi ise bu konuyu pratikleştirmenin gerekli olduğu sonucuna vararak Katalan Halkı Kendi Kaderini Tayin Hakkı Forumu'nun kurulmasını önerir. ⁽¹¹⁴⁾

Mayıs ve Kasım 2004 arasında hazırlanacak yeni statünün tartışmaları geniş kesimlerle yapıldıktan sonra, aynı yılın sonunda hazırlanan statü tasarısı kamuoyuna sunulur. Tasarı açıklandıktan sonra ise bu kez ikinci bir tartışma süreci başlatılır. Tüm bu tartışma süreçlerinde yaklaşık 400 civarında sivil toplum örgütünün görüşleri alınır, çok sayıda toplantı gerçekleştirilir ve yazılı öneri sunulur. Ancak sivil alandaki katılıma rag-

⁽¹¹⁴⁾ Jaume Renyer Alimbau, *L'Autodeterminació del Poble Català*, , Editorial Mediterrània, Üçüncü Baskı, 2004, s. 117, 118. Alimbau, oldukça ayrıntılandığı önerisinde "Katalan Halkının kendi kaderini tayin hakkını gerçekleştirmesinin muhtemel yollarını araştırmak için konuyla ilgilenen kişilerden sürekli bir merkez kurulması" gerekliliğinin belirtiliyor ve bu merkeze yurttaşlık, kültürel ve politik birimlerle CIEMEN ve UNESCOCAT'ın (Katalonya Unesco Merkezi) temsilcilerinin katılması öngörüliyordu. Söz konusu merkezin başlıca çalışması "diğer halkların kendi kaderini tayin hakkı sürecini, doktrinini evrimini ve uluslararası organların konuyla ilgili kararlarının takip edilmesi" olarak belirleniyordu. Forum'un bir diğer amacı ise "kendi kaderini tayin hakkının kullanımının lehine duyarlılığın ve hareketliliğin sağlanması için uygun koşulların hazırlanması" olarak belirlenmişti. 150, 151, 152

men Katalan politik güçleri başını ERC'in çektiği daha radikal bir statü isteyenlerle, Katalan Sosyalist Partisi, CiU ve diğer güçlerin merkezinde yer aldığı ve daha ılımlı bir statü isteyenler arasında bölünmüş ve tüm partiler arasında tam bir mutabakat sağlanamamıştır. ⁽¹¹⁵⁾ Durum böyle olunca yeni statü inisiyatifli Katalan Hükümeti ve Katalan Parlamento-su'nda önemli bir varlığa sahip olan partilerin elinde kalmıştır. Bu şekilde hazırlanan statü tasarısı 19 Temmuz 2006 yılında Katalan Parlamentosu'na getirilmiş ve iktidar partisi PSOE, PSC CiU'nun oylarıyla kabul edilmiştir. 18 Haziran 2006 yılında referanduma sunulan yeni statü bu zorlu etaptan da oyların % 74'ünü alarak geçer. Ancak 5 milyonu aşkın Katalan'ın ancak %49,4'ünün referanduma katılması

⁽¹¹⁵⁾ *Merkezi Katalonya'da olan ve İspanya çapında yayın yapan El Periodico gazetesinin Ağustos 2005 yılının başlarında yeni statüyle ilgili tartışmalar kapsamında Katalonya'nın önemli şahsiyetlerinin çeşitli makaleleri yayımlanmıştır. Önemli bir Katalan kültür kurumu olan Òmnium Cultural'ın başkanı Jordi Porta'nın makalesinde, 2003 yılındaki yerel seçimlerde Katalonya Katalan parlamentosunda temsil edileme hakkı kazanan partilerin % 90'ının programlarında yeni statü önerisinin yer aldığı belirtilmektedir. Porta'da çoğu Katalan şahsiyeti gibi Katalonya ve devlet arasında yeni bir ilişki sisteminin kurulması gerektiğini ve politik yeterlilikle olmadığı sürece yeterli derecede özerk bölgenin finanse edilemeyeceğini, bu şekilde de sosyal politikaların başarıya ulaşmasının zor olacağını düşünmektedir.*

Mannuel Balado Ruiz - Gallegos; Joan Lerma Blasco ve Pio Garcia Escudero, La España de... (Ernest Benach i Pasqual'in Estatuto de Autonomia de Cataluña. Origen, Vida y Reforma, s.245) ERC'in koalisyon ortağı olduğu dönemde Katalan Parlamentosu Başkanı olan Ernest Benach i Pascua Katalan özerklik statüsü ile ilgili kendi partisinin görüşlerini açıklamaktadır. Pascua'nın sıraladığı hedeflerinde Katalonya'nın AB'de temsil edilmesi, İspanyol devletiyle yeni bir hukuksal-politik bağ kurulması, yeterliliklerin yeniden tarif edilmesi, finansın karar gücünün tepe noktası olması, İspanya'daki diğer bölgelerle kurumsal ve direkt işbirliğinin imkanlarının yaratılması, Katalonya'da demokratik katılım mekanizmalarının daha da iyileştirilmesi ve özellikle Katalonya'daki mevcut farklı seviyelerdeki yönetimlerin rollerinin geliştirilmesi, demokratik katılım mekanizmalarının iyileştirilmesi herkesin maddi refah ve yaşam kalitesinin artırılması için politik araçların garanti edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Mannuel Balado, La España de las ... (Pasqual Maragall, Estatuto Catalan: Balance y Reformas, s. 234) Generalitat'ın başkanı sosyalist Maragall'ın devlette yeni bir hukuki-politik ilişki biçimine ulaşma dışında vurguladığı amaçlar Benach'ın sıraladığı amaçların çoğuyla örtüşmektedir. Ancak Maragall "Generalitat'ın yurttaşlar önünde daha şeffaf ve sorumlu olan kurumlara sahip yerel birimler arasında desentralizasyonunu sağlayacak yeni bir teritoryal örgütlenmenin" gerekli olduğunu da altını çizmektedir. Bu konuda Benach'da "Katalonya'nın, tüm belediyelerine kendi sınırları içindeki nüfusum ıbiyacılarına cevap verebilmeleri için gerekli araçların sağlanacağı optimum bir modelden" yoksun olduğunu söylemesine rağmen bunun Maragall'ın sözünü ettiği "Generalitat'ın desentralizasyonu" anlamına gelmemektedir. Aslında şimdiye kadar hem Bask'da hem de Katalonya'da milliyetçi partiler güçlü bölge merkezî kurumlarının zayıflamasına karşı bir tavır içinde olmuşlardır.

statüye karşı olanların seslerini yükseltmelerine sebep olacaktır. ⁽¹¹⁶⁾

Yeni Katalan Statüsü bazı yeterliliklerin elde edilmesi açısından Ibarrexe'nin adıyla bilinen Bask statü önesirisine benzemesine rağmen, devletle olan politik ilişki konusunda radikal taleplerde bulunmaz. Statü daha çok ekonomi ve kültürel alanlarda oldukça talepkar bir içeriğe sahipken, Katalonya'yı bir "ulus" olarak tanımlaması ilginin bu tanım üzerine yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Oldukça geniş kapsamlı olan

⁽¹¹⁶⁾ Referandumun ardından yayımlanan *El Pais* gazetesinde yeni statü yanlısı ve karşıları önemli politik şahsiyetlerin görüşlerine yer vermiştir. Başbakan Luis Rodriguez Zapatero, referandumun Katalan Halkının büyük çoğunluğunun özerklik statüsü reformunu ve sürecin normalleşmesi anlamına geldiğini söyleyerek, kendi hükümetinin güvenilir işbirliğinin statünün bu noktaya gelmesine yol açtığını eklemektedir. PP lideri Mariano Rajoy ise PP'nin besaplamalarına göre yurttaşlardan üçte ikisinin statü metnine destek vermediğini ve Katalan toplumunun reformu "ne gerekli ne de öncelikli" olarak gördüğünü belirterek yeni statüye açıkça karşı çıkmaktadır. Bağımsızlık yanlısı Bask solunun temsilcisi Batasuna'nın yöneticilerinden Joseba Alvarez ve ve aynı şekilde bağımsızlık yanlısı Katalan solunun temsilcisi ERC'in lideri Josep Lluís Carod-Rovira ise referanduma katılmama oranının yüksekliğine dikkat çekmişlerdir. Alvarez, çok yüksek katılmama oranının Katalan Halkının büyük çoğunluğunun yeni statüyü ne "ne önemli ne de tarifi" olarak gördüklerini söylerken PSOE ve PP'nin referanduma büyük önem atfetmeleri yüzünden ERC'in yurttaşlara mesajını taşıma konusunda büyük güçlükler yaşamadığını dile getirmiştir. Referandum sonucunu Katalonya'da geçmişte yapılan özerklik statüsü referandumlarıyla karşılaştıran *El Mundo* gazetesi ise bunun en az katılımın gerçekleştiği referandum olduğu gerçeğini ön plana çıkarmıştır. Gazete, 1931 referandumuna katılımın % 75,13 olduğunu ve oyların % 99,49'unun "evet" olduğunu, 1979 Statüsü için yapılan referanduma katılımın % 59,7 olduğunu ve oyların % 88,15'inin lehte olduğunu, mevcut statünün ise Katalan yurttaşlarının ancak % 36'sının desteğini aldığını belirtmektedir. Gazete düşük katılım konusundaki fikirlerini açıklayan başbakan Zapatero'nun "pratik olarak % 50'nin özerklik referandumlarında alışıla gelen oran olduğunu", statü reformunun yürürlüğe girmesi için gerekli olan resmi yeter oranını getirdiğini ve "Özerklikler İspanya'nın ilerleyişi için" belirtmektedir. Haberde, Katalan Parlamentosu Başkanı Pasquell Maragall ise bu sonucu zaferin "eksiksiz ve itiraz götürmez" olduğu şeklinde yorumlarken, ERC statü sürecindeki bayağ kırıklığının düşük katılıma yol açtığını söylenmektedir. *El Mundo*'ya göre yeni statünün siyasi etkileri ise şu şekilde gerçekleşmiştir: 2003 yerel seçimleriyle Katalonya'da iktidara gelen üç partili sistem (PSC-ERC-ICV) yıkılmış, bunun sonucunda merkezi hükümet ERC'in parlamento desteğini yitirmiş, PSOE ve CiU birbirine yaklaşıp, bölgeler konusunda sosyalistlerle 'halkçılar' (PP) arasındaki mesafe artmış ve diğer diğer bölgelerin reform süreçleri bu durumdan etkilenmiştir. *El Pais*, 18.06.2006

15 Haziran 2006'da, yeni statü için düzenlenen referandumdan 3 gün önce), Katalanca yayın yapan *VilaWeb* haber sitesi, Katalonya UNESCO Merkezi eski başkanı ve katolik derneği Pax Romana'nın şimdiki başkanı olan Felix Marti ile Rosa Culler'e yeni statüyle ilgili dört soru yönelmiştir. Katalonya'daki statüye karşı çıkan önemli şahsiyetlerden olan Marti, ilkelere bakıldığında statünün önemli bir gelişmeye izin veriyor görüldüğünü, ancak birçok sorunun cevap bulmadığını ve bunların devletle yapılacak görüşmelere havale edildiğini, ancak görüşme sürecinin de oldukça uzun olacağını ve bu süreçte Katalan tarafının taleplerini öne sürdüğünü fakat eline bir şey geçmeyeceğini söylemektedir. Bunun dışında, Marti statünün reform süreci ilerlerken herkesin Madrid'de görüşmeler yapılacağını bildiğini ancak müzakerelerin zamanı geldiğinde Katalan partileri arasındaki bölünmelerin olumsuz bir durum ortaya çıkardığını ve Madrid'e dahi güçlü bir pozisyon elde etme fırsatı verdiğini belirtmektedir. Rosa Culler ise altyapı yatırımlarını öngördüğü ve devletin Katalonya'daki yatırımlarını artırma imkanını verdiği için statüye destek verdiğini söylemiştir. Aslında yeni statünün ekonomi ve finansla ilgili yönleri "evet" oyu veren birçok kişinin temel hareket noktasını oluşturmıştır.

<http://www.vilaweb.cat/www/noticia?p_idcmp=1940957>

bu statüyü kültürel, ekonomik, politik talepler ve dış ilişkiler alanındaki talepleri kapsayan başlıklar altında incelemek daha açıklayıcı olacaktır.

Kültürel Talepler

Statünün giriş bölümünde yer alan “ulus” tanımlamasında, “Katalan Parlamentosu, Katalan yurttaşlarının duygu ve düşüncelerini yansıtarak oy çoğunluğuyla Katalonya’yı bir ulus olarak tanımlamıştır” belirlemesi yapılarak İspanyol Anayasası’nın da 2. maddesinin Katalonya’nın ulusal varlığını “milliyet” olarak tanımladığı belirtilmektedir.

Katalan diliyle ilgili taleplerin sıralandığı 6. madde de “devlet ve Generalitat, Katalanca’nın Avrupa Birliği içinde resmi bir statü elde etmesi ve uluslar arası örgütler ve kültür ve dilsel içerikli uluslar arası anlaşmalardaki varlığı ve kullanımı için gerekli tedbirler alacaklardır” denmekte, aynı zamanda Generalitat’ın Katalonya ile aynı dilsel mirası paylaşan topluluklar ve bölgelerle iletişim ve işbirliğini güçlendireceği söylenmektedir (Bununla kastedilen Katalanca konuşan Valensiya ve Balear bölgeleridir). Aynı zamanda, Generalitat’ın Katalonya’nın dışında kalan Katalan topluluklarıyla (Aragon, Fransa ve İtalya’nın Sardinya Adası’ndaki yaşayan Katalanlar) sosyal, ekonomik ve kültürel bağları güçlendireceği ve onlara gerekli yardımı sağlayacağı belirtilmektedir.

Politik Talepler

Generalitat’ın devletle ve diğer özerk bölgelerle ilişkileri başlığını taşıyan bölüme ait 174. madde de, Generalitat’ın ortak politikalar oluşturmak, kendi güçlerini etkili bir şekilde uygulamak ve özellikle bölgeler-üstü ortak çıkarlarını ele almak amacıyla diğer özerk bölgelerle işbirliği bağlarını kurabileceği belirtilirken, diğer yandan da Generalitat’ın sahip olduğu güçleri etkileyen devletin karar veren kurumlarına ve süreçlerine katılabileceği vurgulanmaktaydı. Devlet ve diğer özerk bölgelerle konvansiyonlarla ilgili olan 177 ve 178. maddelere göre Generalitat, devlet dışında diğer özerk bölgelerle de konvansiyonlar ve işbirliği anlaşmaları imzalayabilecek ve bu doğrultuda sözkonusu bölgelerle ortak yapılar, projeler, plan ve programlar oluşturulabilecekti. Yeni statü de yargıyla ilgili önemli bir talep de yer almaktaydı. 180. madde, Generalitat’ın Anayasa Mahkemesi’ne yargıçları seçme ve Yargı Genel Konseyi’ne üye seçimi sürecine katılacağını öngörmekteydi.

Devlet ve Generalitat Çift-Tarafli Komisyonu'nun çalışması ile ilgili bölümde ise bu komisyonun Generalitat-devlet arasındaki ilişkilerin genel ve sürekli çerçevesi olduğu ve Generalitat'ın, Katalonya'nın özerkliğini etkileyen devlet gücünün yürütülmesine katılımı ve işbirliği yapması ile her iki tarafın kamu politikaları ve ortak çıkarlar açısından bilgi alışverişinde bulunacağı ve eğer mümkün ise işbirliği mekanizmaları oluşturacağı belirtilmekteydi.

Ekonomik ve Sosyal Talepler

181. madde, Katalan tarafının genel ekonomik aktivitelerin örgütlenmesini etkileyen devletin karar verme süreçlerine katılımını öngörürken, 182. madde ise hangi ekonomik ve sosyal yapıların oluşturulması sürecine katılınması istendiğini birer birer saymaktaydı. Bu madde de adı geçen kurumlar İspanya Bankası, Ulusal Stok Pazarı Komisyonu, Telekomünikasyon Pazarı Komisyonu, Katalonya'da bulunan ekonomi ve enerji kurumları, finansal kurumlar ve kamunun sahip olduğu devlet şirketleri ve Sayıştay, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vergi Ajansı, Ulusal Enerji Komisyonu, İspanyol Data Koruma Ajansı ve Radyo - Televizyon kurumlarıydı.

Statüde ekonomi alanındaki belirlemelerden en önemlisi hiç şüphesiz Generalitat'ın finansmanı konusunu ele alan bölümdü. Katalan Vergi Ajansı'nın çalışmasını düzenleyen 204. madde, bu ajansın Generalitat'ın ve devlet tarafından Generalitat'a bırakılan tüm vergilerin yönetimi, toplanması ve incelenmesinden sorumlu olduğu olduğu söylenmekteydi. Katalonya'daki diğer devlet vergilerinin toplanmasından ise devletin vergi ajansı sorumlu olmaya devam edecekti. Diğer yandan, vergiyle ilgili bu çalışmaların yürütülmesi için Katalonya'nın ve devletin vergi ajanslarının katılımıyla iki yıl içinde bir konsorsiyumun veya buna denk bir yapının kurulması öngörülmekteydi. Generalitat'ın devlet vergilerinden elde edilen vergi ve eşitleme ile dayanışma mekanizmalarına katılımını düzenleyen 206. maddeye göre ihtiyaç duyulan harcamalar belirlenirken nüfus, fiyat farklılaşması (farklı pazarlarda farklı fiyat uygulaması) ücretler ve demografik değişkenler ve özellikle de nüfusun içindeki göçmenlerin oranına dayanan düzeltme faktörünün temel bir değişken olarak dikkate alınacağı belirtilmekteydi. Nüfus yoğunluğu, kent merkezi ve sosyal olarak dışlanmış nüfusun büyüklüğü de dikkate alınacak diğer

unsurlardandı. 208. madde ise devlet ve Generalitat'ın her 5 yılda bir, finans sistemini güncelleyecekleri tespitini yapılmaktaydı.

Katalonya'nın finanse edilmesi konusunda, Generalitat'la devlet arasındaki ilişki Devlet-Generalitat Çift-Tarafı Ekonomî ve Mali İşler Komisyonu aracılığıyla sağlanacaktı. Bu komisyonun çalışmalarını düzenleyen 210. maddeye göre, komisyon devlet ve Generalitat'tan ortak sayısa temsilcilerin katılımıyla kurulacak ve başkanlık dönüşümlü olarak her iki tarafça birer yıllık sürelerle yapılacaktı. Statünün üçüncü hükmü, sözkonusu komisyonun statü yürürlüğe girdikten sonraki altı ay içinde kurulacağını öngörüyordu. Komisyon kurulana kadar Devlet-Generalitat Çift-Tarafı Değer Bıçme Komisyonu onun görevlerine sahip olacaktı. Generalitat Çift-Tarafı Ortak Ekonomî ve Mali İşler Komisyonu kurulur kurulmaz da sözü edilen diğer komisyon ortadan kaldırılacaktı.

Dış ilişkiler

Avrupa Birliği'nin antlaşmalarına, Avrupa Birliği kurumlarına ve devletin bu alandaki temsil gücüne katılımını düzenleyen 185-198 arasındaki maddelere göre Generalitat şu haklara sahip olacaktı:

- Hükümet, Avrupa Birliği anlaşmalarının gözden geçirilmesi inisiyatifleri ve bunu izleyen imzalama ve onaylama süreçleri hakkında Generalitat'ı bilgilendirecek,

- Orijinal anlaşmaların gözden geçirilmesi ve görüşülmesi ve yeni anlaşmaların kabul edilmesi süreçlerinde Hükümet, Generalitat'a özgü güçleri etkileyebilecek konularda Generalitat temsilcilerinin İspanyol delegasyonuna katılmasını sağlayabilir,

- Generalitat Katalonya'nın güçleri ve çıkarlarının sözkonusu olduğu konularda devletin Avrupa Birliği'ndeki pozisyonlarına, özellikle de Bakanlar Konseyine katılacaktır,

- Devlet, Avrupa Birliği'ne sunulan inisiyatif ve öneriler hakkında Generalitat'a tam ve güncel bilgi sağlayacaktır,

- Generalitat devletle uyum içinde, devletin Avrupa Birliği'ndeki daimi temsilciliğinin oluşumuna katılacaktır.

- Katalan Parlamentosu ortak çıkarlarla ilgili olarak Avrupa Parlamentosu'yla ilişki kurabilecektir.

- Katalan Parlamentosu Avrupa Birliği Yasaları tarafından belirlenen

yerinde hizmet ve orantılılık ilkelerini gözlemlemek için bu sürece katılacaktır,

- Generalitat, Avrupa yasalarının belirlediği şekilde Avrupa Birliği Adalet Mahkemesine ulaşma hakkına sahip olacaktır;

- Generalitat Hükümeti, Katalonya'nın meşru çıkar ve güçlerini savunmak amacıyla devleti yöneten hükümetten Avrupa Birliği Adalet Mahkemesi'nde dava açmasını talep edebilir,

- Generalitat kendi çıkarlarını Avrupa Birliği nezdinde daha iyi savunmak için bir delegasyon oluşturabilir,

- Katalonya'nın çıkarlarını savunmak amacıyla Generalitat başka ülkelerde bürolar açabilir,

- Katalonya'nın çıkarlarını savunmak için, kendi yetkisi içinde kalan alanlarda anlaşmalar imzalayabilir. Bu amaçla, devletin dış temsilcilikleri Generalitat'ın inisiyatiflerine gerekli desteği sağlayacaklardır,

- Devleti yöneten hükümet, Katalonya'nın güçlerini direkt veya dolaylı olarak etkileyen antlaşmaları imzalamadan önce Generalitat'ı bilgilendirecektir,

- Generalitat, Katalonya'yı direkt veya dolaylı etkileyen antlaşmaların imzalanması sırasında hükümetten, Generalitat'ın temsilcilerinin de görüşme heyetine dahil edilmesini isteyebilir,

- Generalitat, ortak ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel çıkarları paylaştığı Avrupa'nın bölgeleriyle işbirliğini teşvik edecek ve uygun ilişkiler kuracaktır.

- Generalitat, Katalonya'nın önemli çıkarları sözkonusu olduğu zaman, ilgili düzenlemelerin belirlediği şekilde ehil uluslar arası yapılara, özellikle UNESCO'ya ve diğer kültürel yapılara katılacaktır.

Katalan Statüsü'nün Pratiğe Geçmesi ⁽¹¹⁷⁾

Yürürlüğe geçen Katalan Özerklik Statüsü'nde öngörülen yeterlilikleri Katalonya'ya devredilmesi için periyodik olarak toplanan altyapı ve ekonomi çift-taraflı komisyonlarıyla Generalitat-Devlet Çift-Taraflı

⁽¹¹⁷⁾ Bu konudaki bilgiler Katalonya Hükümeti'nin web sayfasında yayınlanan, sosyalist hükümetin kendi iktidarlarının iki yıllık pratiği süresince daha çok yeni statünün pratikleşmesini merkez alan "dos anys de govern" adlı broşürden alınmıştır.

<<http://www10.gencat.cat/drep/AppJava/cat/ambits/autogovern/desplegament/europeus.jsp>>

Komisyonu kurulur. Bunların dışında kurulan bir başka komisyonda, Transferler Karma Komisyonu olup görevi diğerlerinde olduğu gibi statünün belirttiği yeterliliklerin uygulanmasını kolaylaştırmaktı. Aynı süreçte diğer önemli bir çalışma alanı da yasama konusunda gerçekleşmektedir. Kabul edilen statünün sözünü ettiği yeterlilikler, hükümetin hızlı çalışmasıyla çıkarılan krallık kararlarıyla birer birer Katalan tarafına verilmeye başlanacaktır. Şüphesiz devredilen yeterlilik listesinde önem sırasına göre en başlarda gelen yeterlilik vergi toplama konusuyla ilgiliydi. Statünün bu konudaki hükmünü yerine getirmek için 21 Aralık 2007 Katalonya Vergi Ajansı adıyla bu alandaki ilk Katalan kurumu kurulur.

Yeterliliklerin Devri

Krallık Kararları'yla Katalonya'ya resmen devredilen diğer yeterlilikler ise tarihlerine göre şu şekildeydi:

- Materyal ve ekonomik imkanların Adalet Yönetimi'nin hizmetine sunulması - 20 Nisan 2007

- Katalonya'daki meyve ve sebze üreticilerine AB yardımının yönetimi, kontrolü ve ödenmesi - 24 Eylül 2007

- Kıyılarda ilgili düzenlemelerin ve kıyıların yönetimi alanında devletin elindeki fonksiyon ve hizmetlerin Generalitat'a devri - 20 Ekim 2007

- ISBN (Uluslararası Standart Kitap Numarası ve ISSN (Uluslararası Standart Seri Numarası) alanında devletin elindeki hizmetlerin Generalitat'a devri - 29 Ekim 2007

- Hidrolik yapılar alanında (Llosa del Cavall) daha fazla tesisin Generalitat'a devredilmesi - 15 Şubat 2008

- Elektronik haberleşme alanında devletin elindeki fonksiyon ve hizmetlerin Generalitat'a devredilmesi - 1 Ağustos 2008

- Eğitim alanındaki daha geniş fonksiyon ve hizmetlerin (üniversite dışındaki eğitimde) yabancıların ünvanlarını ve eğitimlerini onaylamak ve kabul etmekle ilgili yetkilerin devri- 1 Ağustos 2008

- Demiryolu ile yolcu taşımacılığı alanında devletin elindeki fonksiyonların Generalitat'a devredilmesi - 30 Aralık 2009

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik alanındaki fonksiyonların Generalitat'a devri - 26 Şubat 2010

Çıkarılan yasalarla yetki devirlerinin yanı sıra, yeni statüde Katalonya'ya verilmesi öngörülen diğer haklarda da çeşitli adımlar atılmıştır. Statünün

öngördüğü şekilde, Katalonya'nın Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin seçimine katılması sağlanmış ve savcılık kurumunu düzenleyen yasa çerçevesinde özerk bölgelerde savcılık kurumu oluşturulmuştur Statünün pratiğe geçmesiyle bugüne kadar kapalı olan uluslararası alanda da ilk defa belli ölçülerde Katalonya'nın temsil edilmesine yeşil ışık yakılmıştır.

Avrupa ve Uluslararası Alanla Yeni İlişkiler

Avrupa Birliği ile ilişkiler kapsamında Katalonya Birlik için sekreteryaya seçmiş ve Brüksel'de bir Katalonya Delegasyonu faaliyetlerine başlamıştır. Bu doğrultuda, Generalitat'ın başkanı yurtdışına ilk resmi ziyaretini Brüksel'e yapmıştır. Generalitat-Devlet Ortak Komisyonu'na bağlı olarak kurulan Avrupa İşleri ve Dış İlişkiler Komisyonu kurulmuş ve bunun ardından da Temmuz 2009'dan itibaren de aynı çatı altında Avrupa Birliği Çalışma Grubu çalışmalarına başlamıştır. Devletle ortak kurulan bu komisyonların yanısıra, İspanya'nın AB Konseyi'ndeki başkanlığı alanında çalışma yürütmek amacıyla 2009 Mart ayında Katalan Hükümeti tarafından Çalışma Grubu kurulmuştur. Bu grubun amacı, İspanya'nın AB'deki başkanlığının programına Katalan tarafının katkılarını sunmak olarak tespit edilmiştir.

Öte yandan, *euromediterranean* kapsamında Fransa'nın Migdia-Pirene ve Languedoc-Rossellon bölgeleriyle, İspanya'daki Aragon ve Balear bölgeleriyle ilişkiler kurulmuştur. İlişkileri güçlendirmek amacıyla kurulan Pirene Çalışma Grubu iki ülkenin bölgeleri arasında ilk ortak yönetim deneyimi olmuştur. Generalitat-Devlet Ortak Komisyonun'daki devletin temsilcileri, Temmuz 2007'de AB anlaşmalarının revizyonu ile ilgili inisiyatifi kabul etme ve onaylama süreçlerini, statü de belirtildiği gibi Katalan tarafına açıklamış ve Katalan Hükümeti'de aynı ay içinde sözkonusu anlaşmaların revizyonu konusundaki gözlemleriyle ilgili bir belgeyi hazırlayarak AB'deki Devlet Sekreterine teslim etmiştir.

AB ile olan ilişkilerin yanısıra, Katalonya'nın dış ilişkileri kapsamında da bu dönemde çeşitli adımlar atılmıştır. Bölgenin, önemli politik, ekonomik ve kültürel öneme sahip ülkelerinde temsil edilmesi kapsamında Paris, Berlin ve Londra'da delegasyonlar açılmış ve New York'ta da bir başka delegasyonun açılması çalışmalarına başlanmıştır. Sözkonusu delegasyonların amacı bu dört ülkenin otoriteleriyle çift taraflı ilişkileri güçlendirmek ve bu ülkelerde Generalitat'a bağlı olan birimleri koordine

etmek olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda başta UNESCO ve BM olmak üzere çeşitli uluslararası örgütlerde Katalonya'nın varlığı güçlendirilirken, Generalitat Başkanı, Portekiz, Fas ve Meksika'ya resmi ziyaretle gerçekleştirmiştir. Yine bu dönemde Katalan Hükümetinin bazı bakanları Hindistan, Çin ve Finlandiya'yla çeşitli bağlantılar kurmuşlardır. Dışarda bu adımlar atılırken Katalan yönetimi Temmuz 2009'da Dış İlişkiler Çalışma Grubu'nu kurmuştur. Bu grubun amacı, Generalitat'ın dışardaki delegasyonlarını destekleme formülleri konusunda çalışmalar yapmak, Generalitat'ın temsilcilerinin akreditasyon ve pasaport işlemlerini yapmak, UNESCO ve Uluslararası Fransızca Konuşanlar Örgütüyle *ilişkiler kurmak, Generalitat'ın yeterliliklerini etkileyen uluslararası anlaşmalar imzalamak ve devletin genel stratejik çizgisinin tanımlanmasına katılım konusunda çalışmalar yapmaktır.

*** Fransızca Konuşanlar Örgütü:** *Francophonie olarak bilinen bu örgüt, dünyada Fransızca'nın toplumun anadili olduğu veya toplumun normal kullanım dili olduğu ya da toplumun önemli bir kesimi tarafından konuşulduğu ülkelerdeki hükümetlerin ve örgütlerin katılımıyla oluşan bir kültürel yapılanmadır.*

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

Antonio Alfonso Pérez Andrés, La ordenación del territorio en el estado de las autonomías, Marcial Pons, 1998

Antonio Alvarez de Morales, *Las Hermandades: Expresión del Movimiento Comunitario en España*, Estudios y Documentos, no: XXXIII (1974), Universidad de Valladolid

Cayetano Alcazar, Ideas Políticas del Despotismo Ilustrado de la Revolución Francesa y Napoleon (1766 a 1808)

Eliseo Aja, El Estado Autonomico: Federalismo y Hechos Diferenciales, 2. Edición, Alianza Editorial, Madrid, 1999

Gaston Leval, Collectives in Spain, Freedom Press, London, 1945

Ingmar Karlson, *Avrupanın Üvey Evlatları*, Istanbul, 2006

Javier Tusell, *España: Una Angustia Nacional*, Espasa Fórum, 1999

Jaume Renyer Alimbau, *L'Autodeterminació del Poble Català*, Editorial Mediterrània, Üçüncü Baskı, 2004

Luis Gonzales Anton, *España y las Españas*, Alianza Editorial, primera reimpression, 1998

Lola Cruz, *Mil Años de Historia de España*, Alianza Editorial, 2005

Manuel Balado Ruiz - Gallegos (direktör); Joan Lerma Blasco ve Pio Garcia Escudero (koordinatör) *La España de las autonomías: reflexiones 25 años despues..*

Manuel Tuñón de Lara, **Julio Valdeán Baruque**, **Antonio Domínguez Ortiz**, **Secundino Serrano**, *Historia de España*, Ambito, İkinci Baskı, 2000

Raymond Carr, España 1808- 1975, Ariel Historia, 10.baskı, Barselona, 2000

Raquel Barrios Ramos, Reforma Militar en el Proceso Democrático Español, (1975-1989), *Carlos Navajas Zubeldia (ed.) Actas de IV. Simposio de Historia Actual* (IV.Güncel Tarih Sempozyumu), Logroño, La Rioja Hükümeti. Instituto de Estudios Riojanos, 2004

Ronald Fraser, *La Maldita Guerra de España: Historia Social de la guerra de la Independencia, 1808-1814*, CRÍTICA, Barcelona, 2006

Robert Agranoff, **Rafael Bañón i Martinez** (Compiladores – Derleyenler) hacia un nuevo federalismo?, Gobierno Vasco, Institute Vasco de Administración Pública, 1998

Roberto Fajardo Terribas, *El Ejército, en la transición hacia la democracia (1975-1982)*.

Acercamiento a la Política Reformadora de Gutiérrez Mellado, Doktora Tezi, Granada Üniversitesi, 2000

Zekine Türkeri, *Baskı Meselesi*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007

MAKALELER

Abraham Guillen, *Anarşist Ekonomi: İspanya'da Liberter Kolektiflerin Ekonomisi (1936-39)*. (yazarın 1988'de Fundacion de Estudios Libertarios tarafından Bilbao'da basılan *Economía Libertaria* kitabının 3.ve 5. bölümleri) www.anarquismo.net

Andrés de Blas Guerrero, *instituciones, Procesos de Decision y Políticas en el Estado Autonomico: Hacia el Nuevo Modelo de Estado de las Autonomias*, Catedrico de Ciencia Política, Univesidad Nacional de Educación Distancia, Revista del Centro de Estudios Constitucionales, Num. 4 septiembre-diciembre 1989

Annie Garrison, *Démocratie et Régime Local*, Melanges de la Casa de Velázquez, 1982

Alice Gail Bier, “*Vox Populi*”: *El Desarrollo de las Asociaciones de Vecinos en España*, Revista de Sociología 11, 1979 (papers)

Benjamin Gonzales Alonso, *Reflexiones históricas sobre el Estado y la autonomía regional en España*, Revista de Estudios Regionales, Extraordinario Vol. II., 1980

Benjamin Gonzales Alonso, Revista de Estudios Regionales, Extraordinario Vol. II. 1980

César Gonzales Mínguez, Hermandades Consejiles y Orden Publico en Castilla y Leon durante la Edad Media, Clio & Crimen № 3 (2006)

D. Daniel Jaraiz Sancho, *Lecciones del Estado de las Autonomias: El Proceso autonomico*, Letrado de Sala 3, de lo Contencioso Administrativo, del Tribunal Suprema, Revista de Derecho De Extremadura

Eliseu Toscas, *Centralizacion y “Autonomias Locales” Bajo El Estado Liberal en España. Una Nota Confrontacion de Normas Con Practicas*, Hispania, Vol 58, No 198, 1998

Eduardo de Guzmán, Cuando Figols proclamó el Comuismo Libertario, Tiempo de Historia, num 14.1976

www.nodo50.org/foroporlamemoria/documentos/2004/figols_23082004.htm

Fernand Sánchez Marroyo, Notas Sobre El Regionalismo Extremeño Durante La II. Republica, Revista de arte, geografía e historia, Nº 4, 1983

Francesc Nadal, Poder Municipal y Espacio en la Configuración Territorial del Estado Liberal España (1812-1975), Cuadernos Críticos de Geografía Humana, num.37, Ocañ 1982, <http://www.ub.es/geocrit/geo37.htm>

Guillermo Marquez Cruz, *Veinte Años de Democracia Local en España: Elecciones, Producción de Gobierno, Moción de Censura, y Elite Política (1977-1999)*, Revista de Estudios Políticos (Nueva Epocas), Num. 106 Ekim-Kasım 1999

Guillermo Marquez Cruz, *Transición Local en España: Continuidad de las Elites Políticas del franquismo y Renovación de los Gobiernos Locales*, Revista de Estudios Políticos (Nueva

Epoca), Sayı: 80. Nisan-Haziran 1993

Ignasi Cendra i Bertrand, El Consell d'Economia de Catalunya (1936-39), Revolució i Contrarevolució en una economia colectivizada, Biblioteca Serra d'or, 2006

Jordi Borja, *Persistencia, Crisis y Renacimiento de los Poderes Locales*, Pensamiento Iberoamericano, n. 5.1., 1984

Josep Maria Batista i Roca, La Formacio Historica de l'Estat Espanyol, Ginebra Üniversitesinde verilen konferans, 1976

Jóse Antonio Rubio Caballero, *Los Nacionalistas Vasco y Catalanes ante la LOAPA: Ajustes y Desajustes en los Inicios de los Estados de las Autonomias*, , Historia Actual Online, Num. 5, Otoño 2004,
<<http://www.historia-actual.org/Publicaciones/index.php/haol/article/viewFile/63/62>>

Jose Esteve Pardo, *La Conclusion del Mapa Autonómico: Comentario a las Sentencias del Tribunal Constitucional 89/1984, de Septiembre; y 100/1984, de 8 de Noviembre*, Autonomies 1

Juan Luis Castellano, Regionalismo y nacion en el siglo XVIII, Revista de Estudios Regionales, Extraordinario Vol.II.1980

Juan Antonio Lacomba, Cantonalismo y federalismo en Andalucía: el manifiesto de los federales de Andalucía, Revista de Estudios Regionales, no. 59 (2001),

Juan Antonio Lacomba Avellán, Pequeña burguesía y revolución regional: el despliegue del regionalismo andaluz Revista de Estudio Regionales, Extraordinario vol. II.1980

Juan Luis Castellano, *Regionalismo y nacion en el siglo XVIII*, Revista de Estudios Regionales, Extraordinario Vol.II.1980

Juan Pablo Fusi Aizpúra, *Los Nacionalismos y el Estado Español: El Siglo XX*, Cuadernos de Historia Contemporánea 2000, no.22

Justo Beramendi Gonzáles, *Nacionalismos Regionalismos y Autonomia en la Segunda Republica*, Revista de Historia Contemporanea, n.2, 2003

Julio Llamazares, *Navarra y Leon*, El Pais, 02/08/2007
<http://www.elpais.com/articulo/opinion/Navarra/Leon/elpepiopi/20070802elpepiopi_4/Tes?print=1>

Juan José Solozábal Echavarría, *El Estado Autonómico como Estado Nacional: Adaptabilidad y rendimiento integrador de la forma política española*, Revista Sistema, n. 116, 1993

Laura Zenobi, *Autonomia e Democrazia Nella Transizione Spagnola. La "Questione Catalana" Como Fattore Di Definizione Del La Spagna Democratica*, Spagna Contemporanea, 2006, n.30

Luis López Guerra, *El Modelo Autonómico*, Autonomies, n. 20, Aralık 1995, Barcelona

Luís Suárez Fernandez, Herencia Medieval de Castilla, Revista de Estudios Políticos, No 55, 1951

Luis Gonzales Anton, *España y las Españas*, Alianza Editorial, primera reimpression, 1998

Luis Cosculluela Montaner, *Los Estatutos de Autonomía y los Pactos Autonómicos*, Re-

vista de Estudios Regionales Num. 44 (1996)

Manuel Moreno Alonso, Principios Políticos y Razones Para La Reforma Del Estado En España (1805-40), Revista de Estudios Politicos (Nuevo Epoca), Sayı 70, Ekim-Kasım 1990

Manuel Aragón, *El Estado Autonómico: Modelo Indefinido o Modelo Inacabado?*, Autonomies, n. 20, Aralık 1995

M.Aragon ve L.Aguilar: “*Consideraciones sobre los resultados en Madrid del Referendum de 15-12-76*”, Revista Española de la Opinión Pública, no.48, abril-junio 1977
<<http://www.historiasiglo20.org/>>

Omar G. Encarnación, *Spain After Franco: Lessons in Democratization*, World Policy Journal, K15 2001, Sayı 2.

Pepe Parrero Montalbón, *Principio y fin de los organismos estatales de oposición democrática en la Transición (1974-1977)* www.ptejgre.com/historia/ruptu.pdf

Pier Broué, La revolución española (1931-1939), Primer Parte, 1977 (www.en-lucha.org)

Ramon Menendez Pidal, Caracter Originario de Castilla, Revista de Estudios Politicos, no 13-14, 1944

Rafael del Aguila Tejerina, *La Transición a Democracia en España: Reforma, Ruptura y Consenso*, Revista de Estudios Politicos (Nueva Epoca), no.25, Enero-Febrero 1982

Rocio Navarro Comas, Las Colectivas Agrarias en los Folletos Anarquistas de la Guerra Civil Española, Hispania Nova, No.1.(1998-2000)

Víctor Pérez Díaz, *La Emergencia de la España Democrática: La invención de una tradición y la dudosa institucionalización de una democracia*, Claves de Razón Práctica, N. 13 (jun. 1991)

William Genieys, *Les Élités Périphérique Espagnols Face Au Changement de Regime: Le processus d'institutionnalisation de l'Etat autonome*, Revue Française de Science Politique, 1996, Vol. 46, n. 4 <http://www.persee.fr>

Xosé-Manuel Núñez, The Region as Essence of Fatherland: Regionalist Variants of Spanish Nationalism (1840-1936), European History Quarterly, Vol.31 No.4, SAGE Publications, London, 2001

INTERNET

<http://www.euskomedia.org/aunamendi/18492/>
<http://www.enciclopedia-aragonesa.com/>
<http://www.cervantesvirtual.com/>
http://www.der.uva.es/constitucional/verdugo/cronologia_autonomico.html
<http://www.elperiodico.com>
<http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/4595172.stm>
www.racocatala.cat/cat1714
www.ingeba.euskalnet.net/lurralde/lurranet/lur1/burgue18/18burgue.htm
<http://www.almendron.com/trina/16020/encruidja-navarra>
www.andaluciaoriental.es
www.anarchism.pageabode.com/andrewnflood/first-two-weeks-spanish-revolution-1936
www.enlucha.org
www.nodo50.org/foroporlamemoria/documentos/2004/figols_23082004.htm
www.anarquismo.net
<http://recollectionbooks.com/cs/Spain/cntZaragozaResolution1936.doc>
<http://www.sosyalistforum.org/dunya-devrim-tarihi/17709-anarsizm-ve-istryanyol-devrimi.html>
http://dwardmac.pitzer.edu/anarchist_Archives/leval/collectives.html
<http://www.historia-actual.com/hao/Volumes/Volume1/Issue4/eng/v1i4c10.pdf>
www.ptejgre.com/historia/ruptu.pdf
www.socialisthistorysociety.co.uk/BAKER01.HTM
<http://www.salman-psl.com/la-transicion/>
<http://www.historiasiglo20.org/>
<http://www.vespito.net/historia/transi/anconst.html>
www.persee.fr
www.luissolana.com

DERGİLER

Autonomies

Cuadernos de Historia Contemporánea 2000

Cuadernos Críticos de Geografía Humana

European History Quarterly

El Correo del Pueblo (1976)

Hispania

La Union del Pueblo (İspanya İşçi Partisi'nin merkezi organı -1977)

Pensamiento Iberoamericano

Pôle Sud

Revista de Estudios Regionales

Revista de Estudios Políticos

Revista de Historia Contemporanea

Revista Española de la Opinión Pública

Revista de Sociología

Revista del Centro de Estudios Constitucionales

Revista de Derecho De Extremadura

Revista de Ciencias Sociales

World Policy Journal

